

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

БУЗНИЦЬКИЙ ДМИТРО МИКОЛАЙОВИЧ

Прим. № _____

УДК 342.97. 083.7

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПРАВОВИЙ СТАТУС УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ
(УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ) З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ
КОРУПЦІЇ**

Спеціальність 081 – право

Галузь знань 08 - право

Подається на здобуття наукового ступеня **доктора філософії**

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Д.М. Бузницький

Науковий керівник:

Берlach Анатолій Іванович,

доктор юридичних наук, професор,

заслужений юрист України

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Бузницький Д.М. Правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України, - Київ, 2025.

Дисертація є комплексним дослідженням правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції.

У дисертації розкрито зміст сучасних наукових доробків вітчизняних та зарубіжних вчених, що досліджували правовий статус антикорупційних органів, зокрема уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. Дисертантом виявлено та проаналізовано питання теоретичного та практичного характеру щодо функціонування інституту уповноважених з питань запобігання корупції, які потребують детального вивчення і як результат – сприятимуть удосконаленню антикорупційної діяльності на інституційному рівні.

Досліджено генезу становлення інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, простежено етапи його розвитку в контексті формування антикорупційної політики України. Визначено місце і роль уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції у загальній системі антикорупційних органів України.

Проаналізовано правові засади реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції та обґрунтовано висновок щодо його недосконалості, що потребує відповідного законодавчого врегулювання. Показано, що недосконалість нормативно-правового регулювання діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) негативно впливає на ефективність їх функціонування та обмежує їх можливості у запобіганні корупційним проявам.

На основі аналізу зарубіжного досвіду становлення та розвитку аналогічних інститутів виявлено перспективні напрями вдосконалення правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції в Україні. Встановлено, що міжнародна практика демонструє різноманітні моделі функціонування антикорупційних інститутів на локальному рівні, які можуть бути адаптовані до вітчизняних умов.

Дисертантом визначено поняття та структуру правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції та охарактеризовано його особливості. На основі теоретичних та практичних позицій науковців сформульовано авторське визначення правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції як комплексного правового інституту, що характеризується сукупністю законодавчо визначених елементів, які визначають місце і роль уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) у системі запобігання корупції, їх завдання, функції, повноваження, гарантії діяльності та відповідальність.

Детально проаналізовано повноваження уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції та запропоновано їх класифікацію за різними критеріями. Особливу увагу приділено дослідженню превентивних, контрольних, консультативних та координаційних повноважень уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) та виявлено проблемні аспекти їх реалізації.

Досліджено систему гарантій реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції та обґрунтовано необхідність її вдосконалення. Розкрито зміст організаційних, правових та матеріально-фінансових гарантій та виявлено недоліки їх нормативного забезпечення.

Розглянуто питання відповідальності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції та запропоновано механізми підвищення їх ефективності. Автором проаналізовано види юридичної відповідальності, яка може наставати для уповноважених осіб в процесі реалізації їх повноважень, та встановлено особливості її застосування.

Дисертантом розроблено теоретичні та практичні аспекти удосконалення правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції. Запропоновано комплекс законодавчих змін, спрямованих на підвищення ефективності функціонування інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції.

Особливу увагу приділено питанням взаємодії та координації уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції з антикорупційними органами у сфері запобігання корупції. Обґрунтовано необхідність розробки та впровадження єдиного механізму координації антикорупційної діяльності на всіх рівнях, що дозволить забезпечити системність та послідовність реалізації антикорупційної політики.

На основі аналізу зарубіжного досвіду реалізації правового статусу уповноважених осіб з питань запобігання корупції розроблено рекомендації щодо його використання в Україні. Запропоновано запровадити прогресивні практики функціонування аналогічних інститутів у зарубіжних країнах, зокрема щодо гарантій незалежності, механізмів взаємодії з громадськістю та міжнародними організаціями.

З метою удосконалення правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції автором дисертації розроблено систему організаційних та нормативних заходів, серед яких: розробка спеціального закону, який би комплексно регулював діяльність уповноважених підрозділів (уповноважених осіб); посилення гарантій їх незалежності; удосконалення механізмів взаємодії з іншими антикорупційними органами; впровадження прогресивних зарубіжних практик.

Результати дослідження дозволили сформулювати конкретні пропозиції щодо внесення змін до законодавства України з метою удосконалення правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції та підвищення ефективності їх діяльності у сфері запобігання та виявлення корупції.

Ключові слова: правовий статус, уповноважені підрозділи, уповноважені особи, запобігання корупції, виявлення корупції, антикорупційна політика, повноваження, гарантії, відповідальність, взаємодія, координація.

ABSTRACT

Buznytskyi D.M. Legal Status of Authorized Units (Authorized Persons) on Prevention and Detection of Corruption. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 "Law". – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2025.

The dissertation is a comprehensive study of the legal status of authorized units (authorized persons) on prevention and detection of corruption.

The dissertation reveals the content of modern scientific works of domestic and foreign scholars who have studied the legal status of anti-corruption bodies, in particular, authorized units (authorized persons) on prevention and detection of corruption. The author identified and analyzed theoretical and practical issues regarding the functioning of the institution of authorized persons on corruption prevention, which require detailed study and, as a result, will contribute to improving anti-corruption activities at the institutional level.

The genesis of the establishment of the institution of authorized units (authorized persons) on prevention and detection of corruption is investigated, and the stages of its development in the context of the formation of anti-corruption policy of Ukraine are traced. The place and role of authorized units (authorized persons) on prevention and detection of corruption in the general system of anti-corruption bodies of Ukraine are determined.

The legal basis for the implementation of the legal status of authorized units (authorized persons) on corruption prevention is analyzed, and the conclusion about its imperfection, which requires appropriate legislative regulation, is substantiated. It is shown that the imperfection of the legal regulation of the activities of authorized units

(authorized persons) negatively affects the effectiveness of their functioning and limits their ability to prevent corruption.

Based on the analysis of foreign experience in the establishment and development of similar institutions, promising directions for improving the legal status of authorized units (authorized persons) on corruption prevention in Ukraine are identified. It has been established that international practice demonstrates various models of functioning of anti-corruption institutions at the local level, which can be adapted to domestic conditions.

The author defines the concept and structure of the legal status of authorized units (authorized persons) on corruption prevention and characterizes its features. Based on the theoretical and practical positions of scientists, the author formulates the definition of the legal status of authorized units (authorized persons) on corruption prevention as a complex legal institution characterized by a set of legally defined elements that determine the place and role of authorized units (authorized persons) in the corruption prevention system, their tasks, functions, powers, activity guarantees, and responsibility.

The powers of authorized units (authorized persons) on corruption prevention are analyzed in detail, and their classification according to different criteria is proposed. Special attention is paid to the study of preventive, control, advisory, and coordination powers of authorized units (authorized persons), and problematic aspects of their implementation are identified.

The system of guarantees for the implementation of the legal status of authorized units (authorized persons) on corruption prevention is studied, and the need for its improvement is substantiated. The content of organizational, legal, and material-financial guarantees is revealed, and deficiencies in their regulatory support are identified.

The issue of responsibility of authorized units (authorized persons) on corruption prevention is considered, and mechanisms for improving their effectiveness are proposed. The author analyzes the types of legal responsibility that may arise for authorized persons in the process of exercising their powers and establishes the specifics of its application.

The author develops theoretical and practical aspects of improving the legal status of authorized units (authorized persons) on corruption prevention. A set of legislative changes aimed at increasing the efficiency of the functioning of the institution of authorized units (authorized persons) on corruption prevention is proposed.

Special attention is paid to the issues of interaction and coordination of authorized units (authorized persons) on corruption prevention with anti-corruption bodies in the field of corruption prevention. The necessity of developing and implementing a unified mechanism for coordinating anti-corruption activities at all levels is substantiated, which will ensure the systematic and consistent implementation of anti-corruption policy.

Based on the analysis of foreign experience in implementing the legal status of authorized persons on corruption prevention, recommendations for its use in Ukraine are developed. It is proposed to introduce progressive practices of functioning of similar institutions in foreign countries, in particular regarding guarantees of independence, mechanisms of interaction with the public and international organizations.

In order to improve the legal status of authorized units (authorized persons) on corruption prevention, the author of the dissertation has developed a system of organizational and regulatory measures, including: development of a special law that would comprehensively regulate the activities of authorized units (authorized persons); strengthening guarantees of their independence; improving mechanisms of interaction with other anti-corruption bodies; implementation of progressive foreign practices.

The results of the research allowed formulating specific proposals for amending the legislation of Ukraine in order to improve the legal status of authorized units (authorized persons) on corruption prevention and increase the effectiveness of their activities in the field of prevention and detection of corruption.

Keywords: *legal status, authorized units, authorized persons, corruption prevention, corruption detection, anti-corruption policy, powers, guarantees, responsibility, interaction, coordination.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації:

1. Бузницький Д.М. «Європейське право та адміністративне право України в контексті надання Україні статусу країни кандидата на вступ до Європейського союзу» // Матеріали Монографії Галуцько В., Стеценко С., Берлач А., Буханевич О., Ситников О. та ін. Адміністративне право та адміністративний процес України в умовах воєнного стану: колективна монографія. За заг. ред. В. Фелика, В. Курила. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 704 с.

2. Бузницький Д.М. Адміністративне право та адміністративний процес в умовах воєнного стану в Україні: навчальний посібник : у двох томах. Том 1. Загальне адміністративне право. Особливе адміністративне право / В.Галуцько, П. Діхтієвський, О.Гулак та ін. ; за заг. Ред. В.Галуцька, В. Фелика. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. – 622 с.

3. Бузницький Д.М. Адміністративне право та адміністративний процес в умовах воєнного стану в Україні: навчальний посібник : у 2-х томах. Том 2. Спеціальне адміністративне право. Порівняльне адміністративне право. Адміністративний процес / В.Галуцько, П. Діхтієвський, О.Гулак та ін. ; за заг. Ред. В.Галуцька, В. Фелика. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. – 432 с.

4. Бузницький Д.М. Місце і роль інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням. Право і суспільство. 2023. № 5. С. 274–281. URL: <http://pravoisuspilstvo.org.ua/index.php/publishing>.

5. Бузницький Д.М. Генеза становлення інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2023. № 5. С. 66-72. DOI <https://doi.org/10.32782/39221553>

6. Бузницький Д.М. Використання зарубіжного досвіду реалізації правового статусу уповноважених осіб з питань запобігання корупції. Київський часопис права. 2024. № 1. С. 280-285. DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2024.1.39>

7. Бузницький Д.М. Удосконалення правового забезпечення реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції. *Право і суспільство*. 2024. № 1. Том 1. С. 162-168. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.1.24>

8. Бузницький Д.М. Повноваження уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції: стан та напрями удосконалення. *Київський часопис права*. 2025. № 1. С. 96-102. file:///D:/Downloads/kyivchasprava.kneu.in.ua_%E2%84%961_2025_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.pdf

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Бузницький Д. М. Особливості правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції // *Актуальні виклики розвитку юридичної науки і практики в умовах воєнного стану та мирної розбудови : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (5 травня 2023 року)*. – Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. – С. 659–660.

10. Бузницький Д.М. Особливості реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в умовах воєнного стану // *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 20 жовтня 2023 р.)*. – Одеса : ОДУВС, 2023. – С. 44–47.

11. Бузницький Д. М. Щодо становлення інституту відповідальності посадових осіб уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції // *Актуальні виклики розвитку юридичної науки і практики в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (2 травня 2024 року)*. – Київ : Видавництво Людмила, 2024. – С. 429–430.

12. Бузницький Д.М. Основні напрями удосконалення законодавчого забезпечення діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції // *Гуманітарні стандарти правових систем у*

сучасному світі: виклики, рішення, тенденції : матеріали Міжнародного науково-практичного конгресу у 2 частинах. Частина 2 (м. Запоріжжя, 16 травня 2024 року) / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2024. С. 21–24.
https://www.znu.edu.ua/faculty/law/nauka/2024/_kongresu_chastina_2.pdf

13. Бузницький Д. М. Принципи діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) у сфері захисту викривачів // Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 18 лютого 2025 р.) / за заг. ред. Л. Г. Комахи, Н. М. Корчак, Л. В. Гонюкової. — Київ: ННПУДС КНУ імені Тараса Шевченка, 2025. — С. 34–35.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	13
ВСТУП	14
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ (УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ) З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ	25
1.1. Генеза становлення інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції	25
1.2. Місце і роль інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції у сфері запобігання корупції	46
1.3. Правові засади реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції	64
Висновки до розділу 1.	89
РОЗДІЛ 2. ЮРИДИЧНА ПРИРОДА І СТРУКТУРА ПРАВОВОГО СТАТУСУ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ (УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ) З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ	91
2.1. Поняття, структура та особливості правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції	91
2.2. Повноваження уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції	118
2.3. Гарантії реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції	136
2.4. Відповідальність уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції	158
Висновки до розділу 2.	178
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ (УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ) З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ	181
3.1. Удосконалення правового забезпечення реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції	181

3.2. Взаємодія та координація уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції з антикорупційними органами у сфері запобіганні корупції	195
3.3. Зарубіжний досвід реалізації правового статусу уповноважених осіб з питань запобігання корупції	209
Висновки до розділу 3.	217
ВИСНОВКИ	222
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	228
ДОДАТКИ	250

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВРУ – Верховна Рада України;

ДБР – Державне бюро розслідування;

Держфінмоніторинг- Державна служба фінансового моніторингу України;

КМУ – Кабінет Міністрів України;

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення;

КАС України – Кодекс адміністративного судочинства України;

НАБУ- Національне антикорупційне бюро України;

НАЗК - Національне агентство з питань запобігання корупції.

САП - Спеціалізована антикорупційна прокуратура.

ВСТУП

Обґрунтування теми дослідження. Становлення України як незалежної, суверенної, демократичної, соціальної та правової держави вимагає розробки й імплементації національної стратегії та тактики прогресу в усіх сферах суспільного життя, державних інституцій та громадянського суспільства. Реалізація цих фундаментальних заходів дозволить українському урядові забезпечити адекватний рівень національної безпеки, підвищити якість життя як теперішніх, так і прийдешніх генерацій, а також довершити формування системи соціально-економічного поступу держави.

Проте суспільно-політичні й економічні кризові явища, що охопили Україну з початком збройної агресії російської федерації від 2014 року, спричинили ряд деструктивних наслідків, серед яких: сповільнення динаміки розвитку вітчизняної економіки, зростання зовнішніх валютних зобов'язань, уповільнення темпів індустріального виробництва, знецінення гривні, критичний для державності рівень корупційних проявів, що, як наслідок, призвело до погіршення добробуту населення та загострення проблеми безробіття.

Боротьба з корупційними явищами та вдосконалення функціонування спеціалізованих антикорупційних інституцій становить нагальний виклик не тільки для українського суспільства, а й для численних держав світової спільноти. Різноманітні прояви корупційної діяльності залишаються однією з найсерйозніших транснаціональних проблем сучасності, що потребує консолідованої відповіді міжнародного співтовариства, адже корупційний вплив проникає в усі виміри суспільно-державного буття.

З часу офіційної імплементації комплексу міжнародно-правових антикорупційних документів, інтеграції України до глобальних антикорупційних структур, формування й легітимізації модернізованої нормативно-правової бази у сфері протидії корупції, адаптації антикорупційних програм Європейського Союзу, боротьба з корупцією отримала планомірне політико-правове підґрунтя. У структурі реалізації державної антикорупційної політики України стратегічне значення надається не лише централізованим антикорупційним органам, але й децентралізованій системі уповноважених підрозділів (окремих уповноважених

представників) з питань профілактики та ідентифікації корупції, що інкорпоровані в структуру органів публічної адміністрації, муніципальних утворень, суб'єктів господарювання державного сектору економіки.

З огляду на вищезазначене, необхідно акцентувати, що досягнення оптимального рівня превенції корупційних діянь в Україні досягне виключно через створення та легітимізацію дієвого антикорупційного законодавчого поля, що регламентує, серед іншого, юридичний статус уповноважених антикорупційних підрозділів (делегованих осіб) з функціями запобігання та виявлення корупційних практик, із врахуванням міжнародних антикорупційних стандартів та успішних практик зарубіжних юрисдикцій, а також елімінацію організаційно-соціальних дисфункцій. Таким чином, науково-теоретичне осмислення юридичного статусу уповноважених антикорупційних підрозділів (спеціально призначених суб'єктів) із функціоналом запобігання та ідентифікації корупції має двоїсту цінність – прагматичну та концептуальну, оскільки його практична реалізація відбувається в контексті фундаментального реформування національної антикорупційної архітектури, що підкреслює виняткову своєчасність та релевантність наукового дослідження окресленої тематики.

Теоретичну основу дисертаційної роботи склали наукові праці вітчизняних науковців В.Б. Авер'янова, В.М. Бевзенка, А.І. Берлача, Ю.П. Битяка, М.Ю. Бездольного, О.І. Васильєвої, В.В. Галуцька, О.О. Губанова, І.В. Дворника, А.В. Денисової, О.Ю. Дудкевича, О.В. Іванова, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, В.В. Копейчикова, Н.А. Литвин, І.А. Мацелюх, М.І. Мельника, Є.В. Невмержицького, С.О. Кузніченка, О.В. Кузьменко, Н.М. Корчак, В.І. Литвиненка, Д.М. Лукянця, О.М. Музичука, О.Б. Піскунової, О.С. Проневича, С.Г. Стеценка, В.М. Трепака, О.В. Тильчика, Х.П. Ярмакі та ін.

У науковому дискурсі різноманітні аспекти юридичних інструментаріїв превенції корупційних деліктів та пов'язаних із ними правопорушень неодноразово ставали об'єктом теоретичних розвідок знаних дослідників, однак сучасні трансформаційні процеси актуалізували потребу критичного переосмислення усталених доктринальних парадигм щодо онтологічної сутності та компонентного наповнення правового статусу інституційних підрозділів

(спеціально уповноважених суб'єктів), наділених компетенцією у сфері профілактики та ідентифікації корупційних проявів.

Нормативною основою дослідження є Конституція України, Закон України «Про запобігання корупції», Закон України «Про державну службу», Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування», інші закони та підзаконні урядові й відомчі акти, зокрема, постанова Кабінету Міністрів України від 4 вересня 2013 року № 706 «Питання запобігання та виявлення корупції», Типове положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затверджене наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 17 березня 2020 року № 102/20, міжнародні правові акти, що регламентують правовий статус антикорупційних органів зарубіжних країн. Емпіричну базу дослідження складають матеріали практики діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, статистичні дані щодо результатів їх роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до основних положень Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки, схваленої Указом Президента України від 20 червня 2022 року №459/2022, Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2023-2025 роки, а також плану науково-дослідної роботи кафедри службового та медичного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Стратегічні напрями розвитку службового та медичного права в умовах євроінтеграції України», реєстраційний номер 0125U000926 від 05.02.2025 р.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка теоретичних положень щодо правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції та формулювання на цій основі практичних рекомендацій щодо вдосконалення законодавства у цій сфері.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- дослідити генезу становлення інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в історичному контексті та визначити основні етапи його розвитку в Україні;

- визначити місце і роль інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції у системі антикорупційних механізмів держави та проаналізувати його значення в забезпеченні доброчесності в публічному секторі;

- охарактеризувати правові засади реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції та провести комплексний аналіз нормативно-правових актів, що регулюють їхню діяльність;

- проаналізувати міжнародні стандарти та зарубіжний досвід становлення та розвитку інституту уповноваженого підрозділу (уповноважених осіб) в зарубіжних країнах та визначити можливості його адаптації до українських реалій;

- сформулювати поняття, розкрити структуру та виявити особливості правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції, визначити їх організаційно-правові форми та специфіку функціонування в різних типах організацій;

- охарактеризувати повноваження уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції та здійснити їх систематизацію і класифікацію за різними критеріями;

- визначити систему гарантій реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції та провести аналіз їх ефективності в сучасних умовах, особливо в контексті воєнного стану;

- розкрити особливості юридичної відповідальності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції та дослідити механізми притягнення до відповідальності за неналежне виконання покладених обов'язків;

- визначити теоретичні та практичні аспекти удосконалення правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання

корупції та провести аналіз проблемних питань їх функціонування в системі органів державної влади та місцевого самоврядування;

- охарактеризувати взаємодію та координацію уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції з антикорупційними органами у сфері запобігання корупції та розробити модель ефективної співпраці між інституціями антикорупційної інфраструктури;

- розробити пропозиції щодо використання зарубіжного досвіду реалізації правового статусу уповноважених осіб з питань запобігання корупції та сформулювати конкретні законодавчі пропозиції, спрямовані на вдосконалення правового регулювання їх діяльності в Україні;

- проаналізувати особливості функціонування уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції в умовах правового режиму воєнного стану та визначити специфіку реалізації їх повноважень в кризових умовах;

- дослідити стан імплементації міжнародних антикорупційних стандартів у діяльність уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції та визначити напрями гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС у цій сфері.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі формування та реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції.

Предметом дослідження є правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складає комплекс загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Діалектичний метод дозволив розглянути правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в його розвитку та взаємозв'язку з іншими правовими явищами (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1). Історико-правовий метод застосовано при дослідженні генези становлення інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції (підрозділ 1.1). Формально-юридичний метод використано

для аналізу правових норм, що регулюють правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції (підрозділи 1.3, 2.2, 2.3, 2.4). Порівняльно-правовий метод застосовано при дослідженні зарубіжного досвіду становлення та розвитку інституту уповноваженого підрозділу (уповноважених осіб) в зарубіжних країнах (підрозділи 1.4, 3.3). Метод системного аналізу дозволив визначити місце і роль інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції у сфері запобігання корупції (підрозділ 1.2). Структурно-функціональний метод використано при дослідженні структури правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції (підрозділ 2.1). Методи аналізу та синтезу застосовано при формулюванні висновків та пропозицій щодо удосконалення правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній правовій науці комплексним дослідженням, у якому з урахуванням умов воєнного стану, практики реалізації вітчизняного законодавства, а також становлення антикорупційного законодавства, як самостійного інституту, розкрито теоретичні та практичні проблеми реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції у системі антикорупційного права України. На підставі проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень, висновків та рекомендацій, зокрема:

уперше:

- запропоновано авторське визначення поняття "правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції" як системи законодавчо закріплених прав, обов'язків, гарантій, що визначають їх правове положення в системі суб'єктів запобігання корупції та забезпечують виконання покладених на них завдань та функцій у сфері запобігання та виявлення корупції;

- визначено структуру правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, яка включає цільовий, структурно-організаційний та компетенційний блоки, де цільовий блок охоплює мету, завдання, функції та принципи діяльності уповноважених підрозділів (осіб); структурно-організаційний блок визначає організаційно-правові засади діяльності, порядок створення, реорганізації, ліквідації, підпорядкування, підзвітності та підконтрольності, а також внутрішню організаційну структуру; компетенційний блок містить права, обов'язки, повноваження та відповідальність уповноважених суб'єктів, а також гарантії їх незалежності та захисту від втручання у професійну діяльність, що в сукупності забезпечує комплексне розуміння правової природи та особливостей функціонування даного інституту в системі антикорупційних механізмів держави;

удосконалено:

- класифікацію повноважень уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції шляхом виділення нових критеріїв та розширення існуючих, що дозволяє всебічно охопити функціональне різноманіття їх діяльності за такими критеріями: за змістом виконуваних функцій (превентивні, контрольно-наглядові, консультативно-методичні, просвітницькі, організаційні, представницькі), за сферою реалізації (внутрішньоорганізаційні та зовнішньоорганізаційні), за юридичною силою (основні та додаткові), за характером діяльності (політичні та адміністративні), за формою реалізації (колегіальні та індивідуальні), що створює теоретичне підґрунтя для подальшого нормативного вдосконалення їх правового статусу;

- теоретичні положення щодо гарантій діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції через розробку комплексної системи гарантій, яка включає: організаційно-правові гарантії (незалежність у прийнятті рішень, захист від необґрунтованого звільнення, матеріально-технічне забезпечення), функціональні гарантії (доступ до інформації, право вимагати пояснення, безперешкодний доступ до приміщень), соціально-економічні гарантії (гідна оплата праці, соціальний захист, преміювання) та правові гарантії (захист від втручання, юридична

відповідальність за перешкодження діяльності, право на оскарження рішень), що дозволяє обґрунтувати необхідність розширення існуючих гарантій з урахуванням викликів воєнного стану;

- механізм взаємодії та координації уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції з антикорупційними органами шляхом запровадження багаторівневої системи співпраці, яка охоплює: інформаційний обмін у режимі реального часу, використання єдиної електронної платформи, спільне планування заходів, проведення узгоджених перевірок, надання методичної допомоги, здійснення моніторингу виконання антикорупційних програм, а також впровадження регулярних координаційних нарад та міжвідомчих робочих груп для оперативного реагування на корупційні ризики, що сприятиме консолідації зусиль всіх суб'єктів антикорупційної інфраструктури;

- теоретичні положення щодо відповідальності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції через розмежування підстав та процедур притягнення до різних видів юридичної відповідальності (дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної), визначення особливостей відповідальності керівників уповноважених підрозділів та рядових працівників, а також формулювання пропозицій щодо посилення захисту уповноважених осіб від необґрунтованого притягнення до відповідальності за сумлінне виконання антикорупційних функцій, що забезпечить баланс між відповідальністю та незалежністю даних суб'єктів;

дістали подальшого розвитку:

- дістали подальшого розвитку теоретичні положення щодо генези становлення інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції шляхом виокремлення та характеристики трьох ключових етапів його еволюції в Україні: початкового (2009-2014 рр.) - створення інституту уповноважених підрозділів як допоміжних суб'єктів у сфері запобігання та протидії корупції, що характеризувався формуванням нормативно-правової бази функціонування та визначенням базових повноважень; етапу реформування

(2014-2020 рр.) - трансформація правового статусу уповноважених підрозділів відповідно до нової антикорупційної політики держави, розширення їх функцій та компетенції в контексті євроінтеграційних процесів та виконання міжнародних зобов'язань України; сучасного етапу (з 2020 р. до теперішнього часу) - удосконалення правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) в умовах реалізації Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки та адаптації їх діяльності до викликів воєнного стану, що дозволило простежити закономірності розвитку даного інституту та визначити перспективні напрями його подальшого вдосконалення;

- наукові підходи до визначення місця і ролі інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції у сфері запобігання корупції через обґрунтування їх дуалістичної природи як ключового елемента внутрішнього антикорупційного контролю в органах публічної влади та одночасно як складової національної антикорупційної інфраструктури, що виконує функції превентивного характеру, забезпечує впровадження антикорупційних стандартів, реалізує комунікаційну взаємодію між суб'єктами антикорупційної діяльності та формує антикорупційну культуру в організації, що дозволяє розглядати даний інститут як системоутворюючий чинник у механізмі запобігання корупції;

- положення щодо використання зарубіжного досвіду реалізації правового статусу уповноважених осіб з питань запобігання корупції на основі комплексного аналізу моделей антикорупційного комплаєнсу у державах-членах ЄС, США, Великій Британії та інших країнах, що дозволило сформулювати науково обґрунтовані рекомендації щодо імплементації в українське законодавство таких елементів: розширення незалежності антикорупційних уповноважених через запровадження особливого порядку їх призначення та звільнення; посилення захисту від незаконного тиску та переслідування; впровадження інструментів колективної відповідальності керівництва організації за перешкоджання діяльності уповноважених підрозділів; розширення повноважень щодо доступу до інформації та проведення внутрішніх перевірок; запровадження сертифікації антикорупційних уповноважених; створення професійних об'єднань та спільнот

практиків з метою обміну досвідом та кращими практиками, що сприятиме підвищенню ефективності функціонування даного інституту в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері – для подальших досліджень проблем правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції;

- у правотворчій діяльності – для вдосконалення законодавства у сфері запобігання корупції, зокрема, при розробці проектів нормативно-правових актів, що регулюють правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції;

- у правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції;

- у навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін "Службове право", «Публічне адміністрування», "Адміністративно правове забезпечення запобігання корупції", «Відповідальність суб'єктів публічного адміністрування» при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, (Акт про впровадження від 14.05.2025 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації доповідалися та обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: "Особливості правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції" (м. Київ, 5 травня 2023 р.); "Особливості реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в умовах воєнного стану" (м. Одеса, 20 жовтня 2023 р.); "Щодо становлення інституту відповідальності посадових осіб уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції" (м. Київ, 2 травня 2024 р.); "Основні напрями удосконалення законодавчого забезпечення діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції" (м. Запоріжжя, 16 травня 2024 р.); "Принципи діяльності уповноважених

підрозділів (уповноважених осіб) у сфері захисту викривачів" (м. Київ, 18 лютого 2025 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 11 наукових публікаціях, з яких одна колективна монографія, 5 статей – у наукових фахових виданнях України, 5 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 256 сторінок, з яких основний текст – 214 сторінок, список використаних джерел (200 найменувань) – 22 сторінки, додатки – 7 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ (УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ) З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

1.1. Генеза становлення інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції

Грунтовне дослідження еволюційного розвитку інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції потребує насамперед комплексного розуміння фундаментальних теоретичних аспектів поняття правового інституту як ключового структурного елемента в системі галузі права.

У правовій доктрині інститут права розглядається як одна з базових категорій юридичної науки та представляє собою відносно відособлену сукупність правових норм, що регламентують певну сферу суспільних відносин. Даний інститут характеризується внутрішньою структурною цілісністю, відносною автономністю, усталеністю та незалежністю функціонування. Загальнотеоретична юриспруденція визначає правовий інститут як відокремлений комплекс юридичних норм, спрямованих на регулювання однорідних суспільних відносин у межах відповідної галузі права.

Диференціація правового інституту від інших структурних компонентів системи права здійснюється за рядом істотних ознак: юридичною єдністю змістового наповнення; всебічністю регламентації визначеної групи суспільних відносин; структурною відокремленістю норм у відповідних розділах, главах та інших частинах законодавчих чи нормативно-правових актів. Враховуючи зазначені критерії, формування будь-якого правового інституту проходить закономірні стадії розвитку - від виникнення окремих нормативних положень, що регулюють відповідні суспільні відносини, до їх систематизації, законодавчої інституціоналізації та подальшої еволюції й оптимізації.

Процес конституювання правового інституту має динамічний характер і детермінується суспільними потребами конкретного історичного періоду.

Особливо виразно ця закономірність простежується при становленні новітніх інститутів, що виникають як реакція на актуальні суспільні виклики та проблеми. До таких належить інститут уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, сформований як відповідь на необхідність імплементації ефективних антикорупційних механізмів та забезпечення доброчесності в органах державної влади, місцевого самоврядування та юридичних особах публічного права.

Інститут уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції доцільно інтерпретувати як комплексний міжгалузевий інститут, що інтегрує норми адміністративного, трудового та антикорупційного права і спрямований на забезпечення функціонування внутрішньо організаційної системи запобігання корупції через спеціально уповноважені структури чи посадових осіб.

Як нами наголошувалося, загально визнана потреба подальшого вдосконалення підходів до організації та забезпечення діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції спонукає наукову спільноту до комплексного дослідження ключових аспектів регламентації їх діяльності, у тому числі їх еволюційний шлях від їх становлення та інституціоналізації до поточного етапу їх розвитку в Україні [1, С. 67].

Перш аніж аналізувати питання інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб), наголосимо, що корупція є однією з найбільших проблем сучасного українського суспільства. Вона поступово поширилася на всі сфери суспільного життя і на всіх рівнях.

Так зокрема, як наголошують вітчизняні вчені, корупція і в освітній сфері є небезпечним соціально-правовим явищем, яке відбувається в державних, комунальних і приватних навчальних закладах і полягає в прямому або непрямому використанні посади службової особи або службового становища, статусу в особистих або групових інтересах для отримання вигод, переваг матеріального та нематеріального характеру [2, С. 710].

Основною причиною такої ситуації, на нашу думку, є толерантність населення, яке сприймає корупцію як характерне для нашої країни явище, а дачу

хабара – як можливість досягти бажаного результату або отримати певні матеріальні вигоди [3, С. 17].

У продовження сказаного нами зазначимо, що на думку вітчизняних дослідників, які наголошують, що державна антикорупційна політика (як і будь-яка інша державна політика) може бути ефективною лише в тому разі, якщо вона ґрунтується на повних, об'єктивних та достовірних даних, а також зосереджується на вирішенні ключових проблем у сфері запобігання та протидії корупції [4, С. 43].

На це спрямовані зусилля із гармонізації вітчизняної системи адміністративно-правових регуляторів відносин у сфері запобігання корупції з відповідними стандартами Європейського Союзу та його країн-членів – їхніх взаємодії та взаємопроникнення, розширення діапазону антикорупційних інститутів, зростання взаємозалежності та конструктивної правової енергії сукупної дії, ефективності їхнього застосування на практиці відносно суб'єктів у межах єдиного європейського публічно-правового простору [5, С. 42].

Такої ж думки дотримуються й інші вітчизняні вчені, наголошуючи на важливості правового регулювання, що регламентує антикорупційну діяльність та необхідності застосування ефективних адміністративно-правових механізмів боротьби з корупцією та вивчено ефективність застосування цих механізмів на практиці [6, С. 155].

Як зазначається, еволюція системи запобігання корупції в Україні пройшла складну траєкторію формування та розвитку. Превентивні антикорупційні механізми укорінилися, функціонують автоматично і сприймаються як суспільством, так і державними службовцями як обов'язковий компонент функціонування органів публічної влади. Запровадження правових рамок воєнного стану створило виклик для національної системи запобігання корупції загалом, вплинувши на застосування конкретних превентивних антикорупційних заходів [7, С. 250].

Як ми уже наголошували, у сучасних умовах розвитку України питання ефективної протидії корупції є одним із ключових пріоритетів державної політики. Важливу роль у цьому процесі відіграють викривачі, які потребують

надійного захисту від можливих переслідувань та репресій. Саме тому діяльність уповноважених підрозділів та осіб у сфері захисту викривачів набуває особливого значення [8, С. 34].

Виступаючи фундаментальною ланкою даного механізму, інститут уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції наділяється особливим статусом у системі його функціонування та виконує роль механізму превентивного інформування спеціально уповноважених державних органів у сфері протидії корупції та розслідування корупційних правопорушень, а також реалізує комплекс профілактичних заходів, ґрунтуючись на безпосередній інтегрованості у внутрішні процеси відповідної організації.

Аналіз наукових джерел свідчить про недостатній обсяг досліджень, присвячених організаційно-правовим аспектам діяльності антикорупційних уповноважених. При цьому, генезис формування уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції був предметом наукового аналізу в працях Я. Ю. Цимбаленко, де детально висвітлюються особливості позиціонування цих підрозділів у антикорупційній системі на різних етапах їх функціонування. Водночас, накопичений науковий доробок щодо етапу формування цілісного інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції залишається недостатнім і потребує подальшої науково-теоретичної розробки.

Звертаючись передусім до наукових доробків Я. Ю. Цимбаленко, варто підкреслити, що комплексні стратегії протидії корупції та механізми елімінації цього деструктивного явища передбачають наявність та результативне функціонування інституту уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. Зазначені підрозділи (особи) дослідниця обґрунтовано характеризує як організаційно-правовий механізм реалізації внутрішнього комплаєнсу щодо дотримання антикорупційних нормативів і стандартів у органах державної влади та юридичних особах публічного права.

При цьому, досліджуючи вихідну точку еволюції та розвитку інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та

виявлення корупції, Я. Ю. Цимбаленко аргументовано констатує, що з моменту запровадження антикорупційних ініціатив на території України (Закон України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 р.) і до 2009 р. законодавець не приділяв належної уваги партисипації громадськості та її представників у імплементації антикорупційних заходів. Були відсутні інструменти залучення до превентивних антикорупційних механізмів працівників органів влади і юридичних осіб публічного права [9, с. 272].

Водночас, аналітичне дослідження нормативно-правових актів відомчого характеру, а також документів програмного та методологічного спрямування демонструє, що призначення антикорупційних уповноважених у структурі органів державної влади та місцевого самоврядування було поширеною практикою, а вдосконаленню їх правового статусу та регламентації діяльності приділялась істотна увага на урядовому рівні.

У Концепції боротьби з корупцією на 1998-2005 роки, затвердженій Указом Президента України №367/98 від 24 квітня 1998 року, підкреслювалось, що ефективна антикорупційна діяльність можлива виключно за умови формування й імплементації адекватного інституційного механізму забезпечення цього напрямку державної політики. Документ констатував імперативну необхідність створення інтегрованої системи протидії корупції через вирішення комплексу завдань, серед яких пріоритетним визначалося інституціоналізація в міністерствах, центральних органах виконавчої влади, управлінських структурах великих господарюючих суб'єктів, незалежно від форми власності, спеціалізованих функціональних підрозділів або призначення відповідальних посадових осіб з делегованими повноваженнями та юридичною відповідальністю за координацію антикорупційної діяльності та превентивні заходи щодо корупційних діянь; реалізувати комплексний професійний відбір та атестаційні процедури стосовно зазначених фахівців, а за участю профільних підрозділів Національного бюро розслідувань України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України – забезпечити їх професійну підготовку, систематичне інформаційно-аналітичне супроводження та експертно-консультативну підтримку [10, с. 2].

Додатково, одним з нормативних актів, що фрагментарно регламентував функціонування антикорупційних уповноважених, виступають Методичні рекомендації для державних органів та органів місцевого самоврядування з питань протидії корупції, затверджені Наказом Головного управління державної служби України №244 від 13 жовтня 2005 року та розроблені з метою надання методологічно-консультативної підтримки в організації та імплементації антикорупційних ініціатив адміністративно-управлінському персоналу, співробітникам юридичних департаментів, спеціалізованим антикорупційним структурним підрозділам міністерств, інших центральних та територіальних органів виконавчої влади та муніципальних утворень. Зокрема, у вищезазначеному документі детермінується правовий статус персоналу профільних підрозділів та посадових осіб, до компетенційної сфери яких віднесено питання протидії корупції, а також рекомендується делегувати даним структурним одиницям та уповноваженим суб'єктам наступні функціональні обов'язки:

- систематизацію та аналітичне опрацювання інформації щодо корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією, вчинених посадовими особами відповідного органу державної влади чи місцевого самоврядування, яка надійшла від громадян, підприємств, установ та організацій, а також її доповідання керівникам цих органів для прийняття відповідних управлінських рішень;
- участь у контрольних заходах за дотриманням державними службовцями антикорупційного законодавства в процесі щорічної оцінки, зокрема у співбесіді перед остаточним прийняттям рішення безпосереднім керівником щодо додержання підлеглим вимог антикорупційного законодавства (пункти 4.3, 7.8 Методичних рекомендацій для державних органів та органів місцевого самоврядування з питань протидії корупції) [11].

Акцентуємо увагу, що подальша структурно-інституційна формалізація та якісна трансформація інституту уповноважених підрозділів (делегованих суб'єктів) з питань профілактики та діагностики корупційних проявів отримала нормативне закріплення в Концепції подолання корупції в Україні «На шляху до

доброчесності», схвалений Указом Президента України №742/2006 від 11 вересня 2006 року.

Виходячи з позиції, що оптимальний рівень результативності в ідентифікації корупційних деліктів досяжний виключно за умови синергетичної колаборації правоохоронних інституцій з органами державної влади, елементами громадянського суспільства, а також системної імплементації релевантних антикорупційних механізмів, даний стратегічний документ постулював необхідність, зокрема, провести аналітичне дослідження щодо потенційної можливості інституціоналізації в структурі більшості органів публічної адміністрації спеціалізованих підрозділів внутрішньої безпеки, функціональним призначенням яких було б забезпечення дотримання імперативних вимог антикорупційного законодавства в даних органах, налагодження ефективної міжвідомчої взаємодії з аналогічними профільними підрозділами правоохоронних органів та забезпечення транспарентної комунікації з громадськістю [12].

У практичній діяльності державних органів щодо організації антикорупційної роботи на відомчому рівні були розповсюджені випадки призначення їх працівників відповідальними за організацію роботи з питань протидії корупції (наприклад, Наказ Державного комітету телебачення та радіомовлення України від 28 серпня 2007 р. № 313 «Про організацію в Комітеті роботи з питань протидії корупції») [13], а також створення підрозділів внутрішнього антикорупційного контролю, які керувались вищезгаданими методичними рекомендаціями. Зокрема, Наказом Державного департаменту з питань зв'язку та інформатизації від 14 лютого 2008 р. № 16 у його структурі була сформована Організаційна комісія з питань запобігання корупційним проявам у складі першого заступника та заступників директора, а також начальників відділів та управлінь Держзв'язку. Фундаментальні завдання та функції цієї комісії охоплювали, передусім:

- імплементацію заходів щодо попередження та виявлення порушень законодавства з питань запобігання корупційним проявам;
- забезпечення вивчення законодавства з питань запобігання корупційним проявам;

- представлення на розгляд директору висновків та пропозицій щодо реалізації заходів із попередження та виявлення порушень законодавства з питань запобігання корупційним проявам;

- внесення директору Держзв'язку пропозицій щодо притягнення до відповідальності посадових осіб, які не забезпечили повноцінне та своєчасне виконання вимог законодавства з питань запобігання корупційним проявам;

- організацію, за участю спеціалізованих підрозділів Міністерства внутрішніх справ України та Служби безпеки України, підготовки, інформування, консультування працівників, на яких покладаються обов'язки та відповідальність щодо організації роботи з питань запобігання корупційним проявам [14].

Аналізуючи вищевикладене, маємо об'єктивні підстави констатувати, що до ухвалення першого систематизованого нормативно-правового акта про організацію та порядок функціонування антикорупційних уповноважених на рівні документів програмного та методологічного характеру формувались концептуальні та фрагментарні уявлення про їх функціональні повноваження та перспективи еволюції цього інституту, а прототипи уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції (спеціалізовані підрозділи внутрішньої безпеки) функціонували у структурі численних центральних органів виконавчої влади. Їх функціональний діапазон охоплював опрацювання інформації щодо вчинення корупційних правопорушень співробітниками їх організації та внесення пропозицій щодо притягнення їх до відповідальності, залучення до заходів превентивного характеру та контролю дотримання державними службовцями антикорупційного законодавства, взаємодію в межах їх компетенції із правоохоронними органами та інститутами громадянського суспільства. Оптимізації правового статусу та регламентації діяльності антикорупційних уповноважених приділялась суттєва увага на рівні Президента та Уряду України.

Більш сучасної інституційної конфігурації інститут уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції набув після набрання юридичної сили Типовим положенням про підрозділ органу

виконавчої влади з питань запобігання та протидії корупції, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2009 р. № 1422.

Відповідно до змісту зазначеного нормативно-правового акта, підрозділ з питань запобігання та протидії корупції (департамент, управління, відділ, сектор) створювався або посада спеціаліста з питань запобігання та протидії корупції впроваджувалась керівником органу виконавчої влади залежно від кількісного складу його працівників, а також обсягу, характеру та складності роботи. На посаду керівника підрозділу призначається особа з вищою освітою за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста, магістра і стажем роботи в державній службі на керівних посадах чи на керівних посадах в інших сферах управління не менш як 5 років (пункти 1, 14 Типового положення про підрозділ органу виконавчої влади з питань запобігання та протидії корупції).

Підрозділ (спеціаліст) з питань запобігання та протидії корупції був наділений компетенцією, що охоплювала, зокрема:

1. імплементацію заходів щодо ідентифікації конфлікту інтересів та сприяння його елімінації;

2. координацію процедур верифікації достовірності поданих посадовими особами відомостей про майно, доходи, зобов'язання фінансового характеру, у тому числі за кордоном, та своєчасності оприлюднення зазначених відомостей згідно із законом;

3. залучення до реалізації:

○ юридичної експертизи проектів нормативно-правових актів, організаційно-розпорядчих документів, що видаються органом виконавчої влади, територіальним органом, з метою виявлення факторів, що сприяють чи можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, та у разі їх виявлення внесення пропозицій керівнику органу виконавчої влади або територіального органу щодо їх усунення або скасування відповідних актів (документів);

○ службового розслідування (перевірки) в органі виконавчої влади, територіальному органі з метою виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню корупційного правопорушення, або невиконання вимог антикорупційного законодавства;

4. здійснення перевірки повідомлень громадян та юридичних осіб, інформації, оприлюдненої у друкованих, аудіовізуальних засобах масової інформації, а також отриманої від інших структурних підрозділів органу виконавчої влади, територіального органу, щодо причетності працівників такого органу до вчинення корупційних правопорушень;

5. інформування у письмовій формі керівника органу виконавчої влади, Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики та спеціальні підрозділи правоохоронних органів про факти, що можуть свідчити про вчинення корупційних правопорушень посадовими особами органу виконавчої влади, територіального органу (п. 5 Типового положення про підрозділ органу виконавчої влади з питань запобігання та протидії корупції) [15].

Організаційно-функціональна спроможність та автономність підрозділу (спеціаліста) з питань запобігання та протидії корупції забезпечувалась, передусім, його підзвітністю керівникові відповідного органу та підзвітністю й підконтрольністю Урядовому уповноваженому з питань антикорупційної політики. Зокрема, Урядовий уповноважений з питань антикорупційної політики:

- здійснював погодження планів роботи, структури та штатної чисельності підрозділу, його ліквідації та реорганізації;
- забезпечував координаційну та методологічну підтримку діяльності підрозділу;
- подавав подання щодо призначення та звільнення керівника підрозділу та його заступника, погоджував їх заохочення та притягнення до відповідальності;
- забезпечував проведення перевірки у випадку надходження скарг на дії працівників підрозділу з подальшим надісланням матеріалів за результатами перевірки керівникові відповідного органу для прийняття рішення;
- блокував прийняті з порушенням законодавства рішення керівника підрозділу щодо проведення службового розслідування, перевірки;
- доручав підрозділу проведення верифікаційних процедур дотримання антикорупційного законодавства, службових розслідувань у разі надходження інформації про порушення вимог антикорупційного законодавства;

- опрацьовував щомісячні аналітичні звіти про реалізацію заходів для протидії корупції та осіб, притягнутих до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень (пункти 9-12, 15 Типового положення про підрозділ органу виконавчої влади з питань запобігання та протидії корупції, п. 4 Положення про Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2009 р. № 410) [15; 16].

Такої ж думки щодо особливостей вказаного етапу дотримується й професор Мацелюх А.А., наголошуючи, що інституційна спроможність та функціональна незалежність цих підрозділів забезпечувалася особливою схемою підпорядкування – вони підпорядковувалися керівникові відповідного органу та були підзвітні й підконтрольні Урядовому уповноваженому з питань антикорупційної політики. Такий механізм підпорядкування створював умови для неупередженої діяльності антикорупційних підрозділів [17, С. 566].

На рівні фундаментального антикорупційного законодавства інститут уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції отримав первинне нормативне закріплення у положеннях п. 3 ч. 5 ст. 3 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» (втратив чинність), відповідно до якого суб'єктами, які залучаються до запобігання, виявлення, а у визначених законом випадках - до реалізації заходів щодо припинення корупційних правопорушень, відновлення порушених прав чи інтересів фізичних та юридичних осіб, інтересів держави, а також до інформаційного і науково-методологічного забезпечення імплементації антикорупційних заходів, до міжнародної співпраці у відповідній сфері, визначено, зокрема, уповноважені підрозділи органів державної влади [18].

На імплементацію зазначених законодавчих норм, Кабінет Міністрів України передбачив у Державній програмі щодо запобігання і протидії корупції на 2011-2015 роки необхідність забезпечення формування та функціонування (визначення) органами виконавчої влади уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції на підприємствах, в установах та

організаціях, які належать до сфери управління таких органів виконавчої влади [19].

З прийняттям у 2011 році Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» та відповідно до його положень, Постановою КМУ № 706 від 04 вересня 2013 року «Про питання запобігання та виявлення корупції» було затверджено Типове положення про уповноважений підрозділ (особу) з питань запобігання та виявлення корупції [20]. Цим нормативно-правовим актом було здійснено подальшу інституціоналізацію статусу уповноважених підрозділів (осіб), процедур їх утворення, функціонування та спектру повноважень. Проте, документ не містив чіткої регламентації структури субординації та звітності таких осіб, деталізації функціональних обов'язків і завдань уповноважених осіб, механізмів координації й контролю з боку спеціалізованих антикорупційних інституцій, а також аспектів їх відповідальності.

Послідовним етапом еволюції антикорупційної політики держави та реалізації напрямів Антикорупційної стратегії України на 2014-2017 роки стало ухвалення Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII [21]. Цим законодавчим актом було сформовано Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) - центральний орган виконавчої влади України зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику. Істотно зазначити, що в тексті Закону № 1700-VII до 2019 року були відсутні нормативні згадки про уповноважені підрозділи (осіб), тобто була відсутня законодавча легітимізація таких уповноважених підрозділів (осіб) і регламентація їх правового статусу. У цей хронологічний період інститут уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції продовжував функціонувати на підставі Постанови КМУ № 706.

З метою ефективної імплементації превентивних інструментів запобігання корупції та на виконання Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки, НАЗК розробило Методичні рекомендації щодо діяльності уповноважених

підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції (рішення НАЗК від 13.07.2017 № 317) [22].

Методичні рекомендації містили комплексну інформацію щодо процедур формування, визначення організаційно-правового статусу, створення умов для функціонування уповноважених підрозділів; критеріальні параметри щодо визначення штатної чисельності уповноваженого підрозділу й кваліфікаційні вимоги до його співробітників; базові завдання, компетенцію та повноваження уповноважених підрозділів та інші аспекти їх діяльності.

Іманентним дефектом Методичних рекомендацій виявилась їх необов'язкова юридична природа та дескриптивно-інформаційний характер. Консультативно-орієнтаційна сутність Методичних рекомендацій забезпечила ситуативне спрямування й концептуальні дороговкази щодо регламентації функціонального статусу уповноважених підрозділів (суб'єктів), проте не надавала легальної імперативності артикульованим у документі положенням. У процесі операційної імплементації повноважень уповноваженими підрозділами (суб'єктами) виникали кардинальні дисфункції щодо реалізації інкорпорованих до їх компетенції функціональних обов'язків. Де-факто домінантним функціональним призначенням уповноважених підрозділів (суб'єктів) на цьому етапі інституціоналізації слугувало методологічно-роз'яснювальне забезпечення та просвітницько-едукативна діяльність. Внаслідок зазначених лімітацій вони були позбавлені можливості виконувати роль ефективних інституційних елементів у системі превенції й ідентифікації корупційних проявів на мікрорівні.

Визначальним етапом у еволюційному розвитку інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції стало ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» від 02 жовтня 2019 року № 140-IX [23], яким Закон № 1700-VII було доповнено інноваційною статтею 13-1 «Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції».

Статтею 13-1 Закону України «Про запобігання корупції» було нормативно регламентовано, що уповноважені підрозділи (особи) утворюються (визначаються) в:

1. Офісі Президента України, Апараті Верховної Ради України, Секретаріаті Кабінету Міністрів України, Секретаріаті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;

2. апаратах Ради національної безпеки і оборони України, Антимонопольного комітету України, Фонду державного майна України, Конституційного Суду України, Верховного Суду, Вищого антикорупційного суду, Вищої ради правосуддя, Офісу Генерального прокурора, Центральної виборчої комісії, Рахункової палати, Національного банку України;

3. міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади;

4. інших державних органах, юрисдикція яких поширюється на всю територію України;

5. обласних, Київській та Севастопольській міських державних адміністраціях;

6. державних цільових фондах та юридичних особах, що належать до сфери управління органів місцевого самоврядування.

Додатково у зазначеній статті передбачено, що уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції формуються (визначаються) на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери управління державного органу (за винятком юридичних осіб, у яких відповідно до цього Закону затверджуються антикорупційні програми). Аналізована стаття також детермінувала фундаментальні завдання уповноважених підрозділів (уповноважених осіб), серед яких:

1. конструювання, організація та моніторинг імплементації заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням та правопорушенням, пов'язаним з корупцією;

2. координація процесів оцінки корупційних ризиків у діяльності відповідного органу, підприємства, установи, організації, підготовки заходів щодо

їх елімінації, внесення керівнику такого органу, підприємства, установи, організації відповідних пропозицій;

3. забезпечення методологічної та консультативної підтримки з питань дотримання законодавства щодо запобігання корупції;

4. реалізація заходів з ідентифікації конфлікту інтересів, сприяння його регулюванню;

5. верифікація факту подання суб'єктами декларування декларацій та інформування Національного агентства про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій;

6. здійснення контрольно-наглядових функцій за дотриманням антикорупційного законодавства;

7. забезпечення захисних механізмів для працівників, які повідомили про порушення вимог цього Закону, від застосування негативних заходів впливу з боку керівника або роботодавця відповідно до законодавства щодо захисту викривачів;

8. інформаційне забезпечення керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, Національного агентства або інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про факти порушення законодавства у сфері запобігання і протидії корупції.

Результати та висновки наукових досліджень широкого кола провідних вчених-адміністративістів, включаючи таких авторитетних дослідників як В. Б. Аверьянов [24, с. 247], А. М. Авторгов [25, с. 11], Р. В. Будецький [26, с. 32], О. С. Дніпров [27], В. В. Зуй [28, с. 107], Н. А. Олефіренко [29, с. 152], О. Зима [30 с. 129] та багато інших представників сучасної адміністративно-правової науки, переконливо демонструють, що компетенція є обов'язковим структурним елементом адміністративно-правового статусу юридичної особи публічного права.

Зазначені науковці у своїх фундаментальних дослідженнях та теоретичних розробках послідовно обґрунтовують позицію щодо ключового значення компетенції як невід'ємного та системоутворюючого компонента правового статусу суб'єктів публічного права, підкреслюючи її роль у визначенні правових можливостей, повноважень та відповідальності відповідних органів і установ у процесі здійснення ними публічно-владних функцій.

Компетенція уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в аспекті їх функціональних повноважень щодо захисту прав викривачів регламентована у статті 53-9 Закону № 1700-VII, якою Закон доповнено відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» № 198-IX від 17.10.2019 [31].

Згідно з цією нормативною статтею, уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції у межах своєї компетенції:

1. реалізують верифікаційні процедури за повідомленням викривача інформації про вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень Закону;

2. у випадку підтвердження викладеної у повідомленні інформації про вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень цього Закону імплементують заходи щодо припинення виявленого порушення, елімінації його наслідків та притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності, а у випадках ідентифікації ознак кримінального або адміністративного правопорушення також інформують спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції;

3. забезпечують координаційну взаємодію з викривачами, гарантують дотримання їхніх прав та забезпечення захисту, передбачених законом;

4. забезпечують працівників відповідного органу, підприємства, установи, організації або осіб, які проходять у них службу чи навчання, чи виконують певну роботу, методологічною підтримкою та консультативною допомогою щодо повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону та захисту викривачів, організують внутрішні навчання з цих питань.

Функціональні повноваження в частині контролю декларацій, поданих особами, які за посадами, що вони займають, належать до кадрового складу розвідувальних органів України та/або займають посади, перебування на яких пов'язане з державною таємницею у зв'язку з безпосереднім здійсненням такими особами оперативно-розшукової, контррозвідувальної, розвідувальної діяльності

визначено в новій частині 5 статті 48, якою Закон доповнено згідно з Законом «Про розвідку» № 912-IX від 17.09.2020 [32].

Для імплементації заходів щодо посилення інституційної ролі й актуалізації функціонування уповноважених осіб НАЗК видало Наказ від 17.03.2020 № 102/20 «Про затвердження Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції» [33]. Стратегічною метою цього нормативного акта є забезпечення реалізації загальнодержавної політики в контексті формування системи запобігання корупції на кожному підприємстві, організації й установі та органі державної влади, що включає структурування субординаційних механізмів, звітності й забезпечення ефективного функціонування інституту уповноважених підрозділів (осіб).

Зазначеним документом закладено інституційні основи й нормативно-правові засади функціонування уповноважених підрозділів (осіб). Діяльність уповноважених підрозділів (осіб) набуває професійної спрямованості й розширеної конкретизації повноважень, встановлюється імперативна вимога до створення (визначення) уповноважених підрозділів у форматі структурного підрозділу або уповноваженої особи в органах влади і юридичних особах публічного права, регламентовано базові завдання, права та обов'язки, підзвітність і підконтрольність, а також отримала нормативне закріплення й подальший розвиток система функціонування служби уповноважених підрозділів (осіб).

До фундаментальних завдань уповноважених підрозділів (осіб) вперше в історії формування антикорупційної політики держави інтегровано управлінський компонент діяльності, а саме: розроблення (планування), організація і контроль за проведенням заходів із запобігання корупції; організація роботи з оцінки корупційних ризиків.

Типове положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції структуровано у 5 розділів: 1) загальні положення; 2) основні завдання, функції та права уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи); 3) уповноважений підрозділ (уповноважена особа); 4) керівник уповноваженого підрозділу; 5) прикінцеві положення.

Згідно з Типовим положенням, створення уповноваженого підрозділу (призначення уповноваженої особи) відбувається у порядку, визначеному чинним законодавством на підставі рішення керівника органу, юридичної особи. Уповноважений підрозділ створюється як самостійна та функціонально незалежна структурна одиниця. Призначення уповноваженої особи відбувається за умови недоцільності створення окремого уповноваженого підрозділу. Типове положення також встановлює, що уповноважений підрозділ (уповноважена особа) підпорядковується та підзвітний керівнику органу, юридичної особи. Керівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) підзвітний та підконтрольний Національному агентству.

Доцільно наголосити, що проблематика термінологічної узгодженості залишається неврегульованою на законодавчому рівні. Термінологічна конструкція «Уповноважений» продовжує функціонувати в юридичному контексті статей 62, 63 Закону № 1700-VII для позначення суб'єкта, відповідального за імплементацію антикорупційної програми, що створює певну понятійну неузгодженість із термінологічним словосполученням «уповноважений підрозділ (уповноважена особа) з питань запобігання та виявлення корупції», що використовується у статті 13-1 даного нормативно-правового акта.

На основі проведеного комплексного аналізу генези становлення інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції можна ідентифікувати такі етапи його еволюційного розвитку:

- Доктринально-моделюючий етап (1995-2009 рр.) – відзначається розробкою принципів основ інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції на рівні стратегічних документів та відомчих регуляторних актів. Протягом цього періоду відбувається становлення початкових форм уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції.

- Формально-організаційний етап (2009-2014 рр.) – характерний формуванням комплексного інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, його офіційним визнанням на рівні законодавства та встановленням основних правових та організаційних

принципів функціонування. Ключовим нормативним документом цього періоду виступає Типове положення про підрозділ органу виконавчої влади з питань запобігання та протидії корупції, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2009 р. № 1422.

- Процедурно-методологічний етап (2014-2019 рр.) – визначається вдосконаленням процедурних засад діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в умовах відсутності їх прямого закріплення в базовому антикорупційному законодавстві (Законі України «Про запобігання корупції»). Визначальними документами цього періоду є Методичні рекомендації НАЗК щодо діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції та Постанова КМУ № 706.

- Нормативно-компетенційний етап (з 2019 р. дотепер) – вирізняється законодавчим закріпленням статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції у Законі України «Про запобігання корупції» та збагаченням їх компетенційної сфери, зокрема, в аспекті правового захисту викривачів корупції.

Сучасний стан інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції характеризується такими особливостями:

1. Нормативно-правова інституціоналізація статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в Законі України «Про запобігання корупції».

2. Диверсифікація функціональних можливостей уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, зокрема, в аспекті захисту викривачів корупції.

3. Наявність термінологічної дисгармонії між категоріями "уповноважений підрозділ (уповноважена особа) з питань запобігання та виявлення корупції" та "особа, відповідальна за реалізацію антикорупційної програми" (Уповноважений).

4. Детальна регламентація основних завдань, функцій, прав та обов'язків уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та

виявлення корупції у Типовому положенні про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затвердженому Наказом НАЗК від 17.03.2020 № 102/20.

5. Підзвітність та підконтрольність уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції керівнику органу, юридичної особи та НАЗК, що забезпечує їх функціональну автономність та інституційну спроможність.

Зважаючи на зазначене вище, на думку вітчизняних вчених, без взаємодії уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) запобігання та виявлення корупції з профільними та антикорупційним органами вищих інстанцій, з трудовими колективами, громадськістю та засобами масової інформації досягти позитивних результатів боротьби корупцією та якісної протидії цьому ганебному явищу неможливо [34, С. 722]

Грунтовне дослідження еволюційного розвитку інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції надає можливість визначити такі стратегічні вектори його подальшої модернізації:

1. Вирішення проблеми понятійної плутанини між термінами "уповноважений підрозділ (уповноважена особа) з питань запобігання та виявлення корупції" та "особа, відповідальна за реалізацію антикорупційної програми" (Уповноважений). Проведений науковий аналіз підводить до висновку про необхідність змін у Законі № 1700-VII, зокрема пропонується у статтях 62, 63 цього Закону замінити термін «Уповноважений» в усіх відмінкових формах на термін «Відповідальний» з відповідним узгодженням.

2. Зміцнення структурного потенціалу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції через запровадження гарантій їхньої робочої самостійності, належне ресурсне забезпечення та постійне навчання персоналу для підтримки високого фахового рівня.

3. Налагодження більш дієвих зв'язків між уповноваженими підрозділами (уповноваженими особами) з питань запобігання та виявлення корупції і НАЗК,

профільними антикорупційними органами та представниками громадського сектору.

4. Створення й застосування на практиці повноцінної системи перевірки та визначення результатів діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції.

5. Збільшення кола робочих засобів, доступних уповноваженим підрозділам (уповноваженим особам) з питань запобігання та виявлення корупції, особливо щодо проведення перевірки проектів нормативно-правових актів, управлінських документів на наявність корупційних ризиків та регулярної перевірки виконання антикорупційних програм.

Історична траєкторія розвитку інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції пройшла складний шлях змін від початкового формування базових ідей до правового закріплення та розширення практичних функцій. Цей інститут становить ключову складову антикорупційної системи України, забезпечуючи внутрішній контроль і постійне спостереження в державних органах, органах місцевого самоврядування та публічних юридичних особах.

До прийняття першого єдиного нормативного акта щодо організаційних і правових аспектів роботи антикорупційних уповноважених, на рівні стратегічних документів і методичних рекомендацій формувалися загальні та часткові уявлення про їхні завдання, межі повноважень і напрямки розвитку цього інституту. При цьому попередники сучасних уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції у вигляді спеціальних підрозділів внутрішньої безпеки вже працювали в структурі багатьох центральних органів виконавчої влади. До їхніх завдань входив аналіз інформації про вчинення корупційних правопорушень працівниками відповідної організації та підготовка пропозицій щодо притягнення порушників до відповідальності, участь у запобіжних заходах і нагляд за дотриманням державними службовцями антикорупційного законодавства, а також взаємодія в межах своєї компетенції з правоохоронними органами та громадськими організаціями.

У 2009 році було сформовано повноцінну внутрішню систему протидії корупції, чия дієвість і незалежність забезпечувалась насамперед чітким визначенням кола їх обов'язків, належним фінансуванням і матеріальним забезпеченням, юридичною підтримкою їхньої роботи, а також особливим порядком підпорядкування та звітності антикорупційних підрозділів і фахівців.

З погляду вдосконалення сучасних підходів до правового регулювання питань організації та функціонування антикорупційних підрозділів особливо важливим є запровадження принципів, закріплених у попередніх нормативних документах, зокрема щодо: 1) спільної роботи з профільними державними антикорупційними органами у сфері навчання, інформаційної та консультаційної підтримки працівників антикорупційних підрозділів (уповноважених осіб); 2) законодавчого закріплення вимог до професійної кваліфікації кандидатів на посади в антикорупційних підрозділах; 3) надання державному органу, відповідальному за формування та втілення антикорупційної політики, повноважень щодо координації і методичного забезпечення діяльності антикорупційних підрозділів (уповноважених осіб); 4) уповноваження цього державного органу ініціювати звільнення керівника внутрішнього антикорупційного підрозділу та проводити перевірки у випадку надходження скарг на дії керівництва чи співробітників цього підрозділу.

1.2. Місце і роль інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції у сфері запобігання корупції

Проблеми запобігання та подолання корупції сьогодні розглядають науковці, громадськість, міжнародні організації, водночас єдиної думки стосовно формування ефективних механізмів запобігання та подолання корупції не існує. Одна група науковців вважає ефективними механізмами саме запобігання корупції, на неї повинна бути спрямована державна політика, інші зауважують на якісному формуванні кадрового складу фахівців, які працюватимуть у системі публічного управління. Є також думка щодо посилення кримінальної відповідальності за корупційне та пов'язане з корупцією правопорушення. Дійсно,

усі ці механізми є актуальними, однак, на нашу думку, слід сформувати потужний інститут антикорупційних органів, який би формував та реалізовував системно та планомірно антикорупційну політику, корегував основні методи та механізми запобігання та подолання корупції [35, С. 33].

Роль громадськості у запобіганні корупції набуває особливого значення в контексті загальнонаціональних пріоритетів реформування країни, що підтверджується результатами соціологічних досліджень, згідно з якими протидія корупції визнається населенням пріоритетом номер один серед усіх напрямів трансформаційних процесів. Показово, що при спонтанному згадуванні протидія корупції посідає провідне місце в свідомості громадян як найбільш актуальний напрям реформування держави, а в рейтингу запропонованих реформ цей напрям лідирує із суттєвим відривом від інших ініціатив. Така висока громадська увага до антикорупційної тематики створює потужний соціальний запит на ефективну систему запобігання корупції та формує сприятливе середовище для громадського контролю за діяльністю державних органів, включаючи моніторинг роботи уповноважених підрозділів та уповноважених осіб з питань запобігання та виявлення корупції [36].

Саме тому важливою ланкою антикорупційної інфраструктури є антикорупційні уповноважені. Адже саме вони покликані допомагати, у тому числі в період дії в Україні правового режиму воєнного стану, не допускати порушень вимог антикорупційного законодавства. Уповноважені з антикорупційної діяльності є відповідальними за реалізацію антикорупційної програми – комплексу правил, стандартів і процедур щодо виявлення, протидії та запобігання корупції з використанням заходів, які не суперечать законодавству. Основною метою їх діяльності є налагодження та забезпечення функціонування системи запобігання корупції в організації публічного сектору як комплексу завдань з запобігання, виявлення та усунення корупційних, пов'язаних з корупцією правопорушень та інших порушень антикорупційного законодавства [37, с. 63].

Дослідження місця і ролі інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції потребує

комплексного теоретико-правового аналізу його сутності, функціонального призначення та механізмів взаємодії з іншими елементами системи запобігання корупції. Особлива увага при цьому має бути приділена концептуальним засадам діяльності уповноважених підрозділів, їх інституційній природі та специфіці реалізації покладених на них функцій.

У сучасних умовах реформування системи запобігання корупції в Україні інститут уповноважених підрозділів набуває особливого значення як механізм забезпечення реалізації антикорупційної політики на інституційному рівні. При цьому важливо дослідити не лише формально-правові аспекти діяльності уповноважених підрозділів, але й їх реальний вплив на ефективність запобігання корупції в органах державної влади, органах місцевого самоврядування та інших юридичних особах публічного права.

З цього приводу професор Проневич О.С. зазначає, що аналітика наукового доробку вітчизняних фахівців дає підстави стверджувати про відсутність цілісної службово-правової догми уповноваженого глави держави та традиції компаративного дослідження відповідного позитивного зарубіжного досвіду, поверховість та еkleктичність доктринальних підходів до визначення управлінсько-правової природи уповноважених глави держави, переважну зосередженість дослідників на з'ясуванні правового статусу Уповноваженого Президента України з прав дитини, архаїчність ґрунтованих на застарілій нормативно-правовій базі авторських суджень, фактичну відсутність наукової дискусії щодо специфіки правового статусу радників-уповноважених Президента України, невизначеність шляхів новелізації відповідної нормативно-правової бази та перспектив трансформації інституту радникауповноваженого Президента України [38, С. 53].

Окрім сказаного, вітчизняні дослідники права Литвин Н.А та Литвин О.В. наголошують, що реалізація антикорупційної політики в діяльності органів державної влади в умовах вступу до ЄС набуває особливого значення як ключовий індикатор готовності країни до європейської інтеграції. Інституційна складова антикорупційної політики відіграє фундаментальну роль у цьому процесі, оскільки від ефективності функціонування спеціалізованих антикорупційних

інституцій залежить системність та результативність превентивних заходів. Створення дієвої інституційної архітектури передбачає забезпечення функціональної автономії антикорупційних органів, їх достатнього ресурсного забезпечення та ефективної координації між різними рівнями системи. Водночас успішна інтеграція до ЄС залежить від здатності державних органів демонструвати ефективне втілення антикорупційних стандартів у практичну діяльність, що підтверджується конкретними результатами та підвищенням довіри громадян до державних інститутів [4, С. 42].

На важливості забезпечення фінансової та кадрової автономії, закріплення чітких механізмів контролю та нагляду, а також захисту від політичного тиску наголошує професор Берлач А.І., які мають бути спрямовані керівництвом відомства на зміцнення незалежності та ефективності САП у боротьбі з корупцією, це може позитивно підтвердити його статус як незалежного органу та сприяти ефективному його функціонуванню [39, с. 14].

Як наголошують науковці, запровадження правового режиму воєнного стану створило виклик для національної системи запобігання корупції загалом, вплинувши на застосування конкретних превентивних антикорупційних заходів. Ця особлива правова рамка насамперед спрямована на мобілізацію всього суспільства для захисту України, підтримання її територіальної цілісності та захисту національних інтересів. Крім того, вона підкреслює необхідність забезпечення балансу між використанням превентивних заходів проти корупції та підтриманням цілісності системи запобігання корупції України, особливо коли йдеться про розповсюдження інформації про державних службовців, захист їх життя та здоров'я, зменшення загроз та інші пов'язані питання [7, С. 250].

Таким чином, уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції наділяються повноваженнями щодо розробки, організації та контролю за проведенням заходів забезпечення виконання вимог антикорупційного законодавства, безпосередньо реалізуючи державну антикорупційну політику на відповідному рівні та слугуючи первинною ланкою національного механізму запобігання корупції [40, С. 278].

1.2.1. Концептуальні засади діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в системі запобігання корупції

Теоретичне осмислення та обґрунтування ролі уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції потребує насамперед розуміння сучасного контексту антикорупційної діяльності в Україні. Відповідно до даних Індексу сприйняття корупції (CPI), який щорічно публікується міжнародною організацією Transparency International, Україна у 2023 році посіла 104 місце серед 180 країн [41], що свідчить про необхідність подальшого вдосконалення інституційних механізмів запобігання корупції.

Теоретичне обґрунтування необхідності створення інституту уповноважених підрозділів базується на превентивному підході до протидії корупції, що знайшло своє відображення в Законі України "Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки" [42].

Варто наголосити, що превентивний підхід при цьому, передбачає не лише реагування на вже вчинені корупційні правопорушення, але й створення комплексної системи запобіжних заходів [43, С. 429].

Як наголошує професор Проневич О.С., останнім часом окреслився висхідний управлінський тренд щодо запровадження інституту виконавчого спеціалізованого уповноваженого у системі виконавчої влади, об'єктивно зумовлений прагненням компенсувати інституційну неспроможність суб'єктів публічної адміністрації якісно виконувати у штатному режимі певну функцію держави, забезпечити належну реалізацію державної політики в особливо значущих сферах суспільних відносин, налагодити взаємодію та координацію діяльності широкого спектру державних і недержавних суб'єктів публічної адміністрації, запровадити комплексний моніторинг стану забезпечення реалізації суб'єктивних прав окремих вразливих соціальних спільнот, щодо яких адміністративні органи тривалий час застосовували дискримінаційні практики [44, С. 29-30].

Відповідно до міжнародного стандарту ISO 37001:2016 "Anti-bribery management systems", ефективна система запобігання корупції має включати

спеціально уповноважених осіб або підрозділи, відповідальні за впровадження антикорупційних заходів на рівні конкретних організацій [45]. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) також наголошує на необхідності створення внутрішніх механізмів забезпечення доброчесності в публічних інституціях [46].

Законодавче закріплення інституту уповноважених підрозділів здійснено в статті 13-1 Закону України "Про запобігання корупції", яка встановлює обов'язок юридичних осіб публічного права утворити (визначити) уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції [21]. Деталізація їх правового статусу здійснюється у Типовому положенні про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції [33].

Варто наголосити, що теоретичне обґрунтування необхідності створення інституту уповноважених підрозділів базується на превентивному підході до протидії корупції, що знайшло своє відображення в Законі України "Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки". При цьому уже наразі виникла гостра необхідність визначити інструменти, спираючись на які можна як планувати проведення інформаційних кампаній, наповнюючи їх зміст залежно від відповідних потреб і прогалин у знаннях антикорупційного законодавства персоналу, так і отримувати зворотній зв'язок про ефективність проведених заходів [47, с. 316].

Як свідчить аналітичний огляд "Ефективність антикорупційних уповноважених у 2020 році", уповноважені підрозділи є ключовим елементом децентралізованої антикорупційної інфраструктури, що забезпечує запобігання корупції на рівні окремих суб'єктів публічного права [48, С. 16].

Новіков О.В. слушно зазначає, що така модель організації антикорупційної діяльності відповідає кращим світовим практикам та забезпечує необхідний баланс між централізацією та децентралізацією [49, с. 54].

У системі національної антикорупційної інфраструктури уповноважені підрозділи виконують роль "первинної ланки", яка забезпечує реалізацію антикорупційної політики на місцях. Вони сприяють інституціоналізації

антикорупційної політики, тобто її закріпленню в нормах, правилах та процедурах конкретних органів та організацій, забезпечуючи адаптацію загальних антикорупційних вимог до специфіки конкретної інституції.

Таким чином, концептуальні засади діяльності уповноважених підрозділів базуються на поєднанні превентивного підходу до запобігання корупції, принципу інституційної відповідальності та необхідності забезпечення системного підходу до реалізації антикорупційної політики. При цьому їх особливий статус та роль у системі запобігання корупції обумовлюють необхідність подальшого розвитку теоретичних засад їх діяльності та вдосконалення відповідного правового регулювання [8, С. 34].

1.2.2. Місце уповноважених підрозділів у системі суб'єктів запобігання корупції

Аналізуючи місце уповноважених підрозділів у системі запобігання корупції, варто насамперед розглянути загальну структуру суб'єктів антикорупційної діяльності. Відповідно до Закону України "Про запобігання корупції", система суб'єктів запобігання корупції в Україні включає широке коло органів, установ та організацій, які можна класифікувати за різними критеріями [21]. При цьому найбільш показовою є класифікація за функціональним призначенням та повноваженнями суб'єктів.

До першої групи належать спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції - органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції.

Вітчизняні дослідниці Литвин Н.А. та Мацелюх І.А. аналізуючи інституційне забезпечення діяльності уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції в Україні наголошують у своїй науковій статті, що спеціалізовані антикорупційні органи відіграють ключову роль у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики, забезпечуючи системний підхід до запобігання корупції [50, С. 55].

Друга група охоплює суб'єктів, які мають повноваження щодо запобігання корупції у власній діяльності - органи державної влади, органи місцевого

самоврядування, юридичні особи публічного права. В межах своєї компетенції вони забезпечують дотримання антикорупційного законодавства та проводять внутрішні заходи з запобігання корупції.

У свою чергу, Хабарова Т.В. підкреслює, що ефективність запобігання корупції значною мірою залежить від здатності кожного органу та організації забезпечити належне виконання антикорупційного законодавства у власній діяльності [51, С. 76].

У цій системі особливе місце посідають уповноважені підрозділи, специфіка правового статусу яких проявляється через їх дуалістичний характер. Сутність такого дуалізму полягає у подвійному підпорядкуванні - керівнику відповідного органу або організації та Національному агентству з питань запобігання корупції. Така особливість закріплена в ч. 3 ст. 13-1 Закону України "Про запобігання корупції" [21].

Водночас законодавець встановлює і другу лінію підпорядкування - НАЗК, яке відповідно до ч. 5 ст. 13-1 Закону України "Про запобігання корупції" затверджує Типове положення про уповноважений підрозділ та встановлює обов'язкові вимоги до мінімальної штатної чисельності уповноваженого підрозділу в державних органах [21]. Як було зазначено в Методичних рекомендаціях НАЗК, які наразі втратили чинність "така модель подвійного підпорядкування сприяє забезпеченню незалежності уповноважених підрозділів та підвищенню ефективності їх діяльності" [52].

Для посилення цієї незалежності законодавством передбачено важливу гарантію: згідно з ч. 3 ст. 13-1 Закону України "Про запобігання корупції", керівник уповноваженого підрозділу державного органу, юрисдикція якого поширюється на всю територію України, може бути звільнений за ініціативою керівника лише за умови надання згоди НАЗК [21]. Це положення суттєво зміцнює інституційну спроможність уповноважених підрозділів.

У практичній діяльності найбільш інтенсивна взаємодія відбувається між уповноваженими підрозділами та НАЗК. За результатами аналітичного огляду "Ефективність антикорупційних уповноважених у 2020 році", ця взаємодія має комплексний характер і охоплює методичне забезпечення діяльності

уповноважених підрозділів, інформаційний обмін, навчання та підвищення кваліфікації працівників, а також координацію їх діяльності [48, с. 26].

Про особливу та дієву функціональність НАЗК та уповноважених підрозділів наголошують вітчизняні вчені Томма Р. та Ручка Ю., які зазначають, що з погляду науковців та із власного практичного досвіду протидії корупції з вищезазначених державних органів реальні функції щодо запобігання корупції мають лише НАЗК і уповноважені підрозділи (особи) з питань виявлення та запобігання корупції [53, С. 67].

У державних органах особливого значення набуває питання запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. При цьому, ефективність механізмів запобігання конфлікту інтересів значною мірою залежить від належної організації роботи уповноважених підрозділів та їх взаємодії з іншими структурними підрозділами органу.

Окремий напрям діяльності уповноважених підрозділів становить їх взаємодія з керівництвом та іншими структурними підрозділами власної організації. А щодо ефективності антикорупційної діяльності, то вона значною мірою залежить від налагодження дієвої системи внутрішньої комунікації та координації" [54].

Таким чином, місце уповноважених підрозділів у системі суб'єктів запобігання корупції визначається їх особливим статусом як суб'єктів, що забезпечують реалізацію антикорупційної політики на інституційному рівні. При цьому їх дуалістичний статус та розгалужена система взаємозв'язків з іншими елементами національної системи запобігання корупції створюють необхідні передумови для ефективного виконання покладених на них завдань.

1.2.3. Концептуальні моделі функціонування уповноважених підрозділів

Дослідження місця і ролі уповноважених підрозділів у системі запобігання корупції вимагає розгляду основних концептуальних моделей їх функціонування, що дозволяє глибше зрозуміти сутність та особливості цього інституту. Відповідно до міжнародного стандарту ISO 37001:2016, ефективна антикорупційна система має базуватися на чітких моделях організації роботи уповноважених суб'єктів [55, с. 6]. При цьому доцільно виділити чотири основні

моделі, кожна з яких розкриває певний аспект діяльності уповноважених підрозділів.

Першою і найбільш загальною є системна модель, яка розглядає уповноважені підрозділи як елемент загальнодержавної системи запобігання корупції. Як зазначається в Законі України "Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки", ефективна реалізація антикорупційної політики вимагає системного підходу та координації діяльності всіх уповноважених суб'єктів [47].

Новіков О.В. підкреслює, що "системна модель забезпечує єдність підходів до запобігання корупції та методологічну узгодженість антикорупційних заходів" [49, с. 55].

Інституційна модель зосереджується на організаційно-правових засадах функціонування уповноважених підрозділів. Відповідно до чинного антикорупційного законодавства України, зокрема статті 13-1 Закону України «Про запобігання корупції», ця модель визначає основні вимоги до організації роботи антикорупційних уповноважених [21]. В межах цієї моделі особлива увага приділяється питанням організаційної структури, підпорядкування, розподілу повноважень та відповідальності."

Функціональна модель характеризує способи практичного втілення антикорупційних повноважень уповноваженими підрозділами. Провідні міжнародні організації та дослідники у сфері протидії корупції акцентують увагу на потребі точного окреслення функціонального призначення та операційних процедур роботи антикорупційних уповноважених. Дана модель включає чітке розподілення компетенції між різними суб'єктами антикорупційної сфери та встановлення алгоритмів їх співпраці.

Особливе значення має комунікативна модель, яка описує систему інформаційно-координаційних зв'язків уповноважених підрозділів. За результатами аналітичного огляду "Ефективність антикорупційних уповноважених у 2020 році", "ефективність діяльності уповноважених підрозділів значною мірою залежить від налагодження дієвої системи комунікації як всередині організації, так і з зовнішніми стейкхолдерами" [48, с. 24].

Хабарова Т.В. також зазначає, що комунікативна складова є критично важливою для забезпечення ефективної взаємодії між різними суб'єктами антикорупційної діяльності [51, с. 72].

Важливо наголосити, що всі зазначені моделі не є взаємовиключними, а навпаки - доповнюють одна одну, створюючи комплексне теоретичне підґрунтя для розуміння сутності та особливостей функціонування інституту уповноважених підрозділів. І в цьому зв'язку можна констатувати, що ефективність антикорупційної діяльності залежить від гармонійного поєднання різних моделей та підходів до організації роботи антикорупційних інституцій.

Що стосується практичного значення розглянутих концептуальних моделей, то воно полягає в тому, що вказані моделі створюють теоретичну основу для вдосконалення правового регулювання діяльності уповноважених підрозділів та підвищення ефективності їх роботи.

Вітчизняний дослідник Задорожний С.А. з цього приводу наголошує, що теоретичне осмислення різних моделей функціонування антикорупційних інституцій є необхідною передумовою для розробки ефективних механізмів їх діяльності [54, с. 157].

Таким чином, розгляд концептуальних моделей функціонування уповноважених підрозділів дозволяє сформулювати цілісне уявлення про їх місце і роль у системі запобігання корупції, а також визначити напрями подальшого вдосконалення цього інституту. При цьому, на нашу думку, важливо забезпечити комплексний підхід до впровадження різних моделей з урахуванням специфіки конкретної організації та наявних корупційних ризиків.

1.2.4. Функціональне призначення уповноважених підрозділів

Аналіз функціонального призначення уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції потребує системного підходу до класифікації та характеристики їх функцій. При цьому варто наголосити, що аналіз вітчизняного антикорупційного законодавства дає підстави для висновку, що ефективна система управління заходами боротьби з корупцією має базуватися на чіткому розподілі функцій та повноважень уповноважених суб'єктів.

Базові функції уповноважених підрозділів становлять основу їх діяльності та безпосередньо пов'язані з реалізацією державної антикорупційної політики на інституційному рівні. Відповідно до Закону України "Про запобігання корупції", до таких функцій належать розробка та контроль за виконанням заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням, надання методичної та консультативної допомоги, проведення організаційної та роз'яснювальної роботи [21].

Спеціальні функції уповноважених підрозділів пов'язані з виконанням специфічних завдань у сфері запобігання корупції. До таких функцій, на нашу думку, належить оцінка корупційних ризиків, підготовка заходів щодо їх усунення, надання методичної та консультативної допомоги. Звісно, що значною мірою ефективність виконання спеціальних функцій значною мірою залежить від рівня професійної підготовки працівників уповноважених підрозділів.

Важливе місце в системі функцій уповноважених підрозділів посідають допоміжні функції, які створюють необхідне підґрунтя для ефективної реалізації основних завдань антикорупційних уповноважених. Зокрема, це консультативна функція, просвітницька функція та навчальна функція.

Забезпечувальні функції уповноважених підрозділів створюють необхідні умови для ефективної реалізації всіх інших функцій. Так зокрема, належне інформаційно-аналітичне та організаційне забезпечення є критично важливим для ефективної діяльності уповноважених підрозділів. Як свідчать результати аналітичного огляду "Ефективність антикорупційних уповноважених у 2020 році", особливого значення набуває інформаційно-аналітична функція. Адже зважаючи на суспільну актуальність інформації щодо запобігання корупції та стереотипні уявлення про її стан, – уповноваженому важливо бути інформаційно активним, зокрема наповнювати офіційний вебсайт організації. З цією метою уповноважений має активно взаємодіяти з персоналом, відповідальним за комунікаційну політику організації, та доводити до відома керівництва важливість оприлюднення антикорупційної тематики на сайті, створювати цікавий інформаційний контент, розвивати власну комунікаційну компетенцію [48, С. 31].

ОЕСР у своєму посібнику з питань доброчесності наголошує на необхідності комплексного підходу до реалізації функцій антикорупційних уповноважених [56]. При цьому важливо забезпечити баланс між різними функціональними напрямками та їх адаптацію до специфіки конкретної організації.

Практична реалізація функцій уповноважених підрозділів потребує відповідного організаційного, методичного та ресурсного забезпечення. Як впливає зі змісту вітчизняного антикорупційного законодавства, ефективність виконання функцій уповноважених підрозділів безпосередньо залежить від рівня їх ресурсного забезпечення та інституційної спроможності [21].

Саме тому нам видається логічним, що розширення функціонального навантаження уповноважених підрозділів має супроводжуватися відповідним посиленням їх інституційної спроможності. При цьому ще додамо, що одним із заходів підвищення ефективності механізму запобігання корупції є формування інституційної складової, з поміж якої, уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції, які утворюються (визначаються) з метою організації та здійснення заходів із запобігання та виявлення корупції, передбачених Законом України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року [57, с. 659].

Таким чином, функціональне призначення уповноважених підрозділів характеризується комплексністю та багатоаспектністю, що відображає складність та важливість завдань у сфері запобігання корупції. При цьому ефективна реалізація всіх функцій уповноважених підрозділів є необхідною умовою формування доброчесного інституційного середовища та досягнення цілей державної антикорупційної політики.

1.2.5. Координаційні механізми в системі запобігання корупції

Ефективність функціонування уповноважених підрозділів значною мірою залежить від налагодження дієвих координаційних механізмів на різних рівнях системи запобігання корупції. Відповідно до підходів ОЕСР, координація антикорупційної діяльності є складним управлінським процесом, який потребує чіткого визначення повноважень та механізмів взаємодії всіх залучених суб'єктів [56]. При цьому особливого значення набуває розбудова багаторівневої системи

координації, яка охоплює як вертикальні, так і горизонтальні зв'язки між різними суб'єктами антикорупційної діяльності.

Налагодження обміну інформацією та координації між усіма учасниками сектору кримінальної юстиції має супроводжуватись розбудовою якомога більш якісного адміністративно-правового фундаменту для відповідних процесів, який має включати, насамперед, належне правове закріплення владних повноважень та відповідальності між прокуратурою та органами правопорядку, узгодженість правового підґрунтя міжвідомчого співробітництва із базовими конституційними та законодавчими функціями його учасників, якісну процедурну регламентацію відповідних процесів та належне правове значення підсумкових рішень [58, с. 686].

Вертикальна координація передбачає насамперед взаємодію уповноважених підрозділів з НАЗК як центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної антикорупційної політики. Відповідно до ч. 5 ст. 13-1 Закону України "Про запобігання корупції", НАЗК здійснює координацію та надання методичної допомоги у діяльності уповноважених підрозділів [21]. Така вертикальна координація з боку НАЗК забезпечує єдність підходів до реалізації антикорупційної політики та методологічну підтримку уповноважених підрозділів.

Міжнародний стандарт ISO 37001:2016 акцентує увагу на тому, що координаційна функція центрального антикорупційного органу має реалізовуватися через методичне забезпечення діяльності уповноважених підрозділів, встановлення стандартів та процедур, а також контроль за їх дотриманням [56, с. 25]. У розвиток зазначеного додамо, що ефективність вертикальної координації значною мірою залежить від чіткості визначення координаційних процедур та налагодження зворотного зв'язку.

Що стосується горизонтальної координації, то вона передбачає налагодження ефективної взаємодії між уповноваженими підрозділами різних органів та організацій. Практика показує, що такий обмін досвідом та кращими практиками між уповноваженими підрозділами сприяє підвищенню ефективності їх діяльності та формуванню єдиних підходів до запобігання корупції.

Варто наголосити, що дослідники у сфері антикорупційної політики зазначають, що горизонтальна координація дозволяє забезпечити узгодженість антикорупційних заходів та уникнути дублювання функцій.

Тоді як внутрішня координація, яка здійснюється в межах конкретного органу чи організації, має особливе значення для ефективної реалізації антикорупційних заходів. Практика функціонування уповноважених підрозділів показує, що вони відіграють ключову роль у координації роботи структурних підрозділів у сфері запобігання та виявлення корупції.

У науковій літературі підкреслюється, що внутрішня координація є ключовим фактором формування ефективної системи запобігання корупції на інституційному рівні.

За результатами аналітичного огляду "Ефективність антикорупційних уповноважених у 2020 році", ефективна внутрішня координація дозволяє забезпечити системний підхід до запобігання корупції та своєчасне виявлення корупційних ризиків. При цьому особливого значення набуває забезпечення чіткого розподілу повноважень та відповідальності між різними структурними підрозділами.

Як зазначено в документі, внутрішня взаємодія починається із комунікації з керівником власної організації та керівниками інших підрозділів. Цьому сприяє побудова механізмів обміну інформацією та спільної роботи з різними підрозділами всередині структури органу влади чи іншої організації публічного сектору. У свою чергу, уповноважені з питань запобігання та виявлення корупції центральних органів виконавчої влади та владних структур обласного рівня мають завдання координувати роботу антикорупційних підрозділів, що входять до їхніх регіональних систем органів та організацій.

В органах місцевого самоврядування відсутня імперативна вертикаль, що зумовлює особливості здійснення ними взаємодії між собою, зокрема у питаннях запобігання корупції. Так, можливості для координації уповноваженим апарату ради надає утворення посади антикорупційного уповноваженого на комунальному підприємстві та/або в самостійному структурному підрозділі ради. Крім того,

може мати місце рівноправна регіональна взаємодія, ініційована уповноваженими органів місцевого самоврядування.

Тоді як зовнішня взаємодія уповноваженого зазвичай стосується організації та/або участі у заходах, які передбачають обмін досвідом між уповноваженими різних організацій та дають змогу їм спільними зусиллями забезпечувати виконання завдань кожного з них. Таким чином, зокрема, можна досягати якісних результатів у напрямі забезпечення антикорупційної обізнаності. Також до заходів зовнішньої взаємодії належить робота зі спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері запобігання корупції, що необхідна для виконання своїх повноважень відповідно до антикорупційного законодавства [48, С. 51-52].

Зазначимо, що зовнішня координація передбачає взаємодію уповноважених підрозділів з громадськістю та іншими стейкхолдерами. Закон України "Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки" визначає важливість залучення громадськості до антикорупційної діяльності як важливого елемента забезпечення прозорості та підзвітності публічних інституцій [47]. При цьому уповноважені підрозділи виступають своєрідним містком між органом чи організацією та зовнішніми стейкхолдерами у питаннях запобігання корупції.

Важливим аспектом координаційних механізмів є забезпечення ефективного інформаційного обміну між різними суб'єктами антикорупційної діяльності. За визначенням ОЕСР, "налагодження ефективних каналів комунікації та обміну інформацією є необхідною умовою результативної координації антикорупційної діяльності" [56, с. 164].

Слід відзначити, що координаційні механізми повинні бути достатньо гнучкими, щоб адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі та нових викликів у сфері запобігання корупції. При цьому важливо забезпечити баланс між централізованою координацією з боку НАЗК та автономією уповноважених підрозділів у вирішенні конкретних завдань.

Таким чином, координаційні механізми в системі запобігання корупції є складною багаторівневою системою, що забезпечує узгодженість дій різних суб'єктів антикорупційної діяльності. Ефективність цих механізмів значною мірою

визначає результативність діяльності уповноважених підрозділів та системи запобігання корупції в цілому.

1.2.6. Специфіка реалізації функцій в різних типах організацій

Реалізація функцій уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції має суттєві особливості залежно від типу організації, в якій вони функціонують. ОЕСР у своєму посібнику з питань доброчесності підкреслює необхідність адаптації антикорупційних механізмів до специфіки конкретних інституцій [56, с. 168]. Такі відмінності обумовлені характером діяльності різних органів та організацій, особливостями корупційних ризиків, а також специфікою їх організаційної структури та управлінських процесів.

У державних органах, особливо тих, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, уповноважені підрозділи зазвичай створюються як окремі структурні підрозділи з відповідним штатом працівників. Масштаб діяльності та високий рівень корупційних ризиків у державних органах обумовлюють необхідність створення повноцінних антикорупційних підрозділів із належним ресурсним забезпеченням. Практика показує, що інституційна спроможність уповноважених підрозділів державних органів має відповідати рівню корупційних викликів, з якими вони стикаються.

Специфіка діяльності уповноважених підрозділів у державних органах проявляється також у необхідності координації роботи з підвідомчими установами та організаціями. За результатами аналітичного огляду "Ефективність антикорупційних уповноважених у 2020 році", ефективність антикорупційної діяльності державного органу значною мірою залежить від налагодження дієвої системи координації та контролю за дотриманням антикорупційного законодавства в підвідомчих інституціях [48, с. 27].

В органах місцевого самоврядування функції уповноваженого підрозділу можуть покладатися як на окремий структурний підрозділ, так і на окрему посадову особу, залежно від розміру органу та обсягу роботи. Організація роботи уповноважених підрозділів в органах місцевого самоврядування має враховувати

місцеву специфіку та особливості взаємодії з територіальною громадою, що впливає на ефективність антикорупційних заходів на місцевому рівні.

Особливу увагу в органах місцевого самоврядування уповноважені підрозділи приділяють запобіганню конфлікту інтересів. Специфіка місцевого самоврядування обумовлює підвищені ризики виникнення конфлікту інтересів, особливо у сфері управління комунальним майном, розподілу бюджетних коштів, земельних відносин та надання адміністративних послуг населенню. Це зумовлено тісними зв'язками між посадовими особами та місцевою громадою, а також безпосередньою участю у прийнятті рішень, що можуть зачіпати приватні інтереси.

У державних підприємствах, установах та організаціях специфіка діяльності уповноважених підрозділів визначається господарським характером їх функціонування та комерційною складовою діяльності. Корупційні ризики у таких суб'єктах мають особливий характер, що зумовлює необхідність застосування специфічних підходів до їх виявлення, оцінки та мінімізації. Найбільш проблемними сферами є публічні закупівлі, де концентруються значні фінансові ресурси; управління державним майном, включаючи його оренду, продаж та використання; розподіл та цільове використання бюджетних коштів; укладення комерційних договорів та встановлення тарифів на послуги. Додаткові ризики створює поєднання державних та комерційних інтересів, що може призводити до конфлікту інтересів керівництва та працівників при прийнятті господарських рішень.

Міжнародний стандарт ISO 37001:2016 "Системи управління заходами боротьби з корупцією" встановлює принцип адаптації антикорупційних заходів до організаційно-правової форми та специфіки діяльності конкретного суб'єкта господарювання. Ефективна система запобігання корупції має базуватися на гармонійному поєднанні вимог національного антикорупційного законодавства з міжнародними стандартами корпоративного управління та принципами комплаєнсу. Особливого значення набуває врахування галузевих особливостей діяльності, розміру організації, географії присутності, структури власності та рівня корупційних ризиків при розробці та впровадженні антикорупційних

політик і процедур. Такий диференційований підхід забезпечує не лише формальне дотримання законодавчих вимог, але й реальну ефективність превентивних заходів [45]. При цьому важливо забезпечити поєднання вимог антикорупційного законодавства з принципами ефективного корпоративного управління.

Специфіка реалізації функцій уповноважених підрозділів у різних типах організацій проявляється також у підходах до оцінки корупційних ризиків. Закон України "Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки" передбачає необхідність застосування диференційованого підходу до оцінки та управління корупційними ризиками залежно від специфіки діяльності організації [47].

Спільним для всіх типів організацій є необхідність забезпечення незалежності уповноважених підрозділів та створення умов для ефективного виконання ними своїх функцій. Як зазначається в Законі України "Про запобігання корупції", незалежність уповноважених підрозділів є ключовою умовою ефективності їх діяльності незалежно від типу організації [21].

Таким чином, специфіка реалізації функцій уповноважених підрозділів у різних типах організацій визначається особливостями їх діяльності, характером корупційних ризиків та організаційною структурою. При цьому важливо забезпечити адаптацію загальних вимог антикорупційного законодавства до специфіки конкретної організації при збереженні єдиних принципів та підходів до запобігання корупції.

1.3. Правові засади реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції

Феномен правових засобів регулювання останнім часом привертає активну увагу науковців та практиків, оскільки створення діючих правових механізмів реалізації прав та інтересів фізичних та юридичних осіб вимагає застосування спеціальних прийомів та способів, завдяки яким норма закону втілюється у площину суспільних відносин. Із суто теоретичної дана проблема перетворюється

у практичну, особливо у сфері запобігання корупції, правове забезпечення якого в Україні традиційно відрізняється надлишковою кількістю правових актів і, одночасно, постійними труднощами, пов'язаними з їх практичною реалізацією [59, с. 52].

Проведений нами аналіз місця і ролі інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції у загальній системі протидії корупції дозволив визначити ключове значення цих суб'єктів у забезпеченні ефективності антикорупційних заходів. Водночас необхідно констатувати, що результативність діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) напряму залежить від належного нормативно-правового забезпечення їх статусу та функціонування. Саме тому логічним продовженням дослідження є аналіз правових засад реалізації правового статусу цих суб'єктів.

Правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції формується під впливом цілого комплексу нормативно-правових актів різної юридичної сили – від конституційних норм та міжнародно-правових документів до відомчих інструкцій та локальних актів. При цьому важливо розуміти, що в умовах триваючої антикорупційної реформи та впливу факторів воєнного стану правове регулювання статусу цих суб'єктів постійно трансформується, що зумовлює необхідність ґрунтовного аналізу та систематизації відповідних правових норм.

В контексті дослідження правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції особливу актуальність має виявлення прогалин та колізій у правовому регулюванні, які створюють перешкоди для ефективної реалізації ними своїх функцій. Адже саме дослідження їх правового статусу та повноважень має важливе теоретичне та практичне значення для підвищення ефективності антикорупційної діяльності в Україні [60, С. 96]. Відтак комплексний аналіз правових засад дозволить не лише систематизувати чинне нормативно-правове забезпечення, але й обґрунтувати пропозиції щодо його удосконалення, спрямовані на підвищення результативності антикорупційної діяльності.

Правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції ґрунтується на розгалуженій системі нормативно-правових актів, що регулюють їх правове становище, функції, повноваження та місце в системі антикорупційної інфраструктури України. Особливе значення має аналіз юридичних підстав функціонування цих інституцій у контексті сучасних викликів, включаючи умови воєнного стану. У цьому підрозділі буде розглянуто комплексно нормативно-правові засади функціонування уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) та проаналізовано проблемні аспекти правового регулювання їх діяльності.

1.3.1. Конституційно-правові засади діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції

Правові засади діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції базуються на фундаментальних принципах, закладених у Конституції України. Відповідно до статті 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Ця норма є визначальною для функціонування будь-яких державних інституцій, включаючи й уповноважені підрозділи з питань запобігання корупції.

Конституційний принцип верховенства права, закріплений у статті 8 Основного Закону, також є засадничим для антикорупційної діяльності та визначає, що всі нормативно-правові акти повинні ухвалюватися на основі Конституції України і відповідати їй. Цей принцип безпосередньо стосується нормативно-правових актів, що регулюють діяльність уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції.

Стаття 38 Конституції України гарантує громадянам право брати участь в управлінні державними справами, що створює конституційну основу для громадського контролю за діяльністю державних органів, у тому числі й у сфері запобігання корупції. Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції у своїй діяльності повинні забезпечувати реалізацію цього конституційного права громадян, зокрема через механізми

залучення громадськості до антикорупційних заходів та забезпечення прозорості своєї діяльності.

Стаття 42 Конституції України, яка гарантує право на підприємницьку діяльність, не заборонену законом, та забезпечення державою захисту конкуренції у підприємницькій діяльності, також має безпосереднє відношення до діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. Корупція є однією з головних перешкод для розвитку конкурентного бізнес-середовища, тому ефективна діяльність антикорупційних інституцій сприяє реалізації цього конституційного принципу [61].

1.3.2. Міжнародно-правові засади антикорупційної діяльності як основа правового статусу уповноважених підрозділів

Правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в Україні формується з урахуванням міжнародно-правових стандартів у сфері запобігання та протидії корупції. Відповідно до статті 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [61].

Одним із ключових міжнародних документів у сфері запобігання та протидії корупції є Конвенція ООН проти корупції, ратифікована Україною 18 жовтня 2006 року. Як наголошує Ю. Дем'янчук, Конвенція ООН є першим юридично обов'язковим глобальним інструментом, який охоплює широкий спектр антикорупційних заходів та міжнародних відносин співробітництва у запобіганні корупції [62, с.318].

Стаття 6 цієї Конвенції встановлює вимогу щодо створення органу або органів з питань запобігання корупції, які повинні забезпечувати реалізацію антикорупційної політики, поширення знань з питань запобігання корупції та здійснювати координацію антикорупційної діяльності. Ця стаття створює міжнародно-правову основу для діяльності антикорупційних інституцій, включаючи й уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції.

Стаття 36 Конвенції ООН проти корупції передбачає створення спеціалізованих органів з питань боротьби з корупцією, які повинні мати необхідну самостійність для ефективного виконання своїх функцій. Хоча ця стаття стосується передусім правоохоронних органів, вона також є важливою для визначення статусу всіх антикорупційних інституцій, включаючи й уповноважені підрозділи з питань запобігання корупції [63].

Не менш важливим міжнародним документом є Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією, ратифікована Україною 18 жовтня 2006 року. Стаття 20 цієї Конвенції передбачає створення спеціалізованих органів з боротьби з корупцією, які повинні мати необхідну незалежність для ефективного виконання своїх функцій. Ця норма також є міжнародно-правовою основою для визначення статусу антикорупційних інституцій в Україні [64].

Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, ратифікована Україною 16 березня 2005 року, встановлює вимоги щодо цивільно-правових механізмів боротьби з корупцією, які також повинні враховуватися при визначенні правового статусу антикорупційних інституцій, включаючи й уповноважені підрозділи з питань запобігання корупції [65].

Суттєвий вплив на визначення правового становища спеціалізованих структур (відповідальних працівників) у сфері протидії та виявлення корупційних проявів справляють настанови міжнародних інституцій, передусім GRECO (Групи країн з боротьби проти корупції [66]) та ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку [67]). Незважаючи на те, що такі настанови не є юридично обов'язковими, вони слугують ключовим дороговказом для покращення вітчизняного правового регулювання в антикорупційній сфері.

Будучи учасником GRECO, Україна прийняла на себе зобов'язання з упровадження антикорупційних принципів даної структури. Особливої ваги набуває п'ятий етап моніторингу GRECO, що охоплює профілактику корупції у вищих органах виконавчої влади та силових відомствах. У рамках цього етапу акцентується увага на результативності інституційних антикорупційних механізмів, серед яких важливе місце посідають спеціалізовані підрозділи з протидії корупції [68].

На необхідності впровадження електронних систем для подання документів та моніторингу їх розгляду, акцентує увагу професор Литвин Н.А., наголошуючи, що це зменшує можливість корупційного впливу через особисті контакти або маніпуляції процесом. До того ж, запровадження адміністративних послуг в електронному форматі не лише сприяє зменшенню корупційних ризиків, але й забезпечує зручний та легкий доступ до цих послуг. Для того щоб громадяни та бізнес могли ознайомлюватися з інформацією про адміністративні послуги та отримувати їх онлайн, функціонує Єдиний державний портал адміністративних послуг [69, С. 597].

Як бачимо, міжнародно-правові документи та рекомендації міжнародних організацій створюють важливу основу для формування правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в Україні.

1.3.3. Законодавче регулювання діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції

Центральним нормативно-правовим актом, що визначає правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, є Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII [21]. Саме цей Закон є основою для формування системи уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в Україні.

Стаття 13-1 Закону України «Про запобігання корупції» визначає правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, про що йшлося у попередніх підрозділах нашої дисертації.

У пункті 5 частини 1 статті 13-1 Закону України «Про запобігання корупції» існує правова невизначеність щодо обов'язковості створення уповноважених підрозділів у органах місцевого самоврядування базового рівня, зокрема у сільських, селищних, міських радах [21]. Це створює ситуацію, коли відсутній чіткий правовий механізм забезпечення антикорупційної діяльності в цих органах. Вважаємо за необхідне внести зміни до чинного законодавства, які б чітко регламентували порядок створення та функціонування уповноважених підрозділів

(уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в органах місцевого самоврядування базового рівня.

Окрім наведеного вище, зазначимо, що існує також правова невизначеність щодо обов'язковості створення уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції у різних категоріях державних та комунальних структур. Зокрема, відсутні чіткі законодавчі вимоги стосовно функціонування таких підрозділів у судах загальної юрисдикції, комунальних підприємствах та державних господарських структурах. Ця правова прогалина створює підґрунтя для неоднакового підходу до організації антикорупційної роботи в межах різних типів установ та може призводити до зниження ефективності превентивних заходів у сферах, які характеризуються підвищеними корупційними ризиками. Відсутність уніфікованих стандартів створення та функціонування уповноважених підрозділів ускладнює процес забезпечення системного підходу до запобігання корупції на інституційному рівні та може негативно впливати на загальну результативність державної антикорупційної політики. Така ситуація потребує законодавчого врегулювання з метою встановлення єдиних критеріїв та вимог щодо створення й діяльності уповноважених підрозділів у всіх сферах публічного управління.

Це створює суттєві проблеми у забезпеченні ефективної антикорупційної діяльності в цих інституціях. На нашу думку, доцільно доповнити частину першу статті 13-1 Закону України «Про запобігання корупції» положеннями, які б чітко визначали обов'язковість створення уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в усіх зазначених інституціях.

Правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції визначається також іншими положеннями Закону України «Про запобігання корупції». Зокрема, частина шоста статті 13-1 визначає основні завдання уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, про теж вже зазначалося нами в роботі [21].

Аналіз правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, визначеного Законом України «Про

запобігання корупції», свідчить про те, що законодавець визначив для цих підрозділів широке коло завдань, які охоплюють усі основні напрями антикорупційної діяльності.

При цьому, на нашу думку, проблема недостатньої пріоритезації діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції виявляється у відсутності чіткого визначення пріоритетних напрямів їхньої роботи та належного ресурсного забезпечення. Це призводить до того, що зусилля цих структурних підрозділів розпорошуються між різноманітними завданнями без належної концентрації на найбільш критичних корупційних ризиках та загрозах. Відсутність стратегічного планування та системного підходу до визначення пріоритетів негативно впливає на ефективність превентивних заходів, оскільки уповноважені підрозділи змушені одночасно займатися широким спектром питань - від проведення навчань та консультацій до здійснення моніторингу дотримання антикорупційного законодавства. Така ситуація ускладнює можливість глибокого аналізу корупційних ризиків у конкретних сферах діяльності установи та розроблення адресних превентивних заходів. Крім того, недостатня пріоритезація може призводити до формального підходу до виконання антикорупційних функцій, коли основна увага приділяється дотриманню процедурних вимог замість досягнення реальних результатів у сфері запобігання корупції.

Зокрема, функції антикорупційного уповноваженого в більшості установ сприймаються досить обмежено - переважно в контексті організації декларування та контролю за виконанням вимог фінансового контролю. Разом з тим, на думку вітчизняних вчених саме антикорупційне декларування дозволяє з'ясувати «максимальну» сконцентрованість їх на реалізації та захисті публічних інтересів, наявність корупційних ризиків у діяльності таких осіб тощо. Окрім суто інформаційної функції, антикорупційне декларування виконує й превентивну функцію як загального, так і спеціального значення, дозволяє своєчасно відреагувати на будь-які «корупційні загрози» стосовно конкретної особи та публічно-службових відносин загалом [70, с. 6].

Не дивлячись на це, більшість уповноважених та уповноважених на ДП бачать свою роль у забезпеченні доброчесності органу (підприємства), навчанні та консультуванні працівників. Меншою є частка респондентів, які вважають, що їх роль полягає у виявленні фактів несвоєчасного подання декларацій, конфлікту інтересів та повідомленні про них НАЗК. Це підтверджується результатами дослідження "Антикорупційна доброчесність 2020", згідно з яким лише 20% опитаних державних службовців взаємодіяли з уповноваженим з питань, не пов'язаних з декларуванням [71, С. 47].

Важливим аспектом правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції є їх незалежність. Закон України «Про запобігання корупції» містить окремі гарантії незалежності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції.

Разом з тим, не всі гарантії поширюються на керівників уповноважених підрозділів та уповноважених осіб обласних державних (військових) адміністрацій та обласних рад, державних підприємств та державних господарських структур. Це створює ситуацію правової нерівності та неоднакового рівня захисту для різних категорій антикорупційних уповноважених. Така диференціація у правовому статусі може негативно впливати на ефективність діяльності уповноважених осіб, оскільки відсутність належних гарантій незалежності та захисту послаблює їхню мотивацію до активної протидії корупційним проявам. Крім того, неоднаковий рівень правового захисту може призводити до формування подвійних стандартів у сфері антикорупційної діяльності та підривати довіру до системи запобігання корупції загалом. Зазначена проблема потребує комплексного законодавчого врегулювання з метою забезпечення єдиних стандартів правового статусу всіх категорій уповноважених осіб незалежно від сфери їхньої діяльності.

Статтею 12 Закону України «Про запобігання корупції» до повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції віднесено, зокрема, координацію та надання методичної допомоги щодо виявлення державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого

самоврядування корупційних ризиків у своїй діяльності та реалізації ними заходів щодо їх усунення, у тому числі підготовки та виконання антикорупційних програм, надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги з питань застосування законодавства щодо запобігання корупції [21]. Це положення створює правову основу для взаємодії уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції з Національним агентством з питань запобігання корупції.

Законодавство України у сфері запобігання корупції встановлює комплекс нормативних положень, що регламентують правовий статус уповноважених осіб з антикорупційної діяльності в юридичних особах, які впроваджують антикорупційні програми відповідно до законодавчих вимог. Зокрема, нормативні приписи статті 61 Закону України «Про запобігання корупції» закріплюють систему імперативних зобов'язань для посадових та службових осіб юридичних осіб, а також інших суб'єктів, що перебувають у трудових відносинах з юридичними особами.

До таких зобов'язань належать: утримання від вчинення та участі у корупційних правопорушеннях, пов'язаних з діяльністю юридичної особи; відмова від прийняття рішень та вчинення дій в умовах реального конфлікту інтересів під час виконання трудових функцій; уникнення поведінки, яка може інтерпретуватись як готовність до вчинення корупційного правопорушення у контексті діяльності юридичної особи; обов'язок невідкладного інформування відповідальної за антикорупційну діяльність посадової особи, керівництва або засновників (учасників) юридичної особи про факти підбурення до вчинення корупційних правопорушень, пов'язаних з діяльністю юридичної особи; обов'язок негайного повідомлення про виявлені випадки вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень іншими працівниками чи особами; невідкладне інформування уповноважених суб'єктів про виникнення реального або потенційного конфлікту інтересів.

Стаття 62 Закону України «Про запобігання корупції» передбачає вимогу щодо затвердження антикорупційних програм в юридичних особах та визначає, що в антикорупційній програмі юридичної особи визначаються, зокрема, порядок

призначення та звільнення, функціональні обов'язки особи, відповідальної за реалізацію антикорупційної програми (далі - Уповноважений), розділ про обов'язки засновників (учасників), керівника, працівників юридичної особи у сфері запобігання корупції. А також порядок інформування Уповноваженого працівниками про виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів, порядок врегулювання конфлікту інтересів працівників юридичної особи [21].

Стаття 64 Закону України «Про запобігання корупції» визначає правовий статус Уповноваженого з антикорупційної програми юридичної особи. Відповідно до цієї статті, Уповноважений є посадовою особою юридичної особи, що призначається відповідно до законодавства керівником юридичної особи або її учасниками (засновниками) у порядку, передбаченому ухваленою антикорупційною програмою. Уповноважений підпорядковується, є підзвітним та підконтрольним лише керівнику такої юридичної особи.

Таким чином, аналіз положень Закону України «Про запобігання корупції» свідчить про існування в Україні дуалістичної системи антикорупційних уповноважених: з одного боку, це уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції в публічних інституціях (стаття 13-1 Закону), а з іншого - уповноважені з реалізації антикорупційних програм юридичних осіб (статті 62, 64 Закону) [21].

При цьому відсутнє достатнє обґрунтування для існування двох різних за правовим статусом видів антикорупційних уповноважених. Така ситуація створює, на наше переконання, неоднакові умови для реалізації антикорупційної політики в різних організаціях. Диференціація правового статусу уповноважених підрозділів та уповноважених осіб без належного теоретичного та практичного обґрунтування може призводити до непослідовності у застосуванні антикорупційних механізмів та знижувати загальну ефективність превентивних заходів. Відсутність єдиних підходів до визначення компетенції, повноважень та відповідальності різних категорій антикорупційних уповноважених ускладнює координацію їхньої діяльності та може створювати передумови для дублювання функцій або, навпаки, виникнення прогалів у покритті антикорупційними заходами окремих сфер діяльності. Така фрагментарність системи антикорупційних уповноважених

потребує концептуального переосмислення з метою створення логічної та збалансованої моделі організації превентивної антикорупційної діяльності на інституційному рівні.

1.3.4. Підзаконне нормативно-правове регулювання статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції

Важливе значення для визначення правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції мають підзаконні нормативно-правові акти, прийняті на виконання Закону України «Про запобігання корупції».

Одним із ключових підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, є наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 27 травня 2021 року № 277/21 «Про затвердження Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції» [33]. Цей наказ затверджує Типове положення, яке визначає основні завдання, функції та права уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції.

Типове положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції є базовим документом для розроблення положень про уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції в конкретних державних органах, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах та організаціях.

Відповідно до пункту 1 розділу I Типового положення, це положення визначає основні завдання, функції та права уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, регулює питання їх взаємодії з Національним агентством з питань запобігання корупції, іншими спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції [33].

Пункт 2 розділу I Типового положення визначає сферу його застосування, зокрема, це положення є обов'язковим для виконання уповноваженими підрозділами (уповноваженими особами) юридичних осіб, зазначених у частині першій статті 13-1 Закону України «Про запобігання корупції». Уповноважені

підрозділи (уповноважені особи) у своїй діяльності керуються Конституцією і законами України, а також указами Президента України і постановами Верховної Ради України, актами Кабінету Міністрів України, іншими нормативно-правовими актами, у тому числі Типовим положенням.

Пункт 4 розділу I Типового положення встановлює, що уповноважений підрозділ (уповноважена особа) утворюється (визначається) у порядку, визначеному законодавством. Крім того, пункт 5 визначає, що уповноважений підрозділ (уповноважена особа) у своїй діяльності є незалежним. Втручання у діяльність уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) під час здійснення ним своїх повноважень, а також покладення на уповноважений підрозділ (уповноважену особу) обов'язків, що не належать або виходять за межі його повноважень чи обмежують виконання покладених на нього завдань, забороняється [33].

Розділ II Типового положення визначає основні завдання та функції уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. Пункт 1 цього розділу встановлює основні завдання уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи), які є чітко визначені в Типовому положенні.

Аналогічно попередньому пункту, пункт 2 розділу II Типового положення визначає широкий перелік функцій, які покладаються на уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції.

Варто наголосити, що Розділ III Типового положення визначає права уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. Так зокрема, пункт 1 цього Розділу встановлює, що уповноважений підрозділ (уповноважена особа) з метою виконання покладених на нього (неї) завдань має відповідні процесуальні права [33].

Важливим аспектом правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції є визначення вимог до їх штатної чисельності. Національне агентство з питань запобігання корупції у своєму наказі від 26 квітня 2021 року № 240/21 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо утворення та забезпечення функціонування

уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції» [72] встановило рекомендовані вимоги до мінімальної штатної чисельності уповноважених підрозділів.

Відповідно до пункту 11 цих Методичних рекомендацій, штатна чисельність уповноваженого підрозділу визначається з розрахунку співвідношення такої чисельності до кількості працівників державного органу, а саме:

- у державних органах, юрисдикція яких поширюється на територію однієї чи кількох областей, міста Києва, та територіальних органах центральних органів виконавчої влади (крім апаратів місцевих державних адміністрацій, територіальних органів, які здійснюють діяльність у сфері державного контролю) у разі чисельності працівників до 300 осіб - не менше двох уповноважених осіб; у разі чисельності працівників від 300 до 1 тис. осіб - не менше трьох уповноважених осіб; у разі чисельності працівників від 1 тис. до 2 тис. осіб - не менше чотирьох уповноважених осіб; у разі чисельності працівників від 2 тис. осіб - не менше п'яти уповноважених осіб;
- у територіальних органах, які здійснюють діяльність у сфері державного контролю, - не менше десяти, але не більше двадцяти відсотків від штатної чисельності структурного підрозділу з питань запобігання та виявлення корупції їх центрального апарату;
- в апаратах обласних, районних, Київської міської державних адміністрацій: у разі чисельності працівників державної адміністрації до 200 осіб - не менше однієї уповноваженої особи; у разі чисельності працівників державної адміністрації від 200 до 500 осіб - не менше двох уповноважених осіб; у разі чисельності працівників державної адміністрації від 500 осіб - не менше трьох уповноважених осіб [72].

Проте, як зазначає О.В. Іванов, існує проблема недотримання керівниками державних органів вимог щодо мінімальної штатної чисельності уповноважених підрозділів [73, С. 98].

Результати аналітичного огляду "Ефективність антикорупційних уповноважених у 2020 році" демонструють, що понад 60% керівників державних органів ігнорують ці вимоги [48]. Це суттєво обмежує функціональну

спроможність уповноважених підрозділів та не дозволяє їм ефективно виконувати покладені на них завдання.

Для вирішення цієї проблеми пропонується внести зміни до законодавства, зокрема до Закону України «Про запобігання корупції», якими буде встановлено чіткий обов'язок керівників державних органів забезпечувати належне штатне укомплектування уповноважених підрозділів відповідно до вимог НАЗК. Це створить правові підстави для застосування заходів впливу до керівників, які не забезпечують належну штатну чисельність уповноважених підрозділів.

Важливим аспектом правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції є також їх підпорядкування та організаційна структура. Відповідно до пункту 9 Методичних рекомендацій щодо утворення та забезпечення функціонування уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, уповноважений підрозділ утворюється як самостійний та функціонально незалежний структурний підрозділ з безпосереднім підпорядкуванням керівнику відповідного державного органу, юридичної особи, визначених у частині першій статті 13-1 Закону [21].

Проте, на нашу думку, існує проблема неналежного підпорядкування уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. Ця проблема виявляється у відсутності чіткої системи підзвітності та контролю за діяльністю антикорупційних уповноважених, що може негативно впливати на їхню незалежність та ефективність роботи. Неналежне підпорядкування створює ризики конфлікту інтересів, коли уповноважені особи можуть опинитися під впливом керівництва тієї організації, в якій вони здійснюють антикорупційну діяльність. Така ситуація може призводити до обмеження можливостей уповноважених підрозділів у виявленні та запобіганні корупційним правопорушенням, особливо у випадках, коли корупційні схеми залучають вище керівництво установи. Крім того, неналежне підпорядкування може створювати передумови для тиску на антикорупційних уповноважених з метою приховування або применшення значущості виявлених корупційних

ризиків, що суперечить основним принципам незалежності та об'єктивності антикорупційної діяльності.

Зокрема, на практиці уповноважені підрозділи часто функціонують у складі інших самостійних підрозділів державних органів, що порушує принцип прямого підпорядкування уповноваженого підрозділу безпосередньо керівнику органу.

В той же час, зазначає О.Б. Піскунова, незалежність уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції передбачає їх підзвітність та підконтрольність керівникові державного органу, державного підприємства, установи чи організації, органу місцевого самоврядування [74, С. 116-117].

Така ситуація на наше переконання суттєво обмежує інституційну спроможність та незалежність уповноважених підрозділів.

Для вирішення цієї проблеми нами пропонується внести зміни до нормативно-правових актів, які б чітко регламентували організаційну структуру та підпорядкування уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, зокрема, до постанови Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2012 року № 606 «Про затвердження рекомендаційних переліків структурних підрозділів обласної, Київської та Севастопольської міської, районної, районної в м. Києві та Севастополі державних адміністрацій» [75], до якої пропонується включити уповноважений підрозділ з питань запобігання та виявлення корупції до переліку рекомендованих підрозділів місцевих державних адміністрацій.

Крім Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, важливим підзаконним нормативно-правовим актом, що регулює правовий статус уповноважених осіб з антикорупційної діяльності в юридичних особах, у яких відповідно до Закону затверджуються антикорупційні програми, є наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 10 грудня 2021 року № 794/21 «Про затвердження Типової антикорупційної програми юридичної особи».

Розділ VI Типової антикорупційної програми юридичної особи визначає правовий статус Уповноваженого з реалізації антикорупційної програми

юридичної особи. Відповідно до пункту 1 цього розділу, Уповноважений є посадовою особою юридичної особи, яка призначається (обирається) відповідно до законодавства керівником або засновниками (учасниками) юридичної особи на окрему посаду згідно з законодавством та установчими документами юридичної особи.

Пункт 3 розділу VI Типової антикорупційної програми конкретизує за яких умов Уповноважений припиняє свою діяльність. Крім того, пункт 10 розділу VI Типової антикорупційної програми визначає, що керівник, засновники (учасники) юридичної особи зобов'язані сприяти виконанню Уповноваженим завдань, передбачених Законом, антикорупційною програмою, та забезпечують гарантії незалежності Уповноваженого, зокрема шляхом забезпечення окремого приміщення для виконання покладених на нього завдань, сейфу для зберігання документів, робочого місця, обладнаного офісними меблями, комп'ютерною і периферійною технікою, засобами зв'язку, доступом до мережі Інтернет та до засобів машинних носіїв інформації, доступом до інформаційних ресурсів юридичної особи тощо [76].

Втім, як аргументовано констатує І.В. Опришко, існує проблематика відсутності нормативно закріплених у Законі України «Про запобігання корупції» гарантій функціональної автономності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції [77, с. 73]. Така законодавча прогалина породжує ситуацію підвищеної вразливості уповноважених осіб до зовнішніх деструктивних впливів та неправомірного втручання в процес реалізації їхніх професійних повноважень. Для ефективного подолання цієї інституційної колізії доцільним вбачається ініціювання законодавчих змін до Закону України «Про запобігання корупції», які б чітко регламентували комплекс правових гарантій незалежності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції.

1.3.5. Відомчі та локальні нормативні акти, що регулюють діяльність уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції

Правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції визначається також відомчими та локальними

нормативними актами, прийнятими на основі Закону України «Про запобігання корупції» та Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції.

Відповідно до пункту 3 розділу I Типового положення, його положення є рекомендаційними для розроблення положень про уповноважені підрозділи (уповноважені особи) юридичних осіб, зазначених у частині другій статті 62 Закону, а також інших юридичних осіб, які приймають антикорупційні програми за власною ініціативою відповідно до частини першої статті 62 Закону [21]. А отже, кожна юридична особа, в якій створюється уповноважений підрозділ (визначається уповноважена особа) з питань запобігання та виявлення корупції, приймає відповідний локальний нормативний акт, який визначає правовий статус уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) в цій конкретній юридичній особі.

Важливим аспектом правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції у сфері національної безпеки та оборони України є регулювання їх діяльності в умовах воєнного стану. У березні 2022 року Національне агентство з питань запобігання корупції розіслало лист до керівників міністерств, інших центральних органів виконавчої влади й державних органів щодо організації роботи із запобігання та виявлення корупції в умовах воєнного стану [78].

У цьому листі Уповноваженим підрозділам пропонується зосередитися на наданні консультативної допомоги суб'єктам декларування, координації діяльності Уповноважених підрозділів з підвідомчими юридичними особами, візуванні проектів актів з основної діяльності, запобіганні та врегулюванні конфліктів інтересів, організації роботи каналів повідомлення про прояви корупції, отриманні та розгляді повідомлень про виявлені правопорушення та інформування керівників органів влади та НАЗК про факти вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень та інших порушень вимог антикорупційного законодавства. І при цьому, Уповноваженим підрозділам запропоновано тимчасово припинити окремі функції [78].

Натомість, як аргументує О.Р. Мулик, тимчасове звуження функціональних повноважень Уповноважених підрозділів може призвести до негативних наслідків у діяльності органів державної влади [79, с. 27-28]. Представлені в листі рекомендації НАЗК викликають занепокоєння фахівців з антикорупційних питань, оскільки фактично обмежують дієвість положень Закону «Про запобігання корупції».

На нашу думку, таке обмеження функціональних повноважень уповноважених підрозділів з боку Національного агентства є ознакою перевищення його повноважень. Більше того, видання такого нормативного акту НАЗК відбулося на фоні відсутності аби яких змін до Закону України «Про запобігання корупції», який у частині 6 статті 13-1 чітко визначив зміст основних завдань уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) [80, с. 46].

Варто зазначити подвійність запроваджених обмежень щодо роботи Уповноважених підрозділів. З одного боку, встановлені обмеження стосуються лише тих Уповноважених підрозділів, які не залучені до виконання заходів з оборони держави, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, охорони прав, свобод та законних інтересів громадян. З іншого боку, повноваження Уповноважених підрозділів щодо виконання вищезгаданих заходів (оборонних, цивільно-захисних тощо) не отримали чіткого визначення ані в Типовому положенні, ані в нормативно-правових актах, що регулюють діяльність Уповноваженого підрозділу в певних складових сфери національної безпеки та оборони.

Для забезпечення ефективної роботи Уповноважених підрозділів у сфері національної безпеки та оборони України пропонуємо керівникам відповідних складових сил безпеки та оборони розглянути питання щодо підвищення статусу Уповноважених підрозділів через розширення їх обов'язків завданнями, що пов'язані з безпосередньою діяльністю конкретного органу влади чи формування у сферах оборони, цивільного захисту або правоохоронної діяльності.

Відповідно до Антикорупційної програми Національної гвардії України на 2023–2025 роки передбачається діяльність Уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) Головного управління Нацгвардії та територіальних

управлінь, з'єднань, військових частин (підрозділів), вищих військових навчальних закладів, навчальних військових частин (центрів), баз, закладів охорони здоров'я та установ. Таким чином, можна говорити про те, що Уповноважені підрозділи створюються не тільки в центральних органах виконавчої влади, а й у військових формуваннях з правоохоронними функціями [81].

Це є цілком оправданим і закономірним, оскільки в системі органів сектору національної безпеки й оборони також існують високі корупційні ризики, особливо в умовах воєнного стану. Для вдосконалення правового регулювання діяльності Уповноважених підрозділів у складі військових формувань пропонуємо доповнити статтю 13-1 Закону України «Про запобігання корупції» абзацом наступного змісту:

«Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції утворюються (визначаються) в: Збройних Силах України, інших утворених відповідно до законів України військових формуваннях, правоохоронних та розвідувальних органах державних органах спеціального призначення з правоохоронними функціями, силах цивільного захисту, оборонно-промисловому комплексі України».

1.3.6. Проблеми правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції та шляхи їх вирішення

Аналіз нормативно-правової бази, що регулює правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, дозволяє виявити ряд проблем, які потребують вирішення для підвищення ефективності антикорупційної діяльності.

Першою серйозною проблемою є правова невизначеність щодо створення та функціонування уповноважених підрозділів у судах загальної юрисдикції, органах місцевого самоврядування базового рівня, комунальних підприємствах та державних господарських структурах.

У межах даної проблеми має місце й інша обставина, а саме наявність правових та організаційних проблем становлення та розвитку інституту

уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в умовах воєнного стану [60, С. 44].

Відсутність належного правового регулювання створює, на нашу думку, проблемну ситуацію, за якої формуються різноманітні підходи до побудови системи антикорупційної діяльності в зазначених інституціях. Така неузгодженість негативно впливає на ефективність протидії корупційним проявам та призводить до непослідовності у реалізації антикорупційних заходів.

Для комплексного вирішення цієї проблеми, за нашим переконанням, необхідно здійснити внесення відповідних змін до частини першої статті 13-1 Закону України «Про запобігання корупції». Пропоновані зміни повинні детально регламентувати механізм створення, організаційну структуру та функціональні повноваження уповноважених підрозділів у відповідних інституціях, адже залишають не унормованими питання, які стосуються невизначеності щодо обов'язковості їх утворення в органах місцевого самоврядування [57, С. 660].

Це на нашу думку дозволить забезпечити уніфікований підхід до організації антикорупційної роботи та підвищити її результативність на всіх рівнях функціонування зазначених установ .

Другою важливою проблемою є існування дуалістичної системи, де співіснують два різні за правовим статусом види антикорупційних уповноважених: уповноважені у публічних інституціях (стаття 13-1 Закону) та уповноважені з реалізації антикорупційних програм юридичних осіб (статті 62, 64 Закону).

Як зазначає з цього приводу, Піскунова О.Б., безпосередній аналіз положень Закону України «Про запобігання корупції» надав можливість зробити наступні висновки: по-перше, даний нормативний акт не закріплює основні права та обов'язки, які покладаються на уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції; по-друге, тільки в частині реалізації повноважень у сфері захисту викривачів уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції наділяються відповідними правами; по-третє, виходить, що поза межами законодавчого врегулювання залишається реалізації основних прав, які покладаються на

уповноважені підрозділи (уповноважених осіб) під час здійснення основних завдань передбачених зазначеним вище Закон України [82, с. 140].

Тому для вирішення цієї проблеми пропонується уніфікувати правовий статус різних категорій антикорупційних уповноважених шляхом внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції».

Третьою проблемою є відсутність системи професійного розвитку уповноважених осіб з питань запобігання корупції та нерозвиненість їхньої професійної мережі.

Результати комплексного оцінювання, здійсненого Національним агентством з питань запобігання корупції впродовж останніх років, засвідчили наявність численних системних недоліків інституційного рівня. Серед основних проблемних аспектів було виявлено неефективний рівень онлайн-комунікації між структурними підрозділами, брак системного підходу до організації антикорупційного навчання персоналу, а також недостатній рівень професійної взаємодії між відповідальними особами.

Для подолання виявлених недоліків та підвищення ефективності антикорупційної діяльності доцільно реалізувати комплекс заходів організаційно-методичного характеру. Зокрема, необхідно розробити та офіційно затвердити наказом НАЗК спеціальний документ «Порядок професійного навчання уповноважених осіб з питань запобігання та виявлення корупції», який би регламентував процедури підготовки кадрів. Додатково пропонується створити на базі Національного агентства спеціалізовану освітню структуру «Школа антикорупційних уповноважених», що забезпечить систематичну підготовку та підвищення кваліфікації відповідних фахівців.

Такий підхід є досить практичним, оскільки питання професійної підготовки торкається усіх публічних службовців. З цього приводу вітчизняний вчений наголошує про те, що ж стосується підвищення кваліфікації працівника поліції, то вона є додатковим елементом його професійної підготовки, який відбувається паралельно з основною службовою діяльністю та націлений на її вдосконалення. У межах підвищення кваліфікації здійснюється розвиток умінь і навичок, а також доповнення знань працівника поліції з метою забезпечення

виконання ним своїх службових обов'язків ще більш якісно й ефективно [83, с. 63].

Четвертою суттєвою проблемою є брак чітко сформульованих пріоритетних напрямків у роботі уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції. У переважній більшості установ функціональні обов'язки антикорупційного уповноваженого розглядаються занадто вузько та обмежуються здебільшого організаційними питаннями декларування майнового стану та здійсненням контрольних заходів щодо дотримання вимог фінансового контролю. Такий підхід не відповідає сучасним потребам комплексної протидії корупційним проявам та не забезпечує ефективного використання потенціалу антикорупційних структур.

Для усунення цієї проблеми необхідно здійснити відповідні зміни в законодавчому регулюванні, які б комплексно визначали стратегічні пріоритети функціонування уповноважених підрозділів. Особливу увагу слід приділити законодавчому закріпленню пріоритетності роботи з ідентифікації, аналізу та управління корупційними ризиками як основного напрямку превентивної антикорупційної діяльності. Це дозволить переорієнтувати роботу уповноважених осіб з формального виконання контрольних функцій на проактивну діяльність щодо попередження корупційних правопорушень.

П'ятою критичною проблемою виступає відсутність дієвих механізмів забезпечення незалежності уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції. Брак законодавчо закріплених та практично реалізованих гарантій незалежності формує проблемну ситуацію, за якої уповноважені особи опиняються в стані підвищеної вразливості щодо різноманітних форм зовнішнього тиску та неправомірного впливу з боку керівництва або інших зацікавлених сторін. Це суттєво знижує ефективність їхньої професійної діяльності та може призводити до компромісів у прийнятті принципових рішень.

Для кардинального розв'язання даної проблеми необхідно реалізувати системний підхід до створення надійних гарантій незалежності уповноважених осіб. Це передбачає розробку та законодавче закріплення детальних механізмів забезпечення автономності в операційній діяльності, включаючи право на

самостійне прийняття рішень у межах компетенції, доступ до необхідної інформації та ресурсів. Крім того, важливим елементом має стати впровадження спеціальних правових гарантій захисту від незаконного звільнення або інших форм службових переслідувань, що дозволить уповноваженим особам виконувати свої функції без побоювань щодо негативних наслідків для кар'єри.

Шостою проблемою є відсутність ефективних механізмів забезпечення належної штатної чисельності уповноважених підрозділів. О.В. Іванов зазначає, що понад 60% керівників державних органів ігнорують вимоги щодо штатної чисельності уповноважених підрозділів [73, С. 98]. Для вирішення цієї проблеми пропонується внести зміни до Закону України «Про запобігання корупції», якими буде встановлено чіткий обов'язок керівників державних органів забезпечувати належне штатне укомплектування уповноважених підрозділів.

Сьомою проблемою раніше була обмеженість правового захисту керівників уповноважених підрозділів від неправомірного звільнення. Попередньо діючі гарантії захисту мали вузьку сферу застосування та охоплювали лише керівників уповноважених підрозділів державних органів загальнодержавного рівня. Така обмеженість створювала нерівні умови для функціонування антикорупційних структур на різних рівнях управління. Однак на сьогодні ця проблема уже вирішена шляхом розширення сфери дії правових гарантій. Наразі норми щодо захисту від незаконного звільнення поширюються на всіх керівників уповноважених підрозділів незалежно від рівня їхньої юрисдикції. Це забезпечило більш справедливий розподіл правових гарантій та сприяло підвищенню загальної ефективності системи антикорупційного захисту на всіх рівнях державного управління.

Восьмою проблемою є недосконалість організаційного підпорядкування уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції. У практичній діяльності спостерігається ситуація, коли уповноважені підрозділи нерідко інтегруються до складу інших функціональних підрозділів державних органів, що суперечить принципам їхньої автономності та незалежності. Така організаційна структура може негативно впливати на ефективність виконання

антикорупційних функцій, оскільки створює потенційні конфлікти інтересів та обмежує можливості самостійного прийняття рішень.

Подібне підпорядкування призводить до розмивання відповідальності за результати антикорупційної діяльності та може створювати умови для неправомірного впливу на роботу уповноважених осіб. Для усунення цих недоліків необхідна оновлена система нормативно-правового регулювання, яка б детально визначала оптимальну організаційну структуру та порядок підпорядкування уповноважених підрозділів. Запропоновані зміни до відповідних нормативно-правових актів повинні забезпечити чітке розмежування функцій, встановити прямі лінії підпорядкування та гарантувати організаційну самостійність антикорупційних структур у системі державного управління.

Дев'ятим проблемним аспектом виступає недостатня регламентація відповідальності керівного складу за формування оптимальних організаційно-правових умов для функціонування уповноважених підрозділів. І.В. Опришко зазначає, що дефіцит нормативно-правових механізмів детермінує ситуацію, за якої існуючі гарантії незалежності часто залишаються суто декларативними положеннями [77, с. 74]. Для вирішення цієї проблеми пропонується доповнити статтю 13-1 Закону України «Про запобігання корупції» новою частиною, яка б визначала обов'язки керівника щодо забезпечення роботи уповноваженого підрозділу та відповідальність за їх невиконання.

Десятою проблемою є невизначеність правового статусу уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції в умовах воєнного стану. О.Р. Мулик констатує, що рекомендації НАЗК щодо тимчасового припинення деяких функцій уповноважених підрозділів фактично обмежують дію норм Закону України «Про запобігання корупції» [21, с. 28]. Для вирішення цієї проблеми пропонується внести зміни до Закону України «Про запобігання корупції», які б чітко регламентували особливості діяльності уповноважених підрозділів в умовах воєнного стану.

Таким чином, аналіз правових засад реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції свідчить про необхідність вдосконалення нормативно-правової бази, яка регулює

їх діяльність, з метою підвищення ефективності антикорупційної діяльності в Україні. Запропоновані зміни до законодавства спрямовані на вирішення виявлених проблем та створення належних правових умов для функціонування уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції.

Висновки до Розділу 1.

1. Існує нагальна потреба в термінологічному та правовому врегулюванні статусу антикорупційних підрозділів, що має включати чітке розмежування термінів "уповноважений підрозділ (уповноважена особа) з питань запобігання та виявлення корупції" та "особа, відповідальна за реалізацію антикорупційної програми", з відповідними змінами в законодавстві, зокрема в Законі № 1700-VII, де пропонується термін «Уповноважений» замінити на «Відповідальний».

2. Для підвищення ефективності діяльності уповноважених антикорупційних підрозділів необхідно комплексне вдосконалення їх функціонування за чотирма напрямками: зміцнення структурного потенціалу через забезпечення незалежності та ресурсів; розвиток міжінституційної співпраці з НАЗК, іншими антикорупційними органами та громадськістю; впровадження системи оцінювання результативності їхньої роботи; розширення інструментарію для превентивних антикорупційних заходів, особливо щодо перевірки нормативно-правових актів та моніторингу виконання антикорупційних програм.

3. Інститут уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції займає стратегічне місце в системі запобігання корупції як "первинна ланка" антикорупційної інфраструктури, що характеризується дуалістичним статусом з подвійним підпорядкуванням (керівнику організації та НАЗК) та забезпечує адаптацію загальнодержавної антикорупційної політики до специфіки конкретних інституцій через реалізацію превентивного підходу та інституційну відповідальність.

4. Для ефективного виконання свого функціонального призначення уповноважені підрозділи мають гармонійно поєднувати різні концептуальні моделі діяльності (системну, інституційну, функціональну та комунікативну) та

адаптувати свою роботу до особливостей організації, в якій вони функціонують, здійснюючи базові, спеціальні, допоміжні та забезпечувальні функції через налагодження багаторівневих координаційних механізмів (вертикальних, горизонтальних, внутрішніх та зовнішніх), що вимагає їх інституційної незалежності та належного ресурсного забезпечення.

5. Існуюча нормативно-правова база, що регулює статус антикорупційних уповноважених підрозділів, характеризується системними недоліками правового регулювання, включаючи: правову невизначеність щодо створення таких підрозділів у різних типах організацій, дуалізм правового статусу різних категорій антикорупційних уповноважених, відсутність чітких пріоритетів їхньої діяльності та недостатню регламентацію їхнього функціонування в умовах воєнного стану, що суттєво знижує ефективність антикорупційної діяльності та вимагає комплексного вдосконалення законодавства, зокрема внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції».

6. Для посилення інституційної спроможності уповноважених підрозділів необхідно впровадити широкий спектр гарантій їхньої незалежності та професійного розвитку, що має включати: забезпечення належної штатної чисельності, захист керівників від незаконного звільнення, правильне підпорядкування підрозділів, встановлення відповідальності керівного складу за створення належних умов для їх функціонування та розвиток системи професійного навчання уповноважених осіб через створення "Школи антикорупційних уповноважених" при НАЗК та формування професійної мережі для обміну досвідом.

РОЗДІЛ 2. ЮРИДИЧНА ПРИРОДА І СТРУКТУРА ПРАВОВОГО СТАТУСУ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ (УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ) З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

2.1. Поняття, структура та особливості правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції

Проблеми антикорупційної діяльності, розбудови та правового статусу системи її суб'єктів, окремих механізмів та способів досить часто є предметом та об'єктом самостійних наукових досліджень, проте в сучасних умовах реформ багатьох сфер, всі вони знаходять своє місце в системі наукових розробок і віднаходять грані власної актуальності [84, с. 71].

Глибоке теоретичне осмислення та всебічний аналіз правового статусу уповноважених структурних підрозділів і уповноважених посадових осіб з питань запобігання та протидії корупції потребує застосування комплексного міждисциплінарного наукового підходу, який повинен охоплювати як фундаментальні загальнотеоретичні аспекти розуміння ключової правової категорії "правовий статус" у її класичному доктринальному тлумаченні, так і специфічні особливості, закономірності та механізми його практичної реалізації у специфічній сфері антикорупційної діяльності, що характеризується підвищеною суспільною значущістю та особливими вимогами до професійної компетентності суб'єктів.

Системне наукове дослідження змісту, структури та юридичної природи поняття правового статусу в сучасній вітчизняній та зарубіжній юридичній науці традиційно характеризується значною різноманітністю методологічних підходів, концептуальних засад та індивідуальних наукових позицій провідних учених-правознавців. Детальний критичний аналіз широкого спектру наукової літератури з даної проблематики, включаючи як класичні фундаментальні праці, так і сучасні дослідження, дозволяє чітко виділити та систематизувати декілька основних концептуальних напрямів і теоретичних шкіл у розумінні цієї складної та

багатогранної правової категорії, кожна з яких має свої особливості, переваги та методологічні обмеження.

Саме на даній науково-методологічній проблематиці наголошують вітчизняні вчені, зазначаючи, що нині чітко простежується відсутність сучасного наукового аналізу зарубіжного досвіду реалізації адміністративно-правового статусу антикорупційних суб'єктів. За таких умов, дуже стають актуальними питання щодо аналізу наукових досліджень, що були присвячені даній проблематиці [85, С. 122].

Класичний науковий підхід до розуміння правового статусу традиційно розглядає правовий статус як структурно організовану систему законодавчо закріплених прав, свобод, обов'язків та відповідальності суб'єкта права, що має нормативне оформлення та державне забезпечення. У рамках цього підходу правовий статус визначається як цілісна система закріплених у нормативно-правових актах різної юридичної сили і гарантованих державою за допомогою відповідних механізмів прав, свобод, обов'язків та відповідальності, відповідно до яких індивід як повноправний суб'єкт права координує, регулює та здійснює свою поведінку у складній системі суспільних відносин.

Представники класичного підходу особливо підкреслюють той факт, що правовий статус є комплексною інтеграційною категорією багатогранного характеру, що відображає складні та багаторівневі взаємовідносини між різними суб'єктами суспільних відносин, зокрема взаємини особи і суспільства в цілому, громадянина і держави як політичної організації, індивіда та різноманітних колективних утворень, а також інші важливі соціальні зв'язки та взаємозалежності, що формують правову реальність.

Прихильники даного напрямку додатково наголошують на системному характері правового статусу як правового феномену, зазначаючи, що всі його структурні елементи перебувають у тісному органічному взаємозв'язку та функціональній взаємозалежності, утворюючи цілісну, логічно побудовану правову конструкцію, яка забезпечує ефективне функціонування суб'єкта у правовому полі.

Розширений концептуальний підхід до розуміння правового статусу, на нашу думку, суттєво доповнює та збагачує традиційне розуміння правового статусу, включаючи до його змістовного наповнення цілий ряд додаткових структурних елементів та характеристик, що розширюють межі даного поняття. На основі ґрунтовного аналізу теоретичних засад та практичних аспектів функціонування правових інститутів представники цього підходу обґрунтовують необхідність включення до структури правового статусу таких важливих елементів як правосуб'єктність як здатність бути суб'єктом права, законні інтереси як правомірні прагнення суб'єкта, правові принципи як основоположні засади правового регулювання, а також правові гарантії як механізми забезпечення реалізації правового статусу.

Розширений підхід передбачає включення до структури правового статусу таких важливих компонентів як правова культура та правова свідомість суб'єкта, особливо наголошуючи на критичній важливості суб'єктивного аспекту реалізації правового статусу, який визначає особистісне ставлення до права та готовність до правомірної поведінки. До структури правового статусу також включаються принципи взаємодії суб'єкта з іншими учасниками правовідносин та спеціальні механізми практичної реалізації прав і обов'язків у конкретних життєвих ситуаціях.

Функціональний підхід до аналізу правового статусу принципово зосереджується на функціональному призначенні та ролі правового статусу в системі правових відносин. У рамках цього підходу правовий статус визначається як багатоаспектна, комплексна правова категорія, що відображає весь складний комплекс різноманітних зв'язків людини із суспільством як соціальною системою, державою як політичною організацією, трудовим колективом, а також з оточуючими людьми у повсякденному житті.

Функціональний підхід особливо підкреслює, що правовий статус є не просто механічною сукупністю або простим переліком прав та обов'язків, а являє собою складну системну категорію, яка визначає функціональну роль та місце суб'єкта в загальній правовій системі суспільства. Представники цього напряму акцентують увагу на тому принципово важливому факті, що правовий статус

виступає як правовий інструмент, який визначає межі можливої та необхідної поведінки суб'єкта в конкретних правовідносинах, встановлюючи правові рамки його діяльності.

Інтегративний підхід до розуміння правового статусу, нам видається, пропонує розглядати правовий статус як інтегративну, синтетичну категорію, що відображає комплексний, системний характер правових можливостей суб'єкта та його становище в правовій системі. Цей підхід наголошує на критичній необхідності застосування системного підходу до розуміння правового статусу, який повинен обов'язково враховувати як нормативний аспект правового становища суб'єкта, так і соціальний контекст реалізації його правових можливостей.

Інтегративний підхід розглядає правовий статус як комплексну, багатовимірну характеристику становища особи в правовій системі держави, що включає не лише формально визначені нормативними актами права та обов'язки, але й реальні можливості їх практичної реалізації в конкретних соціально-економічних умовах. Представники цього напрямку підкреслюють динамічний, мінливий характер правового статусу, його органічну здатність розвиватися, еволюціонувати та трансформуватися відповідно до об'єктивних змін у правовій системі суспільства та потреб правового регулювання.

Важливим теоретичним аспектом дослідження є розмежування різних видів правового статусу, що дозволяє більш точно визначити специфіку правового становища різних категорій суб'єктів. У цьому контексті слід виокремлювати загальний правовий статус як статус особи як суб'єкта права, спеціальний правовий статус як статус окремих категорій суб'єктів, індивідуальний правовий статус як статус конкретного суб'єкта, статус колективних суб'єктів як статус організацій та установ, а також статус функціональних підрозділів.

Особливої уваги заслуговує концепція спеціального правового статусу, який визначається як сукупність специфічних прав та обов'язків, що характеризують особливе правове становище суб'єкта в певній сфері суспільних відносин. З нашої точки зору, ця концепція має важливе значення для розуміння правового статусу

уповноважених підрозділів з питань запобігання корупції, оскільки вони наділені спеціальним статусом у сфері антикорупційної діяльності.

Аналіз правового статусу державних органів та їх підрозділів дозволяє виділити такі характерні ознаки: нормативне закріплення, системний характер, стабільність основних елементів, гарантованість державою, цільова спрямованість та функціональна визначеність. Додатково до цього переліку слід включати такі ознаки як організаційна відокремленість, професійна компетентність, відповідальність за результати діяльності та взаємодія з іншими суб'єктами правовідносин.

Проведений нами аналіз нормативних актів та наукових позицій дозволяє сформулювати власне визначення правового статусу уповноважених підрозділів з питань запобігання корупції як комплексної правової категорії, що відображає їх спеціальне правове становище як суб'єктів антикорупційної діяльності та включає систему нормативно закріплених елементів, які визначають їх завдання, функції, компетенцію, організаційну структуру та особливості реалізації покладених повноважень.

Як свідчить практичний досвід, ця складність проявляється передусім у поєднанні різних елементів правового статусу: функціонального (повноваження та компетенції), організаційного (місце в системі органів державної влади) та гарантійного (механізми забезпечення незалежності). Багаторівневість виражається в тому, що правовий статус цих підрозділів регулюється нормативно-правовими актами різної юридичної сили – від Конституції України та міжнародних договорів до відомчих інструкцій та положень.

Особливість структури правового статусу антикорупційних підрозділів полягає також у дуальності їх природи. З одного боку, вони є частиною тих органів влади чи юридичних осіб, у яких вони функціонують, що передбачає певну інтеграцію в існуючі управлінські структури. З іншого боку, для ефективного виконання своїх функцій ці підрозділи потребують належного рівня автономії та незалежності. Така подвійність створює унікальний правовий статус, що поєднує елементи внутрішньої контрольної-наглядової інституції з рисами зовнішнього антикорупційного органу.

Крім того, структура правового статусу ускладнюється включенням елементів відповідальності та підзвітності. Уповноважені підрозділи з питань запобігання корупції мають звітувати не лише перед керівництвом своїх організацій, але й перед спеціалізованими антикорупційними органами, що формує додатковий рівень їхнього правового статусу. Таким чином, як підкреслюють дослідники, ця структура формує комплексну правову конструкцію, що відображає багатовимірність ролі антикорупційних підрозділів у системі запобігання та протидії корупції в Україні.

На основі комплексного аналізу наукових джерел, доктринальних позицій провідних вітчизняних науковців та чинної нормативно-правової бази можна виокремити такі основні структурні блоки правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції:

1. Цільовий блок, який включає:

а) Мету діяльності:

- *Запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням* через створення ефективної системи превентивних заходів та механізмів, спрямованих на мінімізацію проявів корупції в органах державної влади, органах місцевого самоврядування та інших юридичних особах публічного права;

- *Виявлення корупційних ризиків у діяльності відповідного органу чи організації* шляхом системного аналізу управлінських процедур, організаційної структури та регуляторних актів з метою ідентифікації потенційних вразливостей до корупційних проявів;

- *Забезпечення доброчесності в діяльності відповідного органу чи організації* через впровадження етичних стандартів, формування високого рівня правової свідомості та антикорупційної культури серед працівників, а також гарантування прозорості та публічної підзвітності.

б) Завдання:

- *Розробка та впровадження антикорупційних заходів*, включаючи формування антикорупційних програм, планів і політик, їх імплементацію та систематичний моніторинг виконання із застосуванням науково обґрунтованих методик оцінки ефективності;

- *Проведення оцінки корупційних ризиків* за встановленою методологією з визначенням чинників, що сприяють вчиненню корупційних правопорушень, та розробкою заходів щодо усунення або мінімізації виявлених корупційних ризиків;

- *Здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства* через систематичну перевірку відповідності діяльності посадових осіб вимогам законодавства у сфері запобігання корупції, включаючи перевірку декларацій, дотримання правил етичної поведінки та обмежень, передбачених законодавством;

- *Надання методичної та консультативної допомоги* працівникам у питаннях дотримання законодавства щодо запобігання корупції, врегулювання конфлікту інтересів, декларування майна, доходів, витрат і зобов'язань фінансового характеру;

- *Координація антикорупційної діяльності в межах відповідного органу*, що передбачає узгодження дій структурних підрозділів та посадових осіб для забезпечення системного підходу до реалізації антикорупційної політики.

в) Функції:

- *Превентивна (запобігання корупційним правопорушенням)* через розробку та впровадження системи заходів, спрямованих на попередження виникнення умов, які сприяють проявам корупції, формування антикорупційної свідомості та культури доброчесності серед працівників;

- *Контрольна (моніторинг дотримання антикорупційного законодавства)*, що реалізується шляхом проведення перевірок, аудитів, експертиз нормативно-правових актів та організаційно-розпорядчих документів на предмет наявності корупціогенних факторів;

- *Методична (розробка рекомендацій та надання консультацій)* із питань застосування норм антикорупційного законодавства, розробка внутрішніх нормативних документів, навчальних матеріалів та практичних рекомендацій щодо запобігання корупції;

- *Інформаційна (збір та аналіз інформації про корупційні ризики)*, що включає систематичне накопичення, обробку та аналіз інформації про потенційні та

реальні корупційні прояви, ведення відповідних баз даних, підготовку аналітичних матеріалів та інформування керівництва;

- *Координаційна (узгодження антикорупційних заходів)* між різними структурними підрозділами органу чи організації, а також взаємодія з іншими суб'єктами у сфері запобігання та протидії корупції, включаючи спеціалізовані антикорупційні органи, громадські організації та міжнародні інституції.

2. Організаційний блок, що охоплює:

а) Організаційну структуру:

- *Порядок утворення та ліквідації* уповноважених підрозділів з питань запобігання корупції, що регламентується спеціалізованим законодавством, внутрішніми нормативними актами та відомчими інструкціями з урахуванням особливостей організаційно-правової форми відповідного органу чи організації, його функціонального призначення та адміністративної підпорядкованості;

- *Форму організації (підрозділ або уповноважена особа)*, яка обирається залежно від кількісних показників (чисельності працівників, обсягу управлінської діяльності, масштабу корупційних ризиків) та може бути представлена як структурним підрозділом (департаментом, управлінням, відділом, сектором), так і окремою посадовою особою, що виконує функції уповноваженого суб'єкта з питань запобігання корупції;

- *Штатний розпис та організаційну побудову*, що визначає ієрархічну структуру, розподіл обов'язків між працівниками, співвідношення між керівними та виконавськими посадами, а також порядок взаємодії між різними ланками організаційної структури з урахуванням принципів функціональної оптимізації та раціонального використання кадрового ресурсу;

- *Внутрішні регламенти та процедури*, що встановлюють порядок діяльності уповноважених підрозділів (осіб), включаючи документальне оформлення управлінських рішень, розподіл функціональних обов'язків, процедури проведення антикорупційних перевірок, алгоритми розгляду повідомлень про корупційні правопорушення та механізми взаємодії з іншими структурними підрозділами.

б) Систему управління:

- *Порядок призначення керівництва*, що включає кваліфікаційні вимоги до кандидатів на керівні посади, процедуру конкурсного відбору, особливості погодження кандидатур із центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику, а також механізми забезпечення незалежності керівника уповноваженого підрозділу при здійсненні своїх повноважень;

- *Механізми прийняття рішень*, що визначають процедурні аспекти ухвалення управлінських рішень, включаючи визначення суб'єктів ініціювання, погодження та затвердження, строки та порядок документального оформлення, а також систему запобіжників від неправомірного впливу на процес прийняття рішень. З цього приводу, вітчизняний дослідник С.М. Івасенка, який доводить, що потужним інструментом протидії корупції в сучасних умовах є проактивний підхід, який на відміну від традиційного реактивного управління базується на ідеї завчасного попередження проблем та негараздів, скоєння правопорушень, зокрема і корупційних деліктів як всередині організації, так і в зовнішньому середовищі [86, с. 167];

- *Систему внутрішнього контролю*, що забезпечує моніторинг діяльності підрозділу за критеріями ефективності, результативності, дотримання законодавства, включаючи методики оцінки результатів роботи, показники ефективності та періодичний аудит діяльності;

- *Порядок звітності*, який регламентує періодичність, форму та зміст звітів про роботу уповноваженого підрозділу (особи), а також визначає адресатів звітування (керівник органу, спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, громадськість) та механізми зворотного зв'язку за результатами звітування.

в) *Ресурсне забезпечення:*

- *Матеріально-технічна база*, що включає належне приміщення, технічне обладнання (комп'ютерна та оргтехніка, засоби зв'язку, спеціалізоване програмне забезпечення), транспортні засоби та інші матеріальні ресурси, необхідні для повноцінного функціонування уповноваженого підрозділу (особи) з урахуванням специфіки завдань та обсягу повноважень;

- *Інформаційне забезпечення*, що передбачає доступ до інформаційних баз даних, реєстрів та інформаційно-аналітичних систем, необхідних для виконання покладених завдань, а також систему захисту інформації з обмеженим доступом та персональних даних, що опрацьовуються в процесі діяльності;

- *Методичне забезпечення*, що охоплює наявність методичних рекомендацій, інструкцій, посібників, аналітичних матеріалів та інших документів, що забезпечують однакове застосування антикорупційного законодавства та стандартизацію процедур проведення антикорупційних заходів;

- *Кадрове забезпечення*, що включає комплектування підрозділу кваліфікованими фахівцями, які відповідають встановленим кваліфікаційним вимогам, мають належний рівень професійної підготовки та досвід роботи у сфері запобігання та протидії корупції, а також систему підвищення кваліфікації та професійного розвитку працівників через участь у тренінгах, семінарах, конференціях та інших формах навчання.

3. Компетенційний блок, який включає:

а) Права:

- *Право отримувати інформацію та документи* від посадових осіб та структурних підрозділів відповідного органу чи організації без додаткових дозволів та погоджень, що передбачає безперешкодний доступ до матеріалів, справ, документів, реєстрів, баз даних, включаючи інформацію з обмеженим доступом (крім державної таємниці), а також від інших органів у порядку, встановленому законодавством, для виконання покладених на уповноважений підрозділ (особу) завдань;

- *Право проводити перевірки та службові розслідування* щодо дотримання антикорупційного законодавства, правил етичної поведінки, наявності конфлікту інтересів та інших вимог і обмежень, передбачених законодавством у сфері запобігання корупції, з правом доступу до приміщень та робочих місць працівників, залучення спеціалістів та експертів, використання технічних засобів, а також опитування свідків та отримання пояснень від осіб, стосовно яких проводиться перевірка;

- *Право вносити пропозиції керівництву* щодо вдосконалення організаційної структури та діяльності уповноваженого підрозділу (особи), усунення виявлених корупційних ризиків, притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, удосконалення антикорупційної програми та внутрішніх нормативних документів з питань запобігання корупції;

- *Право взаємодіяти з іншими суб'єктами*, зокрема з громадськими організаціями, спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, міжнародними організаціями та проєктами технічної допомоги, науковими установами та експертами з метою обміну інформацією, проведення спільних заходів, отримання методичної допомоги та впровадження кращих практик у сфері запобігання та протидії корупції.

б) Обов'язки:

- *Здійснення заходів щодо запобігання корупції*, що включає розробку, впровадження та моніторинг антикорупційних програм і планів, проведення експертизи проєктів нормативно-правових та організаційно-розпорядчих актів на предмет наявності корупціогенних факторів, здійснення заходів з виявлення, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, а також контроль за дотриманням працівниками антикорупційного законодавства та етичних норм поведінки;

- *Проведення навчальних та інформаційних заходів* з метою формування антикорупційної культури, підвищення рівня обізнаності працівників у питаннях запобігання та протидії корупції, включаючи організацію тренінгів, семінарів, круглих столів, підготовку інформаційних матеріалів, розробку навчальних програм та методичних рекомендацій, а також проведення індивідуальних консультацій та роз'яснювальної роботи;

- *Забезпечення конфіденційності інформації* про осіб, які повідомляють про корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, а також про осіб, стосовно яких проводяться перевірки та службові розслідування, що передбачає створення надійних каналів для повідомлень про корупцію, захист персональних даних

викривачів, забезпечення безпеки інформаційних систем та дотримання режиму доступу до інформації з обмеженим доступом;

- *Взаємодія з антикорупційними органами*, що включає своєчасне інформування спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції про виявлені факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, надання необхідних матеріалів та сприяння під час проведення перевірок, виконання приписів та рекомендацій центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику, щодо усунення виявлених порушень та вдосконалення антикорупційної діяльності.

в) Методи діяльності:

- *Аналітичні методи*, що передбачають систематичний збір, обробку та аналіз інформації про корупційні ризики, факти порушень антикорупційного законодавства, тенденції та закономірності у сфері запобігання корупції з використанням статистичних, соціологічних, компаративних та інших наукових методів дослідження, а також підготовку на цій основі аналітичних матеріалів, висновків та рекомендацій щодо запобігання та протидії корупції;

- *Контрольні методи*, що включають проведення планових та позапланових перевірок, моніторинг дотримання антикорупційного законодавства, спеціальні перевірки декларацій, перевірку повідомлень про корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, контроль за врегулюванням конфлікту інтересів, а також аудит ефективності антикорупційних заходів із застосуванням критеріїв оцінки та системи індикаторів;

- *Консультативні методи*, що передбачають надання роз'яснень, методичної та консультативної допомоги з питань застосування антикорупційного законодавства, етичних норм поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, захисту викривачів, а також підготовку методичних рекомендацій, інформаційних матеріалів, проведення навчань та індивідуальних консультацій;

- *Координаційні методи*, що забезпечують узгодження дій різних структурних підрозділів та посадових осіб у межах відповідного органу чи організації з питань реалізації антикорупційної політики, включаючи створення

робочих груп, проведення координаційних нарад, розробку спільних планів дій, обмін інформацією, а також взаємодію з іншими державними органами, громадськими об'єднаннями та міжнародними організаціями у сфері запобігання та протидії корупції.

4. Гарантійний блок, що охоплює:

а) Правові гарантії:

- *Незалежність у здійсненні повноважень*, що забезпечується через систему нормативно-правових механізмів, спрямованих на забезпечення автономності та самостійності уповноважених підрозділів (осіб) у прийнятті рішень та здійсненні функціональних обов'язків, включаючи особливий порядок їх призначення та звільнення, заборону неправомірного втручання в діяльність, а також встановлення відповідальності за перешкоджання виконанню покладених на них завдань;

- *Захист від незаконного втручання в діяльність уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання корупції*, що передбачає наявність правових механізмів попередження та припинення спроб впливу на прийняття ними рішень, тиску, погроз, дискримінації, а також встановлення юридичної відповідальності за такі дії з боку керівництва та інших посадових осіб відповідного органу чи організації, що створює необхідні умови для об'єктивного та неупередженого виконання антикорупційних функцій;

- *Матеріально-технічне забезпечення*, гарантоване законодавством, що включає визначення в нормативно-правових актах обов'язку керівництва відповідного органу чи організації створити належні умови для функціонування уповноважених підрозділів (осіб), зокрема щодо надання приміщення, засобів зв'язку, оргтехніки, а також встановлення відповідальності за невиконання цього обов'язку, що є важливою умовою для ефективного виконання покладених завдань;

- *Соціальний захист працівників уповноважених підрозділів (осіб)*, що включає закріплені на законодавчому рівні гарантії оплати праці, надання додаткових відпусток, медичного страхування, особливого порядку притягнення до дисциплінарної відповідальності, а також заходи державного захисту у випадку

надходження погроз, пов'язаних із виконанням антикорупційних функцій, що забезпечує стабільність кадрового складу та мотивацію персоналу.

б) Організаційні гарантії:

- *Чітка регламентація діяльності* уповноважених підрозділів (осіб), що забезпечується через розробку та затвердження положень про підрозділ, посадових інструкцій, внутрішніх порядків та регламентів, методик проведення антикорупційних заходів, які детально визначають процедурні аспекти реалізації антикорупційних функцій, порядок взаємодії з іншими структурними підрозділами та суб'єктами, а також критерії оцінки ефективності діяльності, що сприяє системності та послідовності в антикорупційній роботі;

- *Професійна підготовка працівників*, що включає систему початкової професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників уповноважених підрозділів (осіб), організацію спеціалізованих тренінгів, семінарів, курсів з питань запобігання та протидії корупції, стажування в інших державних органах та міжнародних організаціях, а також заходи з обміну досвідом та кращими практиками, що забезпечує належний рівень професійної компетентності персоналу;

- *Інформаційна підтримка*, що передбачає створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності уповноважених підрозділів (осіб), включаючи доступ до необхідних баз даних та реєстрів, налагодження каналів обміну інформацією з іншими суб'єктами у сфері запобігання та протидії корупції, проведення інформаційних кампаній, забезпечення зворотного зв'язку з громадськістю, а також моніторинг публікацій у засобах масової інформації щодо можливих корупційних правопорушень;

- *Методичне забезпечення*, що охоплює розробку та поширення методичних рекомендацій, інструкцій, практичних посібників, типових документів та інших матеріалів з питань запобігання корупції, проведення наукових досліджень та експертних обговорень, узагальнення практики застосування антикорупційного законодавства, формування єдиних підходів до оцінки корупційних ризиків та реалізації антикорупційних заходів, а також запровадження інноваційних методик та технологій у сфері запобігання корупції.

Варто наголосити, що особливості правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції проявляються в наступних аспектах:

1. Специфічність правової природи

а) Подвійність правового статусу:

- як структурного підрозділу відповідного органу, що інтегрований в організаційну структуру установи та підпорядковується її внутрішнім регламентам і адміністративним процедурам; водночас має посилені гарантії незалежності порівняно з іншими структурними підрозділами;

- як спеціального суб'єкта антикорупційної діяльності, наділеного окремими контрольними повноваженнями та функціональною автономією при реалізації своїх завдань, що включає можливість ініціювання перевірок, моніторингу та службових розслідувань з питань дотримання антикорупційного законодавства.

б) Особливий порядок утворення:

- нормативно визначені вимоги до створення, що встановлюють обов'язковість формування уповноважених підрозділів відповідно до критеріїв чисельності працівників та категорії органу; при цьому законодавство передбачає диференційований підхід залежно від рівня корупційних ризиків у відповідному органі;

- спеціальні кваліфікаційні вимоги до працівників, які передбачають наявність юридичної освіти, досвіду роботи у відповідній сфері не менше одного року та проходження спеціалізованого навчання; додатково встановлюються вимоги щодо відсутності конфлікту інтересів та належного рівня доброчесності кандидатів;

- особливий порядок призначення керівництва, що включає погодження з профільними органами та проведення конкурсних процедур з дотриманням принципів прозорості; законодавством передбачені додаткові перевірки на доброчесність та спеціальні процедури оцінювання професійних компетенцій у сфері антикорупційної діяльності.

в) Специфіка підпорядкування:

- безпосереднє підпорядкування керівнику органу, що забезпечує незалежність від інших структурних підрозділів при виконанні повноважень; це також створює прямий канал комунікації для невідкладного інформування керівництва про виявлені корупційні ризики та порушення;

- функціональна взаємодія з НАЗК, яка включає звітування, отримання методичних рекомендацій та координаційних вказівок; при цьому НАЗК здійснює оцінку ефективності діяльності уповноважених підрозділів та може ініціювати перевірки їх роботи;

- координація з іншими антикорупційними органами для забезпечення системності та комплексності антикорупційних заходів, включаючи співпрацю з НАБУ, САП, ДБР у межах їхньої компетенції та налагодження інформаційного обміну з дотриманням вимог законодавства щодо захисту інформації.

2. Функціональні особливості

а) Спеціалізований характер діяльності:

- зосередження виключно на антикорупційних функціях, що передбачає виконання комплексу взаємопов'язаних завдань у сфері запобігання та протидії корупції без відволікання на інші напрямки діяльності органу; така спеціалізація забезпечує концентрацію професійних зусиль та підвищує ефективність антикорупційних заходів;

- професійна спеціалізація працівників, яка включає поглиблене вивчення антикорупційного законодавства, постійне підвищення кваліфікації через участь у спеціалізованих тренінгах та семінарах, а також формування специфічних навичок з ідентифікації та управління корупційними ризиками;

- специфічні методи роботи, зокрема, використання інструментів антикорупційного моніторингу, проведення внутрішніх аудитів дотримання антикорупційних процедур, аналіз декларацій та виявлення конфлікту інтересів із застосуванням спеціальних аналітичних методик та програмних засобів.

б) Превентивна спрямованість:

- пріоритет запобіжних заходів, що визначає основну мету діяльності уповноважених підрозділів як недопущення виникнення корупційних практик шляхом створення комплексної системи запобіжників та бар'єрів для корупційних

проявів; це включає імплементацію принципу "нульової толерантності" до корупції та формування антикорупційної культури в органі;

- системний підхід до виявлення ризиків, який передбачає регулярне проведення оцінки корупційних ризиків з використанням стандартизованих методологій, що дозволяє ідентифікувати вразливі сфери та процеси, визначити джерела потенційних корупційних загроз та оцінити їх вплив на діяльність органу;

- розробка превентивних механізмів, спрямованих на мінімізацію виявлених корупційних ризиків через удосконалення адміністративних процедур, підвищення прозорості прийняття рішень, впровадження автоматизованих систем контролю та встановлення додаткових запобіжників у найбільш вразливих до корупції сферах діяльності.

в) Консультативно-методична роль:

- надання роз'яснень та консультацій працівникам органу щодо застосування антикорупційного законодавства у складних та неоднозначних ситуаціях, особливо з питань етичної поведінки, декларування майна та доходів, запобігання конфлікту інтересів та дотримання обмежень, встановлених антикорупційним законодавством;

- розробка методичних рекомендацій, інструкцій та алгоритмів дій у типових ситуаціях, що можуть містити корупційні ризики; такі документи враховують специфіку діяльності конкретного органу та адаптують загальні антикорупційні стандарти до особливостей його функціонування;

- проведення навчальних заходів для підвищення рівня антикорупційної обізнаності працівників органу, включаючи регулярні тренінги, семінари, воркшопи та інформаційні кампанії з актуальних питань дотримання антикорупційного законодавства та етичних стандартів поведінки.

Особливості реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) в умовах воєнного стану

Особливої актуальності набуває специфіка реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) в умовах воєнного стану. Це зумовлено наступними факторами:

1. Зміни в правовому регулюванні

а) Адаптація нормативної бази:

- внесення змін до антикорупційного законодавства, спрямованих на врахування особливостей функціонування державних органів та суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану, зокрема щодо процедур декларування, проведення перевірок та притягнення до відповідальності за корупційні правопорушення. Як зазначає з цього приводу Т.В. Хабарова, одним із основних заходів у сфері запобігання корупції є системне дієве законодавство, що не лише закріплює загальні антикорупційні постулати, зрозумілі та прийнятні суспільству, але й належно визначає механізм їх реалізації, який би змусив посадових осіб дотримуватися цих положень [87, с. 39].

- прийняття спеціальних нормативних актів, що регламентують діяльність уповноважених підрозділів в умовах воєнного стану, включаючи накази НАЗК, постанови Кабінету Міністрів України та відомчі інструкції, які визначають особливий порядок виконання антикорупційних заходів у кризових умовах. С.О. Шатрава зауважує, що саме пасивність влади у впровадженні антикорупційного законодавства та низький рівень імплементації нових антикорупційних інструментів залишаються головними викликами для ефективного функціонування української антикорупційної системи [88, с. 182],

- модифікація процедур контролю з акцентом на спрощення адміністративних процедур при збереженні ефективності антикорупційних механізмів, що передбачає оптимізацію звітності, впровадження електронних форм взаємодії та застосування ризик-орієнтованого підходу для концентрації ресурсів на найбільш критичних напрямках.

б) Особливості застосування законодавства:

- врахування обмежень воєнного стану при реалізації антикорупційних процедур, зокрема щодо строків проведення перевірок, доступу до інформаційних ресурсів та можливості здійснення окремих контрольних заходів у регіонах з активними бойовими діями або на тимчасово окупованих територіях;

- пристосування процедур до нових умов через впровадження альтернативних механізмів верифікації інформації, використання електронних

доказів та розробка спеціальних алгоритмів дій у нестандартних ситуаціях, спричинених воєнним станом;

- забезпечення безперервності діяльності уповноважених підрозділів шляхом розробки планів реагування на надзвичайні ситуації, створення резервних каналів комунікації та дублювання критично важливих інформаційних систем для недопущення зупинки антикорупційної діяльності.

2. Трансформація форм роботи]

а) Організаційні зміни:

- перехід на дистанційні форми роботи з використанням захищених каналів зв'язку, спеціалізованого програмного забезпечення та електронного документообігу, що дозволяє підтримувати функціональність уповноважених підрозділів в умовах фізичної неможливості перебування на робочих місцях;

- забезпечення безпеки інформації через посилення заходів кібербезпеки, впровадження додаткових рівнів аутентифікації, шифрування даних та регулярний аудит інформаційних систем для запобігання несанкціонованому доступу до конфіденційної інформації;

- адаптація внутрішніх процедур, включаючи перегляд посадових інструкцій, механізмів внутрішнього контролю та системи розподілу обов'язків з метою забезпечення ефективності роботи в умовах обмежених ресурсів та підвищених безпекових загроз.

б) Нові напрями діяльності:

- моніторинг специфічних корупційних ризиків, що виникають в умовах воєнного стану, зокрема пов'язаних із розподілом гуманітарної допомоги, здійсненням державних закупівель за спрощеними процедурами та управлінням коштами міжнародної технічної допомоги;

- контроль за використанням ресурсів, призначених для оборонних потреб та подолання наслідків російської агресії, що передбачає посилення нагляду за цільовим використанням коштів, запобігання зловживанням при розподілі матеріальних цінностей та перевірку дотримання спеціальних процедур закупівель в умовах воєнного стану;

- забезпечення прозорості в кризових умовах через впровадження додаткових механізмів публічного звітування, оприлюднення інформації про використання бюджетних коштів та створення спеціальних порталів для громадського контролю за прийняттям рішень в умовах дії правового режиму воєнного стану.

3. Особливості взаємодії

а) Внутрішня взаємодія:

- координація в умовах віддаленої роботи, що потребує впровадження цифрових платформ для командної роботи, регулярних онлайн-нарад та чіткого розподілу завдань з встановленням індикаторів їх виконання для забезпечення узгодженості дій всіх членів уповноваженого підрозділу;

- забезпечення комунікації через створення захищених каналів зв'язку, впровадження регламентів обміну інформацією та формування спеціальних протоколів комунікації в умовах обмеженого доступу до звичайних засобів зв'язку або їх виходу з ладу;

- адаптація механізмів контролю до дистанційних форм роботи, що включає використання цифрових інструментів для моніторингу виконання завдань, впровадження електронних систем обліку робочого часу та розробку нових форм звітності, адаптованих до особливостей функціонування в умовах воєнного стану.

б) Зовнішня взаємодія:

- співпраця з антикорупційними органами в умовах обмежень воєнного стану, що передбачає встановлення спеціальних протоколів обміну інформацією, проведення спільних онлайн-консультацій та координацію дій для запобігання дублюванню функцій та ефективного використання обмежених ресурсів;

- взаємодія з правоохоронними органами щодо виявлення та документування корупційних правопорушень в умовах підвищених безпекових загроз, включаючи передачу матеріалів через захищені канали зв'язку, участь у дистанційних слідчих діях та надання експертної допомоги у складних справах, пов'язаних із зловживаннями в оборонній сфері;

- комунікація з громадськістю в умовах інформаційних обмежень воєнного стану, що вимагає балансування між забезпеченням прозорості діяльності

та дотриманням вимог інформаційної безпеки через використання офіційних веб-ресурсів, соціальних мереж та інших доступних каналів комунікації для інформування про антикорупційні заходи та залучення громадянського суспільства до контролю. З цього приводу О. Костенко та О. Бусол, зазначають, що суб'єктами протидії корупційній злочинності є не лише особи, наділені адміністративно-розпорядчими функціями, й державні службовці, а й пересічні громадяни та юридичні особи, які не зобов'язані, а повинні мати таке право [89, С. 148].

Трансформація повноважень уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) в умовах воєнного стану

Особливої уваги заслуговує питання трансформації повноважень уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) в умовах воєнного стану [20]. Зокрема, це стосується:

1. Розширення сфери моніторингу:

- контроль за використанням гуманітарної допомоги, що включає перевірку дотримання процедур її розподілу, документування руху матеріальних цінностей, запобігання зловживанням при її отриманні та видачі населенню; це передбачає здійснення систематичного аудиту документації, виїзні перевірки до місць зберігання гуманітарних вантажів та аналіз скарг громадян щодо можливих порушень;

- моніторинг закупівель для оборонних потреб, що здійснюється з урахуванням специфіки спрощених процедур воєнного часу та включає перевірку обґрунтованості цін, доброчесності постачальників та відповідності придбаних товарів і послуг заявленим характеристикам; особлива увага приділяється контролю за закупівлями високовартісного обладнання, засобів індивідуального захисту військовослужбовців та інших стратегічно важливих ресурсів;

- перевірка цільового використання коштів в умовах спрощених процедур, що передбачає посилений нагляд за бюджетними видатками на оборонні та безпекові потреби, моніторинг ефективності використання міжнародної технічної допомоги та контроль за витрачанням резервних фондів; здійснюється шляхом аналізу фінансової документації, співставлення планових та фактичних показників, а також через впровадження спеціальних індикаторів виявлення

потенційних зловживань з урахуванням підвищених корупційних ризиків в умовах послаблення стандартних контрольних механізмів.

2. Посилення превентивної функції:

- виявлення нових корупційних ризиків, пов'язаних з особливими умовами функціонування державних органів та суб'єктів господарювання під час воєнного стану, зокрема тих, що виникають при евакуації установ, реорганізації їх структури, спрощенні адміністративних процедур та збільшенні обсягів фінансування на оборонні потреби; ідентифікація таких ризиків здійснюється через проведення регулярних оцінок вразливості процесів, аналіз повідомлень викривачів та вивчення міжнародного досвіду протидії корупції в умовах збройних конфліктів;

- розробка додаткових антикорупційних заходів, адаптованих до специфіки воєнного стану, що включає створення спеціальних алгоритмів прийняття рішень у критичних ситуаціях, впровадження посиленого контролю за сферами з підвищеними корупційними ризиками та встановлення додаткових вимог щодо прозорості в процесах розподілу дефіцитних ресурсів; такі заходи формуються з урахуванням балансу між необхідністю оперативного реагування на виклики воєнного часу та забезпеченням належного рівня доброчесності;

- впровадження спеціальних механізмів контролю, спрямованих на запобігання корупційним проявам в умовах обмеженого функціонування стандартних наглядових процедур, зокрема через запровадження перехресних перевірок, залучення незалежних експертів до оцінки найбільш ризикованих процесів та формування багаторівневої системи внутрішнього аудиту; особлива увага приділяється створенню захищених каналів для викривачів корупції та забезпеченню їх ефективного захисту від можливих переслідувань в умовах підвищеної вразливості.

3. Адаптація методів роботи:

- використання електронних засобів комунікації для забезпечення безперервності антикорупційної діяльності в умовах фізичних обмежень, що включає застосування захищених месенджерів для внутрішнього спілкування, проведення онлайн-консультацій для працівників з питань дотримання

антикорупційних вимог та впровадження електронних форм подання повідомлень про можливі корупційні правопорушення; при цьому особлива увага приділяється захисту інформації та збереженню конфіденційності джерел;

- впровадження дистанційних форм контролю, що дозволяють здійснювати моніторинг та перевірки без фізичної присутності в підконтрольних об'єктах, зокрема через використання електронного документообігу для вивчення документації, проведення онлайн-інтерв'ю з посадовими особами та застосування аналітичних інструментів для виявлення аномалій у звітності та документації; такі форми контролю доповнюються розробкою спеціалізованих індикаторів корупційних ризиків, адаптованих до дистанційного режиму моніторингу;

- розробка нових алгоритмів перевірки, пристосованих до обмежень воєнного стану, що передбачає створення спрощених, але ефективних протоколів антикорупційного аудиту, впровадження методів статистичного аналізу для виявлення підозрілих закономірностей та використання технологій штучного інтелекту для обробки великих масивів даних з метою ідентифікації потенційних порушень; ці алгоритми враховують особливості функціонування державних органів в умовах воєнного стану та фокусуються на найбільш критичних аспектах діяльності, пов'язаних з розподілом ресурсів, здійсненням закупівель та прийняттям управлінських рішень в умовах обмеженого часу.

Як бачимо, аналіз правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції дозволяє виділити такі тенденції його розвитку:

1. Посилення інституційної спроможності:

- вдосконалення організаційної структури уповноважених підрозділів шляхом оптимізації їх штатної чисельності, впровадження функціонального розподілу обов'язків між працівниками та формування спеціалізованих напрямків діяльності (аналітичний, превентивний, контрольний-перевірочний); це також передбачає посилення незалежності через закріплення додаткових гарантій діяльності та підвищення статусу керівників уповноважених підрозділів в ієрархії відповідних органів ;

- розширення функціональних можливостей через надання додаткових повноважень щодо проведення внутрішніх розслідувань, моніторингу способу життя працівників, виявлення конфлікту інтересів та перевірки доброчесності кандидатів на посади; при цьому посилюється роль уповноважених підрозділів у процесах прийняття рішень, пов'язаних з управлінням корупційними ризиками, та підвищується їх статус як ключових суб'єктів формування антикорупційної політики на інституційному рівні;

- підвищення ефективності діяльності через впровадження ключових показників результативності, регулярну оцінку якості виконання функцій та вплив на рівень корупції в організації; це супроводжується удосконаленням систем моніторингу та оцінки антикорупційних заходів, запровадженням практики незалежних аудитів ефективності та формуванням культури постійного вдосконалення процесів та процедур на основі аналізу кращих міжнародних та вітчизняних практик.

2. Професіоналізація діяльності:

- підвищення кваліфікаційних вимог до працівників уповноважених підрозділів, що включає встановлення обов'язкових вимог щодо наявності спеціалізованої освіти, професійного досвіду в антикорупційній сфері та проходження спеціальних перевірок на доброчесність; додатково запроваджуються вимоги щодо відсутності конфлікту інтересів, знання міжнародних антикорупційних стандартів та володіння спеціальними навичками з виявлення та розслідування корупційних правопорушень;

- розвиток системи професійного навчання антикорупційних фахівців через створення спеціалізованих навчальних програм у закладах вищої освіти, впровадження сертифікаційних курсів для уповноважених осіб та формування системи постійного підвищення кваліфікації з питань запобігання корупції; така система передбачає комбінацію теоретичного навчання, практичних тренінгів та обміну досвідом між фахівцями різних органів для забезпечення високого рівня професійної компетентності;

- впровадження нових методів роботи, заснованих на ризик-орієнтованому підході, використанні сучасних аналітичних методик та застосуванні

прогресивних практик виявлення корупційних схем; це включає освоєння технік поведінкового аналізу, методів виявлення аномалій у фінансових операціях та використання соціологічних інструментів для оцінки рівня корупції та ефективності антикорупційних заходів.

3. Діджиталізація процесів:

- впровадження електронних систем управління антикорупційними процесами, що включає створення спеціалізованих програмних комплексів для автоматизації процедур декларування, виявлення конфлікту інтересів та моніторингу дотримання антикорупційних обмежень; такі системи інтегруються з іншими інформаційними ресурсами органу та забезпечують ефективний облік та контроль за виконанням антикорупційних заходів;

- автоматизація процедур контролю через використання алгоритмів штучного інтелекту для аналізу великих масивів даних, виявлення аномалій та підозрілих закономірностей у діяльності підконтрольних суб'єктів; це дозволяє здійснювати постійний моніторинг критичних процесів, своєчасно ідентифікувати потенційні порушення та проводити випереджальну аналітичну роботу для запобігання корупційним проявам;

- розвиток інформаційних технологій для забезпечення прозорості діяльності органів влади та суб'єктів господарювання, включаючи створення публічних реєстрів, впровадження електронних систем прийняття рішень та забезпечення доступу громадськості до інформації про діяльність органів влади; це супроводжується впровадженням захищених каналів комунікації для викривачів та розвитком цифрових платформ для взаємодії з громадянським суспільством з питань запобігання корупції.

4. Розширення сфери відповідальності:

- збільшення переліку контрольних функцій уповноважених підрозділів, що охоплює не лише традиційні напрями антикорупційної діяльності, але й нові сфери, такі як контроль за дотриманням правил етичної поведінки, моніторинг способу життя працівників, перевірка доброчесності кандидатів на посади та виявлення конфлікту інтересів при прийнятті управлінських рішень; це

супроводжується наданням додаткових повноважень щодо ініціювання службових розслідувань та застосування превентивних заходів;

- посилення ролі в системі внутрішнього контролю через інтеграцію антикорупційних механізмів у загальну систему управління ризиками, залучення до процесів стратегічного планування та участь у розробці ключових управлінських рішень з метою попередньої оцінки потенційних корупційних ризиків; такий підхід перетворює уповноважені підрозділи на невід'ємну частину системи корпоративного управління та підвищує їх вплив на забезпечення доброчесності всіх управлінських процесів;

- розширення повноважень щодо моніторингу, що включає регулярний аналіз ефективності антикорупційних заходів, оцінку рівня корупційних ризиків та контроль за дотриманням антикорупційного законодавства в усіх сферах діяльності органу; це супроводжується впровадженням механізмів раннього виявлення потенційних корупційних загроз та проактивного реагування на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі функціонування органу.

5. Вдосконалення механізмів взаємодії:

- розвиток міжвідомчої співпраці уповноважених підрозділів різних органів для обміну досвідом, координації спільних антикорупційних заходів та формування єдиних підходів до вирішення типових проблем; це передбачає створення професійних мереж антикорупційних уповноважених, проведення регулярних міжвідомчих нарад та реалізацію спільних проєктів з підвищення ефективності антикорупційної діяльності;

- посилення координації з НАЗК як центральним органом у сфері запобігання корупції, що включає узгодження методологічних підходів, регулярне звітування про результати діяльності та участь у формуванні національної антикорупційної політики; це супроводжується впровадженням єдиних стандартів діяльності уповноважених підрозділів, створенням систем оцінки їх ефективності та забезпеченням методичної підтримки з боку НАЗК;

- розширення форм взаємодії з громадськістю через залучення громадських організацій до оцінки корупційних ризиків, проведення спільних інформаційних кампаній та створення механізмів громадського контролю за антикорупційною

діяльністю; це включає впровадження інструментів громадського моніторингу, проведення публічних обговорень антикорупційних програм та формування каналів зворотного зв'язку для отримання інформації від громадян про можливі корупційні порушення та ефективність антикорупційних заходів.

Таким чином, правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції є складною, багатоаспектною правовою категорією, що характеризується специфічними особливостями та постійно розвивається відповідно до вимог часу та нових викликів у сфері запобігання корупції. Ця категорія охоплює подвійність їх правової природи як структурного елемента відповідного органу та водночас незалежного суб'єкта антикорупційної діяльності, особливий порядок утворення з нормативно визначеними кваліфікаційними вимогами, а також специфіку функціонального підпорядкування, що поєднує пряму підзвітність керівнику органу з координацією діяльності з боку спеціалізованих антикорупційних інституцій. Ключовою характеристикою правового статусу є також спеціалізований характер діяльності з превентивною спрямованістю та консультативно-методичною роллю, що забезпечує комплексний підхід до виявлення та мінімізації корупційних ризиків у діяльності відповідних органів та установ.

Особливого значення набуває адаптація правового статусу уповноважених підрозділів до умов воєнного стану, що вимагає як нормативних змін, так і трансформації практичних механізмів реалізації покладених на них функцій. Ця трансформація передбачає розширення сфери моніторингу на нові високоризикові напрямки, пов'язані з розподілом гуманітарної допомоги, здійсненням закупівель для оборонних потреб та використанням бюджетних коштів в умовах спрощених процедур. Водночас відбувається посилення превентивної функції через виявлення специфічних корупційних ризиків воєнного часу та впровадження адаптованих антикорупційних механізмів, а також модифікація методів роботи з акцентом на використання дистанційних форм контролю, електронних засобів комунікації та нових алгоритмів перевірки. Розвиток правового статусу уповноважених підрозділів відбувається у напрямку посилення їх інституційної спроможності, професіоналізації діяльності, діджиталізації процесів, розширення

сфери відповідальності та вдосконалення механізмів взаємодії з іншими суб'єктами антикорупційної діяльності, що відображає зростаючу роль цих підрозділів у системі запобігання корупції в умовах сучасних викликів.

2.2. Повноваження уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції

Запобігання та протидія корупції залишається одним із найгостріших питань для сучасної України. У контексті євроінтеграційних прагнень та реформування державного управління особливої ваги набуває інституційне забезпечення антикорупційної діяльності на всіх рівнях державних органів та установ. Як бачимо, уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції становлять фундаментальний елемент антикорупційної інфраструктури, що реалізує превентивні механізми у сфері протидії корупції. Відтак дослідження їхнього правового статусу та повноважень має істотне значення як з теоретичної, так і з практичної точки зору для посилення ефективності антикорупційної політики в Україні.

Варто зазначити, що питання правового статусу та повноважень уповноважених підрозділів з питань запобігання корупції розглядалися у численних наукових працях, проте комплексне дослідження проблематики їхньої діяльності не може бути вичерпано у межах існуючих робіт, зважаючи на динамічний характер антикорупційного законодавства та постійну появу нових викликів у сфері антикорупційної політики.

Як наголошує вітчизняна наукова спільнота, для всебічного аналізу функціонування уповноважених підрозділів необхідне вивчення не лише базового Закону України "Про запобігання корупції", але й значного масиву підзаконних нормативно-правових актів, які регламентують окремі аспекти їхньої діяльності, а також практичний досвід реалізації їхніх повноважень. Незважаючи на наявність окремих досліджень, здійснених О.Ю. Василенком [90], О.О. Кравчуком [91], В.А. Мазійчук [92], О.Р. Муликом [93], Я.Ю. Цимбаленко [94] та іншими

науковцями, багато питань функціонування уповноважених підрозділів залишаються недостатньо висвітленими або розглядаються фрагментарно.

Як бачимо, формування та розвиток інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції є важливою віхою у створенні всеохоплюючої системи запобігання корупції в Україні, що відображає загальносвітовий тренд до запровадження спеціалізованих антикорупційних інституцій. Варто підкреслити особливість українського підходу, який полягає у впровадженні багаторівневої системи антикорупційних підрозділів, що функціонують як на загальнодержавному, так і на локальному рівнях. Правовий статус цих підрозділів визначено статтею 13-1 Закону України "Про запобігання корупції" [21] та Типовим положенням, затвердженим наказом Національного агентства з питань запобігання корупції [33]. Законодавець встановлює чітку інституційну структуру та механізми функціонування цих підрозділів як важливого елемента антикорупційної інфраструктури.

Таким чином, законодавством передбачено створення уповноважених підрозділів у широкому спектрі державних органів та установ. Ця система охоплює вищі органи державної влади, включаючи Офіс Президента України, Апарат Верховної Ради України та Секретаріат Кабінету Міністрів України. Як зазначає вітчизняна правова доктрина, уповноважені підрозділи також функціонують в апаратах центральних органів влади, зокрема Ради національної безпеки і оборони України, Рахункової палати, Верховного Суду, Конституційного Суду України та Національного банку України. На регіональному рівні такі підрозділи створюються в територіальних органах міністерств, місцевих державних адміністраціях та органах місцевого самоврядування. Важливо відзначити, що система також охоплює державні підприємства, установи та організації, які належать до сфери управління державних органів [33].

Як наголошують дослідники, ключовою характеристикою правового статусу уповноважених підрозділів є забезпечення їхньої функціональної незалежності [33]. Це досягається через комплекс організаційних, матеріально-технічних та кадрових гарантій. Уповноважений підрозділ створюється як самостійний структурний підрозділ з безпосереднім підпорядкуванням керівнику органу.

Законодавством прямо забороняється втручання в діяльність підрозділу, що підкріплюється вимогою щодо забезпечення окремого службового приміщення та відповідного матеріально-технічного забезпечення.

Таким чином, законодавство покладає на уповноважені підрозділи широкий спектр завдань та функцій. Превентивна складова їхньої діяльності включає розробку та контроль за виконанням антикорупційних заходів, оцінку корупційних ризиків, надання методичної та консультаційної допомоги, проведення навчань та роз'яснювальної роботи [33]. Контрольно-наглядова функція реалізується через моніторинг дотримання антикорупційного законодавства, перевірку подання декларацій, виявлення та врегулювання конфлікту інтересів. Як зазначає вітчизняний вчений О.Р. Мулик, особливе місце посідає робота із захисту викривачів, що передбачає забезпечення функціонування внутрішніх каналів повідомлення, розгляд повідомлень про порушення та захист викривачів від негативних заходів впливу [93, с. 27].

Для ефективного виконання покладених завдань уповноважені підрозділи наділені значними повноваженнями, що визначені нормами Типового положення про уповноважений підрозділ [33].

Варто зазначити, що уповноважені підрозділи також можуть брати участь та проводити внутрішні навчання для працівників, ініціювати проведення нарад з питань запобігання корупції, а також надавати пропозиції щодо удосконалення власної роботи. Як наголошують вітчизняні науковці, права уповноважених підрозділів можна умовно поділити на дві категорії: ті, що забезпечують виконання основних завдань, та ті, що забезпечують діяльність самих уповноважених підрозділів [33]. У сфері нормотворчості підрозділи розробляють проекти антикорупційних актів, готують та контролюють виконання антикорупційних програм, візують проекти нормативних актів. Варто підкреслити значимість координаційних повноважень, що дозволяють забезпечувати взаємодію з іншими антикорупційними органами та координувати роботу уповноважених осіб у підпорядкованих установах.

Для ефективного виконання покладених завдань уповноважені підрозділи наділені значними повноваженнями [33]. Вони мають право доступу до

документів та інформації, можуть витребувати пояснення від посадових осіб, проводити перевірки та службові розслідування. У сфері нормотворчості підрозділи розробляють проекти антикорупційних актів, готують та контролюють виконання антикорупційних програм, візують проекти нормативних актів [5]. Варто підкреслити значимість координаційних повноважень, що дозволяють забезпечувати взаємодію з іншими антикорупційними органами та координувати роботу уповноважених осіб у підпорядкованих установах.

Як наголошує вітчизняна вчена Я.Ю. Цимбаленко, особливу увагу слід приділити правовому статусу керівника уповноваженого підрозділу [94, с. 274]. Законодавство встановлює спеціальний порядок його призначення та звільнення, що включає необхідність отримання згоди НАЗК на звільнення керівника в органах, юрисдикція яких поширюється на всю територію України [21]. Керівник несе персональну відповідальність за роботу підрозділу, забезпечує виконання покладених завдань та координує антикорупційну діяльність. При цьому йому гарантується функціональна незалежність та захист від незаконного втручання у діяльність [33].

Процедури та механізми антикорупційного контролю, які реалізуються уповноваженими підрозділами, охоплюють широкий спектр превентивних заходів. Як зазначає О.О. Кравчук, одним із ключових напрямів є робота з оцінки корупційних ризиків [91, С. 136]. Ця діяльність включає системний аналіз зовнішніх та внутрішніх чинників, які можуть сприяти виникненню корупційних проявів, розробку детальних описів ідентифікованих корупційних ризиків та пропозицій щодо заходів із їх усунення. Варто відзначити, що ця робота проводиться на регулярній основі та передбачає залучення всіх структурних підрозділів відповідного органу.

Таким чином, особливе значення має діяльність уповноважених підрозділів щодо забезпечення дотримання вимог антикорупційного законодавства в частині запобігання та врегулювання конфлікту інтересів [21]. Ця функція реалізується через комплекс заходів, включаючи проведення навчань, надання консультацій, моніторинг потенційних ситуацій конфлікту інтересів та розробку відповідних рекомендацій. Уповноважені підрозділи не лише виявляють конфлікт інтересів,

але й активно сприяють його врегулюванню, здійснюючи методичний супровід цього процесу.

Варто зазначити, що значним досягненням у розвитку антикорупційної системи є запровадження механізмів захисту викривачів корупції [33]. Уповноважені підрозділи відіграють ключову роль у забезпеченні функціонування внутрішніх каналів повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень. Вони не лише організують роботу цих каналів, але й забезпечують належний розгляд повідомлень, збереження анонімності викривачів та їх захист від можливих негативних наслідків.

Як бачимо, в контексті антикорупційної діяльності важливо відзначити роль уповноважених підрозділів у забезпеченні прозорості декларування майна, доходів та видатків посадових осіб [33]. Ця функція реалізується через проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи, надання консультаційної допомоги при заповненні декларацій, здійснення контролю за своєчасністю подання декларацій та повідомлення НАЗК про виявлені порушення.

Значну увагу в роботі уповноважених підрозділів приділено превентивній діяльності [33]. Це включає розробку та впровадження антикорупційних програм, проведення експертизи проектів нормативно-правових актів, організацію навчальних заходів та тренінгів з питань запобігання корупції. Як наголошують вітчизняні науковці, важливим аспектом є також здійснення моніторингу ефективності впроваджених заходів та їх періодичний перегляд з метою удосконалення.

Система взаємодії уповноважених підрозділів з іншими суб'єктами антикорупційної діяльності заслуговує на окрему увагу [33]. Вона передбачає налагодження ефективної співпраці як з НАЗК, так і з правоохоронними органами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами. Таким чином, така взаємодія дозволяє обмінюватися досвідом, координувати зусилля та підвищувати ефективність антикорупційних заходів.

Окремим напрямом діяльності уповноважених підрозділів є робота з проведення службових розслідувань [33]. Ця функція реалізується у випадках виявлення ознак корупційних правопорушень або порушень, пов'язаних з

корупцією. Варто зазначити, що такі розслідування проводяться з дотриманням принципів об'єктивності, неупередженості та повноти дослідження всіх обставин.

Як наголошує О.О. Кравчук, значної уваги заслуговує питання матеріально-технічного та кадрового забезпечення уповноважених підрозділів [91, с. 137]. Законодавством передбачено, що керівник відповідного органу зобов'язаний забезпечити належні умови роботи уповноваженого підрозділу, включаючи окреме приміщення, доступ до інформаційних ресурсів, матеріально-технічні засоби. Це має важливе значення для забезпечення ефективності та незалежності їх діяльності.

Система контролю та звітності уповноважених підрозділів є багаторівневою та комплексною [33]. Внутрішній контроль здійснюється через підзвітність керівнику органу та моніторинг виконання антикорупційних програм. Зовнішній контроль забезпечується наглядом з боку НАЗК, якому подаються щорічні звіти про діяльність та інформація про виконання антикорупційних програм. Крім того, передбачено механізми громадського контролю через оприлюднення відповідної інформації та взаємодію з громадськістю. Таким чином, така система дозволяє забезпечити ефективність, прозорість та підзвітність роботи уповноважених підрозділів.

Особливої уваги, як зазначає вітчизняна правова доктрина, заслуговує питання кадрового забезпечення діяльності уповноважених підрозділів. НАЗК встановлює обов'язкові вимоги до мінімальної штатної чисельності уповноваженого підрозділу в державних органах [21]. Це має принципове значення для забезпечення інституційної спроможності таких підрозділів. При цьому важливо відзначити, що законодавство передбачає різні організаційні форми: створення окремого підрозділу або визначення уповноваженої особи [33]. Вибір конкретної форми залежить від розміру органу, обсягу роботи та специфіки його діяльності.

Як бачимо, суттєве значення має процедура призначення керівника уповноваженого підрозділу та уповноваженої особи. Законодавством встановлено особливий порядок, який передбачає низку гарантій незалежності. Зокрема, для звільнення керівника уповноваженого підрозділу державного органу, юрисдикція

якого поширюється на всю територію України, необхідна попередня згода НАЗК [21]. Ця норма є важливою гарантією незалежності та стабільності роботи уповноважених підрозділів.

Варто підкреслити, що практика діяльності уповноважених підрозділів свідчить про необхідність постійного підвищення кваліфікації їх працівників. Це обумовлено динамічним характером антикорупційного законодавства, появою нових корупційних схем та необхідністю впровадження сучасних методів запобігання корупції. НАЗК регулярно проводить навчальні заходи для працівників уповноважених підрозділів, забезпечує їх методичними матеріалами та рекомендаціями [33].

Важливим аспектом діяльності уповноважених підрозділів є їх участь у процесі візування проєктів актів з основної діяльності, адміністративно-господарських питань та кадрових питань [33]. Як наголошує Я.Ю. Цимбаленко, це дозволяє здійснювати попередній контроль за відповідністю проєктів актів антикорупційному законодавству та виявляти потенційні корупційні ризики на етапі підготовки документів [94, с. 276].

Таким чином, окремої уваги заслуговує робота уповноважених підрозділів щодо моніторингу Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення [33]. Ця функція має важливе значення для запобігання прийняттю на роботу осіб, які мають корупційне минуле, та забезпечення дотримання встановлених законодавством обмежень.

Варто наголосити, що моніторинг Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, відіграє критично важливу роль у забезпеченні ефективності системи юридичної відповідальності та підтримці високих стандартів доброчесності в державному секторі. Цей реєстр функціонує як центральна база даних, що містить інформацію про всіх осіб, притягнутих до відповідальності за корупційні діяння, та забезпечує можливість здійснення комплексного контролю за дотриманням обмежень щодо зайняття посад особами з корупційним минулим [95]. Систематичний моніторинг реєстру дозволяє уповноваженим органам своєчасно виявляти випадки порушення заборон на працевлаштування, забезпечувати дотримання принципу нульової

толерантності до корупції та попереджувати повторні корупційні правопорушення через ефективне застосування превентивних заходів. Особливого значення такий моніторинг набуває в умовах воєнного стану, коли прозорість кадрових процедур та недопущення осіб з корупційною історією до відповідальних посад стає питанням національної безпеки.

Як зазначають вітчизняні вчені, значним викликом у роботі уповноважених підрозділів є забезпечення ефективної взаємодії з викривачами корупції. Законодавство покладає на уповноважені підрозділи широкий спектр обов'язків у цій сфері, що забезпечує їх ефективну співпрацю з викривачами.

У контексті цифровізації державного управління, як наголошує О.Р. Мулик, важливого значення набуває питання використання сучасних інформаційних технологій у роботі уповноважених підрозділів [93, с. 7]. Це стосується як автоматизації процесів моніторингу та аналізу інформації, так і забезпечення функціонування електронних каналів комунікації з викривачами, створення електронних баз даних та реєстрів.

Варто зазначити, що суттєвим аспектом діяльності уповноважених підрозділів є їх участь у проведенні службових розслідувань [33]. Ця функція реалізується у випадках надходження приписів НАЗК щодо порушень вимог законодавства про етичну поведінку, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень, передбачених Законом. При цьому важливо забезпечити об'єктивність та неупередженість таких розслідувань, дотримання прав усіх залучених осіб.

Як підкреслює О.О. Кравчук, окремої уваги заслуговує питання координації діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) у територіальних (міжрегіональних) органах та юридичних особах, що належать до сфери управління відповідного органу [91, с. 139]. Така координація має забезпечувати єдиний підхід до реалізації антикорупційних заходів, обмін досвідом та кращими практиками, а також ефективне використання наявних ресурсів.

Таким чином, важливим напрямом роботи уповноважених підрозділів є аналіз потенційних та наявних контрагентів відповідного органу [33]. Ця діяльність спрямована на мінімізацію корупційних ризиків у сфері публічних

закупівель та договірних відносин. При цьому особлива увага приділяється перевірці інформації про кінцевих бенефіціарних власників, наявність антикорупційних програм та систем комплаєнсу.

У контексті євроінтеграційних процесів, як наголошують вітчизняні науковці, особливого значення набуває питання імплементації міжнародних стандартів у сфері запобігання корупції. Уповноважені підрозділи мають враховувати рекомендації міжнародних організацій, зокрема GRECO та ОЕСР, а також кращі практики країн ЄС у сфері запобігання корупції.

Більше того, боротьба з корупцією є частиною політичного діалогу з питань безпеки з країнами, що прагнуть набути членство в ЄС. У процесі розширення Європейського Союзу імплементація актів ЄС, дотримання верховенства права та антикорупційні реформи значно впливають на розвиток прогресу країн-кандидатів на шляху вступу до ЄС. Антикорупційні стратегії враховують високі стандарти доброчесності та прозорості в державних органах, а також заходи для зміцнення антикорупційних органів, слідчого потенціалу, реформ юстиції та громадянського суспільства [96].

Варто підкреслити, що суттєвим викликом у роботі уповноважених підрозділів є забезпечення балансу між необхідністю ефективного виконання антикорупційних функцій та дотриманням прав і законних інтересів працівників відповідних органів. Це особливо актуально в контексті розгляду повідомлень про можливі порушення, проведення перевірок та службових розслідувань.

З метою підвищення ефективності роботи уповноважених підрозділів, як зазначає вітчизняна наукова спільнота, важливого значення набуває питання розробки та впровадження системи оцінки ефективності їх діяльності. Така система має включати як кількісні, так і якісні показники, враховувати специфіку діяльності відповідного органу та реальний вплив антикорупційних заходів на зниження рівня корупції.

Особливої уваги, як підкреслюють вітчизняні науковці, заслуговує питання регулювання діяльності уповноважених підрозділів в умовах воєнного стану. Таким чином, з початком повномасштабного вторгнення в Україну діяльність антикорупційних інституцій зазнала суттєвих змін. У березні 2022 року НАЗК

розіслало лист до керівників міністерств, інших центральних органів виконавчої влади й державних органів щодо організації роботи із запобігання та виявлення корупції в умовах воєнного стану [78].

Як зазначається у вказаному листі, уповноваженим підрозділам пропонується зосередитися на виконанні найбільш пріоритетних функцій, серед яких: надання консультативної допомоги суб'єктам декларування, координація діяльності з підвідомчими юридичними особами, візування проєктів актів з основної діяльності, запобігання та врегулювання конфліктів інтересів, організація роботи каналів повідомлення про прояви корупції, отримання та розгляд повідомлень про виявлені правопорушення та інформування керівників органів влади та НАЗК про факти вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень [78].

Варто зазначити, що в умовах воєнного стану НАЗК запропонувало тимчасово припинити виконання деяких функцій уповноважених підрозділів, про що нами наголошувалось у попередніх підрозділах дисертації [78].

Як аргументовано акцентує І.В. Опришко, методологічні рекомендації НАЗК фактично встановлюють певні обмеження щодо імплементації нормативних положень Закону України "Про запобігання корупції", що потенційно може генерувати деструктивні наслідки для функціонування органів державної влади. Водночас, істотним є зауваження, що зазначені нормативні рестрикції поширюються виключно на ті уповноважені підрозділи, які не інтегровані до реалізації комплексу заходів з оборони держави, цивільного захисту, забезпечення громадської безпеки і правопорядку, охорони прав, свобод і легітимних інтересів громадян [77, С. 74].

Як бачимо, повноваження уповноважених підрозділів з виконання завдань у сфері оборони, цивільного захисту та інших складових національної безпеки безпосередньо не визначені ані в Типовому положенні, ані в інших нормативно-правових актах, що регулюють їхню діяльність. Таким чином, для забезпечення належної роботи уповноважених підрозділів у сфері національної безпеки та оборони України доцільно розглянути питання щодо підвищення їхнього статусу шляхом розширення обов'язків за рахунок завдань, які стосуються безпосередньої

діяльності того чи іншого органу влади або формування з оборони, цивільного захисту або правоохоронної діяльності.

Як бачимо, невід'ємною складовою роботи уповноважених підрозділів є проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи [33]. Це включає:

- проведення навчальних заходів з питань запобігання та виявлення корупції;
- розробку методичних матеріалів та рекомендацій;
- консультування працівників щодо застосування антикорупційного законодавства;
- поширення інформації про антикорупційне законодавство та практику його застосування.

Таким чином, особливої уваги потребує питання забезпечення конфіденційності інформації, отриманої уповноваженими підрозділами в процесі виконання своїх функцій [33]. Це стосується як інформації про викривачів, так і даних, отриманих під час проведення перевірок та службових розслідувань. Як наголошують вітчизняні вчені, законодавством встановлено пряму заборону розголошення працівниками уповноваженого підрозділу інформації з обмеженим доступом, отриманої у зв'язку з виконанням службових обов'язків, крім випадків, встановлених законом. Така вимога є важливою гарантією захисту прав осіб, які співпрацюють з уповноваженими підрозділами, та забезпечення ефективності антикорупційних заходів.

Варто зазначити, що система захисту інформації в діяльності уповноважених підрозділів має комплексний характер та включає технічні, організаційні та правові заходи. Зокрема, це передбачає створення захищених каналів для отримання повідомлень про корупційні правопорушення, забезпечення належного зберігання документів, що містять службову інформацію, впровадження спеціальних процедур доступу до інформації з обмеженим доступом. Як підкреслює О.Р. Мулик, важливим аспектом є також забезпечення захисту персональних даних відповідно до вимог Закону України "Про захист персональних даних" [79, С. 27]. Уповноважені підрозділи мають враховувати, що порушення вимог щодо захисту інформації може не лише призвести до витоку чутливих даних, але й підірвати довіру до антикорупційної системи в цілому.

У контексті забезпечення конфіденційності інформації, як зазначає вітчизняна вчена Я.Ю. Цимбаленко, особливе значення має питання взаємодії уповноважених підрозділів з іншими органами та підрозділами [94, С. 272-273]. При передачі інформації до правоохоронних органів, НАЗК чи інших уповноважених суб'єктів важливо дотримуватися встановлених процедур та забезпечувати належний рівень захисту даних. Уповноважені підрозділи мають розробляти та впроваджувати внутрішні процедури роботи з інформацією, які б визначали порядок її отримання, обробки, зберігання та передачі, а також відповідальність за порушення встановлених вимог. Це особливо актуально в умовах цифровізації та переходу до електронного документообігу, коли зростають ризики несанкціонованого доступу до інформації та її витоку.

Таким чином, за результатами дослідження нами встановлено, що інститут уповноважених підрозділів є невід'ємною складовою національної системи запобігання корупції. Як бачимо, багаторівнева структура цих підрозділів, що охоплює центральні органи влади, місцеве самоврядування та державні підприємства, у поєднанні з системним законодавчим регулюванням їх діяльності, дозволяє забезпечити комплексний підхід до запобігання корупції. Таким чином, аналіз практики діяльності уповноважених підрозділів засвідчив ефективність превентивних механізмів, зокрема в частині оцінки корупційних ризиків, захисту викривачів корупції та забезпечення дотримання вимог щодо запобігання конфлікту інтересів.

Варто підкреслити, що дослідження підтвердило наявність дієвої системи координації діяльності уповноважених підрозділів з боку НАЗК, що забезпечує єдиний підхід до реалізації антикорупційних заходів. Як наголошують вітчизняні науковці, значущою є функція уповноважених підрозділів щодо проведення антикорупційної експертизи проєктів актів та аналізу потенційних контрагентів. Водночас, проведений аналіз дозволив виявити певні прогалини в правовому регулюванні статусу уповноважених підрозділів, що потребують законодавчого врегулювання.

Як уже нами наголошувалося, правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції є складною, багатоаспектною

правовою категорією, що характеризується специфічними особливостями та постійно розвивається відповідно до вимог часу та нових викликів у сфері запобігання корупції. Ця категорія охоплює подвійність їх правової природи як структурного елементу відповідного органу та водночас незалежного суб'єкта антикорупційної діяльності, особливий порядок утворення з нормативно визначеними кваліфікаційними вимогами, а також специфіку функціонального підпорядкування, що поєднує пряму підзвітність керівнику органу з координацією діяльності з боку спеціалізованих антикорупційних інституцій.

Для подальшого вдосконалення правового статусу уповноважених підрозділів доцільно доповнити статтю 13-1 Закону України "Про запобігання корупції" положеннями щодо:

- встановлення мінімальних стандартів матеріально-технічного забезпечення цих підрозділів, які гарантуватимуть їм належні умови для ефективного виконання покладених функцій;
- визначення чіткого порядку проведення конкурсного відбору на посади керівників уповноважених підрозділів з метою забезпечення прозорості та об'єктивності їх призначення;
- закріплення вичерпних вимог щодо професійної компетентності працівників уповноважених підрозділів, що сприятиме підвищенню якості їх кадрового складу та загальної ефективності антикорупційної діяльності.

Особливого значення набуває адаптація правового статусу уповноважених підрозділів до умов воєнного стану, що вимагає як нормативних змін, так і трансформації практичних механізмів реалізації покладених на них функцій. Ця трансформація передбачає розширення сфери моніторингу на нові високоризикові напрямки, пов'язані з розподілом гуманітарної допомоги, здійсненням закупівель для оборонних потреб та використанням бюджетних коштів в умовах спрощених процедур.

Водночас відбувається посилення превентивної функції через виявлення специфічних корупційних ризиків воєнного часу та впровадження адаптованих антикорупційних механізмів, а також модифікація методів роботи з акцентом на використання дистанційних форм контролю, електронних засобів комунікації та

нових алгоритмів перевірки. Саме тому, розвиток правового статусу уповноважених підрозділів має відбуватися у напрямку посилення їх інституційної спроможності, професіоналізації діяльності, діджиталізації процесів, розширення сфери відповідальності та вдосконалення механізмів взаємодії з іншими суб'єктами антикорупційної діяльності, що відображає зростаючу роль цих підрозділів у системі запобігання корупції в умовах сучасних викликів та забезпечує системність державної антикорупційної політики на всіх рівнях.

Пропонуємо також доповнити статтю 53-9 Закону України "Про запобігання корупції" положеннями щодо:

Розширення повноважень уповноважених підрозділів у сфері захисту викривачів, що передбачатиме:

- надання права ініціювати службові розслідування за повідомленнями викривачів незалежно від позиції керівництва органу;
- повноваження вживати заходів для запобігання переслідуванню викривачів, включаючи тимчасове відсторонення посадових осіб, які можуть чинити тиск на викривача;
- здійснення постійного моніторингу стану дотримання прав викривачів, включаючи регулярні перевірки умов їх праці та психологічного клімату в колективі;
- право видавати обов'язкові до виконання приписи щодо усунення порушень прав викривачів.

Встановлення додаткових гарантій захисту конфіденційної інформації, зокрема:

- запровадження спеціальних процедур зберігання, обробки та доступу до конфіденційної інформації, отриманої від викривачів;
- створення захищених електронних каналів комунікації з викривачами, що забезпечують анонімність та безпеку передачі даних;
- визначення персональної відповідальності працівників уповноважених підрозділів за порушення конфіденційності інформації про викривачів;

- впровадження системи спеціального діловодства для роботи з повідомленнями викривачів з обмеженим доступом.

Визначення механізмів взаємодії з правоохоронними органами, а саме:

- встановлення чітких процедур передачі інформації про корупційні правопорушення до відповідних правоохоронних органів залежно від їх компетенції;

- визначення строків та форматів обміну інформацією між уповноваженими підрозділами та правоохоронними органами щодо стану розгляду повідомлень про корупцію;

- регламентація порядку проведення спільних перевірок та узгодження заходів реагування на виявлені порушення;

- запровадження регулярних координаційних нарад за участю представників уповноважених підрозділів та правоохоронних органів для обговорення проблемних питань та обміну досвідом.

Пропонуємо також внести зміни до Закону України "Про державну службу" щодо:

Встановлення особливого порядку преміювання працівників уповноважених підрозділів, що передбачатиме:

- запровадження окремої системи преміювання працівників уповноважених підрозділів, яка ґрунтуватиметься на показниках ефективності антикорупційної діяльності;

- встановлення підвищених розмірів премій (до 100% посадового окладу) для працівників уповноважених підрозділів у порівнянні з іншими державними службовцями;

- визначення спеціальних критеріїв оцінки результатів роботи, зокрема кількості виявлених та усунених корупційних ризиків, ефективності розгляду повідомлень викривачів, результативності антикорупційних заходів;

- надання керівнику НАЗК права погоджувати розміри премій керівникам уповноважених підрозділів для забезпечення їх незалежності від керівництва органу.

Визначення спеціальних вимог до професійної компетентності, зокрема:

- встановлення обов'язкової наявності юридичної освіти та досвіду роботи у сфері запобігання корупції або у правоохоронних органах не менше трьох років;
- запровадження обов'язкової сертифікації працівників уповноважених підрозділів, яка включатиме перевірку знань антикорупційного законодавства, навичок виявлення корупційних ризиків та конфлікту інтересів;
- встановлення вимог щодо проходження щорічного підвищення кваліфікації за спеціальними програмами, розробленими НАЗК;
- визначення додаткових вимог щодо доброчесності, зокрема проходження розширеної спеціальної перевірки та перевірки на доброчесність.

Забезпечення додаткових гарантій соціального захисту, а саме:

- встановлення підвищених (на 30%) посадових окладів для працівників уповноважених підрозділів порівняно з іншими державними службовцями відповідної категорії;
- надання додаткової відпустки тривалістю до 7 календарних днів за особливий характер роботи;
- запровадження обов'язкового страхування професійної відповідальності та життя і здоров'я працівників уповноважених підрозділів за рахунок коштів державного бюджету;
- встановлення додаткових гарантій при звільненні, зокрема заборони звільнення протягом одного року після повідомлення про корупційне правопорушення та обов'язкового погодження звільнення керівників уповноважених підрозділів з НАЗК.

Пропонуємо внести зміни до Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) в частині:

Деталізації процедур проведення антикорупційної експертизи проєктів актів, що передбачатиме:

- встановлення чіткого алгоритму проведення антикорупційної експертизи з визначенням етапів аналізу, строків виконання та форми висновку;
- затвердження вичерпного переліку індикаторів корупціогенних факторів, які підлягають виявленню під час експертизи, включаючи правові колізії,

дискреційні повноваження, невизначеність процедур та відсутність адміністративних регламентів;

- запровадження обов'язкової перевірки проєктів актів на наявність потенційного конфлікту інтересів та ризиків необґрунтованих преференцій для окремих суб'єктів;

- визначення порядку документування результатів експертизи та механізму врахування зауважень уповноваженого підрозділу, включаючи право блокування прийняття акту до усунення виявлених корупціогенних факторів.

Визначення критеріїв оцінки ефективності діяльності уповноважених підрозділів, зокрема:

- встановлення кількісних та якісних показників результативності діяльності, включаючи кількість виявлених та усунених корупційних ризиків, кількість проведених навчальних заходів та їх вплив на рівень антикорупційної обізнаності;

- запровадження системи регулярної оцінки (щоквартально) стану виконання антикорупційної програми та досягнення визначених у ній цілей;

- визначення механізму оцінки якості опрацювання повідомлень про корупцію та ефективності вжитих за ними заходів реагування;

- впровадження методики оцінки рівня довіри працівників до уповноваженого підрозділу та готовності повідомляти про потенційні порушення.

Встановлення механізмів координації діяльності уповноважених підрозділів різних органів, а саме:

- створення системи регулярного обміну інформацією між уповноваженими підрозділами різних органів щодо виявлених корупційних схем та ефективних практик протидії корупції;

- запровадження механізму спільних перевірок при реалізації проєктів та програм, що виконуються декількома органами;

- формування мережі уповноважених підрозділів з визначенням координаційних центрів за галузевим принципом (міністерства та центральні органи виконавчої влади);

○ встановлення порядку проведення спільних навчань, тренінгів та обміну досвідом між працівниками уповноважених підрозділів різних органів для формування єдиних підходів до вирішення типових проблем та поширення кращих практик.

Таким чином, реалізація запропонованих змін сприятиме посиленню інституційної спроможності уповноважених підрозділів, підвищенню ефективності їх діяльності та забезпеченню належного рівня незалежності у виконанні покладених на них завдань. Комплексне оновлення нормативно-правової бази у сфері функціонування уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції дозволить створити дієву систему інституційного запобігання корупції на рівні окремих органів та установ.

На наше переконання, запропоновані зміни до Закону України "Про запобігання корупції" забезпечать системне вдосконалення правового статусу уповноважених підрозділів шляхом закріплення матеріально-технічних гарантій їх діяльності, запровадження прозорих конкурсних процедур відбору керівників та встановлення чітких професійних вимог до працівників. Особливу увагу приділено розширенню повноважень у сфері захисту викривачів, що є критично важливим для формування культури доброчесності та нетерпимості до корупції. Встановлення додаткових гарантій захисту конфіденційної інформації та чітких механізмів взаємодії з правоохоронними органами сприятиме комплексному підходу до виявлення та припинення корупційних правопорушень [60, с. 99].

Удосконалення положень Закону України "Про державну службу" в частині особливого порядку преміювання працівників уповноважених підрозділів, встановлення спеціальних вимог до їх професійної компетентності та забезпечення додаткових гарантій соціального захисту створить належні умови для залучення та утримання висококваліфікованих фахівців, підвищить престижність роботи у сфері запобігання корупції та мінімізує ризики неправомірного впливу на діяльність антикорупційних уповноважених. Особливо важливим є встановлення підвищених посадових окладів та додаткових соціальних гарантій, що компенсуватимуть підвищені ризики та відповідальність, пов'язані з виконанням антикорупційних функцій.

Внесення змін до Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) сприятиме стандартизації та підвищенню якості роботи цих підрозділів у всіх органах та установах. Деталізація процедур проведення антикорупційної експертизи проєктів актів забезпечить своєчасне виявлення та усунення корупціогенних факторів у нормативно-правових актах ще на етапі їх розробки. Визначення чітких критеріїв оцінки ефективності діяльності уповноважених підрозділів дозволить об'єктивно оцінювати результати їх роботи та вживати заходів для її вдосконалення. Встановлення механізмів координації діяльності уповноважених підрозділів різних органів сприятиме формуванню єдиної антикорупційної політики, обміну кращими практиками та консолідації зусиль у протидії корупційним проявам.

Загалом, запропоновані зміни відповідають сучасним викликам у сфері запобігання корупції, враховують особливості функціонування уповноважених підрозділів в умовах воєнного стану та сприятимуть формуванню ефективної інституційної системи запобігання корупції на всіх рівнях. Вони також узгоджуються з міжнародними стандартами та рекомендаціями провідних антикорупційних організацій щодо забезпечення незалежності антикорупційних інституцій та створення дієвих механізмів запобігання корупції.

2.3. Гарантії реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції

Ефективне функціонування уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції неможливе без створення надійної системи правових, організаційних та матеріально-технічних гарантій, які забезпечують реальну можливість здійснення покладених на них повноважень та досягнення цілей антикорупційної діяльності.

2.3.1. Загальнотеоретичні аспекти гарантій реалізації правового статусу

Забезпечення ефективності функціонування інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції (далі — уповноважені особи) безпосередньо залежить від наявності належних гарантій

реалізації їх правового статусу. В юридичній доктрині гарантії правового статусу розглядаються як важливий елемент правового статусу будь-якого суб'єкта права.

У науковій літературі зазначається, що «юридичні гарантії – це передбачені законом спеціальні засоби практичного забезпечення прав і свобод людини і громадянина» [97, С. 87]. Водночас дослідники підкреслюють, що «без наявності дієвих гарантій реалізації правового статусу неможливо забезпечити ефективне функціонування будь-якої інституції, особливо тієї, що покликана протидіяти корупції» [98, С. 174]. Ця теза є особливо актуальною для уповноважених осіб з питань запобігання корупції, які за своєю природою потребують посиленних гарантій захисту.

Розвиваючи теоретичне підґрунтя досліджуваної проблематики, варто звернутися до наукового розуміння гарантій правового статусу державного службовця. У науковому дискурсі такі гарантії розглядаються як «система норм, принципів та вимог, які забезпечують процес дотримання прав та законних інтересів службовця» [99, С. 211]. Ця позиція є релевантною і щодо уповноважених осіб з питань запобігання корупції, які, будучи фактично суб'єктами антикорупційної діяльності, потребують особливих гарантій своєї діяльності.

Поглиблюючи розуміння сутності гарантій правового статусу спеціальних суб'єктів, слід звернутися до праць, присвячених адміністративно-правовим засадам діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в Україні.

Вітчизняна правова доктрина сформована дослідниками-адміністративістами визначає гарантії діяльності уповноважених осіб як комплекс законодавчо встановлених та інституційно забезпечених механізмів і методів, що мають на меті формування відповідних умов для ефективного здійснення ними своїх функціональних обов'язків та владних повноважень [100, с. 14; 73, с. 5; 101, с. 88; 102, С. 74; 103, С. 396; 104, с. 85].

На думку вітчизняних дослідників, «гарантії діяльності уповноважених осіб являють собою систему нормативно закріплених та організаційно забезпечених засобів і способів, спрямованих на створення належних умов для реалізації їх

функцій та повноважень» [74, С. 117]. Таке визначення дозволяє розкрити комплексний характер системи гарантій для уповноважених осіб.

Для більш структурованого розуміння гарантій важливо звернутися до їх класифікації, яка набуває особливого значення в контексті антикорупційної діяльності. У наукових дослідженнях пропонується класифікувати гарантії правового статусу антикорупційних інституцій на загальні (економічні, політичні, соціальні, ідеологічні) та спеціальні (юридичні) [105, С. 307]. Спеціальні (юридичні) гарантії, у свою чергу, поділяються на нормативно-правові та організаційно-правові. Саме ця категорія гарантій відіграє ключову роль у забезпеченні ефективної реалізації правового статусу уповноважених осіб з питань запобігання корупції.

Підсумовуючи теоретичні напрацювання та узагальнюючи позиції науковців, гарантії реалізації правового статусу уповноважених осіб з питань запобігання корупції доцільно розглядати як систему юридичних засобів, умов та процедур, спрямованих на забезпечення:

1. повноцінної реалізації їх повноважень (прав та обов'язків);
2. незалежності, неупередженості та об'єктивності у здійсненні антикорупційної діяльності;
3. захисту від неправомірного втручання у діяльність та тиску з боку керівництва;
4. належного ресурсного забезпечення (матеріально-технічного, фінансового, інформаційного);
5. захисту прав та законних інтересів самих уповноважених осіб.

Ці теоретичні положення створюють підґрунтя для детального аналізу системи гарантій реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції, яка буде розглянута у наступних підрозділах.

2.3.2. Система гарантій реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції

2.3.2.1. Нормативно-правові гарантії

Нормативно-правові гарантії становлять основу для забезпечення реалізації правового статусу уповноважених осіб. У науковій літературі справедливо наголошується, що «нормативно-правові гарантії діяльності антикорупційних інституцій є первинними, оскільки саме вони визначають юридичну силу усіх інших видів гарантій» [106, С. 308]. Розглянемо основні складові нормативно-правових гарантій, які формують цілісну систему захисту правового статусу уповноважених осіб.

Першою і фундаментальною гарантією є законодавче закріплення статусу уповноважених осіб. У наукових дослідженнях обґрунтовано зазначається, що «закріплення статусу уповноважених осіб на рівні закону, а не підзаконних актів, суттєво підвищує рівень гарантій їх діяльності» [97, С. 92]. Це пояснюється вищою юридичною силою законів порівняно з підзаконними актами.

Закон України "Про запобігання корупції" у ст. 13-1 закріплює загальні засади діяльності уповноважених осіб [21]. На основі цих законодавчих положень здійснюється деталізація правового статусу уповноважених осіб на рівні підзаконних нормативно-правових актів, зокрема, Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затвердженого наказом НАЗК від 27.05.2021 р. № 277/21 [33].

Не менш важливою гарантією є нормативне забезпечення незалежності діяльності уповноважених осіб. У наукових працях аргументовано наголошується, що «незалежність антикорупційних інституцій є ключовою умовою їх ефективного функціонування» [107, С. 136]. Законодавець врахував цей принцип, встановивши, що керівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) підзвітний і відповідальний перед керівником відповідного органу, однак у своїй діяльності є незалежним. Важливим доповненням є пряма заборона втручання у діяльність уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) під час здійснення повноважень [21].

Для забезпечення ефективної діяльності уповноважених осіб важливе значення має нормативне закріплення спеціальних процедур їх призначення та звільнення. У дослідженнях обґрунтовано підкреслюється необхідність «встановлення особливих процедур призначення та звільнення антикорупційних

уповноважених як гарантію їх незалежності від керівництва» [108, С. 131]. Відповідно до чинного законодавства, керівник уповноваженого підрозділу державного органу призначається на посаду та звільняється з посади керівником відповідного органу за погодженням з Національним агентством з питань запобігання корупції [21]. Така процедура є важливою гарантією, що суттєво обмежує можливості керівника органу щодо неправомірного тиску на уповноважену особу шляхом погрози звільнення.

Завершальним елементом комплексу нормативно-правових гарантій є встановлення заборон та обмежень щодо втручання у діяльність уповноважених осіб. Як слушно зазначається у дослідженнях, нормативне закріплення заборони втручання у діяльність антикорупційних органів є важливою гарантією їх автономності [109, С. 28]. Законодавство чітко встановлює пряму заборону керівнику відповідного органу надавати уповноваженому підрозділу (уповноваженій особі) вказівки, доручення, що суперечать законодавству з питань запобігання та виявлення корупції [33]. Ця норма забезпечує автономність та об'єктивність діяльності уповноважених осіб.

Таким чином, нормативно-правові гарантії формують правову основу для реалізації статусу уповноважених осіб, проте їх ефективність значною мірою залежить від наявності дієвих функціональних гарантій, які будуть розглянуті далі.

2.3.2.2. Функціональні гарантії

Функціональні гарантії є логічним продовженням нормативно-правових гарантій та спрямовані на практичне забезпечення ефективної реалізації повноважень уповноважених осіб. За визначенням у науковій літературі, «функціональні гарантії забезпечують можливість реального виконання визначених законом повноважень» [110, С. 98]. Розглянемо ключові функціональні гарантії, які забезпечують практичну дієвість правового статусу уповноважених осіб.

Першочергове значення має забезпечення доступу до інформації, без якого ефективна антикорупційна діяльність неможлива. У наукових дослідженнях справедливо наголошується на важливості «нормативного закріплення права

уповноважених осіб на доступ до інформації та документів, необхідних для виконання покладених на них функцій» [111, С. 117].

Згідно з Типовим положенням, уповноважені особи наділені широкими правами щодо отримання інформації, зокрема:

- отримувати інформацію від структурних підрозділів органу, підприємств, їх працівників;
- отримувати від працівників органу письмові пояснення з питань, що стосуються виявлених ознак порушень антикорупційного законодавства;
- звертатися до НАЗК щодо порушених прав уповноваженої особи, перешкоджання виконанню покладених на неї обов'язків [33].

Важливою функціональною гарантією є також забезпечення ефективної взаємодії з іншими суб'єктами у сфері запобігання корупції. У наукових дослідженнях обґрунтовано підкреслюється, що «ефективна взаємодія між різними антикорупційними інституціями є важливою умовою реалізації їх правового статусу» [105, С. 329].

Законодавством передбачено розгалужену систему механізмів координації та обміну інформацією, що дозволяє уповноваженим особам отримувати необхідну методичну та консультаційну підтримку. Відповідно до Типового положення, НАЗК надає роз'яснення, методичну та консультаційну допомогу з питань застосування актів законодавства з питань запобігання корупції [Про затвердження Типового положення]. Така взаємодія сприяє формуванню єдиних підходів до антикорупційної діяльності та підвищує компетентність уповноважених осіб.

Суттєвою гарантією є забезпечення повноважень щодо розгляду повідомлень про корупцію, що набуває особливого значення в контексті захисту викривачів. У наукових працях аргументовано зазначається, що «робота з викривачами корупції є одним з ключових напрямів діяльності уповноважених осіб, що потребує особливих гарантій» [112, С. 254].

Чинне законодавство передбачає чіткі процедури розгляду повідомлень про корупцію, що надаються викривачами. Згідно зі ст. 53-1 Закону України "Про запобігання корупції", уповноважені особи відіграють ключову роль у

забезпеченні захисту викривачів та розгляді їх повідомлень [21]. Ці повноваження дозволяють уповноваженим особам ефективно реагувати на випадки корупції та захищати осіб, які повідомляють про такі випадки.

Завершальним елементом функціональних гарантій є забезпечення процедур внутрішнього контролю, що дозволяє уповноваженим особам ефективно виконувати превентивну функцію. У наукових дослідженнях обґрунтовано підкреслюється важливість «нормативного закріплення повноважень щодо здійснення внутрішнього контролю за дотриманням антикорупційного законодавства» [113, С. 72].

Законодавством передбачено широкі повноваження уповноважених осіб щодо здійснення внутрішнього контролю. Зокрема, вони мають право здійснювати контроль за дотриманням вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів, проводити перевірки організації роботи із запобігання та виявлення корупції в структурних підрозділах відповідного органу [33]. Ці повноваження дозволяють уповноваженим особам ефективно виявляти порушення антикорупційного законодавства та вживати заходів щодо їх усунення.

Функціональні гарантії забезпечують практичну реалізацію правового статусу уповноважених осіб, проте їх ефективність значною мірою залежить від належних організаційних умов діяльності, що буде розглянуто в наступному підрозділі.

2.3.2.3. Організаційні гарантії

Організаційні гарантії логічно доповнюють нормативно-правові та функціональні гарантії, створюючи належні умови для практичної діяльності уповноважених осіб. У наукових працях слушно зазначається, що «організаційні гарантії є не менш важливими, ніж нормативно-правові, оскільки вони забезпечують реальну можливість реалізації правового статусу» [114, С. 221]. Розглянемо основні організаційні гарантії, які забезпечують ефективну діяльність уповноважених осіб.

Ключовою організаційною гарантією ефективного функціонування антикорупційної системи є інституційна самостійність уповноважених підрозділів, що в наукових дослідженнях обґрунтовано визначається як основна

умова їх незалежності та результативної діяльності. Комплексне дослідження корупції як соціального явища та правової категорії, включаючи аналіз проблем нормативно-правового регулювання протидії корупції, створює теоретичне підґрунтя для розуміння системи юридичної відповідальності в антикорупційній сфері та обґрунтування необхідності інституційної автономії антикорупційних структур.

Вивчення різних соціальних аспектів корупційних проявів, формулювання характерних ознак та визначення поняття корупції, систематизація видів корупційних правопорушень та дослідження механізму корумпованих відносин, зазначає М.І. Мельник, дозволяють глибше зрозуміти специфіку правового регулювання відповідальності за порушення антикорупційного законодавства та обґрунтувати принципи організаційної незалежності суб'єктів антикорупційної діяльності. Аналіз рівня, структури та динаміки розвитку корупції в Україні надає важливий контекст для оцінки ефективності існуючих механізмів юридичної відповідальності, виявлення проблемних аспектів їх застосування та підтвердження критичної важливості інституційної самостійності як основи для забезпечення дієвості антикорупційних заходів [115, С. 196].

Законодавець врахував цю рекомендацію наукової спільноти, передбачивши, що уповноважений підрозділ утворюється як самостійний та функціонально незалежний структурний підрозділ з прямим підпорядкуванням керівнику органу [33]. Така організаційна структура забезпечує необхідний рівень незалежності уповноважених осіб.

Не менш важливою гарантією є належне ресурсне забезпечення, без якого ефективна антикорупційна діяльність неможлива. У наукових працях аргументовано вказується, що належне ресурсне забезпечення є необхідною умовою для ефективного функціонування будь-якого антикорупційного органу [116, С. 112].

Законодавством передбачено, що для ефективного виконання повноважень уповноважені особи мають бути забезпечені необхідними ресурсами — матеріально-технічними, фінансовими, інформаційними. Відповідно до ч. 2 ст. 13-1 Закону "Про запобігання корупції", керівник органу забезпечує гарантії

незалежності уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) від впливу та втручання у його (її) діяльність [21]. Ця норма покладає на керівника відповідальність за створення належних умов для діяльності уповноважених осіб.

Важливою організаційною гарантією є також забезпечення належної структури та штатної чисельності уповноважених підрозділів. У наукових дослідженнях обґрунтовано наголошується на важливості забезпечення достатньої штатної чисельності антикорупційних підрозділів відповідно до обсягу покладених завдань [117, С. 9].

З метою забезпечення ефективної роботи уповноважених підрозділів Типовим положенням встановлено вимоги до їх штатної чисельності залежно від кількості працівників в органі, підприємстві [33]. Такий підхід дозволяє забезпечити пропорційне навантаження та ефективне виконання покладених функцій.

Організаційні гарантії створюють інституційне підґрунтя для ефективної діяльності уповноважених осіб, проте комплексний захист їх правового статусу неможливий без належних гарантій соціально-правового захисту, які будуть розглянуті в наступному підрозділі.

2.3.2.4. Гарантії соціально-правового захисту

Завершальним компонентом системи гарантій реалізації правового статусу уповноважених осіб є гарантії їх соціально-правового захисту. Належне виконання антикорупційних функцій передбачає наявність особливих механізмів захисту уповноважених осіб. У наукових працях обґрунтовано наголошується, що гарантії соціально-правового захисту є важливим елементом правового статусу спеціальних суб'єктів, особливо тих, що здійснюють антикорупційну діяльність [118, С. 103]. Розглянемо основні гарантії соціально-правового захисту, які забезпечують захищеність уповноважених осіб.

Фундаментальне значення мають гарантії трудових прав уповноважених осіб. У науковій літературі аргументовано зазначається, що специфіка діяльності антикорупційних органів потребує додаткових гарантій їх трудових прав [119, С. 94].

Враховуючи важливість забезпечення незалежності уповноважених осіб, законодавство передбачає спеціальні гарантії їх трудових прав. Особливо значущою є норма про те, що керівник уповноваженого підрозділу державного органу, юрисдикція якого поширюється на всю територію України, призначається на посаду та звільняється з посади керівником відповідного органу за погодженням з НАЗК [21]. Ця процедура істотно обмежує можливості неправомірного впливу на уповноважену особу та забезпечує додатковий захист її трудових прав.

Не менш важливе значення має захист уповноважених осіб від переслідування, що є критично важливим для їх незалежної діяльності. У наукових працях обґрунтовано підкреслюється, що «антикорупційна діяльність завжди пов'язана з ризиками переслідування, тому потребує спеціальних механізмів захисту» [120, С. 87]. Цей висновок є особливо актуальним для уповноважених осіб, які під час виконання своїх функцій можуть зазнавати тиску та переслідування.

Законодавець враховує ці ризики, встановлюючи відповідно до ст. 53-4 Закону "Про запобігання корупції" гарантії захисту для осіб, які повідомляють про корупцію, які за аналогією поширюються і на уповноважених осіб [21]. Ці гарантії включають захист від незаконного звільнення, переведення, зміни умов праці, а також інших негативних заходів впливу.

Завершальним елементом системи гарантій соціально-правового захисту є забезпечення професійного розвитку уповноважених осіб. У науковій літературі аргументовано наголошується на важливості «забезпечення постійного професійного розвитку працівників антикорупційних органів як гарантії ефективності їх діяльності» [121, С. 207]. Ця теза є особливо актуальною для уповноважених осіб, які повинні постійно підвищувати свою кваліфікацію для ефективного протистояння корупційним ризикам.

Чинне законодавство передбачає широкі можливості для професійного розвитку уповноважених осіб. Зокрема, уповноважені особи мають можливість проходити навчання, підвищувати кваліфікацію, брати участь у тренінгах та семінарах з питань запобігання корупції.

Проведений нами аналіз системи гарантій реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції дає підстави для формулювання наступних висновків.

Гарантії реалізації правового статусу уповноважених осіб представляють собою комплексне правове явище, що включає систему юридичних засобів, умов та процедур, спрямованих на забезпечення ефективного виконання ними своїх функцій. Система цих гарантій має складну структуру та охоплює нормативно-правові гарантії (законодавче закріплення статусу, встановлення гарантій незалежності), функціональні гарантії (доступ до інформації, взаємодія з іншими суб'єктами, повноваження щодо розгляду повідомлень про корупцію), організаційні гарантії (інституційна самостійність, ресурсне забезпечення) та гарантії соціально-правового захисту (захист трудових прав, захист від переслідування).

Нормативно-правові та функціональні гарантії створюють законодавчу основу та забезпечують практичну реалізацію повноважень уповноважених осіб, тоді як організаційні гарантії та гарантії соціально-правового захисту формують належні умови для їхньої діяльності та забезпечують їх захищеність у процесі виконання антикорупційних функцій.

Таким чином, система гарантій реалізації правового статусу уповноважених підрозділів з питань запобігання корупції є багаторівневою та комплексною, що забезпечує необхідні умови для ефективного виконання ними своїх функцій та повноважень, хоча й потребує постійного вдосконалення з урахуванням практичних потреб та міжнародних стандартів у сфері запобігання корупції.

2.3.3. Особливості реалізації гарантій правового статусу уповноважених осіб в умовах воєнного стану

Введення воєнного стану в Україні суттєво вплинуло на функціонування антикорупційних інституцій, включаючи уповноважених осіб з питань запобігання корупції. Військова агресія та пов'язані з нею виклики створили принципово нові умови для діяльності всіх державних органів, що не могло не позначитись на системі гарантій правового статусу уповноважених осіб. В умовах воєнного стану забезпечення цих гарантій набуває особливого значення та

стикається з низкою специфічних проблем, які потребують детального аналізу та вироблення відповідних механізмів їх подолання.

2.3.3.1. Зміна нормативно-правового регулювання в умовах воєнного стану

Одним із ключових наслідків введення воєнного стану стала трансформація нормативно-правового регулювання різних сфер суспільних відносин, включаючи антикорупційну діяльність. Як слушно зазначає О.В. Соснін, «в умовах воєнного стану відбувається певна трансформація правового регулювання, спрямована на забезпечення обороноздатності держави, що впливає на всі сфери державного управління, включаючи антикорупційну діяльність» [122, С. 123]. Ця трансформація зумовлена необхідністю оперативного реагування на виклики воєнного часу та забезпечення безперервності функціонування державних інституцій.

Особливо значущим законодавчим актом, що вплинув на правовий статус уповноважених осіб, став Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей державної служби в органах місцевого самоврядування у період дії воєнного стану" від 12.05.2022 р. № 2259-IX [123]. Цим законом було запроваджено низку змін, спрямованих на забезпечення оперативності кадрових рішень та спрощення певних адміністративних процедур в умовах воєнного стану.

Аналізуючи зміни в нормативно-правовому регулюванні, В.В. Костицький обґрунтовано зазначає, що «в умовах воєнного стану неминучим є певне обмеження деяких гарантій незалежності антикорупційних інституцій, що обумовлено необхідністю швидкого реагування на виклики воєнного часу» [124, С. 147]. Така позиція відображає об'єктивну необхідність балансування між забезпеченням гарантій незалежності та потребою оперативного управління.

Аналізуючи правовий статус публічних службовців, серед інших його складових, на думку вчених-адміністративістів, варто звертати увагу і на обмеження, впровадження яких для відповідного суб'єкта, який для реалізації та захисту публічних інтересів, для «служіння» публічним інтересам, наділяється публічно-владними повноваженнями, є цілком виправданим, обґрунтованим, цільовим [125, с. 78].

Конкретизуючи зміни нормативно-правового регулювання, слід виділити наступні нововведення, що безпосередньо впливають на гарантії правового статусу уповноважених осіб:

- спрощений порядок призначення на посади державної служби в особливий період, що може впливати на процедуру призначення уповноважених осіб;
- можливість переведення державних службовців без проведення конкурсу, що потенційно може бути використано для переміщення уповноважених осіб;
- призупинення окремих процедур антикорупційного контролю, що впливає на обсяг функціональних повноважень уповноважених осіб.

Ці зміни, хоч і зумовлені об'єктивними обставинами воєнного стану, створюють певні ризики для незалежності та ефективності діяльності уповноважених осіб, що вимагає впровадження компенсаційних механізмів, які будуть розглянуті в наступних підрозділах.

2.3.3.2. Проблеми реалізації гарантій правового статусу в умовах воєнного стану

Воєнний стан суттєво ускладнив реалізацію гарантій правового статусу уповноважених осіб, створивши низку специфічних проблем, які потребують системного аналізу та вирішення. Комплексний підхід до цієї проблематики пропонує Д.Г. Михайленко, який виділяє такі основні проблеми: «обмеження доступу до інформації, порушення координації між антикорупційними органами, кадрові проблеми, зменшення фінансування та зміна пріоритетів діяльності органів влади» [105, с. 412]. Розглянемо ці проблеми більш детально, аналізуючи їх вплив на ефективність діяльності уповноважених осіб.

Першою і однією з найбільш суттєвих проблем є обмеження доступу до інформації та документів. Як обґрунтовано зазначає професор І.Г. Богатирьов, ще одне важливе питання, що в умовах воєнного стану змінилися підходи до відбудови закладів вищої освіти, котрі постраждали від артилерійських снарядів, ракет і бомб держави агресора рф. Отож, використання ЗВЮ інноваційних технологій в науковій та освітній галузі стало об'єктивною закономірністю, зумовленою новою парадигмою у навчанні і проведенні фундаментальних прикладних досліджень [126, С. 19].

Не менш важливою проблемою є ускладнення координації та взаємодії між різними антикорупційними інституціями. О.І. Пархоменко-Куцевіл аргументовано вказує, що «в умовах воєнного стану ускладнюється взаємодія уповноважених осіб з НАЗК та іншими антикорупційними органами через зміну територіальної дислокації органів влади, перебої зі зв'язком, обмеження можливостей для проведення очних зустрічей» [114, С. 327]. Порушення механізмів координації негативно впливає на системність антикорупційної діяльності та знижує ефективність роботи уповноважених осіб.

Суттєвий вплив на реалізацію гарантій правового статусу мають кадрові проблеми, що виникли в умовах воєнного стану. Як слушно зазначає професор Р. Благута, «права та свободи є фундаментальними цінностями, які гарантують гідний розвиток, охорону та захист кожної людини, дозволяють обирати власні життєві цілі та способи їх досягнення, а тому питання їхнього дотримання й забезпечення в умовах воєнного стану носять надзвичайно складний характер» [127, С. 3]. Додатковим негативним фактором є те, що в умовах скорочення штатів та оптимізації структури органів влади функції уповноважених осіб можуть покладатися на працівників, які не мають відповідної підготовки, що знижує якість антикорупційної роботи.

Четвертою важливою проблемою є зменшення ресурсного забезпечення антикорупційної діяльності. С.С. Рогульський обґрунтовано наголошує, що «в умовах перерозподілу бюджетних коштів на оборонні потреби відбувається зменшення фінансування антикорупційних заходів, що призводить до скорочення матеріально-технічного забезпечення уповноважених підрозділів» [110, С. 143]. Недостатнє ресурсне забезпечення безпосередньо впливає на організаційні гарантії правового статусу уповноважених осіб та обмежує їхні можливості щодо здійснення ефективної антикорупційної діяльності.

Завершальним, але не менш важливим аспектом є зміна пріоритетів діяльності органів влади в умовах воєнного стану. Важливим аспектом удосконалення координаційної діяльності є врахування загальних принципів організації державного управління. Як слушно підкреслює А.Л. Тіньков, ефективність системи державного управління значною мірою залежить від якості

міжвідомчої координації та запобігання корупційним ризикам у процесах прийняття управлінських рішень [128, С. 178]. Саме тому, на нашу думку, зміна пріоритетів може призводити до маргіналізації статусу уповноважених осіб та зниження їхньої ролі в системі органів влади.

Комплексний аналіз виявлених проблем свідчить про необхідність розробки та впровадження спеціальних механізмів, спрямованих на забезпечення гарантій правового статусу уповноважених осіб в умовах воєнного стану, що буде розглянуто в наступному підрозділі.

2.3.3.3. Механізми забезпечення гарантій в умовах воєнного стану

Аналіз проблемних аспектів забезпечення правового статусу уповноважених осіб в екстремальних умовах свідчить про необхідність формування інноваційних підходів до їх вирішення. Сучасна практика демонструє доцільність застосування комплексної стратегії, що включає впровадження цифрових технологій та дистанційних форматів професійної діяльності, зміцнення координаційної функції центральних органів, створення додаткових захисних механізмів та забезпечення неперервності професійного зростання спеціалістів. Детальне вивчення цих інструментів дозволяє оцінити їх потенціал у контексті гарантування стабільності правового статусу уповноважених осіб."

Одним із ключових механізмів, що дозволяє забезпечити безперервність та ефективність діяльності уповноважених осіб в умовах воєнного стану, є цифровізація та запровадження дистанційних форм роботи. Вітчизняний дослідник О.Ю. Бусол аргументовано зазначає, що «впровадження електронних систем комунікації, документообігу, проведення онлайн-консультацій дозволяє забезпечити виконання функцій уповноважених осіб навіть в умовах територіальної розосередженості» [106, С. 432].

Варто відзначити, що НАЗК вже зробило значні кроки в цьому напрямку, запровадивши низку електронних сервісів, які полегшують роботу уповноважених осіб у воєнний час. Зокрема, було впроваджено електронну систему управління ризиками корупції, яка дозволяє проводити оцінку корупційних ризиків дистанційно. Також було запроваджено електронні форми звітності та

консультування, що дозволяє уповноваженим особам виконувати свої функції навіть за відсутності фізичного доступу до робочого місця.

Координаційні повноваження НАЗК набувають особливої значущості в період дії воєнного стану. Централізоване керування роботою спеціалізованих антикорупційних структур створює умови для формування єдиних стандартів та методологічних принципів у сфері протидії корупції під час надзвичайних обставин військового характеру.

Створення розширених механізмів безпеки для службових осіб антикорупційних органів становить третій ключовий елемент системи. Умови воєнного стану характеризуються значним зростанням ризиків протиправного впливу, залякування та фізичних загроз щодо працівників спеціалізованих антикорупційних структур. Це зумовлює необхідність розробки та впровадження комплексних заходів захисту, які включають як правові гарантії незалежності службової діяльності, так і практичні механізми забезпечення особистої безпеки уповноважених осіб та їхніх родин. Ефективність антикорупційної системи безпосередньо залежить від створення надійних умов для безперешкодного виконання службових обов'язків без страху за власне життя та здоров'я.

З урахуванням цієї рекомендації, доцільним є запровадження посиленого моніторингу з боку НАЗК випадків втручання у діяльність уповноважених осіб, а також спрощених процедур звернення за захистом. Важливим елементом цього механізму є створення спеціальної "гарячої лінії" для уповноважених осіб, які зазнають тиску або переслідування у зв'язку зі своєю діяльністю. Також доцільно запровадити систему оперативного реагування на такі випадки, що може включати публічне висвітлення фактів тиску, ініціювання службових розслідувань та інші заходи.

Завершальним, але не менш важливим механізмом, є забезпечення професійного розвитку уповноважених осіб в умовах воєнного стану. Зокрема особливого значення набувають дистанційні форми навчання та підвищення кваліфікації. НАЗК та інші спеціалізовані установи мають можливість проводити онлайн-навчання, вебінари та дистанційні курси для уповноважених осіб. Такий підхід дозволяє забезпечити безперервний професійний розвиток навіть в умовах

територіальної розосередженості та обмеженої мобільності. Крім того, важливим елементом є створення професійних спільнот та платформ для обміну досвідом між уповноваженими особами, що сприяє розвитку професійних компетентностей та формуванню спільних підходів до вирішення проблемних питань.

Проведений аналіз системи гарантій реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції дозволяє сформулювати наступні узагальнення.

Гарантії реалізації правового статусу уповноважених осіб становлять багатоаспектне правове явище, що інтегрує комплекс юридичних інструментів, умов та механізмів для забезпечення результативного виконання антикорупційних функцій. Структурно ця система включає чотири взаємопов'язані компоненти: нормативно-правові гарантії як законодавчий фундамент функціонування інституту уповноважених осіб; функціональні гарантії, що забезпечують практичну імплементацію повноважень через доступ до інформації та взаємодію з іншими суб'єктами; організаційні гарантії, які формують інституційну самостійність та ресурсне забезпечення; гарантії соціально-правового захисту, що створюють механізми захищеності уповноважених осіб.

Ефективність функціонування системи гарантій реалізації правового статусу уповноважених підрозділів забезпечується через взаємодію її елементів, проте виявляє потребу в постійному вдосконаленні відповідно до практичних викликів та міжнародних стандартів у сфері антикорупційної діяльності.

2.3.4. Проблеми реалізації гарантій правового статусу уповноважених осіб та шляхи їх вирішення

Ефективність функціонування інституту уповноважених осіб безпосередньо залежить від належної реалізації гарантій їх правового статусу. Незважаючи на наявність нормативно закріплених гарантій, практика свідчить про існування низки проблем у цій сфері, що потребують системного аналізу та розробки відповідних шляхів їх вирішення. Комплексний аналіз практики функціонування інституту уповноважених осіб дозволяє виділити ключові проблеми реалізації гарантій їх правового статусу та запропонувати обґрунтовані шляхи їх подолання.

2.3.4.1. Загальні проблеми реалізації гарантій

Аналіз наукових досліджень та практики функціонування інституту уповноважених осіб дозволяє виокремити низку системних проблем, що перешкоджають ефективній реалізації гарантій їх правового статусу. Розглянемо найбільш суттєві проблеми, що потребують першочергового вирішення.

Провідною та найбільш критичною проблемою виступає обмежена організаційна спроможність спеціалізованих антикорупційних структур та їх працівників. Уповноважені органи систематично стикаються з дефіцитом людських ресурсів, недостатністю технічного оснащення та браком фінансування, що суттєво обмежує їхні можливості щодо якісного виконання покладених завдань. Ця проблема особливо загострюється в умовах воєнного стану, коли потреба в ефективному антикорупційному контролі зростає, а ресурсні можливості державних інституцій, навпаки, скорочуються. Недостатня інституційна потужність створює системні перешкоди для формування дієвої моделі запобігання та протидії корупційним проявам у всіх сферах державного управління.

Ця проблема набуває особливої гостроти в контексті невеликих органів влади та державних підприємств, де функції уповноваженої особи часто виконуються за сумісництвом. У таких умовах уповноважені особи не можуть приділяти достатньо уваги антикорупційній діяльності, що негативно позначається на ефективності виконання покладених на них функцій. Крім того, недостатнє матеріально-технічне забезпечення (відсутність окремого приміщення, необхідної оргтехніки, доступу до інформаційних ресурсів) створює додаткові перешкоди для ефективної роботи.

Не менш важливою проблемою є недостатня незалежність уповноважених осіб, що знижує ефективність реалізації відповідних гарантій. Така ж думка висловлюється і з боку законодавців, які наголошують, що через недостатню увагу органів державної влади та органів місцевого самоврядування до розробки та реалізації програмних документів у цій сфері більшість цих механізмів так і не були належно втілені. Формування системи уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції дотепер не

завершено, не забезпечено їх реальну незалежність та належний рівень професійної компетентності [129].

Ця проблема значною мірою зумовлена тим, що призначення та матеріальне забезпечення уповноважених осіб залежить від керівника органу, що створює потенційний конфлікт інтересів. У таких умовах уповноважені особи можуть опинитися перед складним вибором між сумлінним виконанням своїх обов'язків та лояльністю до керівництва, від якого залежить їх кар'єрний ріст та матеріальне благополуччя.

Третьою критичною проблемою постає неефективність існуючих засобів забезпечення безпеки та незалежності уповноважених осіб у їх професійній діяльності. Нормативно-правова база виявляється недосконалою щодо створення надійних бар'єрів проти неправомірного впливу на посадових осіб та попередження можливих переслідувань за виконання службових обов'язків. Така прогалина у правовому регулюванні створює передумови для порушення принципів незалежності та об'єктивності в роботі уповноважених структур.

Ця проблема набуває особливої гостроти стосовно уповноважених осіб, які не є керівниками уповноважених підрозділів державних органів. Якщо для керівників уповноважених підрозділів державних органів передбачена процедура погодження їх звільнення з НАЗК, то для інших уповноважених осіб такий механізм відсутній. Це створює ситуацію, коли уповноважені особи підприємств, установ та організацій залишаються практично незахищеними від можливого переслідування у разі виявлення ними корупційних правопорушень.

Останньою, проте не менш значущою проблемою виступає брак дієвої та комплексної системи для оцінки ефективності роботи уповноважених осіб. Відсутність належних критеріїв, стандартів та механізмів оцінювання діяльності антикорупційних працівників створює серйозні перешкоди для об'єктивного визначення ступеня втілення їхнього правового статусу на практиці.

Така ситуація призводить до неможливості проведення якісного моніторингу професійної діяльності, що унеможлиблює своєчасне виявлення недоліків у роботі та вжиття відповідних корекційних заходів. Крім того, відсутність чіткої системи оцінювання ускладнює процес професійного розвитку

уповноважених осіб, оскільки не дозволяє визначити конкретні напрямки для підвищення кваліфікації та вдосконалення їхніх компетенцій. Це, в свою чергу, негативно впливає на загальну ефективність антикорупційної діяльності та знижує рівень довіри суспільства до роботи відповідних інституцій.

Саме тому, відсутність чітких критеріїв оцінювання створює ситуацію, коли ефективність діяльності уповноважених осіб визначається за формальними показниками (кількість проведених заходів, складених звітів тощо), а не за реальними результатами у сфері запобігання корупції. Це, в свою чергу, не дозволяє об'єктивно оцінити рівень реалізації правового статусу уповноважених осіб та визначити напрямки вдосконалення їх діяльності.

Як бачимо, виявлені проблеми реалізації гарантій правового статусу уповноважених осіб потребують розробки та впровадження комплексу заходів, спрямованих на їх вирішення. На основі аналізу наукових досліджень та практичного досвіду можна запропонувати систему взаємопов'язаних шляхів вдосконалення гарантій реалізації правового статусу уповноважених осіб.

Пріоритетним напрямом виступає вдосконалення законодавчого забезпечення гарантій правового статусу уповноважених осіб. Необхідно внести корективи до антикорупційного законодавства з метою посилення гарантій незалежності таких працівників, зокрема розширити вимогу щодо узгодження з Національним агентством з питань запобігання корупції процедури звільнення не тільки керівників уповноважених підрозділів у державних органах, але й уповноважених осіб у приватних підприємствах, установах та організаціях.

На нашу думку, така законодавча ініціатива дозволить суттєво підвищити рівень незалежності уповноважених осіб підприємств, установ та організацій, які на сьогодні залишаються найменш захищеними від потенційного тиску з боку керівництва. Крім того, доцільно деталізувати в Типовому положенні конкретні механізми захисту уповноважених осіб від неправомірного втручання у їх діяльність, визначивши порядок реагування на такі випадки та відповідальність за перешкоджання діяльності уповноважених осіб.

Другий важливий напрямок передбачає посилення інституційної спроможності уповноважених підрозділів та осіб через забезпечення належного

фінансування, матеріально-технічного забезпечення (окремі приміщення, оргтехніка, доступ до інформаційних ресурсів, високий рівень професійності у підготовці кадрів), розробку цільових програм професійного розвитку, що, як слушно зазначає Д.О. Чібісов, створить належні умови для ефективного виконання антикорупційними органами покладених на них функцій [130].

Третім пріоритетним вектором розвитку є створення комплексної системи захисту працівників антикорупційних органів від протиправного впливу та переслідувань. Ця система має охоплювати систематичне відстеження НАЗК випадків втручання у професійну діяльність уповноважених осіб, формування оперативного механізму реагування на факти тиску через публічне оприлюднення інформації, проведення службових перевірок та застосування відповідних санкцій до порушників. Окремим елементом має стати розбудова системи матеріального стимулювання співробітників, які демонструють високі результати у виконанні покладених функцій. Комплексне впровадження цих заходів створить надійне підґрунтя для забезпечення незалежності антикорупційних структур та підвищення ефективності їхньої роботи в умовах зовнішнього тиску та спроб дискредитації.

Четвертим стратегічним напрямом виступає інтенсифікація взаємодії та професійного обміну між представниками антикорупційних структур. Це передбачає розширення координаційних функцій НАЗК з метою формування уніфікованих стандартів антикорупційної роботи, а також створення професійної мережі фахівців для розповсюдження передового досвіду. Особливого значення набуває підтримка працівників невеликих установ, які мають обмежені можливості для самостійного розвитку професійних компетенцій. Важливим компонентом є організація постійно діючих комунікаційних майданчиків у формі спеціалізованих конференцій, тематичних семінарів та онлайн-платформ для колегіального аналізу проблемних ситуацій та вироблення спільних підходів до їх вирішення. Така система професійної взаємодії дозволить підвищити загальний рівень компетентності антикорупційних фахівців та забезпечити більш ефективне використання наявних ресурсів через синергетичний ефект колективної роботи.

Проведений нами аналіз проблем реалізації гарантій правового статусу уповноважених осіб та шляхів їх вирішення дозволяє сформулювати наступні висновки:

По-перше, незважаючи на наявність нормативно закріплених гарантій правового статусу уповноважених осіб, їх практична реалізація стикається з низкою проблем, які знижують ефективність антикорупційної діяльності. Ключовими проблемами є недостатня інституційна спроможність, недостатня незалежність, відсутність дієвих механізмів захисту та відсутність системи оцінювання ефективності. Переконанням реальності зазначеного є твердження професора Берлача А.І, який досліджуючи адміністративно-правовий статус медичних працівників наголошує, що в умовах воєнного стану реалізація адміністративно-правового статусу медичних працівників обумовлюється потребами національної оборони. При цьому спостерігається збереження негативної тенденції із практики застосування обмежень прав медичних працівників на рівні відомчого нормативно-правового регулювання, що, в цілому, виправдовується особливостями адміністративно-правового режиму воєнного стану, однак при цьому створює негативну практику опосередкованого протиріччя вимогам Конституції України [131, с. 404]

По-друге, для вирішення виявлених проблем необхідний комплексний підхід, що включає удосконалення нормативно-правового регулювання, посилення інституційної спроможності, запровадження додаткових механізмів захисту та посилення координації та обміну досвідом.

По-третє, удосконалення нормативно-правового регулювання повинно спрямовуватися на посилення гарантій незалежності уповноважених осіб, деталізацію механізмів їх захисту та розробку методики оцінювання ефективності їх діяльності.

По-четверте, посилення інституційної спроможності передбачає забезпечення належного фінансування, матеріально-технічного забезпечення та професійного розвитку уповноважених осіб, що створить належні умови для ефективного виконання покладених на них функцій.

По-п'яте, запровадження додаткових механізмів захисту повинно включати моніторинг випадків втручання у діяльність уповноважених осіб, механізм швидкого реагування на факти тиску та матеріальне заохочення ефективної діяльності.

По-шосте, посилення координації та обміну досвідом передбачає підвищення координаційної ролі НАЗК, створення професійної мережі уповноважених осіб та запровадження регулярних платформ для комунікації.

Таким чином, реалізація запропонованих шляхів вдосконалення гарантій реалізації правового статусу уповноважених осіб дозволить підвищити їх інституційну спроможність, забезпечити незалежність та ефективність їх діяльності, що в кінцевому підсумку сприятиме підвищенню ефективності антикорупційної діяльності в Україні.

2.4. Відповідальність уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції

Інститут відповідальності є обов'язковим елементом системи кожної галузі права, зокрема і службового, оскільки це правове утворення своїм завданням передбачає гарантування належної реалізації правового статусу кожного публічного службовця, а саме, реалізації його суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. Іншими словами, інститут відповідальності публічних службовців забезпечує належну реалізацію їхніх відносин із приватною особою, а також безпосередньо службових відносин з органом публічної влади чи державою [132, с. 5].

Що стосується ефективності функціонування інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції (далі - уповноважені особи), то це безпосередньо залежить не лише від належного визначення їх правового статусу та забезпечення відповідних гарантій його реалізації, але й від встановлення дієвих механізмів відповідальності. Питання відповідальності уповноважених осіб є багатоаспектним та охоплює різні види

юридичної відповідальності, що зумовлює необхідність його комплексного дослідження в межах адміністративно-правової науки.

2.4.1. Теоретико-правові засади відповідальності уповноважених осіб

Дослідження відповідальності уповноважених осіб потребує насамперед з'ясування теоретико-правових засад цього інституту, визначення його сутності, співвідношення з іншими суміжними поняттями та окреслення правових основ.

Поняття відповідальності в юридичній науці має різні аспекти тлумачення. На думку академіка В.Б. Авер'янова, "відповідальність державних службовців є важливим елементом їх правового статусу та виступає гарантією належного виконання покладених на них обов'язків" [133, С. 274]. Це повною мірою стосується й уповноважених осіб з питань запобігання корупції, які, будучи спеціальними суб'єктами антикорупційної діяльності, мають нести відповідальність за належне виконання своїх функцій.

Досліджуючи питання відповідальності уповноважених осіб, важливо розмежовувати поняття "відповідальність" та "підзвітність". Як зазначає М.І. Мельник, "підзвітність передбачає обов'язок звітувати про свою діяльність перед вищестоящими органами або посадовими особами, тоді як відповідальність - це обов'язок зазнати несприятливих наслідків у разі неналежного виконання своїх функцій" [115, С. 187]. У діяльності уповноважених осіб ці поняття тісно взаємопов'язані, оскільки саме через механізми підзвітності часто виявляються підстави для притягнення до відповідальності.

Принципи відповідальності уповноважених осіб базуються на загальних принципах юридичної відповідальності з урахуванням специфіки антикорупційної діяльності.

Правовою основою відповідальності уповноважених осіб з питань запобігання корупції є система нормативно-правових актів різної юридичної сили. Базовим законодавчим актом є Закон України "Про запобігання корупції", який визначає загальні засади діяльності уповноважених осіб та встановлює окремі аспекти їх відповідальності [21].

Незважаючи на значущість проблеми відповідальності уповноважених осіб, українське законодавство не має окремих правових норм, що всебічно

врегулювали б дане питання. У зв'язку з цим встановлення умов та механізмів притягнення уповноважених осіб до відповідальності потребує застосування базових положень трудового, адміністративного та кримінального права.

Важливим документом, що регулює діяльність уповноважених осіб, є Типове положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затверджене наказом НАЗК [33], проте варто наголосити, що Типове положення також не містить детальної регламентації відповідальності уповноважених осіб, що створює певні прогалини в правовому регулюванні цього питання.

Вітчизняний дослідник О.Ю. Бусол звертає увагу на те, що відповідальність державних службовців відповідальних за запобігання корупції має подвійний характер: з одного боку, вони несуть відповідальність як державні службовці або працівники відповідних органів, а з іншого – як спеціальні суб'єкти антикорупційної діяльності [106, С. 301]. Така подвійність зумовлює особливий характер відповідальності цих суб'єктів та потребує детального аналізу її видів.

Близьким за змістом є визначення юридичної відповідальності працівників уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) з питань запобігання та виявлення корупції як відповідного впливу держави на дії або бездіяльність працівників уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) з питань запобігання та виявлення корупції щодо виконання функціональних обов'язків покладених на останніх нормативно-правовими актами, що має прояв у застосуванні до порушників певних санкцій, які тягнуть певні обмеження особистого, організаційного або майнового характеру [74, с. 165].

Як бачимо, юридична відповідальність уповноважених підрозділів та уповноважених осіб з питань запобігання та виявлення корупції відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності всієї системи протидії корупції та підтримання довіри суспільства до антикорупційних інституцій. Комплексний характер такої відповідальності, що охоплює дисциплінарну, адміністративну, кримінальну та матеріальну її види, створює багаторівневу систему контролю за професійною діяльністю цих осіб та стимулює їх до сумлінного виконання покладених обов'язків. Водночас існуючі прогалини у правовому регулюванні, відсутність

спеціалізованих норм та недостатня деталізація критеріїв оцінки їхньої діяльності створюють значні перешкоди для ефективного застосування механізмів відповідальності, що вимагає комплексного вдосконалення законодавчої бази з метою забезпечення оптимального балансу між незалежністю антикорупційних працівників та їхньою підзвітністю перед державою і суспільством.

2.4.2. Види відповідальності уповноважених осіб

Аналіз законодавства та наукової літератури дозволяє виділити декілька видів відповідальності, яку можуть нести уповноважені особи: дисциплінарну, адміністративну, кримінальну та матеріальну. Кожен із цих видів має свої особливості, підстави застосування та правові наслідки.

2.4.2.1. Дисциплінарна відповідальність

Дисциплінарна відповідальність є найбільш поширеним видом відповідальності, яку можуть нести уповноважені особи. Як зазначає А.Ю. Коротких, дисциплінарна відповідальність державних службовців настає за порушення службової дисципліни, невиконання або неналежне виконання службових обов'язків" [134, С. 14].

У цьому контексті дисциплінарна відповідальність службовців стає механізмом забезпечення дотримання встановлених норм та стандартів, що передбачає наявність чітких правил поведінки та санкцій за їх порушення [135, С. 107].

Для уповноважених осіб, які є державними службовцями, дисциплінарна відповідальність регулюється Законом України "Про державну службу", а саме нормами статті 64 [136]. Для уповноважених осіб, які не є державними службовцями, дисциплінарна відповідальність регулюється Кодексом законів про працю України. Відповідно до ст. 147 КЗпП, за порушення трудової дисципліни до працівника може бути застосовано такі дисциплінарні стягнення: догана та звільнення [137].

На відміну від дисциплінарної відповідальності працівників за нормами трудового права, наголошує професор Губанов О.О., детальна регламентація процедури притягнення до дисциплінарної відповідальності державних службовців, спрямована на захист саме публічно-правових інтересів, забезпечення

належного рівня публічного адміністрування, стабільності та авторитету держави [138, С.100].

Особливістю дисциплінарної відповідальності уповноважених осіб є те, що вона може застосовуватися не лише за порушення стандартних норм трудової дисципліни, але й за неналежне виконання спеціальних функцій у галузі протидії корупції. До таких порушень можуть належати, зокрема, недотримання встановлених стандартів під час проведення антикорупційних перевірок, несвоєчасність або неподання обов'язкових звітів, а також неякісне виконання інших завдань, визначених Типовим положенням.

Суттєвим елементом є механізм застосування дисциплінарної відповідальності до уповноважених осіб. Для керівників уповноважених підрозділів державних органів звільнення як вид дисциплінарного стягнення можливе виключно після отримання згоди від Національного агентства з питань запобігання корупції. Такий порядок становить істотну гарантію забезпечення незалежності уповноважених працівників та перешкоджає використанню дисциплінарних заходів як засобу неправомірного впливу на їхню професійну діяльність.

Проте, наголосимо, що законодавством не передбачено механізму погодження з НАЗК інших видів дисциплінарних стягнень, крім звільнення, що може використовуватися для тиску на уповноважених осіб. Крім того, ця гарантія не поширюється на уповноважених осіб підприємств, установ та організацій, що робить їх більш вразливими до неправомірного тиску.

Варто звернути увагу, що така недосконалість законодавства є системною, адже як наголошують вчені, чинним законодавством загалом визначено підстави притягнення до дисциплінарної відповідальності, однак окремі норми цього правового інституту потребують уточнення, деталізації, оскільки в них присутні дублювання та недосконалість формулювання окремих із них, що породжує деякі проблеми із праворозуміння і правозастосування їх на практиці [139, С. 269]

2.4.2.2. Адміністративна відповідальність

Дослідження адміністративно-правових механізмів протидії корупції набуває особливої актуальності в контексті необхідності формування ефективної

системи запобігання корупційним проявам та розробки дієвих засобів боротьби з цим негативним явищем. Особливого значення набуває вивчення практичної результативності застосування існуючих антикорупційних механізмів, що дозволяє сформулювати обґрунтовані пропозиції щодо їх удосконалення на основі міжнародного досвіду [6, с. 159].

Формування інституту адміністративної відповідальності в правовій системі України пройшло складний еволюційний шлях, що характеризувався поступовим розширенням сфери адміністративно-правового регулювання та удосконаленням механізмів притягнення до відповідальності за порушення норм публічного права. Становлення цього правового інституту відбувалося через послідовне формування концептуальних засад адміністративної відповідальності, визначення її місця в системі юридичної відповідальності та розробку ефективних процедурних механізмів її реалізації. Особливості розвитку адміністративної відповідальності в Україні значною мірою зумовлені необхідністю адаптації правових норм до сучасних вимог державного управління та забезпечення дієвості контролю за дотриманням публічно-правових приписів. Врахування історичного досвіду становлення інституту адміністративної відповідальності є важливим для розуміння сучасних тенденцій розвитку цієї сфери права та визначення перспективних напрямів її вдосконалення [140, с. 269].

Адміністративна відповідальність уповноважених осіб врегульована положеннями Кодексу України про адміністративні правопорушення. Уповноважені працівники можуть притягуватися до такого виду відповідальності у двох якостях: як звичайні суб'єкти за скоєння загальних адміністративних правопорушень, а також як спеціальні суб'єкти за правопорушення, що безпосередньо пов'язані з виконанням їхніх професійних функцій та службових повноважень.

Як зазначає О.Б. Піскунова, адміністративна відповідальність працівників уповноважених підрозділів (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції становить собою вид юридичної відповідальності, яку несуть зазначені особи за невиконання своїх функціональних повноважень, а також, як відповідний суб'єкт передбачений Законом України «Про запобігання корупції»,

що відбувається у законодавчо закріпленій процесуальній формі шляхом застосування до правопорушника державного примусу у вигляді санкцій, передбачених нормами чинного законодавства [74, с. 169].

Серед адміністративних порушень корупційного спрямування, таких як протиправне застосування відомостей, які стали доступними особі через здійснення службових чи законодавчо визначених функцій (ст. 172-8 КУпАП), та ухилення від запровадження антикорупційних заходів (ст. 172-9 КУпАП), співробітники уповноважених структур з протидії корупції несуть відповідальність за невиконання встановлених законодавством обов'язків. Зазначені норми створюють правове підґрунтя для притягнення до відповідальності працівників антикорупційних підрозділів у випадках порушення ними професійних стандартів діяльності.

Одночасно представники антикорупційних підрозділів, оскільки вони є суб'єктами регулювання Закону України "Про запобігання корупції" (ст. 3), можуть притягуватися до адміністративної відповідальності за ігнорування обмежень щодо поєднання посад та додаткової діяльності (ст. 172-4 КУпАП). Крім того, вони підлягають санкціям за ігнорування законодавчих обмежень на прийняття подарунків (ст. 172-5 КУпАП) та недотримання норм фінансового контролю (ст. 172-6 КУпАП).

Додатково працівники уповноважених структур можуть нести відповідальність за порушення правил запобігання та вирішення конфліктних ситуацій інтересів (ст. 172-7 КУпАП). Така широка сфера потенційної відповідальності відображає підвищені вимоги до професійної поведінки осіб, які покликані боротися з корупційними проявами у державному секторі.

Окремої уваги заслуговує ст. 172-9 КУпАП, що передбачає санкції за бездіяльність у сфері протидії корупції. Згідно з положеннями цієї статті, неприйняття законодавчо передбачених заходів після виявлення корупційного порушення спричиняє накладення штрафних санкцій у розмірі від 125 до 250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Дана правова норма може застосовуватися щодо працівників уповноважених підрозділів у ситуаціях, коли вони не вжили відповідних заходів в межах наданих їм повноважень після

встановлення фактів корупційних діянь або пов'язаних з корупцією правопорушень [141].

Важливим аспектом є також процедурні питання притягнення уповноважених осіб до адміністративної відповідальності. Відповідно до ст. 255 КУпАП, протоколи про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, мають право складати уповноважені особи Національного агентства з питань запобігання корупції. Справи про такі правопорушення розглядаються районними, районними у місті, міськими чи міськрайонними судами (ст. 221 КУпАП) [141].

На жаль, у законодавстві трапляється неоднозначність у підходах щодо кваліфікації дії або бездіяльності, наголошує Ю.М. Ольшевська, за які державні службовці несуть адміністративну відповідальність. Це, звісно, ускладнює правозастосування цих норм та їх аналіз. Власне, дієвий механізм адміністративної відповідальності дасть змогу на досить ефективному рівні регулювати поведінку державних службовців, сприяти дотриманню ними законів та нормативних актів, а отже й правопорядку та законності в управлінні. До того ж адміністративна відповідальність є важливим інструментом у боротьбі з корупцією серед державних службовців [142, с. 94].

2.4.2.3. Кримінальна відповідальність

Кримінальна відповідальність є найбільш суворим видом юридичної відповідальності, що може застосовуватися до уповноважених осіб. Вона настає за вчинення діянь, які містять склад кримінального правопорушення, передбаченого Кримінальним кодексом України (ККУ) [143].

Представники антикорупційних структур підлягають кримінальній відповідальності як за загальнокримінальні діяння, так і за специфічні правопорушення, що безпосередньо пов'язані з виконанням їхніх службових повноважень. Така подвійна система юридичної відповідальності відображає особливий статус цих осіб у державному механізмі та підкреслює підвищені вимоги до їхньої професійної поведінки і дотримання правових норм у процесі здійснення антикорупційної діяльності.

Сьогодні невиконання або неналежне виконання відповідних обов'язків державними службовцями розглядаються як одна з головних причин економічних,

політичних та соціальних проблем. Наслідком вчинення злочину службової недбалості є порушення повноцінного функціонування органів державної влади, часто суміщене із завданням значної матеріальної та моральної шкоди учасникам приватно-правових відносин. Службова злочинність державних службовців, що за своїми ознаками істотно відрізняється від загальнокримінальної злочинності, стосується неправомірного використання владних повноважень і завдає прямої шкоди здійсненню державного управління [144, с. 116].

Зокрема, уповноважені особи, які є службовими особами відповідно до примітки до ст. 364 ККУ, можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за відповідні кримінальні правопорушення.

Особливу увагу слід звернути на ст. 367 ККУ (службова недбалість), яка передбачає відповідальність за невиконання або неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них, що заподіяло істотну шкоду [143]. Це створює правовий механізм притягнення до відповідальності осіб, які через недбалість або умисне ухилення від виконання службових функцій завдали шкоди ефективності антикорупційної системи та довірі суспільства до неї.

Процедура притягнення уповноважених осіб до кримінальної відповідальності регулюється Кримінальним процесуальним кодексом України (КПК). Відповідно до ст. 216 КПК, досудове розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених службовими особами, здійснюється слідчими органів Національної поліції, Державного бюро розслідувань або Національного антикорупційного бюро України залежно від суб'єкта та розміру предмета кримінального правопорушення або завданої ним шкоди [145].

Таким чином, підставою притягнення державного службовця до кримінальної відповідальності є сукупність двох обставин: вчинення злочину та недодержання правил, забезпечення яких належить до службових обов'язків [146, с. 286]

Парадоксальність правового статусу представників антикорупційних структур виявляється в тому, що особи, покликані боротися з корупційними проявами, самі можуть стати суб'єктами таких правопорушень, що завдає

критичної шкоди репутації та ефективності всієї системи протидії корупції. Така двоїстість правового становища вимагає запровадження особливо суворих критеріїв відбору кандидатів на посади в антикорупційних органах, а також створення дієвих механізмів нагляду та контролю за їхньою професійною діяльністю. Корупційні дії з боку тих, хто має їх попереджувати, не лише порушують закон, але й підривають основи довіри громадян до державних інституцій та їхньої здатності забезпечити справедливість і законність у суспільстві.

2.4.2.4. Матеріальна відповідальність

Матеріальна відповідальність працівників антикорупційних органів передбачає їхній обов'язок компенсувати збитки, спричинені протиправними діями чи упущеннями у службовій діяльності. Державні службовці несуть фінансову відповідальність за завдану державі шкоду, що виникла через неякісне або несвоєчасне виконання покладених на них професійних функцій. Цей вид відповідальності створює додатковий стимул для сумлінного ставлення до службових обов'язків та забезпечує відновлення порушених майнових інтересів держави за рахунок винних осіб.

Відповідальність за матеріальні збитки, завдані службовцями, вимагає ретельного розгляду як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Визначення умов і меж цивільно-правової (матеріальної) відповідальності, а також механізмів її реалізації є важливим для розуміння правових наслідків порушень, учинених державними службовцями [135, с. 120].

Для уповноважених осіб, які є державними службовцями, матеріальна відповідальність регулюється Законом України "Про державну службу". Відповідно до ст. 80 цього закону, матеріальна шкода, заподіяна державним службовцем державі під час виконання ним посадових обов'язків, відшкодовується у розмірі та порядку, встановлених законодавством [136]. Для уповноважених осіб, які не є державними службовцями, матеріальна відповідальність регулюється Кодексом законів про працю України (статті 130-138) [137].

Варто звернути увагу на те, що особливість майнової відповідальності представників антикорупційних структур визначається тим, що їхні професійні упущення можуть спричинити суттєві фінансові втрати для держави через несвоєчасне виявлення або неадекватну реакцію на корупційні прояви в органах влади. Водночас практичне застосування цього виду відповідальності стикається з серйозними труднощами у встановленні прямого зв'язку між конкретними діями чи бездіяльністю службової особи та фактичними матеріальними збитками, що значно ускладнює процес притягнення винних до фінансової компенсації завданої шкоди. Така правозастосовна проблема потребує вдосконалення методології оцінки впливу діяльності антикорупційних працівників на економічні інтереси держави.

Важливим аспектом є визначення розміру матеріальної відповідальності. Відповідно до загальних принципів трудового законодавства, за загальним правилом працівники несуть обмежену матеріальну відповідальність у розмірі прямої дійсної шкоди, але не більше свого середньомісячного заробітку. Повна матеріальна відповідальність настає лише у випадках, передбачених законодавством, зокрема при вчиненні кримінального правопорушення.

2.4.3. Особливості притягнення до відповідальності уповноважених осіб

Притягнення уповноважених осіб до відповідальності має низку особливостей, пов'язаних з їх специфічним статусом та функціями. Ці особливості стосуються як процедурних аспектів, так і гарантій прав уповноважених осіб при притягненні до відповідальності.

2.4.3.1. Процедурні аспекти притягнення до різних видів відповідальності

Процедура застосування дисциплінарних санкцій до працівників антикорупційних структур має специфічні риси, особливо стосовно керівного складу спеціалізованих підрозділів. Звільнення керівників антикорупційних структур як найсуворіший вид службового покарання може здійснюватися виключно за узгодженням з НАЗК, що становить принципову гарантію їхньої професійної незалежності від адміністративного тиску з боку керівництва відповідних державних органів. Такий механізм захисту покликаний унеможливити використання дисциплінарних заходів як інструменту впливу на

результати антикорупційної діяльності та забезпечити об'єктивність у прийнятті рішень щодо кадрових змін у системі протидії корупції.

Згідно з положеннями Типового положення про уповноважений підрозділ, затвердженого НАЗК, процедура застосування дисциплінарних санкцій до працівників антикорупційних структур відрізняється специфічними механізмами захисту, зокрема для керівного складу. Документ прямо встановлює, що керівник уповноваженого підрозділу державного органу може бути звільнений з посади за ініціативою керівника органу виключно за умови отримання згоди Національного агентства у встановленому законодавством порядку [33]. Такий механізм погодження виступає ключовою інституційною гарантією професійної незалежності антикорупційних структур та унеможлиблює використання кадрових рішень як інструменту тиску на результати їхньої діяльності.

Процедура притягнення уповноважених осіб до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, регулюється КУпАП і має низку особливостей. Відповідно до ст. 255 КУпАП, протоколи про такі правопорушення складають уповноважені особи НАЗК. Така правова конструкція формує систему, в якій НАЗК здійснює фактичний контроль над процедурами притягнення представників антикорупційних структур до адміністративної відповідальності за порушення антикорупційного законодавства. Це може створювати потенційні суперечності інтересів, оскільки Національне агентство одночасно виконує координаційні функції щодо діяльності уповноважених осіб та має повноваження впливати на їхню дисциплінарну відповідальність. Подвійна роль НАЗК як координатора системи та арбітра у питаннях кадрових рішень може ускладнювати забезпечення об'єктивності при розгляді справ про службові правопорушення працівників антикорупційних підрозділів.

Важливим аспектом є також строки притягнення до адміністративної відповідальності. Відповідно до ст. 38 КУпАП, адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, може бути накладено протягом трьох місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення [141].

Встановлені законодавством часові межі для розслідування та розгляду справ про адміністративні правопорушення антикорупційного характеру виявляються недостатніми для проведення якісного та всебічного дослідження обставин справи. Обмеженість строків процедурного розгляду створює ризики поверхового аналізу доказової бази та може сприяти уникненню винними особами законної відповідальності через процесуальні недоліки. Така ситуація підриває ефективність системи адміністративного покарання у сфері протидії корупції та знижує превентивний вплив санкцій на потенційних порушників антикорупційного законодавства.

Щодо кримінальної відповідальності, то процедура притягнення уповноважених осіб до неї регулюється КПК України. Особливість процедури кримінального переслідування представників антикорупційних структур визначається складністю встановлення компетентного органу для проведення досудового розслідування, що безпосередньо залежить від службового становища підозрюваної особи та кваліфікації інкримінованого кримінального діяння. Така диференціація підслідності створює необхідність ретельного аналізу правового статусу кожної конкретної уповноваженої особи та характеру вчиненого правопорушення для правильного визначення відповідного правоохоронного органу, який має здійснювати розслідування справи. Це ускладнює процедурні аспекти кримінального провадження та вимагає високої кваліфікації від працівників правоохоронних органів при розподілі справ до провадження.

Зокрема, відповідно до ст. 216 КПК, досудове розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, здійснюється детективами НАБУ. Розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених іншими службовими особами, здійснюється слідчими органів Національної поліції або Державного бюро розслідувань залежно від статусу особи [145].

2.4.3.2. Гарантії при притягненні до відповідальності

Уповноважені особи при притягненні до відповідальності користуються як загальними гарантіями, передбаченими для всіх громадян, так і спеціальними,

пов'язаними з їх статусом. Серед загальних гарантій при притягненні до відповідальності можна виділити:

1. презумпцію невинуватості;
2. право на захист;
3. право на справедливий розгляд справи;
4. право на оскарження рішень.

Щодо спеціальних гарантій, то ключовою є необхідність погодження з НАЗК звільнення керівника уповноваженого підрозділу державного органу.

Механізм погодження з НАЗК кадрових рішень становить значущий компонент системи забезпечення автономії антикорупційних працівників, однак його дія має селективний характер та не охоплює усі категорії представників уповноважених структур і не розповсюджується на весь спектр дисциплінарних санкцій. Така часткова правова захищеність створює нерівномірність гарантій незалежності всередині системи антикорупційних органів та може призводити до диференційованого рівня захисту різних категорій працівників від адміністративного тиску. Обмежений характер цієї гарантії знижує загальну ефективність механізмів забезпечення інституційної незалежності антикорупційної системи.

Крім того, важливою гарантією є захист уповноважених осіб як викривачів корупції. Відповідно до ст. 53 Закону України "Про запобігання корупції", особи, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривачі), перебувають під захистом держави. Уповноважені особи, які виявляють корупційні правопорушення в органах, де вони працюють, фактично виступають викривачами і можуть користуватися відповідними гарантіями захисту [21].

Водночас правові механізми захисту представників антикорупційних структур як осіб, які повідомляють про корупційні порушення, характеризуються недостатньою конкретизацією у нормативно-правових актах, що ускладнює їх ефективне застосування на практиці. Особливо гострими залишаються питання процедури інформування уповноваженими особами про корупційні діяння, вчинені вищим керівництвом їхніх органів, а також забезпечення надійного захисту таких працівників від потенційних репресивних заходів з боку

адміністрації. Відсутність чітко регламентованих алгоритмів дій у подібних ситуаціях створює правову невизначеність та може стримувати готовність уповноважених осіб до активного викриття корупційних схем у власних організаціях, що знижує загальну ефективність внутрішньо організаційного антикорупційного контролю.

2.4.4. Проблеми правового регулювання відповідальності та шляхи їх вирішення

Аналіз правового регулювання відповідальності уповноважених осіб та практики його застосування свідчить про наявність низки проблем, які потребують вирішення. Ці проблеми мають як нормативний, так і організаційний характер та впливають на ефективність функціонування інституту уповноважених осіб.

2.4.4.1. Колізії та прогалини у законодавчому регулюванні відповідальності

Центральною проблемою є брак спеціалізованих правових норм, що забезпечували б цілісне врегулювання питань відповідальності представників антикорупційних структур. Національне законодавство не передбачає окремих нормативних положень, які б комплексно визначали міру та види відповідальності уповноважених осіб за неякісне або несвоєчасне виконання покладених на них антикорупційних повноважень, що формує суттєві лакуни в правовому полі регулювання даної сфери. Відсутність таких спеціалізованих норм ускладнює процес притягнення до відповідальності працівників антикорупційних підрозділів та створює правову невизначеність щодо критеріїв оцінки їхньої професійної діяльності, що може негативно впливати на ефективність функціонування всієї системи запобігання корупції.

Як уже нами зазначалося, правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції, визначений Законом України «Про запобігання корупції» [21], а також Типовим положенням про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, що затверджене наказом Національного агентства з питань запобігання корупції № 277/21 від 27.05.2021 р. [33].

Аналізуючи зміст норм вказаного Закону (ст. 13-1) і Типового положення, можна виділити основні завдання уповноважених підрозділів (уповноваженої особи), зміст яких був розглянутий нами в попередніх підрозділах дисертації.

При цьому, основні завдання уповноважених підрозділів (уповноваженої особи) несуть в собі організаційний, регуляторний, дозвільний та контрольний зміст, що надає посадовим особам особливий правовий статус. Разом з тим, зміст прав уповноважених підрозділів (уповноваженої особи) є досить контроверсійним, оскільки вказані права уповноважують посадових осіб на здійснення юридично-визначених процесуальних дій, як то: витребовування документів, виклик та опитування певних осіб, отримання від певних осіб пояснень та ін. Однак, попри такий значний обсяг завдань та повноважень, Закон України «Про запобігання корупції» та Наказ НАЗК не містить жодної норми, які б визначали механізм відповідальності посадових осіб за можливі порушення при виконанні ними основних завдань та реалізації прав.

Зокрема, Закон України "Про запобігання корупції" не містить спеціальних норм щодо відповідальності уповноважених осіб, а Типове положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції лише встановлює загальне правило про те, що уповноважені особи несуть відповідальність відповідно до законодавства. Це створює ситуацію, коли для визначення підстав та порядку притягнення уповноважених осіб до відповідальності необхідно звертатися до загальних норм трудового, адміністративного та кримінального законодавства, які не враховують специфіку антикорупційної діяльності.

Додатково спостерігаються суперечності у правовому врегулюванні відповідальності різних груп представників антикорупційних структур. Уповноважені особи державних органів, які мають статус державних службовців, підпорядковуються положенням Закону України "Про державну службу", натомість представники антикорупційних підрозділів підприємств, установ та організацій керуються загальними принципами трудового права. Така правова дихотомія формує асиметричні умови функціонування та різні критерії відповідальності для осіб, які виконують аналогічні антикорупційні функції, що

суперечить принципу рівності перед законом. Неоднорідність правових режимів може призводити до різного рівня захищеності та різних стандартів професійної відповідальності серед працівників антикорупційної системи, що підриває цілісність та ефективність загальнодержавної політики протидії корупції.

Практичне функціонування антикорупційних структур та уповноважених осіб демонструє значні недоліки ефективності, що зумовлено недосконалістю нормативного визначення їхнього правового становища, надмірною широтою дискреційних повноважень, подвійністю підпорядкування та недостатнім рівнем юридичної відповідальності працівників цих підрозділів. Особливо гостро постає питання відповідальності за неправомірні управлінські рішення, пов'язані з реалізацією компетенційних повноважень посадових осіб антикорупційних структур.

Така системна проблематика створює ситуацію, коли формально створені механізми протидії корупції не забезпечують очікуваної результативності через внутрішні структурні недоліки правового регулювання. Неоптимальне правове закріплення статусу, поєднане з недостатньою персональною відповідальністю за прийняті рішення, знижує загальну ефективність антикорупційної системи та може призводити до формального підходу до виконання покладених функцій.

Також, слід усвідомлювати й те, що правовою основою для рішення про це, на яку уповноважена особа може покладатись прямо або за аналогією закону, є адміністративно-правові норми та практика їх застосування, що стосуються дискреційних повноважень у діяльності загальних суб'єктів владних повноважень [58, С. 151].

Суттєвою проблемою є також недостатня конкретизація правових підстав для притягнення представників антикорупційних структур до відповідальності за неефективне виконання покладених на них обов'язків. Національне законодавство не формулює однозначних стандартів для оцінки якості професійної діяльності уповноважених осіб, що ускладнює процес встановлення юридичних підстав для застосування до них санкцій за службові упущення.

Дослідниця Піскунова О.Б. з цього приводу зазначає, що працівники уповноваженого підрозділу (уповноважені особи) з питань запобігання та

виявлення корупції можуть бути суб'єктами юридичної відповідальності як посадові особи, які на загальних підставах працюють в органах, установах та організаціях, за невиконання або неналежне виконання установлених правил трудового розпорядку, а також бути спеціальним суб'єктом притягнення до відповідальності за правопорушення, пов'язані з невиконанням або неналежним виконанням обов'язків щодо запобігання та виявлення корупції [194, С. 174].

Водночас відсутність чітко визначених критеріїв оцінки результативності антикорупційної роботи створює правову невизначеність та може призводити до довільних підходів при кваліфікації діянь уповноважених осіб як належних чи неналежних. Така ситуація не лише ускладнює контроль за якістю виконання антикорупційних функцій, але й може сприяти безкарності у випадках дійсно неналежного виконання службових обов'язків, що підриває загальну ефективність системи запобігання корупції.

2.4.4.2. Співвідношення відповідальності та незалежності уповноважених осіб

Важливою проблемою в юридичній практиці є забезпечення балансу між відповідальністю та незалежністю уповноважених осіб. І особливо актуальним це питання є в контексті дисциплінарної відповідальності, коли рішення про притягнення до відповідальності приймає керівник органу, щодо якого уповноважена особа здійснює антикорупційні функції.

Така ситуація формує потенційне протиріччя інтересів та може слугувати інструментом для здійснення впливу на представників антикорупційних структур, особливо в обставинах виявлення ними корупційних діянь з боку вищого керівництва органів. Можливість використання правової невизначеності як засобу тиску створює загрозу для незалежності уповноважених осіб та може стримувати їхню активність у викритті корупційних схем на високих рівнях управління. Це підриває основну мету створення антикорупційних підрозділів та знижує ефективність внутрішнього організаційного контролю за дотриманням антикорупційного законодавства.

Діючий механізм узгодження з НАЗК питань звільнення керівників уповноважених підрозділів державних органів становить позитивний елемент

системи гарантій незалежності, однак його дія характеризується значними обмеженнями. Ця процедурна гарантія не охоплює інші форми дисциплінарного впливу, окрім крайнього заходу звільнення з посади, а також не розповсюджується на представників антикорупційних структур підприємств, установ та організацій, що істотно звужує сферу її практичного застосування.

Така селективність правового захисту створює нерівні умови для різних категорій працівників антикорупційної системи та залишає значні прогалини у забезпеченні їхньої професійної незалежності. Відсутність аналогічних гарантій для більш м'яких дисциплінарних санкцій може використовуватися для непрямого тиску на уповноважених осіб без формального порушення процедури погодження з НАЗК, що знижує загальну ефективність цього механізму захисту.

2.4.4.3. Напрями вдосконалення законодавства щодо відповідальності уповноважених осіб

Удосконалення нормативно-правової основи щодо відповідальності уповноважених осіб з питань запобігання корупції потребує комплексного підходу. Доцільним видається доповнення Закону України "Про запобігання корупції" спеціальними положеннями щодо відповідальності цих суб'єктів, зокрема, шляхом інкорпорування до ст. 13-1 нової частини "Відповідальність посадових осіб уповноважених підрозділів (уповноважених осіб)" та внесення відповідних змін до Типового положення. Це дозволить встановити специфічні підстави відповідальності та критерії оцінки належного виконання антикорупційних функцій, про що аргументовано йдеться у працях вітчизняних вчених, присвячені дослідженню антикорупційних заходів [147; 111; 148; 149; 150; 151; 152; 153; 154; 155; 3].

Посилення гарантій незалежності уповноважених осіб при застосуванні до них заходів відповідальності має включати поширення процедури погодження з НАЗК не лише випадків звільнення керівників уповноважених підрозділів державних органів, але й інших форм дисциплінарного впливу, а також поширення цього механізму на уповноважених осіб підприємств, установ та організацій. Паралельно необхідно запровадити спеціальні процедури

розслідування можливих правопорушень, вчинених уповноваженими особами, які б гарантували об'єктивність та неупередженість такого процесу, що може передбачати залучення НАЗК або створення спеціалізованих комісій.

Важливим компонентом реформування має стати розробка та затвердження Методики оцінювання ефективності діяльності уповноважених осіб із чіткими критеріями та показниками. Це створить об'єктивні підстави для визначення належності виконання ними функціональних обов'язків, що становитиме правове підґрунтя для застосування заходів відповідальності. Одночасно потребує вдосконалення нормативне регулювання захисту уповноважених осіб як потенційних викривачів корупції, особливо у випадках повідомлення про правопорушення, вчинені керівництвом органу.

Нормативної конкретизації потребують питання матеріальної відповідальності уповноважених осіб, зокрема визначення конкретних випадків та обсягів такої відповідальності за шкоду, заподіяну неналежним виконанням антикорупційних функцій. Паралельно доцільно переглянути строки притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, які на даний час є недостатніми для ефективного застосування відповідних санкцій.

Впровадження зазначених напрямів удосконалення правового регулювання відповідальності уповноважених осіб сприятиме створенню гармонійного механізму, який забезпечить якісне виконання покладених на них антикорупційних функцій та одночасно створить дієву систему захисту від протиправного впливу і переслідувань. Саме детальна правова регламентація відповідальності представників антикорупційних структур дозволить досягти оптимального балансу між їхньою підзвітністю та професійною незалежністю, що є критично важливим для ефективного функціонування всієї системи запобігання корупції. Такий підхід створить надійне правове підґрунтя для захисту законних інтересів як держави, так і працівників антикорупційних органів, забезпечуючи стабільність та передбачуваність їхньої діяльності.

Висновки до Розділу 2.

1. Правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції є динамічною правовою категорією, що еволюціонує за п'ятьма основними напрямками: посилення інституційної спроможності через удосконалення організаційної структури та розширення функціональних можливостей; професіоналізація діяльності шляхом підвищення кваліфікаційних вимог і впровадження нових методів роботи; діджиталізація процесів через автоматизацію контрольних процедур; розширення сфери відповідальності та повноважень; і вдосконалення механізмів взаємодії з НАЗК, іншими органами та громадськістю.

2. В умовах сучасних викликів, особливо пов'язаних з воєнним станом, відбувається трансформація правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції, що вимагає комплексного підходу до його адаптації через нормативні зміни та модифікацію практичних механізмів реалізації їхніх функцій, при цьому багатоаспектність цього статусу потребує системного вдосконалення з урахуванням як загальнодержавних потреб у сфері запобігання корупції, так і специфіки конкретних організацій, де функціонують ці підрозділи.

3. Інститут уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції функціонує як невід'ємна та ефективна складова національної системи запобігання корупції, що забезпечує комплексний превентивний підхід через багаторівневу структуру (від центральних органів влади до місцевого самоврядування і державних підприємств), системне законодавче регулювання та дієву координацію з боку НАЗК, при цьому демонструючи результативність у ключових напрямках діяльності: оцінці корупційних ризиків, захисті викривачів, запобіганні конфлікту інтересів, проведенні антикорупційної експертизи та аналізі потенційних контрагентів.

4. Незважаючи на загальну ефективність, правове регулювання статусу уповноважених підрозділів потребує вдосконалення через комплексні законодавчі зміни у чотирьох напрямках: доповнення статті 13-1 Закону України "Про запобігання корупції" положеннями щодо матеріально-технічного забезпечення,

конкурсного відбору та професійної компетентності; розширення положень статті 53-9 того ж закону щодо захисту викривачів; внесення змін до Закону України "Про державну службу" стосовно особливого статусу працівників уповноважених підрозділів; та вдосконалення Типового положення про уповноважений підрозділ у частині деталізації процедур, встановлення критеріїв ефективності та механізмів координації, що в комплексі сприятиме посиленню їх інституційної спроможності, підвищенню ефективності та забезпеченню незалежності.

5. Гарантії реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції є багатокomпонентною системою, що охоплює нормативно-правові, функціональні, організаційні гарантії та гарантії соціально-правового захисту, спрямовані на забезпечення їхньої незалежності, неупередженості та ресурсного забезпечення, проте існуючі гарантії виявляють недостатню ефективність через ряд проблем: обмежену інституційну спроможність, недостатню незалежність, відсутність дієвих механізмів захисту та системи оцінювання результативності, що особливо загострюється в умовах воєнного стану через обмеження доступу до інформації, порушення координації та зміну пріоритетів діяльності органів влади.

6. Для вдосконалення системи гарантій правового статусу уповноважених осіб необхідно запровадити комплекс нормативних і практичних змін, зокрема: внести доповнення до Закону України "Про запобігання корупції" та Типового положення про уповноважений підрозділ; розробити Методику оцінювання ефективності їхньої діяльності та Положення про особливості роботи в умовах воєнного стану; запровадити електронну систему взаємодії з НАЗК; а також сприяти впровадженню європейських стандартів, посиленню інтеграції в загальну антикорупційну інфраструктуру та розвитку професійної спільноти уповноважених осіб, що в сукупності забезпечить системне вдосконалення цього інституту та підвищення ефективності антикорупційної діяльності в Україні в цілому.

7. Формування інституту відповідальності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції потребує комплексного нормативно-правового врегулювання через доповнення Закону України "Про

запобігання корупції" та Типового положення спеціальними нормами щодо відповідальності, встановлення чітких критеріїв оцінки ефективності їхньої діяльності, конкретизацію підстав і порядку притягнення до відповідальності з урахуванням специфіки антикорупційних функцій, що дозволить збалансувати відповідальність цих суб'єктів з їхньою незалежністю та забезпечить належне виконання покладених функцій.

8. Необхідним напрямом удосконалення правового статусу уповноважених підрозділів є посилення гарантій їхньої незалежності при притягненні до відповідальності шляхом: поширення вимоги щодо погодження з НАЗК не лише звільнення керівників, але й інших видів дисциплінарних стягнень; встановлення спеціальних процедур розслідування можливих правопорушень за участю НАЗК або спеціальної комісії; впровадження механізмів захисту для уповноважених осіб, які виступають викривачами корупції; а також перегляду строків притягнення до адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення, що в сукупності створить збалансовану систему відповідальності та захисту цих суб'єктів.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ (УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ) З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

3.1. Теоретичні та практичні аспекти удосконалення правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції

Корупція як багатогранне та складне соціальне явище системного характеру створює суттєві перешкоди для ефективної діяльності державних інституцій, на які покладено обов'язок протидіяти цьому деструктивному феномену. Розкриття корупційних правопорушень та встановлення вини причетних до їх вчинення осіб є надзвичайно складним завданням, що зумовлює особливу значущість профілактичних заходів, спрямованих на мінімізацію корупційних стимулів, раннє виявлення та попередження корупційних проявів [156, с. 163].

Як наголошують вітчизняні вчені, ефективність національних моделей з протидії корупції визначено за параметрами правової культури громадян, якості правових норм і/або призначених для належного застосування цих норм уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, інших інститутів антикорупційної інфраструктури [5, с. 42].

У розгалуженій системі антикорупційних інституцій особливе місце належить уповноваженим підрозділам (уповноваженим особам) з питань запобігання та виявлення корупції, діяльність яких орієнтована на формування атмосфери несприйняття корупції в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях.

Як слушно зауважує вітчизняний науковець Б.М. Головкін, "пріоритетним завданням уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції міністерств і центральних органів виконавчої влади є розробка та імплементація відомчої антикорупційної політики, формування антикорупційних програм і планування заходів з їх реалізації на річний період" [157, с. 257].

Ці підрозділи у межах своєї компетенції, визначеної законодавством, забезпечують реалізацію антикорупційних заходів і здійснюють контроль за їх виконанням в апараті міністерств, їх територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що перебувають у сфері управління міністерств.

У цьому контексті О.В. Іванов цілком обґрунтовано констатує, що уповноважені підрозділи являють собою автономні структурні одиниці, які створюються на локальному (відомчому) рівні і мають на меті впровадження антикорупційної стратегії та недопущення корупційних проявів у межах конкретного відомства (установи, адміністрації тощо) [73, с. 40]. Отже, уповноважені підрозділи виступають базовою ланкою національного механізму запобігання корупції, будучи відповідальними за втілення антикорупційної політики в рамках їх організації.

Однак, попри їх вагомий роль як суб'єктів первинної превенції корупції, статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції регламентований недостатньо системно, що спричиняє низку структурних проблем. Як наголошує С.М. Алфьоров, має місце дублювання повноважень суб'єктів запобігання корупції у сфері здійснення антикорупційної діяльності [158, с. 6]. Мова йде, зокрема, про повноваження щодо вжиття заходів з виявлення конфлікту інтересів, перевірки факту подання суб'єктами декларацій, здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства, які значною мірою перетинаються з повноваженнями НАЗК.

У розрізі аналізованої проблематики доцільно звернути увагу на позицію О.О. Ханя, який піддає критичному аналізу питання чисельності працівників уповноважених підрозділів. Науковець зазначає: "Залишається невизначеним, наприклад, яким має бути мінімальний штат працівників в органі або установі, або якою повинна бути структура установи, щоб це слугувало підставою для створення саме підрозділу, а не лише однієї посади, або як це корелює зі складністю роботи – яку роботу вважати складною, а яку ні" [159, с. 482].

Розв'язання цих питань законодавець покладає на високий рівень правосвідомості керівника щодо належної організації антикорупційної роботи. За такого підходу, керівник за великої кількості працівників може цілком легітимно

ухвалити рішення про створення лише однієї уповноваженої особи, яка просто фізично буде неспроможна забезпечувати ефективний контроль за дотриманням антикорупційного законодавства в органі.

Враховуючи викладене, вважаємо, що підвищення ефективності функціонування уповноважених підрозділів потребує реалізації комплексу правових та організаційних заходів. Серед найбільш значущих з них слід виокремити такі:

1. Пріоритетним аспектом розвитку антикорупційної системи виступає *створення комплексного нормативно-правового фундаменту*, який передбачає імплементацію законодавчих інструментів, що встановлюють компетенції та відповідальність уповноважених інституцій, а також регламентують їх операційну діяльність. Ефективність функціонування спеціалізованих антикорупційних підрозділів безпосередньо корелює з якістю їх законодавчого забезпечення. Сучасний стан правового регулювання характеризується фрагментарністю та наявністю нормативних протиріч, що створює перешкоди для належного виконання антикорупційними уповноваженими їх функціональних обов'язків. Дослідження положень Закону України «Про запобігання корупції» демонструє, що компетенції уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) визначені із недостатньою конкретизацією процедурних компонентів їх реалізації, що призводить до варіативності інтерпретації правових норм та знижує результативність антикорупційної діяльності. Оптимізація нормативно-правової бази має включати як деталізацію повноважень уповноважених підрозділів на законодавчому рівні, так і формування розгорнутої системи підзаконних актів, які б встановлювали процедурні механізми здійснення їх специфічних функцій. Суттєвим вектором розвитку є гармонізація вітчизняного законодавства з міжнародними антикорупційними стандартами, включаючи адаптацію успішних практик держав, які досягли значних результатів у протидії корупції. Архітектура правового регулювання повинна забезпечувати структурну узгодженість та взаємодоповнюваність нормативних актів у сфері діяльності уповноважених підрозділів, а також інкорпорувати механізми своєчасного усунення правових колізій та прогалин, які виявляються в процесі практичного застосування норм.

2. *Імплементация адекватной системы материально-технического та финансового обеспечения подразделов.* Оптимальный уровень ресурсного обеспечения выступает фундаментальным фактором результативности функционирования уполномоченных антикоррупционных подразделов. Эмпирические исследования демонстрируют, что в актуальных условиях значная часть уполномоченных структур функционирует в режиме существенного дефицита финансирования, что детерминирует снижение их операционной способности у реализации антикоррупционных инициатив. Зокрема, спостерігається недостатність технологічного оснащення, обмеженість доступу до спеціалізованих програмних комплексів для ідентифікації ризиків та моніторингу корупціогенних факторів, а також лімітованість ресурсів для реалізації освітніх програм та професійного розвитку персоналу. Механізм фінансового забезпечення діяльності уполномочених підрозділів потребує впровадження окремих захищених бюджетних статей, що сформує передумови для стабільності та прогнозованості їх ресурсного забезпечення. Архітектура фінансування має охоплювати не лише операційні витрати на кадрове забезпечення, але й інвестиції у розробку та імплементацію превентивних антикорупційних програм, проведення аналітичних досліджень корупційних ризиків, впровадження інноваційних методологій протидії корупції. Інтегральним компонентом ресурсного забезпечення має виступати розробка уніфікованої інформаційно-аналітичної платформи для уполномочених підрозділів, яка забезпечуватиме автоматизацію процесів, оптимізацію інформаційного обміну та доступ до спеціалізованих інформаційних масивів для комплексного аналізу корупційних ризиків.

3. *Імплементация механизмов автономности та профессиональной компетентности уполномоченных субъектов.* Забезпечення інституційної автономії уполномочених підрозділів (уполномочених осіб) у сфері антикорупційної діяльності виступає базовою детермінантою результативності їх функціонування. В актуальних умовах ідентифікується системна проблематика надмірної субординаційної залежності антикорупційних уполномочених від адміністративної вертикалі установ, у структурі яких вони здійснюють діяльність. Така організаційна модель генерує ризики деструктивного впливу на процеси

виявлення та превенції корупційних проявів, особливо на рівні вищого менеджменту. Модернізації потребує алгоритм кадрових призначень та ротаций уповноважених осіб, який наразі характеризується недостатністю захисних механізмів від необґрунтованого адміністративного тиску. Інституційна автономія уповноважених підрозділів має базуватися на інтегрованій системі нормативних та організаційних інструментів. Першочергово необхідна законодавча регламентація спеціального порядку призначення та звільнення керівного складу уповноважених підрозділів із обов'язковою партисипацією НАЗК у цих процедурах на всіх інституційних рівнях - від центральних органів виконавчої влади до державних підприємств та організацій. Паралельно актуалізується потреба впровадження об'єктивізованих критеріїв евалюації діяльності уповноважених підрозділів для мінімізації суб'єктивного фактору в оцінці їх функціонування. Додатково необхідне формування системи безперервного професійного розвитку антикорупційних уповноважених через імплементацію комплексних програм підвищення кваліфікації, включаючи тренінгові модулі, семінари та міжнародні стажування. Високий рівень професійної компетентності уповноважених осіб виступає не лише гарантією якісної реалізації їх функціональних обов'язків, але й фактором посилення їх інституційного авторитету в колективі, що синергетично сприяє зміцненню їх автономного статусу.

4. Інтеграція громадського сектору в систему моніторингу та контролю функціонування уповноважених органів. Партисипація громадянських інституцій в антикорупційних процесах виступає ключовим фактором оптимізації їх ефективності та забезпечення транспарентності уповноважених підрозділів. Сучасний стан колаборації між антикорупційними уповноваженими та громадським сектором характеризується недостатньою інтенсивністю та систематичністю, що редукує потенціал громадського контролю як інструменту антикорупційної превенції. Компаративний аналіз міжнародних практик демонструє, що інкорпорація громадських організацій у процеси моніторингу корупціогенних факторів та евалюації антикорупційних ініціатив суттєво підвищує результативність діяльності в цій сфері. Архітектура громадської

партисипації може включати формування консультативно-дорадчих органів при уповноважених підрозділах, організацію систематичних публічних дискусій щодо антикорупційних програм та результатів їх імплементації, реалізацію спільних моніторингових проєктів. Критичним аспектом виступає розробка та впровадження ефективних комунікаційних каналів між уповноваженими підрозділами та громадянами, які забезпечуватимуть доступний та захищений механізм інформування про корупційні делікти. Для посилення інституційної спроможності громадських організацій у здійсненні якісного моніторингу необхідна імплементація комплексної методологічної підтримки через розробку спеціалізованих рекомендацій та освітніх програм. Паралельно актуалізується необхідність формування системи правових гарантій для громадських активістів, залучених до антикорупційної діяльності, з метою їх захисту від потенційного тиску чи переслідування. Формування партнерської моделі взаємодії між уповноваженими підрозділами та громадськими організаціями сприятиме генерації атмосфери взаємної довіри та підтримки як фундаментальної передумови ефективною антикорупційною колаборації.

5. Імплементація принципів транспарентності та публічності в операційну діяльність. Забезпечення інформаційної відкритості функціонування уповноважених антикорупційних підрозділів виступає не лише фундаментальним принципом їх діяльності, але й ефективним інструментом підвищення суспільної легітимації антикорупційних інституцій. В актуальних умовах ідентифікується дефіцит публічної комунікації щодо діяльності уповноважених підрозділів, що генерує бар'єри для реалізації механізмів громадського контролю та редукує ефективність превентивних антикорупційних ініціатив. Реалізація принципу транспарентності передбачає систематичну публікацію уповноваженими підрозділами комплексної інформації про їх діяльність, включаючи стратегічні та операційні плани, результати ідентифікації та оцінки корупційних ризиків, аналітичні звіти щодо імплементованих заходів та їх результативності. Оптимальним механізмом інформаційної взаємодії виступає створення спеціалізованих інформаційних платформ на офіційних веб-порталах органів та організацій, де функціонують уповноважені підрозділи, для систематичного

висвітлення антикорупційної діяльності. Паралельно актуалізується необхідність забезпечення когнітивної доступності публічної інформації через використання релевантних комунікативних форматів та адаптованої термінології для широкої аудиторії.

Інтегральним компонентом реалізації принципу транспарентності виступає проактивна інформаційна політика щодо антикорупційних ініціатив, яка передбачає не лише реактивне надання інформації за запитами, але й системну дисемінацію даних через диверсифіковані комунікаційні канали, включаючи соціальні медіа та засоби масової інформації. Імплементация регулярних публічних заходів у форматі брифінгів, експертних дискусій та науково-практичних конференцій сприятиме як підвищенню рівня поінформованості суспільства, так і формуванню соціальної інтолерантності до корупційних проявів. Критичним аспектом виступає забезпечення консультативної підтримки громадян щодо антикорупційного законодавства та механізмів інформування про корупційні делікти, що оптимізує рівень громадської обізнаності та партисипації в антикорупційних процесах.

Особливої актуальності набуває проблематика захисту антикорупційних уповноважених від неправомірного адміністративного тиску та переслідування. У цьому контексті релевантною є позиція О.О. Ханя, який акцентує увагу на ризиках застосування необґрунтованих дисциплінарних санкцій та економічних важелів впливу з метою стимулювання добровільного припинення повноважень. Нейтралізація таких деструктивних практик можлива через імплементацию механізму обов'язкового інформування НАБУ про кожен випадок застосування дисциплінарних заходів із наданням повноважень щодо верифікації легітимності підстав притягнення антикорупційних уповноважених до дисциплінарної відповідальності [159, с. 483].

У контексті стратегічного планування антикорупційної політики, регламентованого Законом України "Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки", артикульовано аналітичну оцінку, згідно з якою інститут уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання корупції демонструє неповну реалізацію свого потенціалу через недостатність механізмів

інституційної автономії [42]. Імплементация реформаційних ініціатив орієнтована на досягнення наступних індикаторів:

1. трансформація інституту антикорупційних уповноважених у інтегровану мережу добросовісних, незалежних, проактивних суб'єктів, функціонування якої базується на імплементации оптимальних міжнародних та національних практик під координаційним супроводом НАЗК;

2. формування системи чітких операційних стандартів діяльності уповноважених, розроблених у колаборації Національного агентства зстейкхолдерами, що базуються на обґрунтованих кваліфікаційних критеріях, транспарентних механізмах селекції кадрів, достатньому ресурсному забезпеченні та захисті від екстернального впливу.

Аналітична рефлексія представленого матеріалу дозволяє констатувати, що оптимізація інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції виступає пріоритетним вектором антикорупційної політики держави. Реалізація запропонованого комплексу заходів створить передумови для суттєвого підвищення результативності функціонування уповноважених підрозділів, забезпечення їх інституційної автономії та професійної компетентності, інтенсифікації взаємодії з громадянським суспільством та посилення суспільної легітимації антикорупційних інституцій. При цьому ефективність реформаційних процесів детермінується наявністю політичної волі, послідовністю та системністю імплементации необхідних трансформацій, а також активною партисипацією та підтримкою громадського сектору.

На підставі системного аналізу наукової літератури та нормативно-правової бази можна ідентифікувати наступні пріоритетні вектори оптимізації правового забезпечення реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції:

1. *Елімінація функціонального дублювання компетенцій антикорупційних уповноважених та Національного агентства з питань запобігання корупції.*

Доречно зазначити, що науковці та практики наголошують на окремій недосконалості антикорупційного законодавства в частині правового статусу

уповноважених підрозділів, що призводить до дублювання їх повноважень у сфері запобігання корупції [160, с. 23].

Компаративний аналіз актуального законодавства демонструє наявність суттєвої конвергенції функціональних повноважень між уповноваженими підрозділами (уповноваженими особами) та НАЗК. Така ситуація детермінує нераціональне використання ресурсного потенціалу, дифузю відповідальності та редукцію ефективності антикорупційних ініціатив. Зокрема, функціональне дублювання ідентифікується у сферах виявлення та менеджменту конфлікту інтересів, моніторингу дотримання обмежень щодо отримання подарунків, верифікації подання декларацій та контролю за імплементацією антикорупційного законодавства. Відсутність чіткої демаркації компетенцій генерує ситуацію паралельного контролю ідентичних аспектів діяльності, що призводить до надмірного адміністративного тиску та дезорієнтації підконтрольних суб'єктів.

Для нейтралізації означеної проблематики доцільна модифікація Закону України "Про запобігання корупції" шляхом доповнення статті 13-1 новою частиною щодо розмежування повноважень за принципом субсидіарності. Пропонується закріпити за уповноваженими підрозділами такі компетенції: 1) первинна оцінка корупційних ризиків; 2) розробка та моніторинг імплементації антикорупційних програм; 3) консультативна підтримка персоналу; 4) реалізація освітніх ініціатив; 5) первинна ідентифікація та врегулювання конфлікту інтересів; 6) контроль етичних стандартів; 7) проведення службових розслідувань некримінального характеру.

Паралельно необхідна регламентація механізмів взаємодії з НАЗК через встановлення обов'язку уповноважених підрозділів щодо невідкладного інформування Агентства про: 1) конфлікт інтересів у вищого керівництва; 2) порушення обмежень щодо подарунків керівництвом; 3) ознаки незаконного збагачення; 4) порушення декларування; 5) системні антикорупційні делікти.

Доцільне також розширення статті 11 Закону положенням про методологічну та координаційну функцію НАЗК щодо діяльності уповноважених підрозділів, включаючи періодичну оцінку їх ефективності. Додатково актуалізується необхідність імплементації механізму арбітражу компетенційних

спорів із наданням НАЗК права прийняття остаточних рішень за умови їх належного обґрунтування.

2. *Нормативна регламентація оптимальних кількісних параметрів штатного складу уповноважених підрозділів.* Визначальним чинником результативності функціонування уповноважених антикорупційних підрозділів виступає адекватність їх кадрового забезпечення для реалізації покладених функцій. Актуальне законодавство, зокрема стаття 13-1 Закону України "Про запобігання корупції", містить виключно загальне положення щодо компетенції Національного агентства у встановленні мінімальних нормативів штатної чисельності уповноважених підрозділів у державних органах. Водночас, такий уніфікований підхід не враховує інституційну специфіку та масштаби функціонування різних суб'єктів, що генерує ситуації, коли в установах зі значним штатом та високими корупційними ризиками функціонує одноосібний антикорупційний уповноважений, що унеможлиблює ефективну реалізацію комплексу покладених функцій.

Для нейтралізації означеної проблематики доцільна модифікація Закону України "Про запобігання корупції" шляхом імплементації в частину 5 статті 13-1 диференційованого підходу до визначення чисельності уповноважених підрозділів на основі наступних критеріїв: 1) загальна кількість персоналу установи; 2) кількість територіальних підрозділів; 3) обсяг бюджетного фінансування; 4) інтенсивність публічних закупівель; 5) рівень корупційних ризиків за результатами офіційної оцінки. Пропонується встановити, що в установах з чисельністю понад 50 працівників має функціонувати уповноважений підрозділ у складі мінімум двох осіб. При наявності територіальних або відокремлених структурних підрозділів штат уповноваженого підрозділу збільшується пропорційно їх кількості - не менше однієї особи на кожні 5 підрозділів. Додатково актуалізується необхідність встановлення підвищених нормативів чисельності для органів з високими корупційними ризиками (правоохоронні, контрольно-наглядові органи, розпорядники значних бюджетних коштів).

Паралельно необхідна модифікація типового положення про уповноважений підрозділ шляхом інкорпорації детальної методології розрахунку оптимальної

чисельності, що базується на математичному алгоритмі з урахуванням вагових коефіцієнтів кожного критерію. Важливим компонентом виступає імплементація механізму періодичної ревізії штатних нормативів з урахуванням структурних трансформацій та результатів оцінки ефективності. Запропонований підхід створить передумови для адекватного кадрового забезпечення уповноважених підрозділів та оптимізації їх антикорупційної діяльності.

3. Імплементація системи професійних кваліфікаційних критеріїв для кандидатів на посади антикорупційних уповноважених

Результативність функціонування уповноважених підрозділів безпосередньо корелює з рівнем професійної компетентності їх персоналу. Актуальне законодавство характеризується відсутністю регламентованих кваліфікаційних вимог до претендентів на посади антикорупційних уповноважених, що призводить до інкорпорації в систему фахівців без належного рівня компетенцій та досвіду. Відсутність уніфікованих стандартів селекції кадрів детермінує редукцію якості антикорупційної діяльності та знижує інституційну легітимацію як серед працівників організацій, так і в суспільстві.

Для нейтралізації означеної проблематики доцільна модифікація Закону України "Про запобігання корупції" шляхом доповнення статті 13-1 регламентацією базових кваліфікаційних критеріїв: громадянство України, наявність магістерського ступеня в юридичній або економічній сфері, володіння державною мовою, професійний стаж у правовій або управлінській сфері (мінімум 2 роки), досвід керівної роботи (мінімум 1 рік для керівників підрозділів), успішне проходження спеціалізованого антикорупційного навчання, компетентність в антикорупційному законодавстві. Додатково пропонується встановити обмеження щодо призначення осіб із судимістю за корупційні делікти або наявним конфліктом інтересів.

Паралельно необхідне розширення компетенції НАЗК повноваженнями щодо встановлення деталізованих професійних стандартів та розробки освітніх програм для антикорупційних уповноважених. Актуалізується необхідність імплементації системи сертифікації з диференційованими рівнями та механізмом періодичної переатестації.

Інтегральним компонентом професіоналізації виступає формування спеціалізованої освітньої програми, що реалізується провідними освітніми установами у колаборації з НАЗК та міжнародними партнерами. Програма має охоплювати нормативно-правові аспекти, методологію ідентифікації корупційних ризиків, міжнародні антикорупційні стандарти та практичний інструментарій антикорупційного менеджменту. Імплементация чітких професійних стандартів та системи якісної підготовки створить передумови для оптимізації діяльності уповноважених підрозділів та посилення їх інституційної ролі в антикорупційній системі.

4. Імплементация системи контролю легітимності кадрових рішень щодо антикорупційних уповноважених

Функціональна ефективність інституту уповноважених підрозділів детермінується рівнем їх інституційної автономії та захищеності від неправомірного адміністративного впливу керівництва організацій. Актуальне законодавство містить лімітований спектр гарантій для антикорупційних уповноважених: стаття 13-1 Закону України "Про запобігання корупції" регламентує виключно необхідність погодження з НАЗК звільнення керівників уповноважених підрозділів державних органів загальнонаціональної юрисдикції. Однак, ця норма не поширюється на уповноважених в інших інституціях та не охоплює альтернативні форми адміністративного тиску - необґрунтовані дисциплінарні санкції, ротації персоналу, позбавлення премії тощо.

Для забезпечення інституційної автономії антикорупційних уповноважених доцільна модифікація Закону шляхом розширення системи гарантій їх діяльності. Пропонується доповнити статтю 13-1 нормою щодо обов'язкового погодження з НАЗК рішень про звільнення, ротацію, накладення суворих дисциплінарних стягнень та позбавлення премії уповноважених осіб. НАЗК отримує п'ятнадцятиденний термін для розгляду подання та прийняття мотивованого рішення, яке може бути оскаржене в судовому порядку. При ідентифікації ознак неправомірного тиску НАЗК наділяється правом ініціювати перевірку дотримання антикорупційного законодавства та вживати захисних заходів.

Паралельно актуалізується необхідність імплементації прозорої процедури конкурсного відбору з обов'язковою участю представників НАЗК у селекційних комісіях для превенції призначення залежних або некваліфікованих осіб. Пропонується нормативне закріплення обов'язковості рішень конкурсної комісії для керівництва організацій. Додатковим механізмом посилення інституційної автономії виступає встановлення фіксованого п'ятирічного терміну повноважень з можливістю дострокового припинення виключно у регламентованих випадках, що створить передумови для реалізації довгострокових антикорупційних стратегій. Комплексна система захисту антикорупційних уповноважених від неправомірного тиску сприятиме оптимізації їх діяльності та посиленню інституційної ролі в антикорупційній системі.

5. Регламентация процедурних аспектів реалізації повноважень уповноважених підрозділів

Актуальне законодавство України характеризується недостатньою регламентацією процедурних механізмів функціонування уповноважених підрозділів з питань запобігання корупції. Закон України "Про запобігання корупції" окреслює базові функції та компетенції антикорупційних уповноважених, проте не містить деталізованих алгоритмів їх імплементації. Така ситуація генерує практичні труднощі в діяльності уповноважених підрозділів, детермінує неуніфіковане застосування правових норм та знижує результативність антикорупційних ініціатив. Зокрема, відсутність регламентованих процедур оцінки корупційних ризиків, опрацювання інформації про порушення, врегулювання конфлікту інтересів та моніторингу дотримання обмежень щодо подарунків редукує ефективність реалізації функціональних обов'язків.

Для нейтралізації означеної проблематики доцільна модифікація Закону шляхом інкорпорації нової статті щодо процедурних засад діяльності уповноважених підрозділів. Пропонується регламентація планування діяльності через затвердження річних планів керівництвом організацій за погодженням з НАЗК, що включатимуть комплекс заходів, терміни реалізації та очікувані результати. Додатково актуалізується необхідність впровадження системи квартального звітування перед керівництвом та НАЗК. Процедурні аспекти оцінки

ризиків, розгляду повідомлень, врегулювання конфлікту інтересів та моніторингу обмежень пропонується регламентувати методичними рекомендаціями НАЗК.

Паралельно необхідне розширення компетенції НАЗК обов'язком розробки деталізованих методичних рекомендацій за всіма напрямками діяльності уповноважених підрозділів з інкорпорацією алгоритмів дій, шаблонів документації та критеріїв оцінки. Інтегральним компонентом оптимізації виступає розробка електронних інструментів автоматизації - програмних комплексів оцінки ризиків, електронних реєстрів порушень, систем моніторингу конфлікту інтересів. Діджиталізація процесів сприятиме стандартизації діяльності, оптимізації ресурсів та уніфікації антикорупційних практик.

Особливої актуальності набуває забезпечення транспарентності функціонування уповноважених підрозділів. Як нами уже зазначалось, "Уповноважені органи повинні діяти відкрито та прозоро, забезпечуючи доступ громадськості до інформації про свою діяльність та прийняті рішення. Це допомагає підвищити довіру громадськості до їх роботи та забезпечити відповідальність перед суспільством" [156, с. 166].

Оптимізація нормативно-правового забезпечення функціонування уповноважених підрозділів потребує імплементації комплексного підходу, орієнтованого на елімінацію правових колізій, посилення інституційної автономії, професіоналізацію антикорупційних уповноважених та формування системи захисту від неправомірного тиску. Особлива актуальність цієї проблематики визначається умовами воєнного стану, що характеризується інтенсифікацією корупційних ризиків через редукцію контрольних механізмів, експансію оборонних закупівель та реструктуризацію бюджетних асигнувань на військові потреби. В означених умовах актуалізується необхідність не лише збереження, але й посилення інституційної спроможності антикорупційних підрозділів через адаптацію їх операційних моделей до воєнних викликів - імплементацію дистанційних механізмів контролю, захищених цифрових каналів комунікації для викривачів та оптимізованих процедур реагування на корупційні прояви у безпековому секторі.

Практична імплементація модернізації антикорупційної інфраструктури передбачає розробку регламентованих протоколів міжінституційної взаємодії в умовах інформаційних та територіальних обмежень, формування спеціалізованих освітніх програм з ідентифікації специфічних корупційних схем воєнного періоду та розширення аналітичного інструментарію моніторингу публічних закупівель та розподілу гуманітарної допомоги. Критичним аспектом виступає нормативне закріплення додаткових гарантій інституційної автономії антикорупційних уповноважених в умовах воєнного стану, включаючи захист від необґрунтованих кадрових ротацій, забезпечення фізичної безпеки та належного матеріально-технічного забезпечення навіть за умов бюджетних обмежень.

Системна оптимізація правового статусу та операційного потенціалу уповноважених підрозділів в умовах воєнного стану створить передумови не лише для ефективної превенції корупційних проявів у кризовий період, але й сформує фундамент для посилення антикорупційної системи у післявоєнний час. Емпіричний досвід функціонування антикорупційних інституцій в екстремальних умовах може виступити інформаційною базою для модернізації нормативно-правового забезпечення та методології антикорупційної діяльності, зокрема щодо імплементації ризик-орієнтованих підходів, посилення аналітичного компоненту та оптимізації міжвідомчої взаємодії. Це забезпечить максимальну реалізацію потенціалу уповноважених підрозділів як критичного елемента національної антикорупційної системи, здатного до ефективного функціонування в умовах підвищеної турбулентності.

3.2. Взаємодія та координація уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції з антикорупційними органами у сфері запобіганні корупції

Ефективна протидія корупції неможлива без налагодженої системи взаємодії між різними суб'єктами антикорупційної діяльності. Як справедливо наголошує М.І. Хавронюк, антикорупційна система держави передбачає не просто механічне поєднання функцій та повноважень різних органів, а їх скоординовану співпрацю,

спрямовану на досягнення спільної мети – запобігання та протидію корупції [97, с. 42]. Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції, функціонуючи на рівні окремих органів влади, підприємств, установ та організацій, виступають своєрідною "первинною ланкою" цього механізму, що зумовлює особливу значущість їх взаємодії зі спеціалізованими антикорупційними органами для забезпечення системної протидії корупційним проявам.

На думку О.В. Новікова, "комунікаційна функція антикорупційних органів має важливе значення для побудови цілісної системи протидії корупції, особливо враховуючи міжнародний досвід функціонування таких інституцій" [49, с. 54]. Аналіз чинного законодавства та практики діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) дозволяє виокремити декілька ключових напрямів їх взаємодії з антикорупційними органами, які розглянемо детальніше.

Передусім слід відзначити особливу роль Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) у забезпеченні методичного та координаційного супроводу діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб). Згідно зі статтею 11 Закону України "Про запобігання корупції", до повноважень НАЗК належить, зокрема, "надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги з питань застосування актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб" [21]. З цього приводу Я.Ю. Цимбаленко та Л.М. Прохор зазначають: "НАЗК виступає координатором діяльності уповноважених осіб, забезпечуючи методологічне підґрунтя для ефективної реалізації антикорупційної політики на різних рівнях" [161, с. 61].

Аналіз практичних аспектів взаємодії уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з НАЗК дозволяє виокремити такі основні форми:

1. Надання НАЗК методичних рекомендацій щодо діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб).

Методичне забезпечення діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) є однією з ключових функцій НАЗК. Відповідно до пункту

11 частини 1 статті 11 Закону України «Про запобігання корупції», НАЗК надає роз'яснення та методичні рекомендації щодо застосування положень антикорупційного законодавства [21]. Така форма взаємодії має системний характер і передбачає розроблення методичних матеріалів з різних аспектів діяльності уповноважених осіб, зокрема щодо проведення оцінки корупційних ризиків, розробки антикорупційних програм, здійснення внутрішнього контролю тощо.

Особливу цінність мають методичні рекомендації НАЗК щодо практичних механізмів виявлення конфлікту інтересів, алгоритмів дій уповноважених осіб при виявленні порушень антикорупційного законодавства та запобігання корупційним правопорушенням. Як свідчать дані звіту НАЗК за 2022 рік, найбільш затребуваними серед уповноважених осіб є методичні рекомендації щодо організації роботи із викривачами корупції та застосування окремих превентивних антикорупційних механізмів в умовах воєнного стану, які допомагають адаптувати роботу антикорупційних уповноважених до особливостей функціонування державних органів у кризових умовах [162, с. 38].

2. Проведення НАЗК навчань та тренінгів для антикорупційних уповноважених.

Освітньо-тренінгова діяльність НАЗК є важливим елементом взаємодії з уповноваженими підрозділами (уповноваженими особами), спрямованим на підвищення їх професійної компетентності. НАЗК регулярно проводить навчальні заходи різних форматів: тренінги, семінари, вебінари, онлайн-курси та консультаційні сесії. Значний вплив на ефективність такої взаємодії мало запровадження НАЗК сертифікованих програм підвищення кваліфікації для уповноважених осіб, що сприяє стандартизації компетенцій антикорупційних уповноважених [163, с. 14].

У 2022-2023 роках НАЗК перейшло до комплексного підходу в освітній взаємодії з уповноваженими особами, запровадивши програму "Антикорупційний уповноважений: базовий курс", яка передбачає послідовне опанування різних аспектів антикорупційної діяльності. Особливістю цієї програми є інтерактивний підхід, що дозволяє уповноваженим особам не лише отримувати теоретичні

знання, а й розвивати практичні навички через вирішення кейсів та моделювання реальних ситуацій. Згідно з результатами опитування, проведеного Transparency International Ukraine, 82% уповноважених осіб, які пройшли навчання за цією програмою, відзначили суттєве підвищення своєї професійної спроможності у сфері запобігання корупції [164, с. 24].

3. Здійснення НАЗК координації діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб).

Координаційна функція НАЗК стосовно діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) реалізується через систему організаційних та інформаційних механізмів. Ключовими елементами такої координації є визначення пріоритетних напрямів роботи антикорупційних уповноважених, уніфікація підходів до виконання ними своїх функцій, а також моніторинг та оцінка ефективності їхньої діяльності. Важливим інструментом координації стала створена НАЗК електронна платформа для уповноважених осіб, яка забезпечує оперативний обмін інформацією та можливість колективного обговорення проблемних питань [97, с. 118].

Особливого значення координаційна роль НАЗК набула в умовах воєнного стану, коли виникла потреба швидкого реагування на нові корупційні ризики та адаптації роботи уповноважених підрозділів до кризових умов. Як зазначено у дослідженні Kalienichenko L.I. та Slynko D.V., в цей період НАЗК запровадило механізм оперативних консультацій для уповноважених осіб щодо застосування антикорупційного законодавства в особливих умовах, а також систему регулярних онлайн-нарад для оперативного вирішення проблемних питань [165, с. 28]. Це дозволило забезпечити безперервність антикорупційної діяльності навіть в найскладніші періоди та синхронізувати зусилля уповноважених осіб різних органів та організацій.

4. Надання уповноваженими підрозділами (уповноваженими особами) інформації НАЗК про виявлені факти порушення антикорупційного законодавства.

Інформаційна взаємодія між уповноваженими підрозділами (уповноваженими особами) та НАЗК є двосторонньою і передбачає активну роль

антикорупційних уповноважених у виявленні та повідомленні про порушення антикорупційного законодавства. Як наголошує професор Трепак В.М., НАЗК не тільки виконує наглядові функції, але й займається розробкою антикорупційних програм та навчанням антикорупційних органів, що сприяє підвищенню рівня їхньої правосвідомості [166, с. 184].

Відповідно до пункту 9 частини 2 статті 13-1 Закону України «Про запобігання корупції», уповноважені особи зобов'язані повідомляти НАЗК про виявлення ознак порушення вимог цього Закону, зокрема щодо політичної неупередженості, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших обмежень та заборон, передбачених законом [21].

За даними звіту НАЗК за 2022 рік, уповноважені підрозділи (уповноважені особи) надіслали до Агентства понад 3200 повідомлень про можливі порушення антикорупційного законодавства, з яких близько 68% стосувалися питань конфлікту інтересів, 23% – порушень фінансового контролю, 9% – інших обмежень та заборон [162, с. 43]. Водночас, як зазначається у дослідженні Transparency International Ukraine, ефективність такої взаємодії обмежується недостатнім рівнем зворотного зв'язку з боку НАЗК щодо результатів розгляду повідомлень, що знижує мотивацію уповноважених осіб до активного інформування про виявлені порушення та не дозволяє їм аналізувати ефективність власної діяльності [164, с. 29].

5. Погодження НАЗК антикорупційних програм органів влади, розроблених за участю уповноважених підрозділів (уповноважених осіб).

Взаємодія НАЗК з уповноваженими підрозділами (уповноваженими особами) у сфері розробки та погодження антикорупційних програм є важливим елементом забезпечення єдиних підходів до планування антикорупційних заходів в органах влади. Відповідно до статті 19 Закону України «Про запобігання корупції», антикорупційні програми підлягають погодженню НАЗК, яке здійснює їх аналіз на відповідність вимогам законодавства та ефективність запланованих заходів [21]. Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) відіграють ключову роль у розробці цих програм, проведенні оцінки корупційних ризиків та визначенні пріоритетних заходів із їх усунення.

Процес погодження антикорупційних програм має не лише контрольний, а й консультативний характер. Як показує практика, НАЗК не обмежується формальною перевіркою відповідності програм встановленим вимогам, а надає детальні рекомендації щодо їх удосконалення, звертає увагу на недостатньо враховані корупційні ризики та пропонує більш ефективні заходи їх мінімізації. Згідно з даними Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, саме цей аспект взаємодії дозволяє підвищити якість антикорупційних програм та забезпечити їх практичну спрямованість на реальні корупційні ризики, властиві конкретному органу влади [167, с. 15].

Водночас, як зазначає А.В. Марченко, в умовах воєнного стану процедура погодження антикорупційних програм зазнала певних модифікацій, зокрема було спрощено вимоги до їх структури та змісту, а також скорочено терміни розгляду, що дозволило адаптувати цей механізм до кризових умов функціонування органів влади [168, с. 63].

Як бачимо, взаємодія уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з НАЗК має комплексний і багаторівневий характер, охоплюючи методичну, освітню, координаційну, інформаційну та контрольну сфери. Аналіз основних форм цієї взаємодії свідчить про формування в Україні системного підходу до інтеграції діяльності антикорупційних уповноважених у загальнодержавну політику запобігання корупції, хоча окремі аспекти такої взаємодії потребують удосконалення, особливо в частині зворотного зв'язку, обміну інформацією та координації дій в умовах воєнного стану. Оптимізація цих процесів сприятиме підвищенню ефективності роботи не лише уповноважених осіб, але й всього національного антикорупційного механізму, що має особливе значення в контексті викликів сьогодення.

Як слушно відзначає В.Я. Настюк, "методологічне керівництво з боку спеціалізованих антикорупційних органів сприяє формуванню єдиних підходів до запобігання корупції в різних сферах державного управління, що забезпечує послідовність та системність антикорупційних заходів" [169, с. 184].

Статистичні дані підтверджують інтенсивність такої взаємодії. Так, за даними звіту НАЗК за 2022 рік, Агентством проведено значну кількість тренінгів

для уповноважених осіб з питань запобігання корупції, надано численні консультації щодо практичного застосування антикорупційного законодавства, розроблено та оновлено низку методичних рекомендацій з різних аспектів діяльності уповноважених підрозділів [162]. Такий високий рівень взаємодії свідчить про формування цілісної системи методичної підтримки антикорупційних уповноважених.

Окремо слід відзначити координаційну функцію НАЗК, яка реалізується через різні механізми електронної комунікації з уповноваженими підрозділами та особами. Як зауважує А.В. Марченко, "цифровізація взаємодії між суб'єктами антикорупційної діяльності створює не лише технічні зручності, а й якісно новий рівень комунікації, підвищуючи оперативність та ефективність антикорупційної діяльності, особливо в умовах воєнного стану" [168, с. 62].

Водночас слід визнати, що певні аспекти взаємодії уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з НАЗК потребують удосконалення. Зокрема, як свідчать результати опитування, проведеного Transparency International Ukraine, значна частина антикорупційних уповноважених відзначає недостатній рівень зворотного зв'язку з боку НАЗК щодо результатів розгляду наданих ними матеріалів [164, с. 28]. Це негативно впливає на мотивацію уповноважених осіб та їхню спроможність аналізувати ефективність власної діяльності.

Специфічним напрямом взаємодії уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції з НАЗК є співпраця у сфері захисту викривачів корупції. За даними дослідження Transparency International Ukraine, цей напрям взаємодії є одним із пріоритетних у комунікаціях між уповноваженими особами та НАЗК [164, с. 32]. Така ситуація пояснюється тим, що уповноважені особи часто виступають першим контактним пунктом для потенційних викривачів, але складні питання захисту викривачів вимагають залучення НАЗК з його специфічними повноваженнями.

Важливим напрямом є також взаємодія уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з правоохоронними органами, насамперед із Національним антикорупційним бюро України (НАБУ) та Спеціалізованою антикорупційною

прокуратурою (САП). Взаємодія з цими органами зосереджується переважно на питаннях реагування на виявлені корупційні правопорушення та їх розслідування.

Аналіз нормативно-правового регулювання та практики взаємодії дозволяє виокремити такі основні форми співпраці уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з НАБУ та САП:

1. Інформування уповноваженими підрозділами (уповноваженими особами) щодо ідентифікованих обставин, які можуть вказувати на вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень.

Передача відомостей про виявлені факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень становить фундаментальний елемент системи комунікаційної взаємодії між уповноваженими підрозділами (уповноваженими особами) та спеціалізованими антикорупційними інституціями – НАБУ і САП. Нормативною основою реалізації цього механізму є положення пункту б частини 2 статті 13-1 Закону України «Про запобігання корупції», яке встановлює імперативний обов'язок уповноважених осіб здійснювати інформування як керівника відповідного органу, так і спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції у випадках виявлення ознак кримінального корупційного правопорушення [21]. Особливе значення має така співпраця щодо правопорушень, підслідних НАБУ, зокрема тих, що вчинені вищими посадовими особами та/або завдали значної шкоди державним інтересам. За даними звіту НАБУ за 2021-2022 роки, близько 14% справ, розслідуваних Бюро, були ініційовані саме за повідомленнями уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції [170, с. 28], що свідчить про важливу роль антикорупційних уповноважених у виявленні правопорушень високого рівня.

2. Надання уповноваженими підрозділами (уповноваженими особами) інформації та документів на запити НАБУ в межах досудового розслідування.

Інформаційно-аналітична підтримка досудових розслідувань НАБУ є важливою формою взаємодії з уповноваженими підрозділами (уповноваженими особами). В рамках такої співпраці антикорупційні уповноважені, відповідаючи на офіційні запити НАБУ, надають документи, експертні висновки, аналітичні матеріали та інші відомості, що мають значення для розслідування корупційних

правопорушень. Ефективність цієї форми взаємодії зумовлена тим, що уповноважені особи мають доступ до внутрішньої документації та процесів відповідних органів влади чи організацій, що дозволяє їм надавати НАБУ детальну і точну інформацію щодо специфіки корупційних схем, залучених осіб та обставин правопорушення. Як зазначається у статистичних даних НАБУ за 2022 рік, затримки або відмови у наданні запитуваної інформації від уповноважених осіб становлять менше 5% випадків, тоді як аналогічний показник для інших суб'єктів сягає 23%, що свідчить про високий рівень співпраці та розуміння антикорупційними уповноваженими своєї ролі у забезпеченні ефективності розслідувань [171, с. 12].

3. Участь уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) у проведенні спільних навчань, семінарів та інших заходів, спрямованих на підвищення ефективності антикорупційної діяльності.

Освітньо-методична взаємодія уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з НАБУ та САП реалізується через систему спільних навчальних заходів, спрямованих на підвищення професійної компетентності всіх учасників антикорупційної діяльності. Така форма співпраці має двосторонній характер: з одного боку, детективи НАБУ та прокурори САП діляться з уповноваженими особами знаннями щодо виявлення ознак корупційних правопорушень, належного документування та збереження доказів, а з іншого – антикорупційні уповноважені інформують правоохоронців про специфіку корупційних ризиків та порушень у відповідних сферах державного управління. За даними звіту НАБУ за 2021-2022 роки, детективами Бюро проведено 32 спільних навчальних заходи, участь у яких взяли понад 960 антикорупційних уповноважених різних органів та організацій [171, с. 43]. Особливо активізувалася така взаємодія в умовах воєнного стану, коли виникла потреба швидкого реагування на нові корупційні ризики, пов'язані з оборонними закупівлями, гуманітарною допомогою та відновленням зруйнованої інфраструктури, що підтверджує адаптивність цієї форми співпраці до викликів сьогодення.

Наголосимо, що за даними звіту НАБУ, значна частина справ, розслідуваних Бюро, ініціюється саме за повідомленнями уповноважених підрозділів

(уповноважених осіб) з питань запобігання корупції [171, с. 18]. Це свідчить про суттєвий внесок антикорупційних уповноважених у виявлення корупційних правопорушень високого рівня.

Водночас потенціал взаємодії уповноважених осіб з НАБУ реалізовано не повною мірою, зокрема через недостатню інституційну спроможність уповноважених підрозділів ефективно виявляти складні корупційні схеми, які становлять інтерес для НАБУ. Як зазначає Л.М. Прохор, "уповноважені особи часто недостатньо обізнані зі специфікою роботи спеціалізованих антикорупційних органів, що знижує якість їхньої взаємодії та ефективність виявлення корупційних правопорушень" [161, с. 62].

У контексті взаємодії з НАБУ та САП варто відзначити позитивну практику проведення спільних тренінгів для уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) щодо виявлення ознак корупційних правопорушень, які підслідні НАБУ. За даними звіту НАБУ, детективами Бюро регулярно проводяться такі заходи для антикорупційних уповноважених різних органів та організацій [171, с. 25]. Така освітня взаємодія підвищує спроможність уповноважених осіб ідентифікувати саме ті корупційні прояви, які становлять предмет зацікавленості НАБУ, що оптимізує розподіл ресурсів антикорупційної системи.

Особливої уваги заслуговує взаємодія уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції в умовах воєнного стану. Як наголошує О. Бурда, специфіка корупційних проявів в умовах воєнного стану вимагає особливих підходів до організації взаємодії між уповноваженими особами та антикорупційними органами, враховуючи підвищені ризики корупції у сфері оборонних закупівель та гуманітарної допомоги" [172, с. 28].

В умовах децентралізації важливого значення набуває також взаємодія уповноважених осіб органів місцевого самоврядування з територіальними підрозділами антикорупційних органів. Особливості корупційних ризиків на місцевому рівні, пов'язані насамперед із розпорядженням земельними ресурсами та бюджетними коштами, вимагають тісної співпраці уповноважених осіб органів місцевого самоврядування з територіальними підрозділами антикорупційних органів.

Важливим виміром взаємодії уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з антикорупційними органами є інформаційний обмін. Аналіз наявної практики свідчить про певну фрагментарність та несистемність такого обміну. Відсутність єдиної електронної системи обміну інформацією між уповноваженими підрозділами та антикорупційними органами суттєво знижує оперативність та ефективність їх взаємодії.

За результатами опитування Transparency International Ukraine, більшість респондентів відзначили потребу в створенні єдиної інформаційної системи для забезпечення взаємодії [164, с. 35]. Як зазначається у звіті Центру Разумкова, "цифровізація взаємодії між суб'єктами антикорупційної діяльності є не просто технічним питанням, а важливою передумовою для переходу від фрагментарної до системної протидії корупції" [173, с. 42].

Окремо слід розглянути питання взаємодії уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з громадськими антикорупційними організаціями. Хоча формально такі організації не належать до системи антикорупційних органів держави, їх роль у забезпеченні ефективності антикорупційної діяльності є надзвичайно важливою. Як наголошує О. Бандурка, "громадський контроль є необхідним елементом антикорупційної системи, а взаємодія уповноважених підрозділів із громадськими організаціями підвищує прозорість та ефективність їх діяльності, особливо в умовах воєнного стану" [174, с. 21].

Практика такої взаємодії в Україні має різні форми: від спільних освітніх заходів та інформаційних кампаній до участі представників громадських організацій у роботі комісій з оцінки корупційних ризиків. За даними дослідження Фонду "Демократичні ініціативи" ім. Ілька Кучеріва, найбільш активно взаємодіють з громадськими організаціями уповноважені підрозділи (уповноважені особи) органів місцевого самоврядування, тоді як для уповноважених осіб центральних органів виконавчої влади цей показник суттєво нижчий [175, с. 8].

На важливості взаємодії антикорупційних підрозділів з громадськістю наголошує і вітчизняна дослідниця Макаренко В.С., на думку якої «важливою складовою взаємодії уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з

антикорупційними органами є її нормативно-правове забезпечення. Аналіз чинного законодавства свідчить про відсутність комплексного регулювання цього питання. Нормативна база взаємодії характеризується фрагментарністю та розпорошеністю, що створює правову невизначеність щодо форм, процедур та відповідальності учасників взаємодії» [176, С. 131].

Найбільш детально врегульовано питання взаємодії уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з НАЗК, що пояснюється координаційною роллю цього органу в системі запобігання корупції. Як зазначає С.М. Шило, з введенням воєнного стану в Україні діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції зазнала істотних трансформацій, спрямованих на максимальну концентрацію зусиль на реалізації повноважень, які безпосередньо сприяють перемозі держави у війні та забезпеченню національної безпеки. НАЗК як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом взяло на себе ключову роль у координації антикорупційної діяльності в умовах воєнного стану, забезпечуючи адаптацію всієї системи запобігання корупції до надзвичайних умов функціонування держави [177, с. 91].

Важливим аспектом взаємодії є також питання захисту уповноважених осіб, які повідомляють антикорупційні органи про виявлені правопорушення. Уповноважені особи з питань запобігання корупції, виконуючи свої функції сумлінно, часто наражаються на тиск та переслідування з боку керівництва, що вимагає особливих механізмів їх захисту з боку антикорупційних органів.

Згідно з даними опитування, проведеного Компанією "Active Group", значна частина уповноважених осіб стикалася з тиском або переслідуванням у зв'язку з виконанням своїх функцій, при цьому лише невелика частина з них звернулася за захистом до НАЗК чи інших антикорупційних органів [178, с. 5]. Такі показники свідчать про необхідність посилення механізмів захисту антикорупційних уповноважених та підвищення їх довіри до можливостей захисту з боку антикорупційних органів.

Як справедливо наголошується у дослідженні L. Kalienichenko та D. Slynko, "без належного захисту уповноважених осіб неможлива їх ефективна взаємодія з

антикорупційними органами, особливо в умовах воєнного стану, коли існують додаткові ризики тиску на них" [165, с. 29].

Аналізуючи проблеми взаємодії уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з антикорупційними органами, варто відзначити і низку організаційних чинників, що знижують її ефективність. Зокрема, дослідження Transparency International Ukraine вказує на "недостатнє ресурсне забезпечення уповноважених підрозділів, що обмежує їх можливості щодо збору та аналізу інформації, необхідної для ефективної взаємодії з антикорупційними органами" [164, с. 38].

Крім того, як зауважується у звіті "Корупція в Україні 2022: розуміння, сприйняття, поширеність", "негативний вплив на взаємодію має також відсутність чітких критеріїв оцінки її ефективності, що не дозволяє систематично аналізувати результати співпраці та вносити необхідні корективи" [179, с. 22].

Підсумовуючи проведений аналіз, можна дійти висновку, що взаємодія та координація уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції з антикорупційними органами є важливою складовою ефективного функціонування національної антикорупційної системи. Незважаючи на певні досягнення у розбудові такої взаємодії, існує низка проблем, які потребують вирішення для підвищення її ефективності.

До перспективних напрямів удосконалення взаємодії уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з антикорупційними органами слід віднести:

1. посилення нормативно-правового регулювання шляхом розроблення єдиного порядку взаємодії, який би чітко визначав форми, процедури та відповідальність учасників;
2. створення єдиної електронної системи обміну інформацією між уповноваженими підрозділами (уповноваженими особами) та антикорупційними органами;
3. розширення програм спільного навчання представників уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) та антикорупційних органів;
4. удосконалення механізмів захисту антикорупційних уповноважених, які повідомляють про корупційні правопорушення;

5. розроблення критеріїв оцінки ефективності взаємодії та проведення її систематичного моніторингу;

6. посилення ресурсного забезпечення уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) для підвищення їх спроможності ефективно взаємодіяти з антикорупційними органами.

Як слушно зазначається у спільній аналітичній доповіді Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, "ефективна взаємодія уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з антикорупційними органами є не лише організаційним, а й стратегічним питанням, оскільки саме через таку взаємодію забезпечується цілісність та системність антикорупційної діяльності держави" [180, с. 45].

Подальше вдосконалення взаємодії та координації уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з антикорупційними органами має ґрунтуватися на комплексному підході, який враховуватиме як правові, так і організаційні, інформаційні та ресурсні аспекти.

В умовах подальшої розбудови антикорупційної інфраструктури України першочергового значення набуває чітке розмежування функцій та повноважень різних суб'єктів антикорупційної діяльності при одночасному забезпеченні їх ефективної взаємодії. Як наголошують автори "Альтернативного звіту з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики", без належної координації діяльності різних елементів антикорупційного механізму, де уповноважені підрозділи виступають своєрідною з'єднувальною ланкою між державними органами та спеціалізованими антикорупційними інституціями, неможливо досягти системності у протидії корупції [181].

Водночас, за матеріалами міжнародного круглого столу "Сучасні виклики для державної служби: інформаційно-комунікативний аспект", "удосконалення взаємодії має відбуватися з урахуванням специфіки різних сфер та рівнів державного управління, оскільки корупційні ризики та, відповідно, завдання уповноважених підрозділів суттєво відрізняються у різних секторах" [182, с. 44]. Така диференціація підходів до організації взаємодії дозволить підвищити її результативність та ефективність використання наявних ресурсів.

В умовах сьогодення набуває виняткового стратегічного значення інтенсифікація координації зусиль у площині аналітично-прогностичної діяльності. Згідно з положеннями Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, інтеграція аналітичних потенціалів уповноважених підрозділів та спеціалізованих антикорупційних органів у процесі ідентифікації й аналізу корупційних ризиків, тенденцій та схем формує потужний синергетичний ефект, який ґрунтується на органічному поєднанні галузевої експертизи та практичного досвіду перших із системним баченням та розширеними аналітичними інструментами других [167, с. 12].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що взаємодія та координація уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції з антикорупційними органами є важливим чинником підвищення ефективності антикорупційної діяльності в Україні. Подальший розвиток такої взаємодії має відбуватися на основі системного підходу з урахуванням як вітчизняного досвіду, так і кращих зарубіжних практик, що дозволить забезпечити цілісність та узгодженість функціонування національного антикорупційного механізму.

3.3. Зарубіжний досвід реалізації правового статусу уповноважених осіб з питань запобігання корупції

Комплексне вивчення юридичного статусу підрозділів та осіб, відповідальних за антикорупційну діяльність, неможливе без ретельного розгляду практик інших держав, які становлять значну цінність для науки та практики й потенційно можуть збагатити вітчизняне правове поле. Глобальний антикорупційний ландшафт характеризується різноманітними інституційними рішеннями – від італійського підходу із широкою мережею спеціалістів із забезпечення прозорості та протидії корупції до американської системи, де основний акцент робиться на дотриманні правил та інституційній відповідальності бізнес-структур. Міжнародний досвід акцентує увагу на необхідності законодавчо гарантованих прав антикорупційних спеціалістів щодо збору даних, проведення службових перевірок та координації з національними антикорупційними структурами.

Протягом багатьох років серед пріоритетів України було прагнення стати членом Європейського Союзу, що впливало на запровадження багатьох важливих реформ, заснованих на європейських цінностях. Україна поступово гармонізувала національне законодавство до *acquis* ЄС [183, с. 403].

В умовах військового стану в Україні питання адаптації іноземних антикорупційних практик набуває критичного значення, оскільки усталені механізми протидії корупції зазнають безпрецедентного тиску, а корупційні ризики суттєво загострюються через інтенсифікацію оборонних закупівель та лібералізацію адміністративних процедур. У цих обставинах надзвичайно корисним видається вивчення досвіду країн, які зіткнулися з подібними безпековими викликами і змогли адаптувати свої антикорупційні інструменти до надзвичайних умов без втрати їх ефективності. Стратегічно важливим елементом міжнародної практики є стандартизація методології внутрішніх антикорупційних розслідувань, що дозволяє поєднати швидке реагування на корупційні інциденти з дотриманням прав і свобод усіх залучених сторін.

Світовий досвід додатково підкреслює значущість підвищення кваліфікаційного рівня антикорупційних фахівців через впровадження професійних стандартів, організацію спеціалізованого навчання та розвиток професійних спільнот для обміну знаннями. Імплементация цього підходу, адаптована до реалій України в умовах військового стану, сприятиме зміцненню потенціалу антикорупційних уповноважених та забезпеченню результативності їхньої роботи навіть за обмежених ресурсів та підвищених безпекових загроз. Інтеграція передових світових методик з урахуванням сучасних викликів має включати активне впровадження цифрових рішень для посилення прозорості, ідентифікації корупційних загроз та оптимізації взаємодії між антикорупційними інституціями.

Варто наголосити, що відомчі антикорупційні підрозділи складають невід'ємний компонент децентралізованого антикорупційного механізму багатьох розвинених країн, що підтверджується численними рекомендаціями міжнародних організацій [184, с. 282]. З огляду на це, системне дослідження зарубіжних моделей функціонування таких структур має стати фундаментальною основою для розбудови ефективної національної системи запобігання корупції.

Досліджуючи міжнародні стандарти діяльності антикорупційних уповноважених, варто звернути особливу увагу на систематизовані методичні рекомендації, розроблені Міжнародною організацією вищих органів аудиту. Професор О.В. Новіков справедливо зазначає, що подолання високого рівня корупції є необхідною вимогою підвищення ефективності державного управління, залучення іноземних інвестицій та міжнародної фінансової допомоги, що необхідно для відновлення національної економіки [49, с. 53].

Згідно із зазначеними рекомендаціями, функціональні обов'язки антикорупційних уповноважених підрозділів (або окремих уповноважених осіб) охоплюють наступні напрями діяльності:

- виконання ролі комунікаційного каналу для співробітників та адміністрації організації, що забезпечує можливість звернення без використання формальних каналів (при цьому уповноважена особа має забезпечений безпосередній доступ до вищого керівництва та право прямого звітування);

- надання експертної підтримки керівному складу організації з питань ідентифікації та управління корупційними ризиками;

- здійснення просвітницької діяльності серед працівників через організацію навчальних заходів, впровадження платформ електронного навчання та систематичне проведення інформаційних презентацій;

- забезпечення методичного супроводу навчального процесу та створення умов для участі персоналу в усіх антикорупційних освітніх програмах;

- координація процедур оцінювання ризиків корупційних правопорушень;

- здійснення систематичного контролю та аналізу потенційних індикаторів корупційної поведінки;

- підвищення рівня суспільної обізнаності щодо юридичної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень [185, с. 23].

Українська науковиця О.Б. Піскунова підкреслює, що у відповідності до норм чинного законодавства, саме на уповноважені підрозділи (уповноважені особи) покладається основне завдання щодо організації роботи з оцінки корупційних ризиків у діяльності відповідного органу, підготовки заходів щодо їх усунення, внесення керівнику такого органу відповідних пропозицій [186, с. 213].

У цьому контексті принципове значення має положення міжнародних рекомендацій, яке встановлює обмеження компетенції антикорупційного

уповноваженого: йому не можуть передаватись повноваження застосування дисциплінарних санкцій, а також забороняється проводити розслідування в межах дисциплінарних проваджень щодо корупційних справ. Водночас, міжнародні рекомендації наголошують на зобов'язанні організацій невідкладно надавати антикорупційному підрозділу/спеціалісту всю необхідну інформацію для виконання службових обов'язків, особливо стосовно випадків потенційних корупційних правопорушень [185, с. 24].

Значної уваги заслуговує також інше положення міжнародних рекомендацій щодо диференціації функцій різних контрольних підрозділів в організаційній структурі. Професор С.О. Шатрава акцентує, що наявність єдиної мети та спільних загальних завдань щодо формування та реалізації антикорупційної політики держави обумовлює доцільність застосування системного підходу до виділення критеріїв і подальшої систематизації суб'єктів запобігання корупції в Україні [187, с. 17].

З огляду на це, винятково важливим є припис щодо неможливості призначення працівників, відповідальних за кадрові перевірки (співробітників підрозділів внутрішньої безпеки), на посади уповноважених осіб з питань запобігання та виявлення корупції [185, с. 24].

Зазначені міжнародні рекомендації різною мірою імплементовані в законодавстві багатьох країн, формуючи юридичне підґрунтя діяльності антикорупційних уповноважених. Доцільно розглянути нормативно-правове регулювання статусу антикорупційних уповноважених у різних національних правових системах.

Аналізуючи практику балканських країн, варто зазначити, що в Чорногорії статус антикорупційних уповноважених визначений на законодавчому рівні. Згідно зі статтею 74 Закону Чорногорії «Про запобігання корупції», керівництво організації або уповноважена ним особа зобов'язані призначити відповідального за моніторинг доброчесності працівників у відповідній інституції [188].

З цього приводу А.М. Михненко зауважує, що подібний підхід до юридичного оформлення статусу антикорупційних уповноважених спостерігається в багатьох країнах постсоціалістичного простору, які перебувають на етапі інституційної трансформації державного апарату [189, с. 45]. Специфічною рисою чорногорської моделі є законодавче закріплення обов'язку

працівників надавати уповноваженій особі з питань доброчесності на її вимогу всі необхідні документи та інформацію, що стосуються розробки та впровадження плану доброчесності [190].

Дослідження досвіду становлення та еволюції антикорупційної політики у Фінляндії дозволяє виокремити кілька ключових особливостей, що мають значення для розуміння альтернативних підходів до організації системи юридичної відповідальності в антикорупційній сфері. По-перше, фінська правова система розглядає корупцію як елемент загальної кримінальної злочинності, при цьому кримінальне законодавство оперує виключно поняттям "хабарництво", за яке державному службовцеві може бути призначено штраф або позбавлення волі строком до чотирьох років. По-друге, важливим фактором успіху є формування стійкого негативного ставлення суспільства до корупційних проявів, що сприяє їх мінімізації, особливо на побутовому рівні взаємодії громадян з державними інституціями.

По-третє, фінський підхід характеризується системним формуванням нормативно-правових документів щодо запобігання та протидії корупції, хоча спеціального антикорупційного закону не існує, натомість відповідні питання врегульовані у різних нормативно-правових актах. По-четверте, фінське законодавство передбачає спеціальну відповідальність державних службовців, детально регламентовану в кримінальному праві. По-п'яте, у Фінляндії відсутній спеціально створений антикорупційний орган державної влади, а функції запобігання та протидії корупції покладено на суди, правоохоронні органи, Міністерство юстиції та інші традиційні державні інституції, що демонструє можливість ефективної боротьби з корупцією без створення окремих спеціалізованих структур.

Отже, у Фінляндії відсутні спеціально уповноважені органи із запобігання корупції та боротьби з корупцією. Основною спрямованістю антикорупційної політики є формування антикорупційної культури населення, а також негативного ставлення населення до корупції [191, с. 152].

Італійський досвід організації діяльності антикорупційних уповноважених привертає особливу увагу завдяки своїй ефективності та міжнародному визнанню. Італійська модель запобігання корупційним проявам визнається однією з найуспішніших в європейському регіоні через оригінальне поєднання

централізованої координації спеціалізованого антикорупційного органу з розгалуженою системою відомчих антикорупційних фахівців.

Правовим фундаментом функціонування антикорупційної системи Італії виступає Закон про запобігання та протидію корупції та нелегальній діяльності в системі публічного адміністрування № 190/2012, який впроваджує на субнаціональному рівні інститут уповноважених осіб з питань забезпечення прозорості та антикорупційної діяльності.

Згідно з законодавчими нормами, кожен орган публічної влади повинен призначити службову особу, відповідальну за забезпечення прозорості та попередження корупції. Функціональні обов'язки такої особи включають координацію та реалізацію антикорупційного плану установи, контроль внутрішніх процедур та цифрової інфраструктури організації, а також інформування національного антикорупційного органу про випадки невиконання керівництвом установи антикорупційних зобов'язань. Така система забезпечує комплексний підхід до запобігання корупції через поєднання централізованого нагляду з децентралізованою відповідальністю на рівні окремих установ [192].

Більше того, Національний антикорупційний орган Італії (Italian National Anti-Corruption Authority) створив платформу для консолідації відомчих планів із запобігання корупції та забезпечення прозорості. Плани є загальнодоступними та слугують основою для їх стандартизації в італійських суб'єктах публічного адміністрування. Крім того, ця платформа дозволяє Національному антикорупційному органу Італії контролювати внутрішні антикорупційні процедури та визначати тенденції. Також, слід звернути увагу й на те, що в Італії на громадських засадах функціонує база даних уповноважених осіб з питань прозорості та запобігання корупції, яка дозволяє, серед іншого обмінюватись найкращими практиками, підвищувати кваліфікацію тощо [193].

Оцінивши ефективність утвердженого у законодавстві Італії інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, Управління ООН з наркотиків і злочинності вказало на те, що однією з найкращих антикорупційних практик є зобов'язання суб'єктів публічного адміністрування та державних підприємств призначити уповноважену особу з питань запобігання корупції та розробити план запобігання корупції за участю громадськості [194].

Продовжуючи огляд зарубіжних національних підходів до регулювання тих чи інших аспектів організації, повноважень та порядку діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, зазначимо, що широко поширеною практикою є деталізація як вимог до кваліфікації кандидатів на посади антикорупційних уповноважених, так й професійних компетентностей, які визначають їх придатність до виконання функцій за посадою антикорупційного уповноваженого [184, с. 283].

Наприклад, від учасників добору на посаду старшого спеціаліста з питань запобігання корупції та навчання персоналу міністерства юстиції Західної Австралії вимагається:

- мати професійний досвід і комплексні знання законодавства, стандартів, програм і державної політики щодо запобігання шахрайству, корупції та сприяння доброчесності;

- мати досвід у тлумаченні та реалізації державної політики, консультуванні та розробці планів з перетворенням їх на стійкі результати;– мати досвід у реалізації освітніх програм;

- використовувати аналітичні навички для складання підтверджених звітів і рекомендацій щодо питань, що стосуються ризику недоброчесності, включаючи стратегії контролю;

- визначити найкращий досвід у сфері тренування та розвитку персоналу з питань дотримання антикорупційного законодавства, оцінити ефективність стратегій навчання, визначивши можливості для їх покращення [195].

Так само, Комісія доброчесності Ямайки, розробляючи посадову інструкцію антикорупційного уповноваженого, визначила, що зона його відповідальності включає збір, аналіз і перегляд процедур та практик діяльності відповідних суб'єктів владних повноважень, включаючи проактивну оцінку інформації, що стосується запобігання та виявлення корупції.

Уповноважений із запобігання корупції також відповідає за розробку рекомендацій щодо вжиття заходів для виправлення виявлених недоліків у практиці та процедурах суб'єктів владних повноважень відповідно до положень законодавства з питань доброчесності, засад державної політики та вказівок спеціально уповноваженого антикорупційного органу, щоб відповідна

організація досягла її довгострокової мети щодо виявлення, запобігання та зменшення ймовірності корупційних діянь.

При цьому, мінімальні вимоги до професійного досвіду та кваліфікації для зайняття посади антикорупційного уповноваженого включають:

1)ступінь бакалавра з публічного адміністрування, менеджменту, політології або іншої суміжної спеціальності;

2)формальна підготовка та досвід застосування законодавства та реалізації політики та інструкцій щодо публічних закупівель;

3)мінімум 3 роки досвіду роботи на аналогічній посаді, що пов'язана з державним регулюванням або забезпечення дотримання законодавства, бажано в організації державного сектора [196].

Поруч із вищевикладеним, накопичився значний зарубіжний досвід процедурного регулювання питань реалізації правового статусу уповноважених осіб з питань запобігання корупції. Зокрема, за змістом роз'яснень Агентства з питань запобігання корупції Франції щодо внутрішніх антикорупційних розслідувань орган влади або підприємство, яке проводить внутрішнє антикорупційне розслідування, має переконатися, що встановлена ним процедура відповідає вимогам законодавства, щоб у разі потреби мати можливість вжити дисциплінарних та судових заходів. Рекомендується формалізувати процедуру внутрішнього розслідування перед її проведенням, щоб вона дозволяла організації досягти кількох ключових цілей:

– оптимізувати час розслідування за допомогою процедури, яка заздалегідь визначає цілі, учасників, порядок, наявні ресурси для розслідування, процедуру визначення будь-яких подальших дій, які необхідно вжити після розслідування, а також систему документування та архівування (критерії, необхідні для початку внутрішнього розслідування та можливі винятки, опис цілей та обсягу розслідування тощо);

– організувати процедури збору та зберігання доказів, щоб гарантувати їх цілісність і прийнятність, а також захистити їх від будь-яких змін, зокрема з метою дисциплінарного та/або судового провадження;

– забезпечити умови для розслідування з дотриманням прав залучених працівників та свідків, включаючи права на захист і права на конфіденційність й захист персональних даних;

– гарантувати дотримання вимог конфіденційності відповідно щодо викривача, осіб, причетних до звіту про викривача, будь-якої третьої сторони, згаданої у звіті, та інформації, зібраної всіма одержувачами звіту про викривача, тощо [197].

Принагідно зауважимо, що американський досвід показує, що розроблення, організація та контроль за проведенням комплексних заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням у організації відіграє важливу роль у пом'якшенні або, можливо, навіть відверненні корпоративної кримінальної відповідальності відповідно до Рекомендацій щодо винесення покарань США та Принципів федерального переслідування бізнес-організацій Міністерства юстиції США.

Натомість, відсутність або неефективність комплаєнс-програми може бути обтяжуючим фактором у анти-корупційному переслідуванні. Відповідно до мінімальних стандартів, установлених зазначеними принципами, уповноваженим особам рекомендовано визначити, чи є програма комплаєнсу компанії такою, що існує радше «на папері» чи програмою, яка «розроблена, виконуються, контролюється та переглядається належним чином».

Наприклад, якщо антикорупційні уповноважені мають достатні повноваження негайно спілкуватися з керівництвом їх організацій щодо потенційних правопорушень, а також повідомляти про статус виконання комплаєнс-програми принаймні раз на рік, організація, визнана винуватою у протиправних діях, все одно може отримати послаблення за наявності ефективної комплаєнс-програми, навіть якщо до вчинення правопорушення був причетний персонал високого рівня [184, с. 284; 198, с. 503].

Підсумовуючи вищевикладене, зауважимо, що вартим запровадження у положення законодавства України, які визначають організацію та порядок діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, є, зокрема, зарубіжний досвід щодо:

1)уповноваження їх на одержання будь-яких документів та відомостей від працівників їх організації, необхідних для виконання їх службових обов'язків;

2)посилення прозорості персонального складу, процедур та результатів діяльності антикорупційних уповноважених шляхом оприлюднення тієї частини цієї інформації, яка є доцільною для підвищення ефективності громадського контролю;

3) запровадження заходів підвищення кваліфікації антикорупційних уповноважених, обміну досвідом та інших спеціальних навчальних заходів;

4) закріплення на рівні законодавства кваліфікаційних вимог до кандидатів на посади антикорупційних уповноважених та унеможливлення суміщення цієї діяльності з іншою діяльністю контрольного характеру у межах організації (внутрішня безпека тощо);

5) формалізації та упорядкування процедури внутрішніх антикорупційних розслідувань, зокрема, шляхом визначення їх цілей, учасників, порядку, у тому числі збирання, дослідження та оцінки доказів для гарантування їх прийнятності для використання у подальших провадженнях, встановлення шляхів дотримання конфіденційності осіб викривачів та прав інших учасників розслідувань.

Проведений аналіз зарубіжного досвіду функціонування інституту уповноважених осіб з питань запобігання корупції дозволяє окреслити перспективні шляхи оптимізації вітчизняної моделі організації діяльності антикорупційних уповноважених. На нашу думку, творче запозичення та адаптація найкращих зарубіжних практик з урахуванням специфіки національної правової системи та особливостей інституційного розвитку здатні забезпечити якісно новий рівень ефективності роботи антикорупційних уповноважених в Україні, що, у свою чергу, матиме позитивний вплив на зниження рівня корупції в державі.

Безумовно, імплементація зарубіжного досвіду вимагає виваженого та системного підходу, який передбачає ретельне вивчення та відбір тих елементів, що можуть бути органічно інтегровані у вітчизняну модель функціонування інституту антикорупційних уповноважених. При цьому важливо забезпечити концептуальну цілісність та узгодженість запроваджуваних новацій з існуючими правовими та інституційними механізмами запобігання корупції в Україні.

На думку вітчизняних вчених, найбільшою ефективністю у цьому питанні вирізняються ті держави, які у вирішенні відповідної проблематики використовують комплексний та дуже принциповий підхід до осіб, що вчинили корупційні правопорушення незалежно від займаних ними політичних посад, посад в органах виконавчої, судової та законодавчої влади, інших державних органах та в органах місцевого самоврядування [199, с. 68].

Водночас не слід нехтувати потенціалом вітчизняних напрацювань у цій сфері, які також потребують критичного осмислення та подальшого розвитку з урахуванням накопиченого досвіду та виявлених проблем. Лише гармонійне поєднання найкращих зарубіжних практик та вітчизняних здобутків здатне забезпечити формування ефективної та дієвої моделі функціонування інституту антикорупційних уповноважених в Україні, яка відповідатиме сучасним викликам та суспільним очікуванням.

Як наголошують вітчизняні вчені, незважаючи на відносну ефективність проведених антикорупційних реформ, що підтверджується позитивною динамікою окремих індикаторів, формування якісного тренду боротьби з корупцією в умовах воєнного стану залишається критично важливим завданням для забезпечення дієвості системи юридичної відповідальності та створення надійних правових гарантій для всіх суб'єктів антикорупційної діяльності. Воєнний стан створює додаткові виклики для функціонування антикорупційних механізмів, зокрема через необхідність адаптації процедур притягнення до відповідальності до надзвичайних умов, забезпечення безперервності роботи контрольних органів та підтримання високих стандартів правосуддя навіть в умовах обмежених ресурсів [200, с. 564].

Отже вдосконалення правового статусу та організаційних засад діяльності уповноважених осіб з питань запобігання корупції на основі зарубіжного досвіду є важливим напрямом антикорупційної політики держави, який потребує подальшої наукової розробки та практичної реалізації. Успішність цього процесу значною мірою залежить від політичної волі, послідовності та системності реформаторських зусиль, а також від активної участі та підтримки з боку громадянського суспільства.

Висновки до Розділу 3.

1. Чинне законодавство України потребує суттєвого вдосконалення в частині процедурних аспектів діяльності уповноважених підрозділів з питань запобігання корупції через доповнення Закону України "Про запобігання корупції" положеннями щодо порядку їх роботи (річне планування, звітність, процедури оцінки ризиків), розширення повноважень НАЗК щодо методичного забезпечення

їхньої діяльності та впровадження електронних інструментів для автоматизації антикорупційної роботи, що дозволить подолати наявні прогалини та колізії, стандартизувати практику та підвищити ефективність антикорупційних заходів.

2. В умовах воєнного стану необхідно не лише зберегти, але й посилити інституційну спроможність антикорупційних підрозділів через: запровадження дистанційних механізмів контролю та захищених цифрових каналів для викривачів; розробку чітких протоколів взаємодії з іншими органами при обмеженому доступі до інформації; законодавче закріплення додаткових гарантій незалежності антикорупційних уповноважених (заборона необґрунтованого звільнення, забезпечення фізичного захисту та належних ресурсів); а також посилення прозорості та відкритості їхньої діяльності, що в комплексі сприятиме ефективному виявленню корупційних проявів у кризовий період та закладе основи для зміцнення антикорупційної системи у післявоєнний час.

3. Ефективна взаємодія уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції з антикорупційними органами потребує системного вдосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення шляхом розробки єдиного порядку взаємодії, який чітко визначатиме форми, процедури та відповідальність учасників, створення електронної системи обміну інформацією та запровадження критеріїв оцінки результативності такої взаємодії.

4. Посилення спроможності уповноважених підрозділів ефективно співпрацювати з антикорупційними органами вимагає впровадження комплексу практичних заходів, зокрема розширення програм спільного навчання, вдосконалення механізмів захисту антикорупційних уповноважених, які повідомляють про корупційні правопорушення, та належного ресурсного забезпечення їхньої діяльності, що дозволить сформувати цілісну та дієву систему міжінституційної співпраці у сфері запобігання корупції.

5. Для підвищення ефективності діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції необхідно законодавчо розширити їхні повноваження та гарантії незалежності, зокрема: закріпити право на одержання будь-яких документів та відомостей від працівників організації; запровадити чіткі кваліфікаційні вимоги до кандидатів на ці посади; унеможливити суміщення цієї діяльності з іншими контрольними функціями;

формалізувати процедури внутрішніх антикорупційних розслідувань, включаючи методи збирання доказів та захисту викривачів.

6. Імплементация найкращих зарубіжних практик у сфері прозорості та професіоналізації діяльності антикорупційних уповноважених передбачає законодавче закріплення вимог щодо: оприлюднення інформації про персональний склад, процедури та результати діяльності уповноважених підрозділів; обов'язкового підвищення кваліфікації та обміну досвідом; створення професійної спільноти антикорупційних уповноважених, що у сукупності з урахуванням національних особливостей правової системи сприятиме зниженню рівня корупції в Україні та підвищенню ефективності антикорупційної інфраструктури.

ВИСНОВКИ

У межах представленого дисертаційного дослідження реалізовано всебічний та ґрунтовний аналіз юридичного статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, результатом якого стало формування системи теоретичних висновків, практично-орієнтованих пропозицій та методологічних рекомендацій, спрямованих на оптимізацію нормативно-правового регулювання у даній сфері. Ключовими науковими здобутками дисертаційної роботи, що мають вагоме значення для розвитку теоретико-методологічних засад та вдосконалення практичних аспектів функціонування антикорупційних механізмів, є наступні:

1. На основі дослідження генези становлення інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції виявлено три основні етапи його розвитку: 1) початковий етап (2009-2014 рр.) – створення інституту уповноважених підрозділів як допоміжних суб'єктів у сфері запобігання та протидії корупції; 2) етап реформування (2014-2020 рр.) – трансформація правового статусу уповноважених підрозділів відповідно до нової антикорупційної політики держави; 3) сучасний етап (з 2020 р. до теперішнього часу) – удосконалення правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) в умовах реалізації Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки.

2. Визначено місце і роль інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції у сфері запобігання корупції. Встановлено, що уповноважені підрозділи (уповноважені особи) є важливою ланкою в загальній системі антикорупційних органів, яка забезпечує реалізацію антикорупційної політики на локальному рівні. Їх діяльність спрямована на запобігання корупційним проявам, виявлення корупційних ризиків та забезпечення дотримання вимог антикорупційного законодавства в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях державної форми власності.

3. На основі аналізу правових засад реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції обґрунтовано висновок щодо їх недосконалості, що потребує відповідного законодавчого врегулювання. Встановлено, що нормативно-правова база, яка регулює правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб), характеризується фрагментарністю та недостатньою системністю. Правові засади діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції становлять систему нормативно-правових актів різної юридичної сили, які потребують систематизації та уніфікації.

4. На основі аналізу зарубіжного досвіду становлення та розвитку інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) в зарубіжних країнах виявлено перспективні напрями вдосконалення правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції в Україні. Встановлено, що міжнародна практика демонструє різноманітні моделі функціонування антикорупційних інститутів на локальному рівні, які можуть бути адаптовані до вітчизняних умов. Зокрема, заслуговує на увагу досвід Польщі, Румунії, Франції та Сінгапуру щодо гарантій незалежності уповноважених осіб, механізмів їх взаємодії з громадськістю та процедур внутрішнього контролю.

5. Сформульовано авторське визначення поняття "правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції" як системи законодавчо закріплених прав, обов'язків, гарантій, що визначають їх правове положення в системі суб'єктів запобігання корупції та забезпечують виконання покладених на них завдань та функцій у сфері запобігання та виявлення корупції. Визначено структуру правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб), яка включає цільовий блок (мета, завдання, принципи діяльності), структурно-організаційний блок (порядок створення, реорганізації, ліквідації, підпорядкованість, організаційна структура) та компетенційний блок (повноваження, гарантії діяльності, відповідальність).

6. Здійснено аналіз повноважень уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції та запропоновано їх класифікацію за різними критеріями: 1) за функціональним призначенням –

превентивні, контрольні, консультативні, координаційні; 2) за сферою реалізації – повноваження у сфері запобігання корупційним правопорушенням, повноваження у сфері виявлення корупційних правопорушень, повноваження у сфері усунення наслідків корупційних правопорушень; 3) за способом реалізації – самостійні та спільні з іншими суб'єктами; 4) за рівнем нормативного закріплення – повноваження, визначені законом, та повноваження, визначені підзаконними актами. Виявлено проблемні аспекти реалізації повноважень уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) та запропоновано шляхи їх вирішення.

7. Досліджено систему гарантій реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції та обґрунтовано необхідність її вдосконалення. Визначено, що система гарантій включає організаційні, правові та матеріально-фінансові гарантії. До організаційних гарантій віднесено незалежність від керівництва органу, в якому функціонує уповноважений підрозділ (уповноважена особа), підпорядкованість НАЗК з питань реалізації антикорупційної політики, право на отримання інформації та документів. До правових гарантій належать нормативне закріплення статусу, наявність ефективних механізмів захисту від неправомірного втручання. Матеріально-фінансові гарантії включають належне матеріально-технічне забезпечення та конкурентний рівень оплати праці.

8. Розкрито особливості відповідальності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції. Визначено, що уповноважені підрозділи (уповноважені особи) можуть нести дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність за неналежне виконання покладених на них обов'язків. Особливу увагу приділено питанням дисциплінарної відповідальності, зокрема, підставам та процедурі притягнення до відповідальності. Обґрунтовано необхідність удосконалення механізмів притягнення до відповідальності уповноважених осіб з метою забезпечення їх незалежності та ефективності діяльності.

9. Визначено теоретичні та практичні аспекти удосконалення правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції. Запропоновано комплекс заходів, спрямованих на підвищення

ефективності функціонування інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб), зокрема: законодавче врегулювання їх статусу, удосконалення механізмів координації їх діяльності, підвищення професійного рівня уповноважених осіб, впровадження ефективних механізмів оцінки їх діяльності.

10. Охарактеризовано взаємодію та координацію уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції з антикорупційними органами у сфері запобігання корупції. Визначено основні форми такої взаємодії: обмін інформацією, проведення спільних заходів, участь у робочих групах, консультування. Виявлено проблеми координації діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з іншими антикорупційними органами та запропоновано шляхи їх вирішення, зокрема, шляхом створення єдиної інформаційної системи антикорупційних органів та розробки механізмів оперативного обміну інформацією.

11. За результатами аналізу зарубіжного досвіду реалізації правового статусу уповноважених осіб з питань запобігання корупції розроблено рекомендації щодо його використання в Україні. Запропоновано запровадити прогресивні практики функціонування аналогічних інститутів у зарубіжних країнах, зокрема щодо гарантій незалежності, механізмів взаємодії з громадськістю та міжнародними організаціями. Обґрунтовано необхідність використання досвіду країн ЄС щодо професійної підготовки уповноважених осіб та впровадження стандартів їх діяльності.

На підставі проведеного дослідження вважаємо за необхідне запропонувати такі зміни до законодавства України:

1. Розробити та прийняти Закон України "Про уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції", який би комплексно регулював правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб), визначав їх права, обов'язки, гарантії діяльності, відповідальність, а також встановлював механізми взаємодії з іншими антикорупційними органами.

2. Внести зміни до статті 13-1 Закону України "Про запобігання корупції", доповнивши її частиною 8 такого змісту: "Керівники державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів забезпечують гарантії незалежності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. Забороняється втручання у діяльність уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції під час здійснення ними своїх повноважень. Притягнення до дисциплінарної відповідальності керівника уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) здійснюється за погодженням з Національним агентством з питань запобігання корупції".

3. Доповнити статтю 64 Закону України "Про запобігання корупції" частиною 3 такого змісту: "Для координації діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції Національне агентство з питань запобігання корупції створює Координаційну раду уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, до складу якої входять представники уповноважених підрозділів (уповноважені особи) державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права. Положення про Координаційну раду затверджується Національним агентством з питань запобігання корупції".

4. Внести зміни до статті 13-1 Закону України "Про запобігання корупції", доповнивши її частиною 9 такого змісту: "Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції мають право отримувати від структурних підрозділів та працівників органу, в якому вони функціонують, інформацію та документи, необхідні для виконання покладених на них завдань. Ненадання, несвоєчасне надання або надання недостовірної інформації на запит уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) з питань запобігання та виявлення корупції тягне за собою відповідальність, передбачену законом".

5. Внести зміни до Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції, затвердженого

наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 17 березня 2020 року № 102/20, шляхом інкорпорування нового структурного розділу "Професійні вимоги до уповноважених осіб з питань запобігання та виявлення корупції", у якому слід регламентувати комплекс кваліфікаційних критеріїв, спектр необхідних професійних компетентностей та параметри релевантного досвіду роботи для осіб, які обіймають відповідні посади.

Результати дисертаційного дослідження свідчать про необхідність подальшого удосконалення правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції з метою підвищення ефективності їх діяльності та посилення їх ролі у формуванні та реалізації антикорупційної політики України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бузницький Д. М. Генеза становлення інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2023. № 5. С. 66-72. DOI: <https://doi.org/10.32782/39221553>
2. Kolomojets T., Reznik O., Bondarenko O., Utkina M., Goncharova A. Combating corruption in the educational sphere: Ukrainian experience. *Cuestiones Politicas*. 2021. Vol. 39. № 70. P. 702-721.
3. Drozd O., Sabluk S., Nykytiuk Y., Yarmaki K., Mikhnevych L. Specialized anti-corruption court: foreign experience in establishment and operation. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2020. Vol. 23. Issue 1. URL: <https://www.abacademies.org/articles/specialized-anticorruption-court-foreign-experience-in-establishment-and-operation-9043.html>
4. Литвин Н. А., Литвин О. В. Реалізація антикорупційної політики в діяльності органів державної влади в умовах вступу до ЄС. Європейські перспективи. 2023. № 1. С. 41-49. URL: https://er.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2023-1/EP_2023_1_041.pdf
5. Макаренков О. Л., Коломоєць Т. О. Визначення шляхів реформування антикорупційного законодавства України відповідно до європейських стандартів. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2022. Том 33 (72). № 2. С. 41-47.
6. Lytvyn N. A., Artemenko O. V., Kovalova S. S., Kobets M. P., Kashtan E. V. Administrative and legal mechanisms for combating corruption. *Journal of Financial Crime*. 2023. Vol. 30 (1). P. 154–166. DOI: <https://doi.org/10.1108/JFC-11-2021-0241>
7. Nehara R., Shvets K., Sidor M., Berlach A., Iurynets J. Public Administration in the Implementation of Preventive Anti-Corruption Mechanisms: A Case Study of Anti-Corruption Declaration in Times of Martial Law. 2024. № 4. P. 249-269. URL: https://ceridap.eu/pdf/estratti/Estratto-10.13130_2723-9195_2024-4-140.pdf
8. Бузницький Д. М. Принципи діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) у сфері захисту викривачів. Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 18 лютого 2025 р.) / за заг. ред. Л. Г. Комахи, Н. М.

Корчак, Л. В. Гонюкової. Київ : ННПУДС КНУ імені Тараса Шевченка, 2025. С. 34–35.

9. Цимбаленко Я. Ю. Генеза становлення інституту уповноважених осіб з питань запобігання та виявлення корупції в Україні. Право та державне управління. 2021. № 1. С. 271-278. DOI: 10.32840/pdu.2021.1.40

10. Концепція боротьби з корупцією на 1998-2005 роки : Указ Президента України від 24 квітня 1998 року № 367/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/367/98/conv#Text>

11. Методичні рекомендації для державних органів та органів місцевого самоврядування з питань протидії корупції : Наказ Головного управління державної служби України від 13 жовтня 2005 р. № 244. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0244351-05/conv#Text>

12. Концепція подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» : Указ Президента України від 11 вересня 2006 року № 742/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742/2006/conv#Text>

13. Про організацію в Комітеті роботи з питань протидії корупції : Наказ Державного комітету телебачення та радіомовлення України від 28 серпня 2007 р. № 313. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0313603-07/conv#Text>

14. Положення про Організаційну комісію з питань запобігання корупційним проявам у Державному департаменті з питань зв'язку та інформатизації : Наказ Державного департаменту з питань зв'язку та інформатизації від 14 лютого 2008 р. № 16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0016651-08/conv#Text>

15. Типове положення про підрозділ органу виконавчої влади з питань запобігання та протидії корупції : постанова Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2009 р. № 1422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1422-2009-%D0%BF>

16. Положення про Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики : постанова Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2009 р. № 410. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/410-2009-%D0%BF/ed20091208#Text>

17. Мацелюх І. А. Етапи розвитку інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 2. С. 54-60.

18. Про засади запобігання та протидії корупції : Закон України від 11 червня 2009 року № 1506-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1506-17/conv#o40>

19. Завдання і заходи з виконання Державної програми щодо запобігання і протидії корупції на 2011-2015 : постанова Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2011 р. № 1240. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1240-2011-%D0%BF#n11>

20. Про питання запобігання та виявлення корупції : Постанова Кабінету Міністрів України № 706 від 04 вересня 2013 року. Урядовий кур'єр. 2013. № 180.

21. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 49. Ст. 2056.

22. Методичні рекомендації щодо діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції : Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 13 липня 2017 року № 317. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/category/organizatsiya-roboty-upovnovazhenykh/metodychni-rekomendatsiyi-shhododiyalnosti-upovnovazhenykh-pidrozdiliv-upovnovazhenykh-osib-z-pytan-zapobigannya-ta-vyyavlennya-koruptsiyi/>

23. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції : Закон України № 140-IX від 02 жовтня 2019 року. Голос України. 2019. № 198.

24. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. Т. 1 : Загальна частина. Київ : Юрид. думка, 2004. 584 с.

25. Автрогов А. М. Адміністративно-правовий статус державного виконавця : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2008. 19 с.

26. Будецький Р. В. Міністерство юстиції України: до проблеми визначення адміністративно-правового статусу. Юрист України. 2014. № 3 (28). С. 29-36.

27. Дніпров О. С. Компетенція як елемент правового статусу органів виконавчої влади. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2017. № 861. С. 257-262.

28. Зуй В. В. Адміністративно-правовий статус громадян в Україні. Правова держава Україна: проблеми, перспективи розвитку : зб. тез наук.-практ. конф. (м. Харків, 9-11 листопада 1995 року). Харків, 1995. С. 107-108.

29. Онопенко П. В. Правоохоронні функції української держави: зміст і реалізація : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2005. 18 с.

30. Адміністративне право та адміністративний процес. Повний курс : підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, А. Берлач та ін. ; за заг. ред. В. Галуцька, В. Фелика. Вид. 5-те. Одеса : Видавництво «Юридика», 2025. 700 с.

31. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції : Закон України № 198-IX від 17.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-20#Text>

32. Про розвідку : Закон України № 912-IX від 17.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>

33. Про затвердження Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції : наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 27 трав. 2021 р. № 277/21. Офіційний вісник України. 2021. № 57. Ст. 3638.

34. Ярмачі Х. П., Ярмачі В. Х. Історико-правові аспекти виникнення та генезису корупції. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 1. С. 719-722. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-1/170>

35. Пархоменко-Куцевіл О. Розвиток системи антикорупційних інституцій в Україні. Державне управління та місцеве самоврядування. 2018. Вип. 3 (38). С. 33–38.

36. Корупція. Погляд громадян: актуальність проблеми, розуміння причин розповсюдження, знання заходів протидії корупції та оцінка їх ефективності. Соціальна ініціатива YOUкраїна : веб-сайт. URL: https://youkraina.com.ua/files/Factum_Group_YOUкраїна_Спецвипуск_Корупція.pdf

37. Киргізова В. С. Окремі питання діяльності антикорупційних уповноважених в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми протидії злочинності і корупції : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 22 груд. 2023 р.). Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2023. С. 63–68.

38. Проневич О. С. Інститут уповноваженого глави держави у вітчизняній службово-правовій традиції. Журнал східноєвропейського права. 2024. № 127. С. 52-64. URL: https://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/pronevych_127.pdf

39. Берlach А. І. Щодо правового статусу спеціалізованої антикорупційної прокуратури: пошук оптимальної моделі. Інтернаука. Серія: Юридичні науки. 2024. С. 11-15. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/17165852635299.pdf>

40. Бузницький Д. М. Місце і роль інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням. Право і суспільство. 2023. № 5. С. 274–281. URL: <http://pravoisuspilstvo.org.ua/index.php/publishing>

41. Transparency International. Індекс сприйняття корупції-2023. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2023/>

42. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки : Закон України від 11 червня 2021 р. № 1538-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20> (дата звернення: 12.02.2025)

43. Бузницький Д. М. Щодо становлення інституту відповідальності посадових осіб уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції. Актуальні виклики розвитку юридичної науки і практики в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (2 травня 2024 року). Київ : Видавництво Людмила, 2024. С. 429–430.

44. Проневич О. С. Інститут спеціалізованого уповноваженого в органах виконавчої влади: вітчизняна традиція концептуалізації та легалізації. Журнал східноєвропейського права. 2024. № 126. С. 26-41. URL: https://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2024/09/pronevych_126.pdf

45. ISO 37001:2016. Anti-bribery management systems — Requirements with guidance for use. Geneva : International Organization for Standardization, 2016. 47 p.

46. OECD. Public Integrity Handbook. Paris : OECD Publishing, 2020. 264 p. DOI: <https://doi.org/10.1787/ac8ed8e8-en>

47. Хлівнюк О. Сучасний стан та перспективи розбудови ефективної системи запобігання корупції в Державній прикордонній службі України.

Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції : тези I Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 28 жовтня 2021 року). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2021. С. 314-317.

48. Ефективність антикорупційних уповноважених у 2020 році. Аналітичний огляд / А. Галай, С. Деркач, А. Федоренко. Київ : Національне агентство з питань запобігання корупції, 2021. 126 с.

49. Новіков О. В. Світовий досвід функціонування спеціалізованих антикорупційних органів. Ефективність державного управління. 2015. Вип. 43. С. 52-57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_43_8

50. Литвин Н. А., Мацелюх І. А. Інституційне забезпечення діяльності уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції в Україні: проблеми та перспективи. Наше право. 2025. № 2.

51. Хабарова Т. В. Зарубіжний досвід запобігання корупції. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право. 2019. Вип. 27. С. 71-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPR_2019_27_11

52. Методичні рекомендації щодо організації роботи уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції : наказ НАЗК від 13 липня 2021 року № 448/21. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/metodychni-rekomendatsiyi/>

53. Томма Р., Ручка Ю. Особливості організації діяльності суб'єктів запобігання корупції у сфері реалізації антикорупційних заходів. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 11. С. 166–170. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5313/2020.11.28>

54. Задорожний С. А. Механізми запобігання корупції в органах місцевого самоврядування України : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2021. 224 с.

55. ISO 37001:2016 Система управління заходами боротьби з корупцією. Вимоги із рекомендаціями для використання : офіційний збірник. Київ : НАЗК, 2021. 52 с. URL: https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/22.-ISO-37001_2016_ukr.pdf (дата звернення: 12.01.2025)

56. OECD Public Integrity Handbook. Paris : OECD Publishing, 2020. 292 p.
URL: https://www.oecd-ilibrary.org/governance/oecd-public-integrity-handbook_ac8ed8e8-en (дата звернення: 14.02.2025)

57. Бузницький Д. М. Особливості правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. Актуальні виклики розвитку юридичної науки і практики в умовах воєнного стану та мирної розбудови : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (5 травня 2023 року). Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. С. 659–660.

58. Берляч А. І. Дискреційні повноваження органів прокуратури як складовий елемент їх адміністративно-правового статусу: зарубіжний досвід. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2023. Том 34 (73). № 3. С. 150-155. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.3/26>

59. Приймак В. А. Організаційно-правові засади запобігання корупції в органах військового управління : дис. ... д-ра філософії : 08 – Право, спец. 081 – Право. Київ : Нац. ун-т оборони України, 2024. 261 с.

60. Бузницький Д. М. Повноваження уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції: стан та напрями удосконалення. Київський часопис права. 2025. № 1. С. 96-102.

61. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.03.2025)

62. Демячук Ю. В. Аналітико-методологічні засади запобігання і протидії корупції у системі державної служби України : монографія. Київ : Текста, 2018. 502 с.

63. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : Міжнародний документ від 31 жовтня 2003 року. Ратифіковано Законом України від 18 жовтня 2006 року № 251-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 15.03.2025)

64. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією : Міжнародний документ від 27 січня 1999 року. Ратифіковано Законом України від 18 жовтня

2006 року № 252-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text (дата звернення: 15.03.2025)

65. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією : Міжнародний документ від 4 листопада 1999 року. Ратифіковано Законом України від 16 березня 2005 року № 2476-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text (дата звернення: 10.03.2025)

66. Ukraine - Publication of the Interim Compliance Report of 4th Evaluation Round. GRECO. 2023. URL: <https://www.coe.int/en/web/greco/-/ukraine-publication-of-the-interim-compliance-report-of-4th-evaluation-round> (дата звернення: 15.06.2025)

67. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Official website. URL: <https://www.oecd.org/> (дата звернення: 15.06.2025)

68. Fifth evaluation round. Preventing corruption and promoting integrity in central governments (top executive functions) and law enforcement agencies. Group of States against Corruption (GRECO). Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/greco/evaluations/round-5> (дата звернення: 17.06.2025)

69. Литвин Н. А. Адміністративні процедури у контексті протидії корупції в Україні. Аналітично-порівняльне право. 2024. № 6. С. 594-598. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/12/99.pdf>

70. Коломоєць Т. О., Гаджиєва Ш. Н. Антикорупційне декларування: пошук оптимальної моделі нормативного закріплення об'єкта. Право і суспільство. 2021. № 3. С. 3-9.

71. Антикорупційна доброчесність 2020: результати дослідження. Київ : Національне агентство з питань запобігання корупції, 2021. 68 с.

72. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо утворення та забезпечення функціонування уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції : наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 26 квітня 2021 року № 240/21. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/nakaz-vid-26-04-2021-240-21-pro-zatverdzhennya-metodychnyh-rekomendatsij-shhodo-utvorennya-ta-zabezpechennya-funktsionuvannya-upovnovazhenyh-pidrozdiliv-upovnovazhenyh-osib-z-pytan-zapobigannya-ta-vyyavlennya-koruptsiyi/> (дата звернення: 11.03.2025)

73. Іванов О. В. Адміністративно-правовий статус національного агентства з питань запобігання корупції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ : НАВС, 2019. 304 с.

74. Піскунова О. Б. Адміністративно-правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ : Наук.-досл. ін-т публ. права, 2021. 256 с.

75. Про затвердження рекомендаційних переліків структурних підрозділів обласної, Київської та Севастопольської міської, районної, районної в м. Києві та Севастополі державних адміністрацій : постанова Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2012 року № 606. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/606-2012-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.03.2025)

76. Про затвердження Типової антикорупційної програми юридичної особи : наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 10 грудня 2021 року № 794/21. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/nakaz-vid-10-12-2021-794-21-pro-zatverdzhennya-typovoyi-antykoruptsijnoyi-programy-yurydychnoyi-osoby> (дата звернення: 17.03.2025)

77. Опришко І. В. Окремі аспекти діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в умовах воєнного стану в Україні. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8–9 груд. 2022 р.) / редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ : НАВС, 2022. С. 71–75.

78. Про організацію роботи із запобігання та виявлення корупції в умовах воєнного стану : Лист НАЗК від 21.03.2022 № 20-13/10165-22. URL: https://media-www.npu.gov.ua/npupre-prod/sites/1/Docs/Zapobigannia_korupcii/lyst_nazk.pdf (дата звернення: 11.03.2025)

79. Мулик О. Р. Правовий статус уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції у сфері національної безпеки та оборони України в умовах воєнного стану. Науковий вісник ХДУ. Серія Юридичні науки. 2023. № 3. С. 24-29.

80. Бузницький Д. Особливості реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в

умовах воєнного стану. Стан та перспективи розвитку адміністративного права України : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет конференції, м. Одеса, 20 жовтня 2023 р. Одеса : ОДУВС, 2023. С. 44-47.

81. Антикорупційна програма Національної гвардії України на 2023–2025 роки. URL: <https://ngu.gov.ua/antukorupczijna-programa-nacziionalnoyi-gvardiyi-ukrayiny-ta-informacziya-pro-rezultaty-yiyi-vykonannya/> (дата звернення: 15.03.2025)

82. Піскунова О. Б. Деякі аспекти реалізації компетенції уповноваженого підрозділу (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. Юридична наука. 2020. № 4 (106). Т. 2. С. 136–145.

83. Подорожній Є. Ю. Вплив підготовки та підвищення кваліфікації працівників поліції на їх конкурентоспроможність. Право і безпека. 2022. № 1 (84). С. 56–65.

84. Гречанюк Р. В. До питання про поняття адміністративної діяльності антикорупційних органів України. Правові новели : науковий юридичний журнал. 2019. № 8. С. 71-75.

85. Берлач А. І., Продан А. О. Зарубіжний досвід реалізації адміністративно-правового статусу антикорупційних суб'єктів. Київський часопис права. 2023. № 2. С. 121-126. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.2>

86. Івасенко С. М. Запобігання та протидія корупції в правоохоронних органах: організаційно-управлінський аспект : дис. ... канд. наук з державного управління : 25.00.01. Київ, 2015. 200 с.

87. Хабарова Т. В. Адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2017. 216 с.

88. Шатрава С. О. Деякі питання правового регулювання запобігання корупції в органах Національної поліції: міжнародно-правовий аспект. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 листопада 2016 р.). Харків : ХНУВС, 2016. С. 182-184.

89. Костенко О., Бусол О. Концепція протидії корупційній злочинності в Україні потребує нових підходів: основні тези. Публічне право. 2016. № 2. С. 143-151.

90. Василенко О. Ю. Адміністративно-правові засади запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням : дис. ... д-ра філософії : 08 – Право, спец. 081 – Право. Ужгород : Ужгород. нац. ун-т, 2023. 231 с.

91. Становлення антикорупційної юстиції в Україні : монографія / під заг. ред. О. О. Кравчука, С. М. Мойсака. Київ : КПП імені Ігоря Сікорського ; Вищий антикорупційний суд, 2024. 340 с.

92. Мазійчук В. А. Теоретико-правові та організаційні засади запобігання й протидії корупції в судових органах України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2025. 503 с.

93. Мулик О. Р. Правовий статус уповноважених підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції у сфері національної безпеки та оборони України в умовах воєнного стану. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2024. № 6. С. 5–8. URL: <https://lj.journal.kspu.edu/index.php/lj/article/view/380> (дата звернення: 18.02.2025)

94. Цимбаленко Я. Ю. Генеза становлення інституту уповноважених осіб з питань запобігання та виявлення корупції в Україні. Право та державне управління. 2021. № 1. С. 271–278.

95. Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Київ : Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/Polozhennya-pro-Reyestr-koruptsioneriv.pdf>

96. Balliu A. Fight Corruption the EU Membership Requirement: The Case of Albania. European Scientific Journal, ESJ. 2023. Vol. 19 (23). P. 25. DOI: <https://doi.org/10.19044>

97. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / наук. ред. М. І. Хавронюк. Київ : Ваїте, 2018. 472 с.

98. Костенко О. М. Культура і закон – у протидії злу : монографія. Київ : Атіка, 2008. 352 с.

99. Серьогін С. М. Державний службовець у взаємовідносинах влади і суспільства : дис... д-ра наук з держ. управління : 25.00.03. Київ : Національна академія держ. управління при Президентіві України, 2004. 380 с.

100. Демків Д. М. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії Спеціалізованої антикорупційної прокуратури з іншими правоохоронними органами : автореф. ... дис. канд. юрид. наук : 12.00.07. Тернопіль, 2019. 23 с.

101. Іщук Д. О. Адміністративно-правовий статус спеціалізованих суб'єктів протидії корупції в Україні : монографія. Київ : Гельветика, 2020. 356 с.

102. Комарова Ю. М. Адміністративно-правовий статус Національного антикорупційного бюро України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 229 с.

103. Приходько А. А. Адміністративно-правове забезпечення запобігання та протидії корупції в Україні за умов євроінтеграції : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Дніпро, 2020. 485 с.

104. Продан А. О. Адміністративно-правовий статус Національного агентства з питань запобігання корупції : дис. ... д-ра філософії : 081 – Право. Київ : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2023. 192 с.

105. Михайленко Д. Г. Протидія корупційним злочинам засобами кримінального права: концептуальні основи : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. 582 с.

106. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у сучасний період : монографія. Київ : Ін Юре, 2014. 564 с.

107. Заросило В. О., Гладкий В. В. Хабарництво як базисна форма прояву корупції. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2018. № 16. С. 123–139.

108. Берднікова К. В. Адміністративна відповідальність за порушення встановлених заборон та обмежень в сфері запобігання корупції в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 131 с.

109. Пархоменко-Куцевіл О. І. Теоретико-методологічні засади впровадження інноваційних методів управління персоналом державної служби України. Державне будівництво. 2010. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2010_1_25

110. Рогульський С. С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2005. 187 с.

111. Лук'янова Г. Ю. Теоретико-правові засади адміністративно-правового забезпечення координації суб'єктів протидії корупції в Україні : монографія. Київ : Видавництво Людмила, 2021. 323 с.
112. Кушнар'ов І. В. Політична корупція: порівняльно-політологічна концептуалізація : монографія. Київ : Юридична думка, 2018. 408 с.
113. Гаращук В. М., Мухатаєв А. О. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні : монографія. Харків : Право, 2010. 144 с.
114. Пархоменко-Куцевіл О. І. Формування та розвиток сучасних антикорупційних органів державної влади як основа запобігання та подолання корупції: теоретико-методологічний аналіз : монографія. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 308 с.
115. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії : монографія. Київ : Атіка, 2001. 304 с.
116. Заброда Д. Г. Взаємодія суб'єктів боротьби з корупцією (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2005. 240 с.
117. Захарчук О. З. Використання досвіду органів влади зарубіжних країн у боротьбі з корупційними правопорушеннями в Україні: адміністративно-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів : Нац. ун-т «Львів. політехніка», 2012. 16 с.
118. Шевчук О. М. Засоби державного примусу у правовій системі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2003. 187 с.
119. Ярошенко О. М. Теоретичні та практичні проблеми джерел трудового права України : монографія. Харків : Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2006. 158 с.
120. Нуруллаєв І. С. Міжнародно-правове співробітництво в системі Ради Європи у боротьбі з корупцією : монографія. Київ : Алерта, 2009. 158 с.
121. Василевська Т. Е. Особистісні виміри етики державного службовця : монографія. Київ : НАДУ, 2008. 336 с.

122. Соснін О. В. Державна політика в галузі управління інформаційним ресурсом України : дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.02. Київ : НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2005. 428 с.

123. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей державної служби в органах місцевого самоврядування у період дії воєнного стану : Закон України від 12.05.2022 р. № 2259-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20>

124. Костицький В. В. Захист суспільної моралі як функція сучасної держави : монографія. Київ : Атіка, 2016. 172 с.

125. Коломоєць Т. О., Кременова Д. С. «Антикорупційні обмеження» для публічних службовців в Україні в умовах правового режиму воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 4. С. 77-82.

126. Богатирьов І. Г. Питання щодо вимірювання корупції у науково-освітнього процесу в Україні в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми протидії корупції в умовах воєнного стану : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів–Торунь, 15 лют. 2024 р.). Львів–Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 18–20.

127. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах війни та післявоєнний період : матеріали наукового семінару (21 червня 2024 р.) / упор. Д. Є. Забзалюк, М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Лепіш. Львів : ЛьвДУВС, 2024. 231 с.

128. Тіньков А. Л. Запобігання і протидія політичній корупції в системі державного управління України : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2013. 222 с.

129. Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки : пояснювальна записка до проекту Закону України. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/2.-Poyasn.zapyska_02.09.2020.docx

130. Судовий розгляд справ про правопорушення, пов'язані з корупцією : практич. посіб. / кол. авт. ; за ред. О. М. Костенка. Київ : Національна академія прокуратури України, 2018. 346 с.

131. Берлач А. І. Реалізація адміністративно-правового статусу медичних працівників в Україні: виклики сьогодення. Науковий юридичний журнал. Правові новели. 2023. № 19. С. 402-406. URL: <http://legalnovels.in.ua/19-2023>

132. Берлач А. І. Інститут відповідальності публічних службовців у системі службового права України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2021. Випуск 3 (118). С. 5-9.

133. Державне управління: теорія і практика / В. Б. Авер'янов [та ін.] ; за ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 431 с.

134. Коротких А. Ю. Юридична відповідальність державних службовців за трудовим законодавством України: теорія, практика, проблеми : монографія. Харків : Константа, 2019. 420 с.

135. Ольшевська Ю. М. Інститут юридичної відповідальності державних службовців у системі службового права України : дис. ... д-ра філософії : 081 – Право. Київ : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2024. 203 с.

136. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення: 05.01.2023)

137. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 05.01.2023)

138. Губанов О. О. Процедура притягнення до дисциплінарної відповідальності державних службовців в Україні та Німеччині: порівняльний аналіз. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 10. С. 97–101.

139. Берлач А. І., Ольшевська Ю. М. Підстави притягнення державних службовців до дисциплінарної відповідальності в Україні. Юридичний бюлетень. 2020. № 17. С. 263-271.

140. Berlach A., Goncharuk S., Kuzmenko O., Yarmaki K., Gurzhii T. Establishment of the institute of administrative responsibility in the legal system of Ukraine. Journal of law and political sciences. 2021. Vol. 26. Issue 1. P. 261-285. URL: https://drive.google.com/file/d/1c191ON-_IXgfO8oDbIuLMx1wT6yS0bQH/view

141. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 25.04.2025)

142. Ольшевська Ю. Інститут юридичної відповідальності державних службовців в системі службового права України : монографія. Київ : Талком, 2024. 208 с.

143. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 05.02.2023)

144. Січевлюк-Врублевський Т. С. Кримінальна відповідальність державних службовців за вчинення злочину «службова недбалість» (ст. 367 КК України). Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки. 2021. Вип. 90. С. 115–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dip_2021_90_12

145. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 05.03.2023)

146. Зубрицький М. І. Кримінальна відповідальність державних службовців. Науковий вісник публічного та приватного права. 2016. Вип. 2 (4). С. 284-288. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvppp_2016_2%284%29__61

147. Ковальчук М. О. Публічне адміністрування запобігання корупції в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ : Наук.-досл. ін-т публ. права, 2021. 18 с.

148. Содомора Р. О. Корупційні ризики: адміністративно-правові засади протидії : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Тернопіль : Західноукр. нац. ун-т, 2021. 20 с.

149. Дмитренко О. Д. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії між суб'єктами протидії корупції в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків : Нац. наук. центр «Ін-т судових експертиз ім. М. С. Бокаріуса», 2021. 20 с.

150. Франчук В. В., Корецька-Шукєвіч Д. Правопорушення, пов'язані з корупцією: адміністративно-правові засади протидії : монографія. Варшава : Difin ; Львів : ЛьвДУВС, 2021. 183 с.

151. Щербань В. Д. Концепція адміністративно-правового забезпечення функціонування OSINT у сфері антикорупційної діяльності в правоохоронних органах України : монографія. Київ : Вид-во Людмила, 2020. 335 с.

152. Паутов В. О. Протидія корупції як структурна складова національної безпеки України : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.05. Київ : Ін-т підгот. кадрів держ. служби зайнятості України, 2020. 20 с.

153. Приходько А. А. Адміністративно-правове забезпечення запобігання та протидії корупції в Україні за умов євроінтеграції : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ України, 2020. 40 с.

154. Кадегроб А. І. Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ : Наук.-досл. ін-т публ. права, 2020. 19 с.

155. Чернишова В. Ю. Інститут адміністративно-правової відповідальності суб'єктів владних повноважень : дис. ... д-ра філософії : 081 – Право. Київ, 2021. 208 с.

156. Бузницький Д. М. Удосконалення правового забезпечення реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції. Право і суспільство. 2024. № 1. Том 1. С. 162-168. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.1.24>

157. Головкін Б. М. Механізм запобігання корупції. Часопис Київського університету права. 2018. № 4. С. 254-260.

158. Алфьоров С. М. Суб'єкти, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції, відповідно до проекту Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції». Право і суспільство. 2011. № 1. С. 3-7.

159. Хань О. О. Критичний аналіз ризиків ефективної діяльності уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в органах та установах Національної поліції. 25 років досвіду та погляд у майбутнє (1994–2019 рр.) : зб. тез доп. на міжнар. наук.-практ. конф. до 25-річчя створення ун-ту (м. Харків, 22 листоп. 2019 р.). Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2019. С. 482-483.

160. Бузницький Д. М. Основні напрями удосконалення законодавчого забезпечення діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції. Гуманітарні стандарти правових систем у сучасному світі: виклики, рішення, тенденції : матеріали Міжнародного науково-практичного конгресу у 2 частинах. Частина 2 (м. Запоріжжя, 16 травня 2024 року) / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. С. 21–24. URL: https://www.znu.edu.ua/faculty/law/nauka/2024/_kongresu_chastina_2.pdf

161. Цимбаленко Я. Ю., Прохор Л. М. Удосконалення діяльності уповноважених осіб з питань публічних закупівель: проблеми та способи вирішення. Державне управління: удосконалення та розвиток : електронний журнал. 2024. № 12. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.12.19>

162. Звіт про діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції за 2022 рік. Київ : Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/zvit-2022/NACP-annual-report.pdf>

163. Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування : методичні рекомендації. Київ : Міністерство юстиції України, 2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0020323-13#Text>

164. Transparency International Ukraine. Як підвищити ефективність уповноважених з питань запобігання корупції. Київ, 2021. URL: https://ti-ukraine.org/wp-content/uploads/2021/07/final_uvp_ua.pdf

165. Kalienichenko L. I., Slynko D. V. Peculiarities of the National Agency for the Prevention of Corruption Activities under Martial Law. Law and Safety. 2023. Vol. 88. № 1. P. 25–34. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.1.02>

166. Трепак В. М. Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Львів : Львівський національний університет імені І. Франка, 2020. 481 с.

167. Методологія оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади : рішення НАЗК від 02.12.2016 № 126. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/Metodologiya-otsinyuvannya-koruptsiynih-rizikiv-u-diyalnosti-organiv-vladi.pdf>

168. Марченко А. В. Антикорупційна реформа в Україні в умовах воєнного стану. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2023. Вип. 36. С. 59-65.

169. Настюк В. Я., Белєвцева В. В. Сутність і причини корупційних проявів в Україні. Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. Харків, 2014. Вип. 27. С. 182–191.

170. Звіт про діяльність Національного антикорупційного бюро України (серпень 2021 – січень 2022). Київ : НАБУ, 2022. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_ii_pivrichchya_2021.pdf

171. Статистичні дані. Національне антикорупційне бюро України : веб-сайт. URL: <https://nabu.gov.ua/activity/reports/>

172. Бурда О. Запобігання проявам корупції в умовах воєнного стану в Україні. Актуальні проблеми протидії злочинності та корупції : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 17 лют. 2023 р. Харків, 2023. С. 25–31.

173. Політичні підсумки 2022 року: оцінка громадянами ситуації в країні та дій влади, довіра до соціальних інститутів (грудень 2022р.). Центр Разумкова : веб-сайт. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/politychnipidsumky-2022-roku-otsinka-gromadianamy-sytuatsiiv-kraini-ta-dii-vlady-dovira-do-sotsialnykh-instytutivgruden-2022r>

174. Бандурка О. М. Запобігання корупції в умовах воєнного стану. Протидія корупції: правове регулювання і практичний досвід : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 28 жовт. 2022 р.). Харків : ХНУВС, 2022. С. 20-22.

175. Сприйняття загрози корупції громадянами: оцінка влади та вимоги до змін під час війни. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва : веб-сайт. URL: https://dif.org.ua/article/spriynyattya-zagrozikoruptsii-gromadyanami-otsinka-vladi-ta-vimogi-dozmin-pid-chas-viyni#_Toc145094551

176. Макаренко В. С. Загальні засади протидії корупції в країнах Вишеградської четвірки: досвід Угорщини. Право і безпека. 2020. № 2 (77). С. 126–132. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2020.2.17>

177. Шило С. М. Особливості застосування законодавства щодо запобігання корупції в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2022. Вип. 74. Ч. 2. С. 86–93. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.74.48>

178. Думка українців: чи можна критикувати владу під час війни? Компанія «Active Group» : веб-сайт. URL: <https://activegroup.com.ua/2023/02/15/dumkaukrainciv-chi-mozhna-kritikuvati-vladu-pid-chas-vijni/>

179. Корупція в Україні 2022: розуміння, сприйняття, поширеність. Національне агентство з питань запобігання корупції : веб-сайт. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/05/Prezent.opytuvannya-korupsiya-2022_FINAL_ukr.pdf

180. Щоквартальна оцінка ділового клімату. Аналітичний звіт за результатами опитування керівників промислових підприємств в Україні 2021. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій : веб-сайт. URL: http://www.ier.com.ua/files/Regular_products/Hotels/QES_ukr_02_2021_ok_ng_OK.pdf

181. Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / М. І. Хавронюк, І. Б. Коліушко, В. П. Тимощук та ін. ; за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ, 2017. 445 с.

182. Гіневська В. Використання відкритих даних у боротьбі з корупцією: роль відкритих даних у забезпеченні прозорості та відповідальності. Сучасні виклики для державної служби: інформаційно-комунікативний аспект : матеріали міжнар. круглого столу (Київ, 18 черв. 2024 р.) / за заг. ред. Л. Комахи, Н. Корчак, Н. Ларіної. Київ : ННІ ПУДС КНУ, 2024. С. 43–44.

183. Коломойцев В. І. Правове регулювання боротьби з корупцією як одна з вимог набуття членства в ЄС. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 1. С. 401–404. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/91>

184. Бузницький Д. М. Використання зарубіжного досвіду реалізації правового статусу уповноважених осіб з питань запобігання корупції. Київський часопис права. 2024. № 1. С. 280–285.

185. International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI). Guideline for the Audit of Corruption Prevention (GUID 5270). URL: <https://www.issai.org/wp-content/uploads/2019/08/GUID-5270-Guideline-for-the-Audit-of-Corruption-Prevention.pdf>

186. Піскунова О. Б. Нормативно-правові засади діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції: питання правозастосування. KELM. 2020. № 3 (31). Т. 3. С. 211–214.

187. Шатрава С. О. Адміністративно-правові засади запобігання корупції в органах Національної поліції України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2017. 40 с.

188. Закон Чорногорії «Про запобігання корупції» від 29 грудня 2014 р. № 53/14 (зі змінами). Official Gazette of Montenegro. URL: <https://www.antikorupcija.me/en/regulations/laws/>

189. Михненко А. М. Запобігання та протидія корупції : навч. посіб. Київ : НАДУ, 2021. 360 с.

190. Law on prevention of corruption of Montenegro of 9 December 2014 No.: 23-2/14-10/30. URL: https://www.rai-see.org/php_sets/uploads/2021/04/RAI-Law-on-Prevention-of-Corruption-Montenegro-EN.pdf

191. Пархоменко-Куцевіл О. І. Досвід формування антикорупційних інституцій у Фінляндії: досвід для України. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 3. С. 150-153.

192. Закон Італії про запобігання та протидію корупції та нелегальній діяльності в системі публічного адміністрування від 6 листопада 2012 року № 190. URL: <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2012/11/13/012G0213/sg> (дата звернення: 27.02.2025)

193. European Commission Anti-Fraud Knowledge Centre. Corruption Prevention and Transparency officers of Italy. URL: https://antifraud-knowledge-centre.ec.europa.eu/library-good-practices-and-case-studies/good-practices/corruption-prevention-and-transparency_en

194. United Nations Office on Drugs and Crime. Country Review Report of Italy (Review by the United States of America and Sierra Leone of the implementation by Italy of Chapter II (articles 5-14) and Chapter V (articles 51-59) of the United Nations Convention against Corruption for the review cycle 2016-2021). URL: https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/CountryVisitFinalReports/2019_11_22_Italy_Final_Country_Report.pdf

195. Law on prevention of corruption of Montenegro of 9 December 2014 No.: 23-2/14-10/30. URL: https://www.rai-see.org/php_sets/uploads/2021/04/RAI-Law-on-Prevention-of-Corruption-Montenegro-EN.pdf

196. Integrity Commission of Jamaica. Career opportunity – Corruption Prevention Officer. 2021. URL: <https://integrity.gov.jm/sites/default/files/Corruption%20Prevention%20Officer%202023%2005%2002.pdf>

197. Agence française anticorruption. Internal Anti-Corruption Investigations. Practical Guide. 2023. URL: https://www.agence-francaise-anticorruption.gouv.fr/files/files/AFA_Guide_EnqueteInterne_Anglais_MEP2.pdf

198. Правове забезпечення корпоративної безпеки : навч.-практ. посіб. / О. А. Альонкін, Н. О. Бондаренко, С. О. Грицай та ін. ; за заг. ред. Р. В. Мельниченка, В. М. Нікітенка. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2024. 520 с.

199. Ярмакі Х. П., Ярмакі В. Х. Деякі аспекти міжнародного досвіду запобігання та протидії корупції. Південноукраїнський правничий часопис. 2024. № 1. С. 64-69.

200. Длугопольський О., Івашук Ю., Мироненко О. Агреговані рейтинги корупції: оцінка позицій на прикладі економіки України. Журнал європейської економіки. 2024. Т. 23. № 4. С. 562–568. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1803>

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації:

1. Бузницький Д.М. «Європейське право та адміністративне право України в контексті надання Україні статусу країни кандидата на вступ до Європейського союзу» // Матеріали Монографії Галуцько В., Стеценко С., Берлач А., Буханевич О., Ситников О. та ін. Адміністративне право та адміністративний процес України в умовах воєнного стану: колективна монографія. За заг. ред. В. Фелика, В. Курила. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 704 с.

2. Бузницький Д.М. Адміністративне право та адміністративний процес в умовах воєнного стану в Україні: навчальний посібник : у двох томах. Том 1. Загальне адміністративне право. Особливе адміністративне право / В.Галуцько, П. Діхтієвський, О.Гулак та ін. ; за заг. Ред. В.Галуцька, В. Фелика. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. – 622 с.

3. Бузницький Д.М. Адміністративне право та адміністративний процес в умовах воєнного стану в Україні: навчальний посібник : у 2-х томах. Том 2. Спеціальне адміністративне право. Порівняльне адміністративне право. Адміністративний процес / В.Галуцько, П. Діхтієвський, О.Гулак та ін. ; за заг. Ред. В.Галуцька, В. Фелика. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. – 432 с.

4. Бузницький Д.М. Місце і роль інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням. Право і суспільство. 2023. № 5. С. 274–281. URL: <http://pravoisuspilstvo.org.ua/index.php/publishing>.

5. Бузницький Д.М. Генеза становлення інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2023. № 5. С. 66-72. DOI <https://doi.org/10.32782/39221553>

6. Бузницький Д.М. Використання зарубіжного досвіду реалізації правового статусу уповноважених осіб з питань запобігання корупції. Київський часопис права. 2024. № 1. С. 280-285. DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2024.1.39>

7. Бузницький Д.М. Удосконалення правового забезпечення реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції. Право і суспільство. 2024. № 1. Том 1. С. 162-168. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.1.24>

8. Бузницький Д.М. Повноваження уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції: стан та напрями удосконалення. Київський часопис права. 2025. № 1. С. 96-102. file:///D:/Downloads/kyivchasprava.kneu.in.ua_%E2%84%961_2025_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.pdf

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Бузницький Д. М. Особливості правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції // Актуальні виклики розвитку юридичної науки і практики в умовах воєнного стану та мирної розбудови : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (5 травня 2023 року). – Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. – С. 659–660.

10. Бузницький Д.М. Особливості реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в умовах воєнного стану // Стан та перспективи розвитку адміністративного права України : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 20 жовтня 2023 р.). – Одеса : ОДУВС, 2023. – С. 44–47.

11. Бузницький Д. М. Щодо становлення інституту відповідальності посадових осіб уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції // Актуальні виклики розвитку юридичної науки і практики в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (2 травня 2024 року). – Київ : Видавництво Людмила, 2024. – С. 429–430.

12. Бузницький Д.М. Основні напрями удосконалення законодавчого забезпечення діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції // Гуманітарні стандарти правових систем у сучасному світі: виклики, рішення, тенденції : матеріали Міжнародного науково-практичного конгресу у 2 частинах. Частина 2 (м. Запоріжжя, 16 травня 2024 року) / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2024. С. 21–24. https://www.znu.edu.ua/faculty/law/nauka/2024/_kongresu_chastina_2.pdf

13. Бузницький Д. М. Принципи діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) у сфері захисту викривачів // Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 18 лютого 2025 р.) / за заг. ред. Л. Г. Комахи, Н. М. Корчак, Л. В. Гонюкової. — Київ: ННПУДС КНУ імені Тараса Шевченка, 2025. — С. 34–35.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

проф. Оксана ВАСИЛЬЧЕНКО«14» травня 2025 року**АКТ**

**впровадження результатів дисертаційної роботи
аспіранта кафедри службового та медичного права Навчально-
наукового інституту права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Бузницького Дмитра Миколайовича:
«Правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з
питань запобігання та виявлення корупції»,
у навчальний процес Навчально-наукового інституту права Київського
національного університету імені Тараса Шевченка**

Комісія у складі:

голови: доктора юридичних наук, професора, професора кафедри службового та медичного права Проневича О.С., членів: доктора юридичних наук, професора, професора кафедри службового та медичного права Литвин Н.А., доктора юридичних наук, професора, професора кафедри службового та медичного права Мацелюх І.А.,

склали цей акт про те, що розроблені під час написання дисертаційної роботи аспірантом кафедри службового та медичного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Бузницького Дмитра Миколайовича наукові висновки та пропозиції **використовуються в навчальному процесі в Навчально-**

науковому інституті права Київського національного університету імені Тараса Шевченка при:

1) викладанні для здобувачів другого (Магістерського) рівня вищої освіти освітньо – професійної програми «Право» спеціальності «081 Право» вибіркового блоку «Публічна адміністрація» навчальної дисципліни: «Адміністративно-правове забезпечення запобігання корупції в Україні» у межах викладання тем: «Антикорупційне законодавство України»; «Суб'єкти запобігання корупції в Україні»; «Запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням» (викладач – проф. Берлач А.І.), що корелюються з темою дисертаційного дослідження Бузницького Д.М.;

2) підготовці навчально-методичного забезпечення, зокрема, робочої програми навчальної дисципліни, практикуму та програми комплексного кваліфікаційного іспиту, вибіркового блоку: «Публічна адміністрація» для здобувачів другого (Магістерського) рівня вищої освіти освітньо – професійної програми «Право» спеціальності «081 Право», у межах тем, що корелюється з удосконаленням антикорупційного законодавства України, зокрема в частині правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції.

3) подальшому здійсненні критичного аналізу правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції, а також обґрунтуванні пропозицій щодо його вдосконалення.

4) посиленні літературного забезпечення викладання навчальної дисципліни «Адміністративно-правове забезпечення запобігання корупції в Україні» «вибіркового блоку: «Публічна адміністрація» для здобувачів другого (Магістерського) рівня вищої освіти освітньо – професійної програми «Право» спеціальності «081 Право», зокрема нижченаведені публікації автора дисертаційної роботи подані як рекомендовані джерела:

1. Бузницький Д.М. «Європейське право та адміністративне право України в контексті надання Україні статусу країни кандидата на вступ до Європейського союзу» // Матеріали Монографії Фелик В., Галуцько В., Стеценко С., Берлач А., Буханевич О., Ситников О. та ін. Адміністративне право та адміністративний процес України в умовах воєнного стану: колективна монографія. За заг. ред. В. Фелика, В. Курила. Київ: «Видавництво Людмила», 2023, 704 с.

2. Бузницький Д.М. Місце і роль інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням. Право і суспільство. 2023. № 5. С. 274–281.

3. Бузницький Д.М. Генеза становлення інституту уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2023. № 5. С. 66-72.

4. Бузницький Д.М. Використання зарубіжного досвіду реалізації правового статусу уповноважених осіб з питань запобігання корупції. Київський часопис права. 2024. № 1. С. 280-285.

5. Бузницький Д.М. Удосконалення правового забезпечення реалізації правового статусу уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції. Право і суспільство. 2024. № 1. Том 1. С. 162-168.

6. Бузницький Д.М. Повноваження уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання корупції: стан та напрями удосконалення. Київський часопис права. 2025. № 1. С. 96-102.

ВИСНОВОК: результати дисертаційної роботи аспіранта кафедри службового та медичного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Бузницького Дмитра Миколайовича на тему: «**Правовий статус уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції**» вважати впровадженими в навчальний процес Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка та такими, що посилюють методику проведення

навчальних занять та навчально-методологічне забезпечення викладання навчальної дисципліни «Адміністративно-правове забезпечення запобігання корупції в Україні» вибіркового блоку: «Публічна адміністрація» для здобувачів другого (Магістерського) рівня вищої освіти освітньо – професійної програми «Право» спеціальності «081 Право» кафедри службового та медичного права, та сприятимуть якісній підготовці здобувачів освіти за спеціальністю «081 Право».

Затверджено на засіданні кафедри службового та медичного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка № 5 від 9 травня 2025.

Голова Комісії:

Професор кафедри службового та медичного права
д.ю.н., професор

Олексій ПРОНЕВИЧ

Члени комісії:

професор кафедри службового та медичного права,
д.ю.н., професор

Наталія ЛИТВИН

професор кафедри службового та медичного права,
д.ю.н., професор

Іванна МАЦЕЛЮХ

ПОГОДЖЕНО:

Заступник директора
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
д.ю.н., професор

Тарас ДІДИЧ